

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Srednjobosanski kanton

**Strategija razvoja
Srednjobosanskog kantona
2021.–2027. godina**

April 2021. godine

Sadržaj

<i>Uvod</i>	6
1. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE	8
2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNE KARAKTERISTIKE SREDNJOBOSANSKOG KANTONA	10
Položaj i osnovne prostorne karakteristike Srednjobosanskog kantona	10
Vode	11
Rude i minerali	12
Flora	12
Fauna	14
Zemljište	14
Klimatska obilježja	15
3. STANOVNIŠTVO U SREDNJOBOSANSKOM KANTONU	17
4. EKONOMSKA STRUKTURA PRIVREDE SREDNJOBOSANSKOG KANTONA	19
Indeks razvijenosti	19
Investicije	20
Analiza uvoza i izvoza	20
Poslovni subjekti, prema djelatnosti	22
Poslovne zone	24
Industrijska proizvodnja	26
Poljoprivreda	27
Šumarstvo	29
Turizam	30
Saobraćaj i veze	32
Građevinarstvo	34
Zaposlenost i nezaposlenost	34
Penzioneri	37
5. DRUŠTVENE DJELATNOSTI	39
Obrazovanje	39
Zakonska osnova predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja u Srednjobosanskom kantonu	39
Predškolski odgoj i obrazovanje na području Srednjobosanskog kantona.....	39
Osnovne odlike predškolskog odgoja i obrazovanja u Srednjobosanskom kantonu	40
Razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja	42
Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje	43
Osnovne škole na području Srednjobosanskog kantona	43
Srednjoškolski odgoj i obrazovanje	48
Srednje škole na području Srednjobosanskog kantona	49
Visoko školstvo na području Srednjobosanskog kantona	52

Visokoškolske ustanove na području Srednjobosanskog kantona	52
Kultura i sport	53
Socijalna zaštita	54
Zdravstvo	56
Sigurnost građana	57
Sistem upravljanja razvojem	58
Institucionalni okvir	58
Djelotvornost modela upravljanja razvojem	59
Procedure za planiranje i prikupljanje podataka	60
Saobraćajna infrastruktura	60
Putni saobraćaj	61
Razvojna koncepcija putne mreže u Srednjobosanskom kantonu	62
6. OKOLIŠ	64
Zaštita okoliša i komunalna infrastruktura	64
Praćenje stanja okoliša, informacijski sistem i planiranje zaštite okoliša	64
Zagađivači	66
Upravljanje vodama i otpadnim vodama	68
Nadležnosti	68
Površinske vode	69
Poplave.....	70
Učestalost pojavljivanja poplava	71
Vodosnabdijevanje.....	71
Upravljanje otpadnim vodama	74
Zaštita zraka	75
Zakonodavstvo, nadležnosti i strateški dokumenti.....	75
Kvalitet zraka	75
Upravljanje otpadom	76
Planski dokumenti.....	76
Količine otpada	76
Postojeća organizacija upravljanja otpadom	77
Prikupljanje otpada	77
Reciklaža.....	78
Deponije.....	78
Divlje deponije.....	80
Jačanje javne svijesti	81
Buka	81
Zaštićeni dijelovi prirode	81
Kulturno-historijsko naslijeđe	84
Šume	86
Zakonodavstvo i nadležnosti.....	86

Problematika zaštite šuma.....	88
Zaštita zemljišta	90
Minirane površine.....	91
Energija i energetska djelotvornost.....	91
Hydroenergija	92
Termoenergija.....	93
Gas	94
Biomasa.....	96
Energija Sunca i vjetra	97
Geotermalni izvori	98
Perspektive za primjenu energetske djelotvornih mjera	98
Prostorno-planska dokumentacija	99
7. <i>PREGLED VANJSKIH I UNUTRAŠNJIH FAKTORA .....</i>	<i>102</i>
8. <i>STRATEŠKO FOKUSIRANJE .....</i>	<i>110</i>
Vizija razvoja.....	111
Strateški ciljevi	112
9. <i>PRIORITETI .....</i>	<i>116</i>
10. <i>OPIS MJERA .....</i>	<i>123</i>
11. <i>INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR.....</i>	<i>135</i>
12. <i>STRATEŠKI PROJEKTI.....</i>	<i>138</i>
13. <i>USKLAĐENOST STRATEGIJE RAZVOJA S DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA .....</i>	<i>139</i>
14. <i>OKVIR ZA IMPLEMENTACIJU, MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGIJE RAZVOJA.....</i>	<i>141</i>
Implementacija.....	141
Monitoring i izvještavanje.....	142
Evaluacija	143
ANEKSI.....	144
Aneks 1. Detaljni pregled mjera, po strateškim ciljevima.....	144
Aneks 2. Sažeti pregled strateškoga dokumenta	194

Lista tabela

<i>Tabela 1. Srednjobosanski kanton u brojkama.....</i>	<i>11</i>
<i>Tabela 2. Zemljište u Srednjobosanskom kantonu.....</i>	<i>15</i>
<i>Tabela 3. Vrijednost važnih meteopojava .....</i>	<i>16</i>
<i>Tabela 4. Dobna struktura u Srednjobosanskom kantonu.....</i>	<i>17</i>
<i>Tabela 5. Prirodni priraštaj stanovništva u Srednjobosanskom kantonu .....</i>	<i>17</i>
<i>Tabela 6. Indeks razvijenosti u Srednjobosanskom kantonu .....</i>	<i>19</i>
<i>Tabela 7. Indeks razvijenosti, po općinama.....</i>	<i>19</i>
<i>Tabela 8. Ostvarene investicije u nova stalna sredstva, po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi.....</i>	<i>20</i>

<i>Tabela 9. Pokrivenost uvoza izvozom u Srednjobosanskom kantonu u periodu od 2015. do 2019. godine.....</i>	<i>20</i>
<i>Tabela 10. Izvoz i uvoz u Srednjobosanskom kantonu, prema područjima, za period 2015.–2019. godina .....</i>	<i>22</i>
<i>Tabela 11. Izvoz i uvoz, po zemljama, za period 2015.–2019. godina .....</i>	<i>22</i>
<i>Tabela 12. Broj poslovnih subjekata u Srednjobosanskom kantonu za period 2013.–2019. godina .....</i>	<i>23</i>
<i>Tabela 13. Broj poslovnih subjekata na hiljadu stanovnika, po općinama u Srednjobosanskom kantonu u 2019. godini .....</i>	<i>23</i>
<i>Tabela 14. Poslovne zone po općinama u Srednjobosanskom kantonu.....</i>	<i>25</i>
<i>Tabela 15. Industrijska proizvodnja, po godinama, u Srednjobosanskom kantonu i Federaciji Bosne i Hercegovine .....</i>	<i>27</i>
<i>Tabela 16. Pregled proizvodnje usjeva u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2017.–2019. godina .....</i>	<i>28</i>
<i>Tabela 17. Pregled vrsta voća u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2017.–2019. godina</i>	<i>29</i>
<i>Tabela 18. Brojno stanje stoke u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2017.–2019. godina .....</i>	<i>29</i>
<i>Tabela 19. Proizvodanja i prodaja šumskih sortimenata u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2015.–2019. godina.....</i>	<i>30</i>
<i>Tabela 20. Dolasci turista u Srednjobosanski kanton i broj noćenja u periodu 2016.–2019. godina .....</i>	<i>30</i>
<i>Tabela 21. Dolasci turista u Srednjobosanski kanton i broj noćenja turista, prema prebivalištu, u periodu 2016.–2019. godina.....</i>	<i>32</i>
<i>Tabela 22. Prijevoz robe u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2015.–2019. godina .....</i>	<i>32</i>
<i>Tabela 23. Prijevoz putnika u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2015.–2019. godina ...</i>	<i>33</i>
<i>Tabela 24. Vrijednost obavljenih građevinskih radova u Srednjobosanskom kantonu, po vrsti objekta.....</i>	<i>34</i>
<i>Tabela 25. Pregled zaposlenih i nezaposlenih osoba te plaća na nivou godišnjega prosjeka u Srednjobosanskom kantonu .....</i>	<i>35</i>
<i>Tabela 26. Prosječna netoplaća po općinama u Srednjobosanskom kantonu.....</i>	<i>36</i>
<i>Tabela 27. Broj nezaposlenih osoba, po općinama u Srednjobosanskom kantonu .....</i>	<i>36</i>
<i>Tabela 28. Broj penzionera u Srednjobosanskom kantonu .....</i>	<i>37</i>
<i>Tabela 29. Vrsta i iznos penzije po kantonima, u Federaciji Bosne i Hercegovine .....</i>	<i>38</i>
<i>Tabela 30. Podaci o predškolskim ustanovama u Srednjobosanskom kantonu.....</i>	<i>41</i>
<i>Tabela 31: Popis predškolskih ustanova u Srednjobosanskom kantonu .....</i>	<i>42</i>
<i>Tabela 32. Podaci o broju učenika u osnovnim i srednjim školama na području Srednjobosanskog kantona .....</i>	<i>43</i>
<i>Tabela 33. Broj osnovnih škola i broj odjeljenja u Srednjobosanskom kantonu, po gradovima / općinama.....</i>	<i>45</i>
<i>Tabela 34. Broj učenika i broj nastavnika u osnovnim školama u Srednjobosanskom kantonu, po gradovima / općinama .....</i>	<i>45</i>
<i>Tabela 35. Broj škola, broj odjeljenja, broj učenika i broj profesora srednjih škola u Srednjobosanskom kantonu .....</i>	<i>51</i>
<i>Tabela 36. Podaci o visokom obrazovanju u Srednjobosanskom kantonu.....</i>	<i>53</i>
<i>Tabela 37. Podaci o diplomiranim studentima u Srednjobosanskom kantonu.....</i>	<i>53</i>

<i>Tabela 38. Iznos izdvajanja za kulturu i sport u Srednjobosanskom kantonu, po godinama (u KM)</i>	54
<i>Tabela 39. Podaci o socijalnoj zaštiti u Srednjobosanskom kantonu</i>	55
<i>Tabela 40. Broj zdravstvenih radnika u Srednjobosanskom kantonu i Federaciji Bosne i Hercegovine u periodu 2014.–2019. godina</i>	56
<i>Tabela 41. Pokazatelji u oblasti zdravstva u Srednjobosanskom kantonu, po godinama</i>	57
<i>Tabela 42. Pokazatelji u oblasti sigurnosti građana u Srednjobosanskom kantonu, po godinama</i>	58
<i>Tabela 43. Pokazatelji iz oblasti saobraćajne infrastrukture u Srednjobosanskom kantonu, po godinama</i>	62
<i>Tabela 44. Osnovni podaci o režimu voda u Srednjobosanskom kantonu</i>	70
<i>Tabela 45. Kvalitet, dostupnost i pokrivenost komunalnim uslugama općina i gradova na području Srednjobosanskog kantona</i>	73
<i>Tabela 46. Nacionalni spomenici na području Srednjobosanskog kantona</i>	84
<i>Tabela 47. Podaci o miniranim područjima – sumnjiva površina u 2019. godini, stanje po općinama</i>	91
<i>Tabela 48. Karakteristike hidroelektrana Jajce I. i Jajce II</i>	92
<i>Tabela 49. Male hidroelektrane u pogonu na području Srednjobosanskog kantona</i>	92
<i>Tabela 50. Podaci o investicijama iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture</i>	100
<i>Tabela 51. Ključni pokazatelji zaštite okoliša</i>	100
<i>Tabela 52. SWOT elementi Srednjobosanskog kantona</i>	103
<i>Tabela 53. Pokazatelji utjecaja za prvi strateški cilj</i>	113
<i>Tabela 54. Pokazatelji utjecaja za drugi strateški cilj</i>	114
<i>Tabela 55. Pokazatelji utjecaja na treći strateški cilj</i>	115
<i>Tabela 56. Prioritetni ciljevi za prvi strateški cilj, s pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata</i>	118
<i>Tabela 57. Prioriteti za strateški cilj 2., s pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata</i> ..	120
<i>Tabela 58. Prioriteti za strateški cilj 3, s pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata</i> ...	122
<i>Tabela 59. Indikativni finansijski okvir</i>	135
<i>Tabela 60. Pregled poveznica Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona sa Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine i Okvirom ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini</i>	139

Lista slika

<i>Slika 1. Mapa Srednjobosanskog kantona</i>	10
<i>Slika 2. Pregled uvoza i izvoza u Srednjobosanskom kantonu</i>	21
<i>Slika 3. Industrijska proizvodnja u Srednjobosanskom kantonu</i>	27
<i>Slika 4. Dolasci i noćenja</i>	31
<i>Slika 5. Prijevoz robe</i>	33
<i>Slika 6. Pregled zaposlenih i nezaposlenih osoba u Srednjobosanskom kantonu</i>	35
<i>Slika 7. Iznos prosječne penzije i broj penzionera</i>	37
<i>Slika 8. Broj nastavnika osnovnih škola u Srednjobosanskom kantonu</i>	47
<i>Slika 9. Broj učenika osnovnih škola u Srednjobosanskom kantonu</i>	47
<i>Slika 10. Broj profesora srednjih škola u Srednjobosanskom kantonu</i>	50
<i>Slika 11. Broj učenika srednjih škola u Srednjobosanskom kantonu</i>	50
<i>Slika 12. Vodotoci na području Srednjobosanskog kantona</i>	69

Uvod

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine¹ (u daljnjem tekstu: Zakon) i podzakonskim aktima uspostavljen je institucionalni i normativnopravni okvir razvojnoga planiranja i upravljanja razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, kantonima i jedinicama lokalne samouprave.

Na osnovu utvrđenoga normativnopravnog okvira, Vlada Srednjobosanskog kantona (u daljnjem tekstu: Vlada Kantona) donijela je Odluku o izradi Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona za period 2021.–2027. godina², kojom je pokrenut proces izrade Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona za period 2021.–2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona).

Strategija razvoja Kantona je integrirani, multisektorski strateški dokument Srednjobosanskog kantona (u daljnjem tekstu: Kanton) koji definiše javne politike, usmjerava razvoj teritorije Kantona i jedinica lokalne samouprave i zacrtanim strateškim ciljevima i prioritetima predstavlja putokaz za sveukupni društveni razvoj. Strategijom razvoja Kantona utvrđuju se ciljevi i prioriteti razvoja Kantona, način njihova ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za provedbu, praćenje, evaluaciju i izvještavanje. Istovremeno polazni je dokument i podloga za izradu sektorskih strategija, DOB-a, Budžeta i PJI Kantona, programa rada Vlade Kantona za mandatni period, trogodišnjega plana rada ministarstava i drugih tijela i godišnjega programa rada Vlade Kantona.

U sklopu procesa izrade Strategije razvoja Kantona nosilac je Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Srednjobosanskog kantona (u daljnjem tekstu: Ured).

Učesnici u procesu izrade Strategije razvoja Kantona su kantonalna ministarstva i druga tijela kantonalne uprave, jedinice lokalne samouprave na području Kantona, Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Srednjobosanskom kantonu, te socioekonomski partneri.

Proces izrade Strategije razvoja Kantona u svim fazama karakteriziralo je ostvarivanje zakonskih principa razvojnoga planiranja koji obuhvataju:

- otvoreni metod koordinacije,
- ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane,
- vertikalnu i horizontalnu koordinaciju,
- partnerstvo, javnost i transparentnost u procesu razvojnoga planiranja.

U okviru ostvarivanja zakonskih okvira razvojnoga planiranja kroz fazu izrade strateške platforme, određena je vizija razvoja. Vizija je temeljena na geostrateškom centralnom položaju Kantona koji se nalazi na raskrsnici najvažnijih transportnih pravaca i uvezanosti sa svim dijelovima Bosne i Hercegovine, kao i težnji da Kanton postane regija ugodnog i sigurnog življenja u kojoj svaki čovjek ima priliku za uspjeh.

Vizija razvoja Kantona

Izsrca Bosne ključa ljepota i dobrota čovjeka, bogatstvo prirode, gdje se ugodno i sigurno živi, njeguju različitosti i svaki čovjek ima priliku za uspjeh.

¹ „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 32/17

² „Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 3/20

Ostvarivanje vizije razvoja Kantona podrazumijeva uspostavu mehanizama, u okviru čega su definisana tri relevantna strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa lokalne uprave. Strateški ciljevi su ujedno osnova za utvrđivanje prioriteta i mjera te daljnjih koraka razvojnoga planiranja i upravljanja razvojem u Kantonu.

Strateški ciljevi razvoja Kantona
1. Poticati održivi ekonomski razvoj
2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane
3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu

Proces izrade Strategije razvoja Kantona u svim fazama usmjeravan je prema punoj usklađenosti s drugim strateškim dokumentima na nivou Kantona i osigurao je punu usklađenost s tim dokumentima, prije svega s nacrtom Strategije razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021.–2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja Federacije). Osim koordinacije i usaglašavanja razvojnih prioriteta i politika u odnosu na spomenuti strateški okvir, Strategija razvoja Kantona istovremeno odražava i globalno prihvaćene ciljeve održivoga razvoja utvrđene kroz Okvir za implementaciju ciljeva održivog razvoja za Bosnu i Hercegovinu. Faze izrade Strategije razvoja Kantona karakterizirala je i pojava pandemije COVID 19, što je u značajnoj mjeri, ciljeve, prioritete i mjere Strategije, usmjerilo prema suočavanju s izazovom saniranja posljedica pandemije.

Strategija razvoja Kantona predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategije razvoja jedinica lokalne samouprave u Kantonu.

Podršku izradi Strategije razvoja Kantona pružio je Projekt integriranog lokalnog razvoja (ILDPA), zajednički projekt Vlade Švicarske i Razvojnoga projekta Ujedinjenih naroda (UNDP), s tim što *Sadržaj Strategije razvoja Kantona, kao i nalazi prikazani u njoj ne odražavaju nužno stavove ILDPA-a, Vlade Švicarske ili UNDP-a.*

1. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE

Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine³ uspostavljena je metodologija koja propisuje korake u procesu izrade i strukturu strateškog dokumenta. Na osnovu spomenutoga podzakonskog akta, Vlada Kantona je donijela Odluku o izradi Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona za period 2021.–2027. godina, te utvrdila faze izrade i učesnike u procesu izrade.

Izrada Strategije je prošla kroz sedam definisanih faza, počevši od izrade situacijske analize i strateške platforme, zatim određivanja prioriteta i mjera, identifikacije strateških projekata, provjere međusobne usklađenosti strateških dokumenata, izrade indikativnog finansijskog okvira za implementaciju, definisanja načina implementacije, praćenja, izvještavanja i evaluacije, do posljednje faze koja podrazumijeva usvajanja strateškog dokumenta.

Prva faza podrazumijevala je izradu situacijske analize i strateške platforme sa SWOT matricom. Značajnu podlogu procesu pružila je i Srednjoročna evaluacija Strategije razvoja Kantona za period 2016.–2020. godina, koja se odnosi na period evaluacije 2016.–2018. godina. Nakon prikupljenih podataka u toku maja i juna 2020. godine, provedene su javne konsultacije u vezi s Nacrtom Situacijske analize i Strateške platforme. Utvrđena Situacijska analiza obuhvata pregled stanja u ekonomskom, društvenom i okolišnom sektoru u Kantonu, uz sagledavanje ekonomskih i zdravstvenih aspekata s obzirom na pandemiju COVID 19. Na osnovu zaključaka Situacijske analize, u okviru Strateške platforme definisani su strateški fokusi i strateški ciljevi, te potvrđena razvojna Vizija Kantona.

Provedene naredne faze obuhvatile su procese konsultacija i postepeno uspostavljanje nadležnih tijela, što je integralno, kroz izrađenu Strategiju razvoja Kantona, rezultiralo određivanjem prioriteta i mjera, identifikaciju strateških projekata, izradu indikativnog finansijskog okvira za implementaciju i stvaranje okvira implementacije, praćenja, izvještavanja i evaluacije. Proces usvajanja Strategije razvoja Kantona je prošao fazu razmatranja u formi nacrt, utvrđivanja prijedloga i konačnog usvajanja. U dijelu provjere međusobne usklađenosti strateških dokumenata, izrađen je dokument Provjera usklađenosti strateških ciljeva, prioriteta i mjera, kojim je potvrđen normativni zahtjev usklađenosti.

Kroz sve faze izrade Strategije razvoja Kantona tehničku i stručnu podršku, kao i koordinaciju procesa izrade vodio je Ured. Rješenjem o imenovanju Kantonalnog odbora za razvoj, kao savjetodavnog i koordinacijskog tijela u procesu izrade Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona za period 2021.–2027. godina⁴, osnovano je savjetodavno i koordinacijsko tijelo za izradu Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona, koje je učestvovalo u procesu izrade Strategije, poštujući principe razvojnoga planiranja i upravljanja razvojem, iz člana 4. Zakona. Imenovani članovi Kantonalnog odbora za razvoj pomoćnici su ministara ili predstavnici ministarstva, te rukovodioci drugih tijela kantonalne uprave.

---

³ „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 74/19

⁴ Rješenje o imenovanju Kantonalnog odbora za razvoj, kao savjetodavnog i koordinacijskog tijela u procesu izrade Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona za period 2021.-2027. godina, broj: 01-34-112/2020 od 14. februara 2020. godine („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj: 6/20 i 4/21), koje je donijela Vlada Srednjobosanskog kantona

Zaključkom Vlade Kantona⁵, Partnerska grupa za razvoj preimenovana je u Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Srednjobosanskom kantonu. U procesima izrade Strategije razvoja Kantona Vijeće⁶ je ostvarilo zakonom utvrđene nadležnosti u vezi s razmatranjem i davanjem preporuka, što je omogućilo ostvarivanje principa razvojnoga planiranja i kvaliteta dokumenta.

U toku cjelokupne izrade Strategije razvoja Kantona kontinuirano su vođene javne konsultacije sa svim učesnicima procesa. Specifičnost je što je izbijanjem pandemije COVID 19 proces konsultacija najvećim dijelom provedene preko elektronske pošte, elektronskim konsultacijama s Kantonalnim odborom za razvoj, internetske stranice Vlade Kantona.

---

⁵ Zaključak Vlade Srednjobosanskog kantona, broj: 01-05-800/2018-20 od 20. septembra 2018. godine

⁶ Vijeće čini premijer Srednjobosanskog kantona, općinski načelnici, odnosno gradonačelnici jedinica lokalne samouprave u sastavu Kantona, i drugi socioekonomski partneri.

2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNE KARAKTERISTIKE SREDNJOBOSANSKOG KANTONA

Položaj i osnovne prostorne karakteristike Srednjobosanskog kantona

Srednjobosanski kanton (u daljnjem tekstu: Kanton) jedna je od 10 federalnih administrativnih jedinica u sastavu Federacije Bosne i Hercegovine. Kanton se prostire na površini od 3.189 km². Područje Kantona je izrazito planinsko-brdsko (300–2.112 m n. v.).

U svom sastavu Kanton ima 12 općinskih područja: Bugojno, Busovača, Dobretići, Donji Vakuf, Fojnica, Gornji Vakuf – Uskoplje, Jajce, Kiseljak, Kreševo, Novi Travnik, Travnik i Vitez.

Slika 1. Mapa Srednjobosanskog kantona

Dijagonalno-tranzitna pozicija obilježena je pravicima sjeverozapad – jugoistok (Bihać – Travnik – Sarajevo – Goražde) i sjeveroistok – jugozapad (Tuzla – Zenica – Travnik – Bugojno – Mostar – Ploče, odnosno Neum, te od Bugojna za pravac Livno – Split).

Posmatrajući veličinu i broj stanovnika općina koje su u sastavu Kantona (Tabela 1.), najveći udio u površini Kantona ima općina Travnik, dok je površinom najmanja općina Dobretići. Kada je riječ o broju stanovnika, općina Travnik se ponovo nalazi na prvom mjestu u Kantonu, a slijede Bugojno, Jajce, Vitez, Novi Travnik itd.

Tabela 1. Srednjobosanski kanton u brojkama

Općina	Površina (u km ²)	Broj stanovnika 2015.	Broj stanovnika 2016.	Broj stanovnika 2017.	Broj stanovnika 2018.	Broj stanovnika 2019.
BUGOJNO	361	37.115	31.220	31.173	31.091	30.998
BUSOVAČA	158	15.949	17.773	17.773	17.773	17.740
DOBRETIĆI	59	625	1.600	1.584	1.575	1.561
DONJI VAKUF	320	13.728	13.828	13.817	13.814	13.802
FOJNICA	306	11.455	11.979	11.900	11.828	11.723
GORNJI VAKUF – USKOPLJE	402	18.474	20.519	20.409	20.292	20.158
JAJCE	339	23.945	26.867	26.761	26.626	26.479
KISELJAK	165	20.442	20.454	20.431	20.407	20.328
KREŠEVO	149	5.403	5.149	5.094	5.054	4.988
NOVI TRAVNIK	242	24.952	23.767	23.752	23.767	23.704
TRAVNIK	529	54.332	53.054	52.875	52.739	52.487
VITEZ	159	25.294	25.763	25.865	25.859	25.911
SREDNJOBOSANSKI KANTON	3.189	251.714	251.973	251.434	250.825	249.879
<i>Izvor: Federalni zavod za statistiku, Kantoni u brojkama</i>						

Kanton je izrazito brdsko-planinsko područje sačinjeno od dolinsko-kotlinskih dijelova uz rijeke Lašva, Vrbas i Fojnica, te planinskih dijelova nadmorske visine i do 2.110 m.

Područje Kantona, s morfološkog stanovišta, izrazito je brdsko-planinsko područje, s dvjema jasno izdiferenciranim cjelinama koje čine dolinsko-kotlinski dijelovi uz rijeke Lašva, Vrbas i Fojnica, te planinski dijelovi, čije su najznačajnije formacije Vlašić (Paljenik 1.943 m), Komar (Kamenjak 1.510 m), Kruščica (1.650 m), Vranica (2.112 m), Raduša (1.510 m) itd. Prostor koji je pogodan za razvoj naselja, uzgoj poljoprivrednih proizvoda i industrije (300–1.000 m n. v.) obuhvata 60,2% teritorije Kantona.

Vode

Na području Kantona, upravljanje razvojnom politikom vodnih resursa, koordiniranje praćenja stanja u vodnom sektoru i stručnoupravne poslove iz oblasti vodoprivrede obavlja Odsjek za upravljanje vodama, u sklopu kantonalnog Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.

U hidrografskom smislu, površinske vode pripadaju riječnom bazenu Crnog mora, tj. slivu rijeke Save. Taj sliv obuhvata sliv gornjeg toka rijeke Vrbas, bez većeg dijela sliva lijeve pritoke Plive, cijeli sliv rijeke Lašva, i sliv rijeke Fojnica uzvodno od Kiseljaka.

Na području Kantona kod Jajca nalaze se prirodna jezera – Veliko i Malo Plivsko jezero (Plivska jezera). U Plivsko jezero utječe i iz njega istječe rijeka Pliva.

Rude i minerali

Na prostoru Kantona postoje značajne rezerve ugljena raspoređene u tri bazena (bugojanski, jajački i sarajevsko-zenički), zatim ležišta crnih metala (željeza, pirita i mangana) i značajna nalazišta nemetala (barita, gipsa, dolomita, kvarca itd.), oko dvije stotine nalazišta različitih obojenih metala, od kojih najveći značaj ima ruda boksita, zatim cink, olovo, srebro, živa i zlato.

Na području Kantona nalazišta lignita nalaze se na području Vrbaske doline (Rudnik „Gračanica“ kod Gornjeg Vakufa – Uskoplja), mrkog ugljena na području Lašvanske doline (Rudnik „Abid Lolić“ kod Travnika), te zemnoga gasa na području Kiseljaka.

Osim toga zastupljene su i druge industrijske mineralne sirovine, kao što su rude aluminija – boksit, na području Jajca i Donjeg Vakufa; rude željeza – magnetit, hematit i limonit (planina Radovan), rude gipsa (Gornji Vakuf – Uskoplje), rude kvarcita, žive, bakra, olova, cinka (Gornji Vakuf – Uskoplje), te građevinski materijali, kao što su tehnički i arhitektonsko-građevinski kamen, u koji spadaju dolomit (Bugojno, Jajce, Fojnica, Vitez, Kiseljak, Novi Travnik), krečnjak (Donji Vakuf i Fojnica), kvarc-diorit, riolit, mramor, tufo i sedra, kao i glina (Busovača i Kiseljak).

Flora

Shodno veoma raznolikom terenu, razlikama u nadmorskoj visini, količini i vrsti padavina, izloženosti djelovanju vjetrova, tj. raznolikim životnim uslovima i staništima, na prostoru Kantona biljni svijet je veoma šarolik i bogat vrstama. Posebno mjesto zauzimaju biljne vrste koje ubrajamo u endeme (oblike ograničene, veće ili manje rasprostranjenosti). Uglavnom su to endemi Dinarida i Balkanskoga poluotoka.

Planinska oblast Vranice odlikuje se veoma visokim sintaksonomskim diverzitetom. Regija koja pokriva svega 288 km² ima devet vegetacijskih formacija, 28 klasa, 44 reda, 73 sveza i 165 asocijacija, što predstavlja 85% svih klasa, 73% svih redova, 65% sveza i 53% svih asocijacija vegetacije u Bosni i Hercegovini, odnosno 35% svih vegetacijskih klasa u Evropi.

Neke od endemskih vrsta koje obitavaju na Vlašiću zavređuju posebnu pažnju i zaštitu, jer su mnoge od njih danas veoma rijetke i potencijalno ugrožene vrste te im je opstanak ugrožen. Razlozi za to je sve veće zagađenje okoliša, neplanska i nekontrolirana izgradnja, neumjereno branje i slično.

Na Vlašiću obitavaju sljedeće biljne vrste koje ubrajamo u endeme, glacijalne relikte ili imaju upotrebnu vrijednost kao hortikulture ili ljekovite vrste:

Lilium bosniacum (G. Beck) – bosanski ljiljan, endem Dinarida;

Knautia travnicensis (Beck; Szabo) – travnička prženica, endem srednjih Dinarida;

Symphyanthra hofmanni (Pantoscsek) – bosanska zvončika, endem Centralne Bosne, rijetka;

Iris reichenbachii, var. *bosniaca* (G. Beck) – bosanska perunika, endem srednjih i jugoistočnih Dinarida;

Gentiana dinarica (G. Beck) – dinarski encijan, endem Dinarida i manjim dijelom Apenina;

Gentiana verna (L.) – proljetni encijan, glacijalni relik, iskoristiva u hortikulturi;

Gentiana lutea (L.), sub. sp. *symphyandra* (Hayek) – srčanik (lincura), ugrožena i ranjiva vrsta zbog prekomjerna branja, ljekovita vrsta, ima primjenu u farmakologiji i u narodnoj medicini;

Orchis morio (L.) – kačun (salep), od podzemnih dijelova sušenjem i mljevenjem dobije se prah od kojeg se pravi toplo zaslađeno bezalkoholno piće, bio je upotrebljavan kao afrodizijak, no, zbog prekomjerna i nekontrolisana branja, na mnogim područjima je iskorijenjen;

Euphorbia montenegrina (Bald., K. Maly) – crnogorska mlječika, endem Dinarida;

Amphoricarpos autariatus (Blečić & E. Mayer) sub. sp. *autariatus* – krčagovina, endem Dinarida;

Edraianthus croaticus (Kerner) – hrvatsko zvonce, endem sjeverozapadnih Dinarida;

Ranunculus scutatus (Waldst. & Kit.) – kolovrc, endem istočnih Alpa i Dinarida;

Corydalis ochroleuca (Koh) sub. sp. *leiosperma* – mlađa žučkasta, endemska podvrsta s prostora bivše Jugoslavije, rijetka i potencijalno ugrožena vrsta;

Dianthus giganteus (D. Urv.) sub. sp. *croaticus* (Borbas, Tutin) – hrvatski karanfil, endem Dinarida;

Sesleria junifolia (Wulf.) – uskolisna šašika, ilirsko-apeninski endem;

Festuca bosniaca (Kumm. & Sendtn.) – bosanska oštra vlasulja, endem Dinarida;

Silene Sendtneri (Boiss.) – Sendtnerova pušina, endem Dinarida;

Cicerbita pancicii (Vis., Beauv.) – Pančićev mliječ, endem Balkanskoga poluotoka;

Athamanta haynaldii (Borbas & Uechrt.) – Hainaldova nevesika, endem Dinarida;

Onosma stelulata (Waldst. & Kit.) – zvjezdasta srčanica, endem Dinarida;

Iris reichenbachii (Heuffel) var. *bosniaca* (G. Beck) – bosanska perunika, endem Dinarida;

Potentilla montenegrina (Pant.) – crnogorska petoprsta, endem Dinarida.

Ugrožene vrste, kao što su:

Pančić purk – Pančićeva omorika;

Taxus baccata L. – tisa;

Corylus colurna L. – lijeska mečja;

Aor heldreichii Orph – planinski javor;

Pinus mugo Turra – planinski bor;

Ahnus vividis – zelena joha;

Pinus heldreichii Christ – munika,

posebno su zaštićene kantonalnim Zakonom o šumama.

U samom gradu Travniku nalazi se nekoliko skupina ili pojedinačnih stabala koja su zbog svoje rijetkosti, starosti, izgleda habitusa ili cjeline koju čine s kulturno-historijskim spomenicima stavljani pod zaštitu, što bi svakako trebalo održati. Radi se o nekoliko stabala tise [*Taxus baccata* (L.)] koja je rijetka i ugrožena vrsta, zatim aleja lipa u zapadnom dijelu grada, u kojoj je nađena posebna vrsta lipe – travnička lipa [*Tilia travnicensis* (Maly)], bijela topola [*Populus alba* (L.)] u Turbetu, poljski brijest [*Ulmus minor* (Miller)], jedan od rijetkih odraslih primjeraka na prostoru cijele Bosne i Hercegovine, bukva [*Fagus silvatica* (L.)] i drugo.

Fauna

Kada je u pitanju fauna u Kantonu, opet je tu najinteresantniji Vlašić i njegovi obronci, ali i druge planine i riječne doline. Prisutno je mnoštvo ptica, šumskih i poljskih grabljivica. U ne tako davnoj prošlosti tu je obitavao bjeloglavi sup, vrsta lešinara koji je manje-više istrijebljen na prostorima Balkanskog poluotoka. Od gmizavaca na planinama a i u nižim predjelima obitavaju: gušterica obična, zelembač obični, šareni daždevnjak, obična i smeđa šumska žaba, bjelouška, poskok i šarka. Među sisarima prisutni su: krtica, šumska rovka, šumska voluharica, puh, šumski miš, jež, tvor, divlja mačka, lisica, lasica, zec, slijepo kuće, zatim divlja svinja, vuk, srndać i mrki medvjed. Prisutno je i veliko mnoštvo različitih vrsta beskralježnjaka, među kojima prednjače kukci. Pod zaštitom države nalaze se: orao kostobar, sup bjeloglavi, mrki strvinar, suri orao i sivi soko te sve ptice iz reda sokolovki (*Falconiformes*), sovki (*Strigiformes*), sve ptice pjevice i ptice korisne za poljoprivredu i šumarstvo, ptice močvarnih i drugih vodenih staništa, vjeverica (*Sciurus vulgaris*) i čovječja ribica (*Proteus anguinus Laur*).

Vode Vrbasa nastanjuju autohtone vrste riba: mladica, pastrmka, lipljen, škobalj, klen, mrena, sapača, plotica, peš, dvoprugasta uklija crvenperka i linjak. Vještačkim uzgojem i poribljavanjem kalifornijska pastrmka postala je dio ribljeg fonda Vrbasa i drugih rijeka u Kantonu.

Profesor, biolog i naučnik Erih Brandis otkrio je na ovom području 18 vrsta biljaka i životinja. Otkrio je u okolici Travnika posebnu vrstu puževa, algi i kukaca koji su u nauci označeni pod nazivom *Travnicana*.

Zemljište

Prirodne karakteristike tla u cijeloj Bosni i Hercegovini, a time i u Federaciji Bosne i Hercegovine, pa i u Kantonu definišu ovaj resurs kao izrazito osjetljiv medij kojim se mora veoma pažljivo raspolagati, te se o njemu mora planski i sistematski voditi briga. Činjenice da je 84,2% teritorije ima nagib veći od 13% te da je 40% zemljišta pliće od 30 cm, dok su 17% zemljišta vrlo plitka tla ukazuje da se najveći dio teritorija može svrstati u kategoriju osjetljivih tala koji zahtijevaju dodatnu brigu i posebne načine upravljanja i primjenu posebni proizvodnih praksi. U tom smislu zabrinjava činjenica da ne postoji karta visoko senzitivnih područja, kao ni ovom problemu prilagođene agroekološke politike (programi).

U tabeli koja slijedi dat je pregled ukupnih zemljišnih površina, po općinama, s osnovnom strukturom i veličinom izraženom u ha.

Tabela 2. Zemljište u Srednjobosanskom kantonu

Općina	Poljoprivredno zemljište	Šumsko zemljište	Izgrađeno zemljište	Vodne površine	Ostalo zemljište	Ukupno
Bugojno	13.090,70	20.567	2.070,15	72,45	282,4	36.082,70
Busovača	4.007,83	10.283,50	1.374,79	20,71	72,97	15.759,80
Dobretići	2.565,11	3.055,24	433,24	1,62	299,02	6.354,23
Donji Vakuf	9.612,58	20.314,80	1.265,33	56,29	821,3	32.070,30
Fojnica	6.418,80	22.634,10	782,8	4,44	286,46	30.126,60
Gornji Vakuf – Uskoplje	15.040,40	23.392,90	937,26	43,15	182,29	39.596
Jajce	11.281,90	19.567,80	2.047,55	257,08	1.090,27	34.245,60
Kiseljak	6.034,50	7.276,81	2.565,69	-	133,3	16.010,30
Kreševo	3.253,71	10.834,60	501,04	-	76,85	14.666,20
Novi Travnik	6.308,27	16.757,20	1.171,33	2,4	7,6	24.246,80
Travnik	21.271	27.971,60	3.811,14	17,24	866,84	53.937,40
Vitez	3.600,38	9.963,39	2.125,11	24,18	33,84	15.746,90
UKUPNO	102.485,18	192.619	18.957,79	43,82	4.153,14	318.842,83

Izvor: Izmjene i dopune Prostornoga plana Srednjobosanskog kantona 2005.–2025.

Klimatska obilježja

Kanton se nalazi pod utjecajem kontinentalne klime. Ljeta su relativno topla. Najtopliji mjesec je juli sa srednjom temperaturom u dolinama oko 18,3⁰ C.

Srednje januarske temperature su negativne i iznose od -2⁰ do -3⁰ C. Godišnje promjene temperatura su dosta velike i iznose oko 20⁰ C, a znatno su veće promjene u planinskim područjima, što je karakteristika kontinentalne klime. Srednje godišnje temperature zraka u dolinama iznose oko 8,8⁰ C, s veoma izraženim godišnjim dobima, promjenama temperature u proljeće i u jesen te kasnim proljetnim i ranim jesenjim mrazovima.

Niske maksimalne vrijednosti temperature u julu i augustu (između 25⁰ i 30⁰ C) navode na zaključak da su ljeta u ovom području relativno topla.

Znatnije razlike se javljaju u geografskoj raspodjeli temperature, kao i njenih parametara, koje su uslovljene lokalnim utjecajima. Na osnovu prikazanoga temperaturnog režima, može se

zaključiti da su u ovom području ljeta topla, a zime hladne, zbog čega su godišnje promjene velike, što je utjecaj kontinentalne klime.

Prosječne godišnje padavine su relativno niske i kreću se između 800 i 1000 mm. Međutim, iako su količine padavina male, može se reći da ih ovo područje ima dovoljno, s obzirom na to da su one u toku godine dosta ravnomjerno raspoređene. Maksimalne padavine su u jesen. Osim glavnog maksimuma u jesen, javlja se i jedan sekundarni maksimum u proljeće.

Godišnja raspodjela oblačnosti pokazuje da je oblačniji dio godine zima, dok je u ljetnoj polovini godine ona mala i iznosi ispod 50%. Trajanje sijanja Sunca je relativno veliko i iznosi prosječno godišnje od 170–180 sati.

Uopće uzevši, klima ovog područja je povoljna, s umjerenom vlažnošću, umjerenim temperaturama, znatnim osunčanjem, bez jakih olujnih vjetrova i, u osnovi, povoljna je za razne ljudske aktivnosti, urbanizaciju, poljoprivredu, turizam, sport i rekreaciju i sl.

Na području Kantona meteorološke stanice imaju Bugojno i Jajce te novootvorena stanica u Novom Travniku. Općina Travnik ima dvije meteorološke stanice, i to na Vlašiću i u urbanom dijelu općine. Planirano je postaviti meteorološke stanice i u ostalim općinama na području Kantona, za početak s osnovnim instrumentima koje ima i novootvorena stanica u Novom Travniku. A to su, tzv. meteorološki zaklon, instrument za ekstremne temperature – minimalnu i maksimalnu, te barometar i suhi termometar. U tabeli koja slijedi prikazane su vrijednosti važnijih meteopojava karakterističnih za Kanton, izmjerene u meteorološkoj stanici Bugojno u periodu od 2015. do 2019. godine.

Tabela 3. Vrijednost važnih meteopojava

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
SREDNJE GODIŠNJE VRIJEDNOSTI					
Pritisak zraka, u mb	953,7	952,5	952,9	951,5	951,6
Temperatura zraka, u °C	10,3	10,03	10,4	11	11
Relativna vlažnost zraka, u postocima	73	77	74	75	74
Oblačnost (osmina)	4,8	5	4,6	5,4	4,8
GODIŠNJE VRIJEDNOSTI					
Apsolutna maksimalna temperatura zraka, u °C	36,4	36	38,5	33,6	35,4
Apsolutna minimalna temperatura zraka, u °C	-17,4	-16,5	-26,4	-14,4	-13,1
Količina padavina, po l/m ²	808,8	842,3	911,6	778,2	995,6
Broj dana s padavinama (> 0,1 mm)	122	162	140	163	158
Broj dana sa snježnim pokrivačem (> 1mm)	69	31	54	47	47
Maksimalna visina snježnog pokrivača (u cm)	32	33	12	40	40
Trajanje sijanja Sunca (u satima)	1.837,10	1.669,2	2.076	1.679	1.899,4

3. STANOVNIŠTVO U SREDNJOBOSANSKOM KANTONU

Prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva provedenog 2013. godine, na području Kantona živi 253.592 stanovnika, odnosno 10,85% stanovništva Federacije Bosne i Hercegovine. Na istom području 1991. godine živjelo je 338.979 stanovnika, a 1999. godine 270.000 stanovnika. Od 2014. godine na području Kantona došlo je do konstantnog pada broja stanovnika, tako da je u 2019. godini 249.879 stanovnika.

U 2019. godini u dobi od 0 do 14 godina je 14,6%, dok grupi radno sposobnog stanovništva, od 15 godina do 64 godine životne dobi, pripada 69,7% stanovništva, a 15,6% stanovništva je u dobi od 65 godina i više.

Tabela 4. Dobna struktura u Srednjobosanskom kantonu

	Dobni intervali			
	Ukupno	0 – 14	15 – 64	65 i više
2015. godina				
Srednjobosanski kanton	252.682	46.629	179.935	26.118
Federacija Bosne i Hercegovine				
2016. godina				
Srednjobosanski kanton	251.973	48.500	178.978	24.495
Federacija Bosne i Hercegovine	2.206.231	408.724	1.556.536	240.971
2017. godina				
Srednjobosanski kanton	251.434	38.272	180.126	33.036
Federacija Bosne i Hercegovine	2.201.193	330.667	1.550.130	320.396
2018. godina				
Srednjobosanski kanton	250.825	37.336	179.229	34.260
Federacija Bosne i Hercegovine				
2019. godina				
Srednjobosanski kanton	249.879	36.307	178.018	35.554
Federacija Bosne i Hercegovine	2.190.098	320.184	1.526.894	343.020
<i>Izvor: Srednjobosanski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku</i>				

Kanton bilježi negativni prirodni priraštaj stanovništva, dok jedino općina Vitez ima pozitivni prirodni priraštaj, što je prikazano u Tabeli 5.

Tabela 5. Prirodni priraštaj stanovništva u Srednjobosanskom kantonu

Grad / općina	Prirodni priraštaj				
	2015. godine	2016. godine	2017. godine	2018. godine	2019. godine
Kreševo	-32	-33	-22	-34	-29
Travnik	-34	-51	-54	-97	-163
Vitez	16	34	26	14	5
Kiseljak	-58	-11	-30	-60	-70
Fojnica	-38	-39	-37	-64	-78
Novi Travnik	31	11	49	37	-11
Bugojno	-61	-67	-76	-16	-45
Gornji Vakuf – Uskoplje	-34	-29	-31	-42	-43
Donji Vakuf	-14	20	38	-7	-3

Jajce	-98	-19	-86	-57	-73
Busovača	19	-3	0	-33	-12
Dobretići	0	-8	-7	-9	-11
Srednjobosanski kanton	-303	-195	-230	-368	-533
Federacija Bosne i Hercegovine	-1.950	-1.448	-1.803	-2.543	-4.005

4. EKONOMSKA STRUKTURA PRIVREDE SREDNJOBOSANSKOG KANTONA

Indeks razvijenosti

Prema indeksu razvijenosti u Federaciji, Kanton zauzima sedmo mjesto na rang-listi od deset kantona u Federaciji.

Tabela 6. Indeks razvijenosti u Srednjobosanskom kantonu

Kanton	2015. godina		2016. godina		2017. godina		2018. godina
	Indeks razvijenosti	Rang	Indeks razvijenosti	Rang	Indeks razvijenosti	Rang	Indeks razvijenosti
Kanton Sarajevo	138,4	1	136	1	136	1	2,03
Hercegovačko-neretvanski kanton	110,4	3	110,4	3	110	3	1,13
Bosansko-podrinjski kanton	86,3	6	92,9	5	95	5	1,12
Zapadnohercegovački kanton	124,5	2	129,1	2	129	2	1,04
Zeničko-dobojski kanton	93,4	5	92,1	6	93	6	0,81
Tuzlanski kanton	99,8	4	93,7	4	99	4	0,79
Srednjobosanski kanton	77,2	7	83,7	7	84	7	0,70
Unsko-sanski kanton	75,4	8	76,1	8	76	8	0,42
Posavski kanton	51,2	10	67,6	9	66	9	0,64
Kanton 10	57,5	9	66,3	10	64	10	1,29

Izvor: Federalni zavod za programiranje 2015.–2018.

Tabela 7. Indeks razvijenosti, po općinama

	2015. godina	2016. godina	2017. godina	2018. godina	2019. godina
Općina	Indeks	Indeks	Indeks	Indeks	Indeks
Bugojno	66,7	65,2	67,5	0,81	0,82
Busovača	81,9	91,1	90,2	0,79	0,77
Dobretići	-51,6	-15,2	-13,4	0,32	0,29
Donji Vakuf	37,1	48,2	48,7	0,84	0,84
Fojnica	70	78,2	77,4	0,78	0,74
Gornji Vakuf – Uskoplje	70,9	79,7	79,9	0,76	0,72
Jajce	41,6	55,5	56,1	0,76	0,73
Kiseljak	98,2	102,3	105,1	0,87	0,88
Kreševo	96,4	99,6	102,3	0,93	0,90
Novi Travnik	78,2	85,1	85,9	0,87	0,88
Travnik	100,7	105,7	105,7	0,9	0,89
Vitez	108,8	109,7	108,7	0,99	0,99

Izvor: Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji Bosne i Hercegovine, Federalni zavod za programiranje razvoja

Na osnovu analize podataka iz Tabele 7., uočljivo je da općina Vitez ima najveći indeks razvijenosti u Kantonu i rangirana je na 20. mjesto rang-liste općina u Federaciji za 2019. godinu. Razvijenim općinama, u odnosu na prosjek u Federaciji, smatraju se općine Kreševo, Travnik, Novi Travnik, Kiseljak, Donji Vakuf, Bugojno, Busovača i Fojnica. Nedovoljno razvijenim općinama smatraju se općine Gornji Vakuf – Uskoplje, Fojnica i Jajce, dok se izrazito nerazvijenom općinom može smatrati općina Dobretići.

Investicije

U Tabeli 8. prikazane su investicije u građevinske objekte i mašine. Kao što je vidljivo iz Tabele 8., bilo je rasta i pada, tako je u 2016. godini došlo do rasta investicija u građevinske objekte i prostore, kao i ulaganja u mašine, opremu i transportna sredstva. U 2017. godini je došlo do pada u objema kategorijama, dok je u 2018. godini došlo do rasta investicija u građevinske objekte i prostore a u mašine, opremu i transportna sredstva imale su pad.

Tabela 8. Ostvarene investicije u nova stalna sredstva, po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi

Godina	Ukupno	Građevinski objekti i prostori	Mašine, oprema i transportna sredstva
2014.	214.540	138.658	71.330
2015.	194.281	97.198	90.670
2016.	230.395	106.122	117.055
2017.	202.002	86.629	106.750
2018.	205.984	93.182	103.396

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Analiza uvoza i izvoza

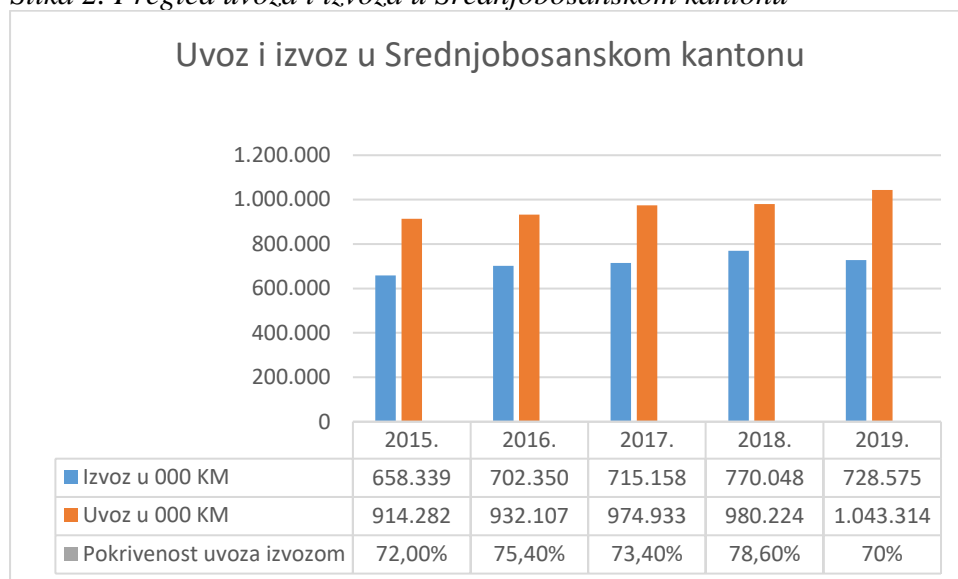
Ako se promatraju pokazatelji uvoza i izvoza u proteklom periodu u Kantonu, u apsolutnim iznosima, može se uočiti da je uporedo s rastom izvoza rastao i uvoz, što je rezultiralo rastom pokrivenosti uvoza izvozom u 2015.–2019. godine.

Stepen pokrivenosti uvoza izvozom u 2019. godini u Kantonu bitno je veći nego na nivo Federacije (69,8% u Kantonu, a 55% u Federaciji).

Tabela 9. Pokrivenost uvoza izvozom u Srednjobosanskom kantonu u periodu od 2015. do 2019. godine

Srednjobosanski kanton	2015. godine	2016. godine	2017. godine	2018. godine	2019. godine	Indeks (2019./2015.)
Izvoz (u 000 KM)	658.339	702.350	715.158	770.048	728.575	111%
Uvoz (u 000 KM)	914.282	932.107	974.933	980.224	1.043.314	114%
Pokrivenost uvoza izvozom	72,00%	75,40%	73,40%	78,60%	70%	97%

Slika 2. Pregled uvoza i izvoza u Srednjobosanskom kantonu

Izvoz u Kantonu u 2018. godini činio je 9,73% izvoza Federacije i 7,38% uvoza u Kantonu. U Kantonu uvoz iznosi 980 miliona KM, što je za 5 miliona više u odnosu na prethodnu godinu. Najveći uvoz evidentiran je u općini Vitez (349 miliona KM), zatim u općini Travnik (224 miliona KM) i u općini Kiseljak (102 miliona KM).

Izvoz u Kantonu u 2018. godini iznosi 770 miliona KM, što je za 54 miliona više u odnosu na prethodnu godinu. Povećanje izvoza zabilježeno je u većini općina na području Kantona, a najveći izvoz evidentiran je u općinama Travnik (246 miliona KM), Jajce (148 miliona KM) i Novi Travnik (80 miliona KM).

Izvoz u Kantonu u 2019. godini činio je 9,56% izvoza Federacije i 7,53% ukupnog uvoza u Kantonu. U Kantonu uvoz iznosi milijardu i 43 miliona KM, što je u odnosu na 2018. godinu više za 63 miliona KM. Najveći uvoz evidentiran je u općini Vitez (391 milion KM), zatim u općini Travnik (210 miliona KM) i u općini Kiseljak (125 miliona KM).

Izvoz u Kantonu u 2019. godini iznosi 728 miliona KM, što je za 41 milion manje u odnosu na prethodnu godinu.

U Tabeli 10. prikazan je izvoz i uvoz u Kantonu prema područjima standardne klasifikacije, za period 2015.–2019. godina, iz koje je vidljivo da se najviše izvozi u prerađivačkoj industriji, slijede poljoprivreda, šumarstvo i ribolov. U 2019. godini u prerađivačkoj industriji došlo je do pada izvoza u odnosu na prethodnu godinu za 47 miliona KM. Također, najviše se uvozi u prerađivačkoj industriji, slijede poljoprivreda, šumarstvo i ribolov. U 2019. godini u prerađivačkoj industriji došlo je do povećanja uvoza u odnosu na prethodnu godinu za 58 miliona KM, dok je uvoz u poljoprivredi u odnosu na prethodnu godinu pao za 4 miliona KM.

Tabela 10. Izvoz i uvoz u Srednjobosanskom kantonu, prema područjima, za period 2015.–2019. godina

Područje	Izvoz (u 000 KM)					Uvoz (u 000 KM)				
	2015. godine	2016. godine	2017. godine	2018. godine	2019. godine	2015. godine	2016. godine	2017. godine	2018. godine	2019. godine
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	2.985	6.669	7.211	7.601	6.415	68.694	57.690	62.297	46.571	42.231
Vađenje ruda i kamena	1.231	1.763	1.081	755	1.402	15.291	15.590	14.450	8.691	9.556
Prerađivačka industrija	646.853	687.076	696.902	753.059	705.273	828.646	856.857	895.302	922.301	981.001
Ostalo			9.964	8.633	15.485	1.651	1.970	2.768	2.726	10.526
Nerazvrstano po kategorijama	7.269	6.843						117		
Srednjobosanski kanton	658.338	702.351	715.158	770.048	728.575	914.282	932.107	974.934	980.289	1.043.314

Izvor: Srednjobosanski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku

Posmatrano prema tržištima s kojima se ostvaruje vanjskotrgovinska razmjena, najveći izvoz ostvaruje se na tržištu Italije, Njemačke i Slovenije, dok se najveći uvoz ostvaruje iz Italije, Hrvatske i Kine. U tabeli koja slijedi prikazan je uvoz i izvoz, po zemljama, u periodu 2015.–2019. godina.

Tabela 11. Izvoz i uvoz, po zemljama, za period 2015.–2019. godina

Zemlja	Izvoz (u hiljadama KM)					Zemlja	Uvoz (u hiljadama KM)				
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.		2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Italija	192.845	170.653	173.252	172.147	162.268	Italija	165.728	181.179	187.664	191.159	236.178
Njemačka	105.779	131.226	146.065	160.288	148.320	Hrvatska	107.173	102.850	108.989	117.701	115.072
Slovenija	53.863	58.752	69.669	71.372	66.058	Kina	101.975	105.463	106.461	95.450	103.629
Luksemburg	52.073	51.598	65.405	67.354	65.115	Njemačka	82.025	96.171	94.301	102.184	99.311
Hrvatska	49.367	52.714	59.152	66.870	62.675	Slovenija	57.203	61.741	71.937	72.877	70.073
Slovačka	35.798	20.711	32.146	36.828	47.134	Turska	59.875	53.200	60.909	56.742	64.244
Austrija	29.362	21.927	23.786	29.735	30.046	Mađarska	58.789	52.399	37.009	50.375	45.878
Francuska	22.641	20.637	22.314	19.120	19.127	Austrija	39.346	43.442	51.109	38.746	38.075
Poljska	18.024	25.227	21.073	17.551	18.689	Srbija	30.560	26.890	30.881	36.363	33.012
Srbija	14.317	15.816	18.304	24.014	17.463	Poljska	25.311	25.405	23.305	21.916	24.847
Ostale zemlje	84.269	133.089	83.992	104.769	91.680	Ostale zemlje	186.297	183.367	202.307	196.776	212.995
Srednjobosanski kanton	658.338	702.350	715.158	770.048	728.575	Srednjobosanski kanton	914.282	932.107	974.872	980.289	1.043.314

Izvor: Srednjobosanski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku

Poslovni subjekti, prema djelatnosti

Ukupni broj poslovnih subjekata u Kantonu u 2017. godini iznosi 12.545 i manji je za 256 poslovnih subjekata u odnosu na prethodnu godinu. Broj poslovnih subjekata u Kantonu učestvuje u ukupnom broju poslovnih subjekata u Federaciji sa 9,27%. U 2018. godini broj poslovnih subjekata iznosi 12.967 i veći je za 420 poslovnih subjekata u odnosu na prethodnu godinu. Broj poslovnih subjekata u Kantonu učestvuje u ukupnom broju poslovnih subjekata u Federaciji sa 9,27%. U 2019. godini broj poslovnih subjekata iznosi 13.179 i veći je za 212

poslovnih subjekata u odnosu na prethodnu godinu. Broj poslovnih subjekata u Kantonu učestvuje u ukupnom broju poslovnih subjekata u Federaciji sa 9,16%.

Tabela 12. Broj poslovnih subjekata u Srednjobosanskom kantonu za period 2013.–2019. godina

Godina	Registrovani poslovni subjekti u Kantonu, po djelatnosti			Ukupni broj poslovnih subjekata u Kantonu	Ukupni broj poslovnih subjekata u Federaciji	Učešće Kantona u Federaciji
	Pravna lica	Jedinice u sastavu	Obrt			
2014.	4.530	2.421	6.210	13.161	129.315	10,18%
2015.	4.659	2.487	6.249	13.395	131.291	10,20%
2016.	4.821	2.578	5.404	12.803	134.019	9,55%
2017.	4.939	2.636	4.972	12.547	135.339	9,27%
2018.	5.102	2.688	5.177	12.967	140.075	9,26%
2019.	5.198	2.687	5.294	13.179	143.823	9,16%

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Najviše pravnih lica i jedinica u sastavu u 2019. godini registrovano je u djelatnostima trgovine naveliko i namalo (25,8%), ostale uslužne djelatnosti (19,6%) te prerađivačke industrije (11,3%), a najviše obrta registrovano je, također, u djelatnosti trgovine naveliko i namalo (22,8%), zatim ugostiteljstva (15,5%) i prerađivačke industrije (13,5%).

Tabela 13. Broj poslovnih subjekata na hiljadu stanovnika, po općinama u Srednjobosanskom kantonu u 2019. godini

Stanje 31. decembra 2019. godine

Općina	Stanovništvo	Broj preduzeća			
		Ukupno	Pravna lica	Jedinica u sastavu pravnog lica	Fizička lica obrtnici
1	2	3 (4 + 5 + 6)	4	5	6
Bugojno	30.998	2.154	705	406	1043
Busovača	17.740	832	306	131	395
Dobretići	1.561	42	27	13	2
Donji Vakuf	13.802	650	231	149	270
Fojnica	11.723	601	213	101	287
G. Vakuf – Uskoplje	20.158	845	284	149	412
Jajce	26.479	1.013	420	225	368
Kiseljak	20.328	1.313	567	255	491
Kreševo	4.988	356	192	58	106
Novi Travnik	23.704	989	426	243	320
Travnik	52.487	2.686	1060	628	998
Vitez	25.911	1.662	731	329	602
Srednjobosanski kanton	249.879	13.143	5.162	2.687	5.294

Izvor: Srednjobosanski kanton u brojkama, 2020., Federalni zavod za statistiku

Poslovne zone

Ukupna površina zelenih industrijskih poslovnih zona je 422 ha, s mogućnošću proširenja na dodatnih 226 ha, a identifikovanih smeđih industrijskih zona je 649,70 ha, s mogućnošću proširenja na dodatnih 16 ha. Ukupna površina poduzetničkih smeđih zona je 9,8 ha, a poduzetničkih zelenih zona je 21,60 ha, s mogućnošću proširenja na 2 ha. Površina jedine turističke zone (Sebešić u općini Novi Travnik) je 4.000 ha.

Prosječna udaljenost zelenih industrijskih zona od regionalnog puta je 0 km, te se može zaključiti da su sve zelene industrijskih zone locirane uz regionalne puteve. Stanje putne komunikacije je kod većine zelenih industrijskih zona dobro. Prosječna udaljenost zelenih industrijskih zona od željeznice je 38,13 km, što se može smatrati relativno malom udaljenošću. Prosječna udaljenost od aerodroma je 83,13 km, gdje je zelena industrijska zona Bugojno 2 najudaljenija (135 km), a industrijska zona Dugo polje Kiseljak najbliža (40 km). Prosječna udaljenost zelenih industrijskih zona od centra općine je 4,88 km, te se može reći da se većina nalazi veoma blizu gradskom jezgru općina.

Prosječna udaljenost smeđih industrijskih zona od regionalnog puta u Kantonu je 0,262 km te se može zaključiti da su i smeđe zone locirane uz regionalne puteve. Stanje putnih komunikacija kod svih smeđih industrijskih zona u Kantonu je dobro te im je pristup, u tom smislu, zadovoljavajući. Prosječna udaljenost smeđih industrijskih zona od željeznice u Kantonu je 47,15 km, a od aerodroma 98,15 km. Općine Jajce i Bugojno su najudaljenije (90 km, odnosno 135 km). Prosječna udaljenost od centra općine je 2,73 km te se i za smeđe industrijske zone može zaključiti da gravitiraju gradskim jezgrama općina. Približno iste vrijednosti vrijede i za ostale kategorije poslovnih zona (poduzetničke smeđe i zelene, poljoprivredne i turističke zone).

S aspekta popunjenosti industrijskih zona, može se zaključiti da su smeđe industrijske zone, u prosjeku, popunjene do 50%. To navodi na zaključak da unutar svih identifikovanih industrijskih zona postoji prostor za proširenje djelatnosti postojećih preduzeća i ulazak novih preduzeća.

Struktura vlasništva identifikovanih industrijskih zona u Kantonu je različita, tako da su prisutne zone u javnom, privatnom i mješovitom vlasništvu. Ukupno 64,38% zelenih industrijskih zona je u javnom vlasništvu (64,38%) za koje je moguće izbjeći skup i dugotrajan proces otkupa zemljišta od privatnih vlasnika, dok je većina smeđih zona (62%) u privatnom vlasništvu, te da je ostalo još 38% smeđih zona za moguću privatizaciju. Međutim, većina privatiziranih smeđih zona se ne koriste u punom raspoloživom kapacitetu, jer privatizacija nije donijela željene efekte.

Urbanističko-planska dokumentacija postoji za 37,5% zelenih i 53,8% smeđih industrijskih zona, te za 60% zelenih i sve poduzetničke zone na području Kantona, dok se za preostale zone urbanistički planovi pripremaju ili je njihova priprema planirana. Većina lokacija industrijskih zona u urbanističkim planovima označena je kao industrijska zona, ali postoji mali postotak lokaliteta koji su označeni drugačije, npr. kada se radi o starim vojnim objektima i sl.

Generalno, može se zaključiti da je osnovna infrastruktura u smeđim industrijskim zonama dostupna (osim gasa). To podrazumijeva postojanje električne, vodovodne, kanalizacijske, komunalne (odlaganje otpada), telekomunikacijske i unutrašnje transportne infrastrukture. Međutim, zbog dugotrajnog nekorištenja i neodržavanja, navedene instalacije su u prilično lošem stanju tako da je potrebno dodatno investiranje u njihovu rekonstrukciju. S druge strane, snabdjevenost zelenih industrijskih zona osnovnom infrastrukturom je nešto lošija, ali stanje se kontinuirano poboljšava. Više od polovine predloženih zelenih zona ima riješenu električnu infrastrukturu ili uspostavljen primarni vod, dok 12,5% nema. Postoji vjerovatnoća da će se električna infrastruktura u određenom broju industrijskih zona morati prilagoditi novonastalim potrebama preduzeća koja svoje poslovanje budu locirala u zonama.

Samo jedna identifikovana industrijska zona ima gasnu infrastrukturu (Kreševo). U narednom periodu i ovaj energent će biti dostupan kompanijama u pojedinim dijelovima Kantona (najprije u Busovači, Vitezu, Novom Travniku i Travniku, gdje je projekt gasifikacije započeo a predinvesticijska projektna dokumentacija izrađena).

Većina smeđih zona ima vodovodnu infrastrukturu, dok 25% zelenih industrijskih i 20% zelenih poduzetničkih zona ne posjeduje vodovodnu infrastrukturu, dok je u jednoj zelenoj industrijskoj zoni ta infrastruktura u izradi. Jedna smeđa i jedna poljoprivredna zona nemaju dovoljne kapacitete vode. S obzirom na to da je područje Kantona bogato vodom, pitanje snabdijevanja vodom industrijskih zona svodi se na dovođenje dovoljnih količina vode izgradnjom adekvatne vodovodne infrastrukture.

Odlaganje čvrstog otpada u većini identifikovanih zona je moguće, dok u sedam zona odlaganje čvrstog opada nije moguće.

Telekomunikacijska infrastruktura nije dostupna samo u dvjema zonama, jednoj zelenoj i jednoj poljoprivrednoj zoni, ali i u tim zonama postoje uslovi za njenu izgradnju.

Transportna putna infrastruktura unutar zone nije dostupna u 62,5% zelenih zona, dok je u smeđim industrijskim te smeđim i zelenim poduzetničkim zonama u potpunosti dostupna. U nekim slučajevima su potrebne manje popravke na putnoj infrastrukturi unutar zone.

Poslovne zone u općinama Kantona, njihova ukupna površina, iskorištenost i vlasništvo prikazani su u tabeli koja slijedi.

Tabela 14. Poslovne zone po općinama u Srednjobosanskom kantonu

Općina	Naziv zone	Površina (u ha)
Bugojno	Bugojno 1	37
	Bugojno 2	
Busovača	Kaonik	100,47
	Kaćuni	
	Busovača – Krč	
Donji Vakuf	Donji Vakuf	39
Fojnica	Vranica	24,74
	Podcitonja	
Gornji Vakuf – Uskoplje	Batuški lug	64,72

Jajce	Lendići	195,8
	Ekonomija	
	Lučina	
	Tehnička škola	
	Elektrobosna + Vaganj	
	Rika – Skela	
	Kamenice	
	Bravnice	
	Vinac	
	Krezluk	
	Podmilačje	
	Vlasinje	
Kiseljak	Dugo polje	27,5
Kreševo	Alagići	46,04
	Bjelovići	
	Deževica	
	Gunjani	
	Komari	
	Kreševo	
	Rakova noga	
	Stojčići	
	Volujak	
	Vranci	
	Resnik	
	Polje	
	Crnići	
	Troska	
Novi Travnik	BNT Bratstvo	164,4
	Neobarje	
	Stojkovići	
Travnik	Polje	147
	Nova Bila	
	Turbe	
	Borac	
	Han-Bila	
	Vitovlje	
	Mudrike	
Vitez	PC-96	360
	Počulica – Šljivčica	
	Šantića polje	
	Vitezit	

Industrijska proizvodnja

Prema statističkim podacima, u 2017. godini u Federaciji je ostvaren rast obima industrijske proizvodnje, dok je u Kantonu ostvaren pad fizičkog obima po prvi put u proteklom petogodišnjem periodu (Tabela 15.). Ipak, važno je imati u vidu da je indeks rasta industrijske proizvodnje u Kantonu u periodu od 2012. do 2016. godine bio znatno iznad prosjeka Federacije. Prema statističkim podacima, u 2018. godini u Federaciji ostvaren je pad fizičkog

obima industrijske proizvodnje u odnosu na 2017. godinu, a u Kantonu je ostvaren rast fizičkog obima (Tabela 15.). Prema statističkim podacima, u 2019. godini u Federaciji je ostvaren pad fizičkog obima industrijske proizvodnje u odnosu na 2018. godinu, a u Kantonu je ostvaren rast fizičkog obima (Tabela 15.).

Tabela 15. Industrijska proizvodnja, po godinama, u Srednjobosanskom kantonu i Federaciji Bosne i Hercegovine

Indeks – godina	Srednjobosanski kanton	Federacija Bosne i Hercegovine
2013./2012.	123,3	107,4
2014./2013.	104,9	100,1
2015./2014.	106,2	102,2
2016./2015.	104,6	102,6
2017./2016.	98,5	103,8
2018./2017.	99,2	100,8
2019./2018.	101,1	97,3

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Slika 3. Industrijska proizvodnja u Srednjobosanskom kantonu

Zbog globalne pandemije koronavirusa COVID 19, u martu 2020. godine uvedene su mnogobrojne mjere prevencije širenja bolesti, što će sigurno utjecati na pad saobraćaja industrije u Kantonu tokom 2020. godine, s mogućim posljedicama i u godinama koje slijede.

Poljoprivreda

U strukturi sjetvenih površina, na području Kantona dominiraju žita, prije svega kukuruz koji je dominantna kultura za spremanje stočne hrane, zatim pšenica, zob i ječam, dok je udio raži

dosta povećan u 2018. godinu u odnosu na 2017. godinu. Prinosi tih kultura veoma variraju, zavisno od vremenskih uslova, s obzirom na to da gotovo ne postoje sistemi za navodnjavanje, za zaštitu od leda i drugih vremenskih nepogoda. Proizvodnja kupusa, paprike, djeteline, lucerke bilježe pad prinosa u 2018. godinu u odnosu na 2017. godinu. Dok su te kulture u 2019. godini ostvarile jednake prinose kao i u 2018. godini. Pozitivni prinos bilježi i tritikale koji nastaje križanjem dviju žitarica – pšenice i raži. Tradicionalno se na području Kantona uzgajaju povrtlarske kulture, kao što je krompir, a sve veći značaj ima plastenička proizvodnja.

Tabela 16. Pregled proizvodnje usjeva u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2017.–2019. godina

Usjevi	2017.			2018.			2019.		
	Požnjevena površina (u ha)	Prinos (u t)		Požnjevena površina (u ha)	Prinos (u t)		Požnjevena površina (u ha)	Prinos (u t)	
		ukupno	po ha		ukupno	po ha		ukupno	po ha
Pšenica	1.651	5.542	3,4	1.546	5.098	3,3	3,4	4660	3,4
Raž	388	1.344	0,5	372	1.324	3,6	3,4	1.161	3,4
Ječam	881	2.875	3,3	907	2.948	3,3	3,4	2.922	3,4
Zob	436	1.291	3	423	1.191	2,8	2,9	1.297	2,9
Tritikale	531	1.951	3,7	382	1.344	3,5	3,6	1.395	3,6
Heljda	127	242	1,9	119	237	2,0	2	216	2,0
Kukuruz – zrno	1.209	2.115	1,7	956	1.864	2,0	2	1.774	2
Krompir	3.087	23.232	7,5	2.982	22.959	7,7	7,4	21.243	7,4
Crni luk	336	2.530	7,5	357	2.743	7,7	7,2	2.313	7,2
Grah – zrno	578	930	1,6	561	928	1,7	1,7	1.007	1,7
Kupus	519	8.593	16,6	509	8.332	16,4	16,3	8.161	16,3
Paradajz	95	537	5,7	86	497	5,8	6,1	461	6,1
Paprika zelena	75	660	8,9	80	559	7,0	6,4	400	6,4
Djetelina – sijeno	1.846	8.601	4,7	1.765	7.299	4,1	4,2	7.450	4,2
Lucerka	1.616	7.861	4,9	1.551	6.328	4,1	4,5	6.912	4,5
Kukuruz zeleni	892	17.222	19,3	866	20.769	24,0	22,4	19.768	22,4
Stočna repa	197	2.706	13,7	196	2.729	14,0	12,9	2.321	12,9
Travno-djet. smjesa	1.385	4.419	3,2	1.546	5.043	3,3	3,1	4.687	3,1

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

U strukturi voćarskih kultura, zastupljena je proizvodnja jabučastog, jezgrastog, koštičavog i jagodičastog voća. U ukupnoj voćarskoj proizvodnji dominira proizvodnja šljiva i jabuka, koje, kao i ostale voćarske kulture, uglavnom bilježe blaga povećanja broja rodni stabala, ali i velike oscilacije u prinosima, zavisno od vremenskih uslova. Najveći prinos kilograma po

stablu u 2017. godini bilježi se za višnje, dok u 2018. i 2019. godini za trešnje. Ako posmatramo 2019. godinu, prinosi su se znatno smanjili u odnosu na 2018. godinu.

Tabela 17. Pregled vrsta voća u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2017.–2019. godina

Voće	2017.			2018.			2019.		
	Broj rodni stabala	Prinos		Broj rodni stabala	Prinos		Broj rodni stabala	Prinos	
		ukupno (u t)	kg po stablu		ukupno (u t)	kg po stablu		ukupno (u t)	kg po stablu
Trešnje	15.515	60	3,9	18.666	383	20,5	18.766	108	5,8
Višnje	10.430	62	6,0	10.900	209	19,2	10.660	46	4,3
Jabuke	254.540	544	2,2	252.006	4.031	16,0	247.406	757	3,1
Kruške	115.050	226	2,0	115.190	1.422	12,3	115.195	286	2,5
Šljive	450.539	408	0,9	460.006	6.916	15,0	459.029	620	1,4
Orasi	33.565	43	1,3	35.770	439	12,3	35.618	88	2,5

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Posmatrajući ukupni broj stočnoga fonda u Kantonu, u periodu 2017.–2019. godina, najzastupljenije je govedarstvo, ovčarstvo, peradarstvo i pčelarstvo. U tabeli koja slijedi prikazana je struktura stočnoga fonda u Kantonu.

Tabela 18. Brojno stanje stoke u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2017.–2019. godina

Stoka	2017.	2018.	2019.
Goveda	30.897	29.374	28.677
Ovce	90.930	98.508	98.929
Svinje	14.087	14.016	13.192
Konji	1.313	1.280	1.185
Perad (u hiljadama grla)	284	213	224
Koze	4.475	4.865	4.750
Pčelinje košnice	19.645	19.355	19.557

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Šumarstvo

Proizvodnja šumskih sortimenata u Kantonu u periodu 2015.–2019. godina zasniva se na proizvodnji trupaca četinara, koji podrazumijevaju drvene sortimente odgovarajućih fizičkih i mehaničkih svojstava, namijenjene za daljnju mehaničku preradu i proizvodnju ogrjevnoga drveta liščara, koje podrazumijeva drvo namijenjeno za ogrjev ili proizvodnju drvenog ugljena.

Prodaja šumskih sortimenata je također najvećim dijelom zasnovana na prodaji spomenutih dviju vrsta sortimenata.

U tabeli koja slijedi prikazano je kretanje proizvodnje i prodaje šumskih sortimenata po vrstama, u Kantonu u periodu 2015.–2019. godina.

Tabela 19. Proizvodnja i prodaja šumskih sortimenata u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2015.–2019. godina

	Proizvodnja					Prodaja				
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Ukupno	318	369	390	434	431	326	372	390	436	427
Trupci četinjara	107	124	139	165	177	109	125	138	163	170
Jamsko drvo četinjača	11	13	11	13	11	12	12	11	13	10
Ostalo drugo drvo četinjača	0	1	0	1	1	0	1	0	0	0
Prostorno drvo četinjača	51	64	55	66	55	52	65	57	67	57
Trupci lišćara	56	62	65	65	64	57	63	65	65	64
Prostorno drvo lišćara	-	-	1	0	0	-	-	1	0	0
Ogrjevno drvo četinjača	0	1	0	0	0	2	1	1	1	0
Ogrjevno drvo lišćara	93	104	119	124	123	94	105	117	127	126
Ostalo grubo obrađeno drvo	-	0		0	-	0	0	0	0	0

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Turizam

Kanton raspolaže bogatim kulturno-historijskim naslijeđem, planinama pogodnim za razvoj planinskog turizma, kvalitetnim termalnim i mineralnim vodama pogodnim za razvoj banjsko-lječilišnog turizma, kao i potencijalima za razvoj vjerskog turizma. Međutim, do većine potencijalnih turističkih destinacija nije dovedena potrebna infrastruktura, kao što su putna infrastruktura, električna infrastruktura i vodovodna infrastruktura, što dodatno usporava razvoj turizma na području Kantona. Također, nedostatak, odnosno manjak smještajnih kapaciteta, značajne sezonske oscilacije (baziranost pretežno na planinskom turizmu), kao i siva ekonomija, usporavaju razvoj jedne od najperspektivnijih djelatnosti u Kantonu.

U 2017. godini Kanton je posjetilo 48.132 turista, što je za 3.196 više u odnosu na 2016. godinu, pri čemu je ostvareni broj noćenja iznosio 88.194 ili za 6.242 više u odnosu na prethodnu godinu. Zabilježena je tendencija značajnog rasta domaćih i stranih gostiju u periodu od 2016. do 2019. godine. Osim toga, broj noćenja domaćih i stranih turista ima tendenciju značajnog porasta te Kanton zauzima treće mjesto u Federaciji po posjećenosti turista, odmah iza Kantona Sarajevo i Hercegovačko-neretvanskog kantona. U 2018. godini Kanton je posjetilo 47.142 turista, što je za 990 manje u odnosu na 2017. godinu, pri čemu je ostvareni broj noćenja iznosio 85.427 ili za 2.767 više u odnosu na prethodnu godinu. U 2019. godini Kanton je posjetilo 54.028 turista, što je za 6.886 više u odnosu na 2018. godinu, pri čemu je ostvareni broj noćenja 90.381 ili za 4.954 više u odnosu na prethodnu godinu.

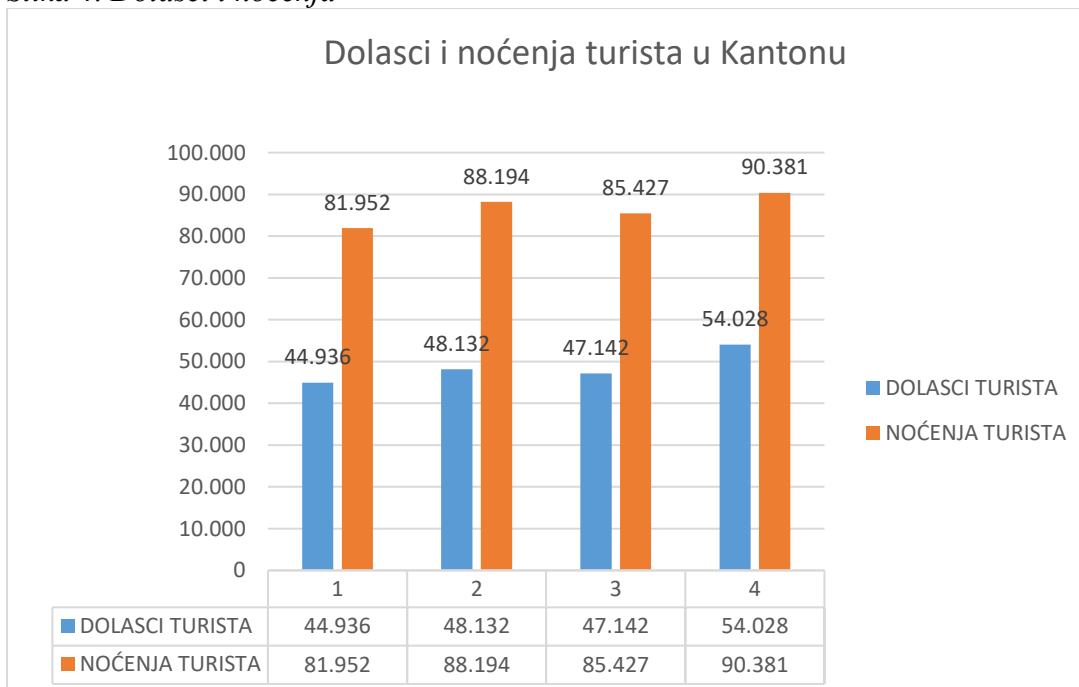
Tabela 20. Dolasci turista u Srednjobosanski kanton i broj noćenja u periodu 2016.–2019. godina

	Dolasci turista			Noćenja turista		
	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno	Domaćih	Stranih
					turista	turista
2016.	44.936	27.483	17.453	81.952	50.357	31.595
Hoteli i sličan smještaj	41.454	25.529	15.925	75.360	46.232	29.128

Odmarališta i slični objekti	1.383	564	819	2.561	1.289	1.272
Kampovi i prostor za kampiranje	585	190	395	998	283	715
Ostali smještaj	1.514	1.200	314	3.033	2.553	480
Broj ležaja	1.864					
2017.	48.132	27.733	20.399	88.194	50.439	37.755
Hoteli i sličan smještaj	43.819	25.139	18.680	78.977	44.989	33.988
Odmarališta i slični objekti	912	536	376	2.743	1.272	1.471
Kampovi i prostor za kampovanje	1.307	247	1.060	2.213	404	1.809
Ostali smještaj	2.094	1.811	283	4.261	3.774	487
Broj ležaja	1.742					
2018.	47.142	25.885	21.257	85.427	46.590	38.837
Hoteli i sličan smještaj	40.940	22.130	18.810	72.977	39.128	33.849
Odmarališta i slični objekti	2.463	1.337	1.126	4.945	2.440	2.505
Kampovi i prostor za kampovanje	1.270	252	1.018	2.359	467	1.892
Ostali smještaj	2.469	2.166	303	5.146	4.555	591
Broj ležaja	1.708					
2019.	54.028	28.346	25.682	90.381	44.075	46.306
Hoteli i sličan smještaj	50.421	27.118	23.303	84.436	42.215	42.221
Odmarališta i slični objekti	1.689	701	988	2.563	1.012	1.551
Kampovi i prostor za kampovanje	1.918	527	1.391	3.382	848	2.534
Ostali smještaj						
Broj ležaja	1.782					

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Slika 4. Dolasci i noćenja

Broj dolazaka turista i broj noćenja na području Kantona daleko je veći nego je predstavljeno statističkim podacima, s obzirom na to da privatni smještaj nije predmet statističke obrade a čini najveću zastupljenost u sveukupnoj smještajnoj ponudi Kantona.

U periodu 2016.–2019. godine, ukupni broj dolazaka turista kao i broj noćenja bilježi blagi trend rasta. U tom periodu Kanton su najviše posjećivali turisti iz Hrvatske, Saudijske Arabije i Slovenije, koji su se u prosjeku zadržavali 2–3 dana. To su najznačajnija tržišta za promociju turizma Kantona, kao i tržište Njemačke. Od ukupno registrovanih noćenja u Kantonu u 2019. godini turisti iz Hrvatske su ostvarili 19,47%, dok su turisti iz Saudijske Arabije ostvarili 22%.

Tabela 21. Dolasci turista u Srednjobosanski kanton i broj noćenja turista, prema prebivalištu, u periodu 2016.–2019. godina

Zemlja	Dolasci turista				Noćenja turista			
	2016.	2017.	2018.	2019.	2016.	2017.	2018.	2019.
Ukupno	17.453	20.399	21.257	25.682	31.595	37.755	38.837	46.306
Hrvatska	2.978	3.080	4.263	4.817	5.662	6.702	8.272	9.018
Saudijska Arabija	2.085	2.800	3.677	6.090	3.363	4.866	6.486	10.227
Slovenija	1.242	1.232	1.564	1.935	1.614	1.705	2.331	2.934
Njemačka	850	1.294	1.311	1.598	1.602	2.674	2.729	3.985
Ujedinjeni Arapski Emirati	2.228	1.835	1.280	1.015	3.775	3.325	2.225	1.748
Srbija	877	873	913	1.008	1.435	1.625	1.583	1.745
Austrija	537	748	716	980	1.069	1.333	1.338	1.735
Bahrein	986	1.004	838	570	2.145	2.102	1.731	1.149
Kuvajt	542	411	308	324	826	821	594	559
Italija	520	719	656	817	812	1.214	1.153	1.486
Turska	622	655	370	207	2.066	2.098	1.090	549
Nizozemska	315	724	770	944	776	1.581	2.060	2.125
Francuska	160	298	248	378	247	444	416	635
Švicarska	282	271	249	384	577	527	587	783
Mađarska	153	262	378	255	199	346	475	348
SAD	113	148	251	238	225	224	353	400
Crna Gora	224	207	210	154	336	326	386	232
Oman		914	493	484		1.271	768	704
Ostale zemlje	2.739	2.924	2.762	3.484	4.866	4.571	4.260	5.944

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Saobraćaj i veze

U 2019. godini u Kantonu je utvrđen pad pređenih kilometara vozila i tonskih kilometara, dok je ostvaren porast prijevoza robe u tonama.

Tabela 22. Prijevoz robe u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2015.–2019. godina

Cestovni prijevoz robe	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Pređeni kilometri vozila (u hiljadama)	30.740	30.277	34.742	34.579	30.573
Prevezeno tona robe (u hiljadama)	297	282	301	423	429
Tonski kilometri (u hiljadama)	246.292	176.556	175.195	202.956	182.637

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

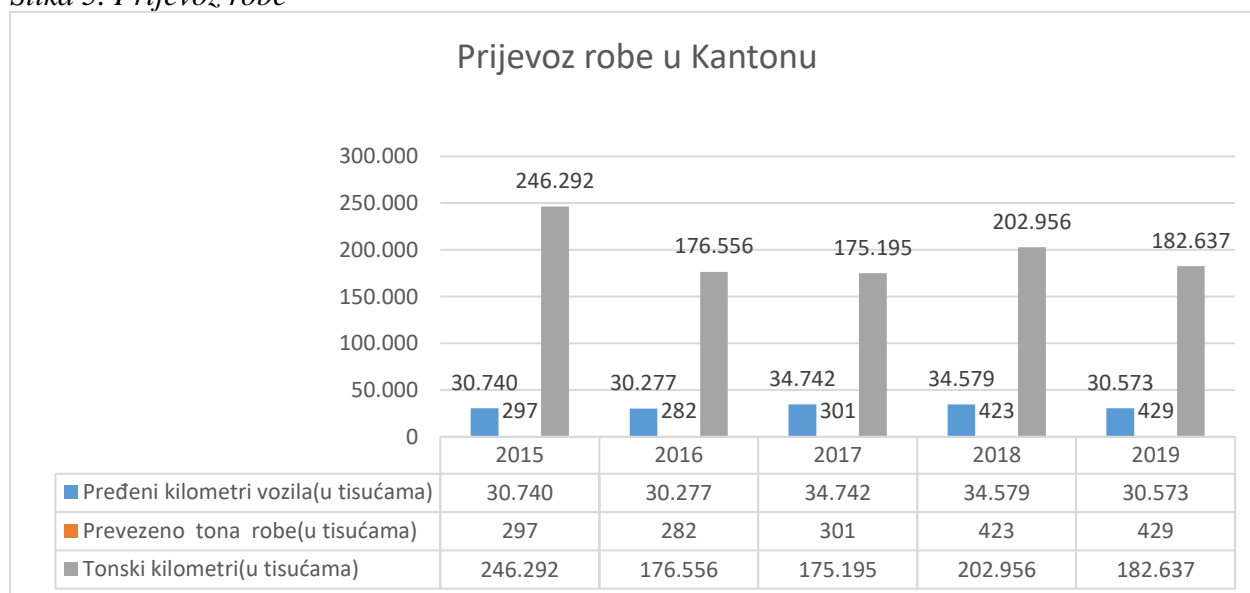
Na području Kantona u 2017. godini prevezeno je ukupno 301 hiljada t robe, što je u odnosu na količinu prevezene robe iz 2016. godine više za 19 hiljada t. Gradskim / prigradskim prijevozom na području Kantona u 2017. godini prevezeno je oko 789 hiljada putnika, što je za 161 hiljadu više u odnosu na broj prevezenih putnika u 2016. godini. U 2018. godini prevezeno je ukupno 423 hiljade t robe, što je u odnosu na količinu prevezene robe u 2017. godini više za 122 hiljade t. Gradskim / prigradskim prijevozom na području Kantona u 2018. godine prevezeno je oko 873 hiljada putnika, što je za 84 hiljade više u odnosu na broj prevezenih putnika u 2017. godini. U 2019. godini prevezeno je 429 hiljada t robe, što je u odnosu na količinu prevezene robe u 2018. godini više za 6 hiljada t robe. Gradskim / prigradskim prijevozom na području Kantona u 2019. godini prevezeno je oko 1.257 putnika, što je za 384 hiljade više u odnosu na broj prevezenih putnika u 2018. godini.

Tabela 23. Prijevoz putnika u Srednjobosanskom kantonu u periodu 2015.–2019. godina

Prijevoz putnika	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Cestovni prijevoz putnika					
Pređeni kilometri vozila(u hiljadama)	3.742	4.252	4.512	5.044	6.008
Prevezeni putnici(u hiljadama)	498	641	707	695	691
Putnički kilometri(u hiljadama)	57.937	59.314	58.703	62.353	62.536
Gradski / prigradski prijevoz					
Pređeni kilometri ukupno(u hiljadama)	1.852	1.958	2.155	2.111	3.069
Autobusi	1.852	1.958	2.155	2.111	3.069
Prevezeni putnici(u hiljadama)	612	628	789	873	1.257
Autobusi	612	628	789	873	1.257

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Slika 5. Prijevoz robe

Građevinarstvo

U 2016. godini u Kantonu najzastupljenija je bila visokogradnja, kao i u 2017. godini, dok je u 2018. godini došlo do pada ulaganja u visokogradnju, a povećano je ulaganje u niskogradnju. Od 12 općina na području Kantona vrijednost izvršenih građevinskih radova je najveća u općini Travnik te u općini Jajce.

Tabela 24. Vrijednost obavljenih građevinskih radova u Srednjobosanskom kantonu, po vrsti objekta

	2016.			2017.			2018.		
	Ukupno	Visokogradnja	Niskogradnja	Ukupno	Visokogradnja	Niskogradnja	Ukupno	Visokogradnja	Niskogradnja
Ukupno	38.560	20.194	18.366	40.169	23.078	17.091	43.184	17.913	25.361
Bugojno	1.654	1.524	130	3.461	2.269	1.192	5.145	2.597	2.548
Busovača	383	111	272	1.114	706	408	1.415	172	1.243
Donji Vakuf	1.297	619	678	116	116	-	605	495	110
Fojnica	3.357	1.162	2.195	1.068	499	569	2.462	1.036	1.426
Gornji Vakuf – Uskoplje	1.078	471	607	582	221	361	5.036	486	4.550
Kiseljak	6.632	592	6.040	5.726	1.137	4.589	3.940	1.569	2.371
Kreševo	199	23	176	802	179	623	1.184	73	1.111
Novi Travnik	2.011	1.099	912	2.770	2.343	427	2.897	2.203	694
Travnik	11.659	8.508	3.151	10.236	5.853	4.383	9.283	5.097	4.186
Vitez	2.137	1.749	388	3.103	2.345	758	1.892	859	1.033
Dobretići	41	-	41	11.191	7.410	3.781	204	-	204
Jajce	8.112	4.336	3.776	-	-	-	9.121	3.326	5.885

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Zaposlenost i nezaposlenost

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u periodu 2013.–2019. godina Kanton bilježi konstantno povećanje broja zaposlenih osoba te je pokazatelj u 2017. godini dostigao broj od 49.650 zaposlenih osoba, što je za 6.176 više nego u 2016. godini. U 2018. godini broj zaposlenih osoba iznosio je 50.957, što je za 1.307 više nego u 2017. godini. U 2019. godini broj zaposlenih osoba iznosio je 51.583 zaposlene osobe, što je za 625 više nego u 2018. godini.

Najviše zaposlenih u Kantonu u 2017. i 2018. godini evidentirano je u općini Travnik, a zatim slijede Vitez i Bugojno. Najmanje zaposlenih ima općina Dobretići.

Krajem decembra 2017. godine na evidenciji nezaposlenih osoba bilo je ukupno 15.473 korisnika zdravstvene zaštite, što čini 42,04% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Korisnika novčane naknade na dan 31. decembra 2017. godine je bilo ukupno 1.026 ili 2,78% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. U 2018. godini na evidenciji nezaposlenih bilo je ukupno 14.576 korisnika zdravstvene zaštite, što čini 41,09% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Korisnika

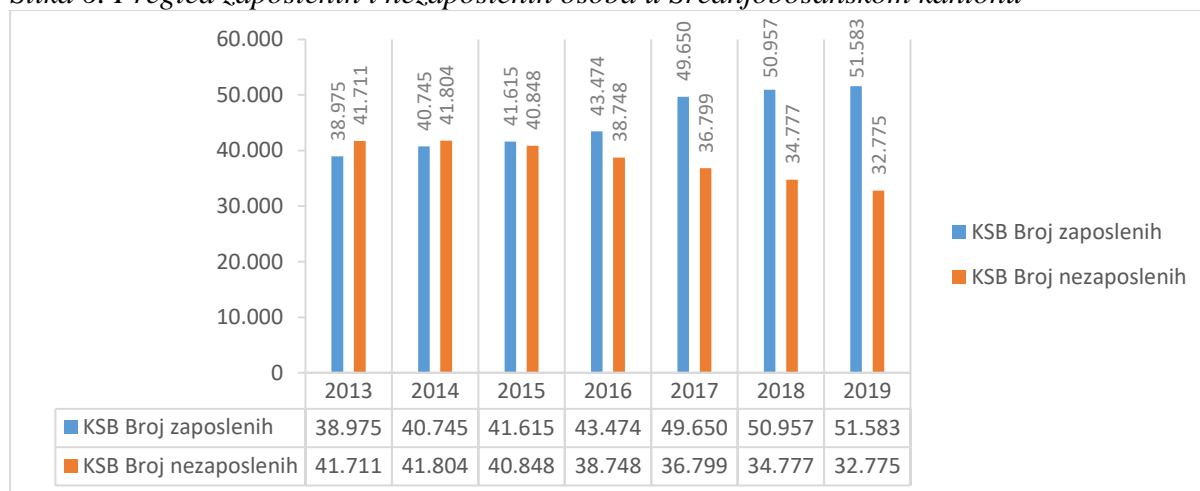
novčane naknade na dan 31. decembra 2018. godini bilo je ukupno 1.104 ili 3,17% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. U 2019. godini na evidenciji nezaposlenih je bilo ukupno 13.842 korisnika zdravstvene zaštite, što čini 42,23% od ukupnog broja nezaposlenih osoba. Korisnika novčane naknade na da 31. decembra 2019. godine bilo je ukupno 992 ili 3,03% od ukupnog broja nezaposlenih osoba.

Tabela 25. Pregled zaposlenih i nezaposlenih osoba te plaća na nivou godišnjega prosjeka u Srednjobosanskom kantonu

Godina	Srednjobosanski kanton			Federacija Bosne i Hercegovine		
	Zaposlene osobe	Nezaposlene osobe	Prosječna netoplaća (u KM)	Zaposlene osobe	Nezaposlene osobe	Prosječna netoplaća (u KM)
2013.	38.975	41.711	698	435.113	391.942	835
2014.	40.745	41.804	678	443.587	392.265	833
2015.	41.615	40.848	673	450.121	389.865	830
2016.	43.474	38.748	678	457.974	372.207	839
2017.	49.650	36.799	698	505.201	349.699	860
2018.	50.957	34.777	723	519.800	329.907	889
2019.	51.583	32.775	759	531.483	307.864	928

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Slika 6. Pregled zaposlenih i nezaposlenih osoba u Srednjobosanskom kantonu

Prosječna netoplaća je od 2015. godine konstantno rasla i u 2019. godini iznosi 759 KM, ali i nadalje se radi o znatno manjoj prosječnoj plaći u odnosu na Federaciju, u kojoj je iznosila 928 KM. Najviša netoplaća je tokom 2019. godine evidentirana u općini Dobretići: 1.045 KM, a najniža u općini Bugojno: 640 KM. Na posljednjem popisu, u općini Dobretići upisano je 1.629 stanovnika, a u općini stvarno živi oko 300 stanovnika, dok od 29 zaposlenih osoba najviše ih je u Općini i u Policijskog stanici. Za pomoć u finansiranju Općine Dobretići, iz godišnjeg Budžeta Srednjobosanskog kantona godišnje se izdvaja 250.000 KM.

Tabela 26. Prosječna netoplaća po općinama u Srednjobosanskom kantonu

Općina	Prosječna netoplaća					Indeks (2019./2015.)
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	
Bugojno	642	642	632	641	640	0,997
Busovača	724	709	720	755	772	1,066
Dobretići	872	913	1.055	1.091	1.045	1,198
Donji Vakuf	688	687	689	727	804	1,169
Fojnica	747	735	763	791	790	1,058
Gornji Vakuf – Uskoplje	681	688	669	684	673	0,988
Jajce	826	827	863	906	928	1,123
Kiseljak	630	625	638	684	710	1,127
Kreševo	659	658	815	867	877	1,331
Novi Travnik	748	773	766	768	786	1,051
Travnik	652	661	684	707	770	0,118
Vitez	600	607	640	668	717	1,195
Ukupno	673	678	698	723	759	1,128

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Kanton je u 2017. godini imao 36.799 nezaposlenih osoba, što čini 10,52% nezaposlenih osoba u Federaciji, a najviše nezaposlenih osoba je bilo u općini Travnik: 7.191, općini Bugojno: 5.438 i općini Vitez: 4.228 osoba. U 2018. godini najviše nezaposlenih osoba bilo je u općini Travnik: 7.013, općini Bugojno: 5.232 i općini Vitez: 4.031 osoba. U 2019. godini najviše nezaposlenih osoba bilo je u općini Travnik: 6.973, i u općini Bugojno: 3.773 osobe.

Tabela 27. Broj nezaposlenih osoba, po općinama u Srednjobosanskom kantonu

Općina	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
	Nezaposlene osobe	Nezaposlene osobe	Nezaposlene osobe	Nezaposlene osobe	Nezaposlene osobe
Bugojno	6.055	7.768	5.438	5.232	4.717
Busovača	3.140	2.940	2.834	2.672	2.519
Dobretići	101	94	67	59	57
Donji Vakuf	2.915	2.854	2.754	2.340	2.217
Fojnica	2.118	1.963	1.839	1.816	1.655
Gornji Vakuf – Uskoplje	3.064	2.971	2.698	2.486	2.401
Jajce	3.799	3.744	3.382	3.076	2.900
Kiseljak	2.633	2.492	2.375	2.236	2.030
Kreševo	708	600	591	602	530
Novi Travnik	3.903	3.629	3.402	3.214	3.003
Travnik	8.079	7.519	7.191	7.013	6.973
Vitez	4.333	4.174	4.228	4.031	3.773
Srednjobosanski kanton	40.848	38.748	36.799	34.777	32.775
Federacija Bosne i Hercegovine	389.865	327.207	349.699	329.907	307.864

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Penzioneri

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, broj penzionera na području Kantona bilježi konstantni rast u periodu od 2014. do 2019. godine, koji je srazmjern rastu broja penzionera u Federaciji, tako da broj penzionera u Kantonu u ukupnom broju na nivou Federacije u posmatranom periodu učestvuje sa 11,2%

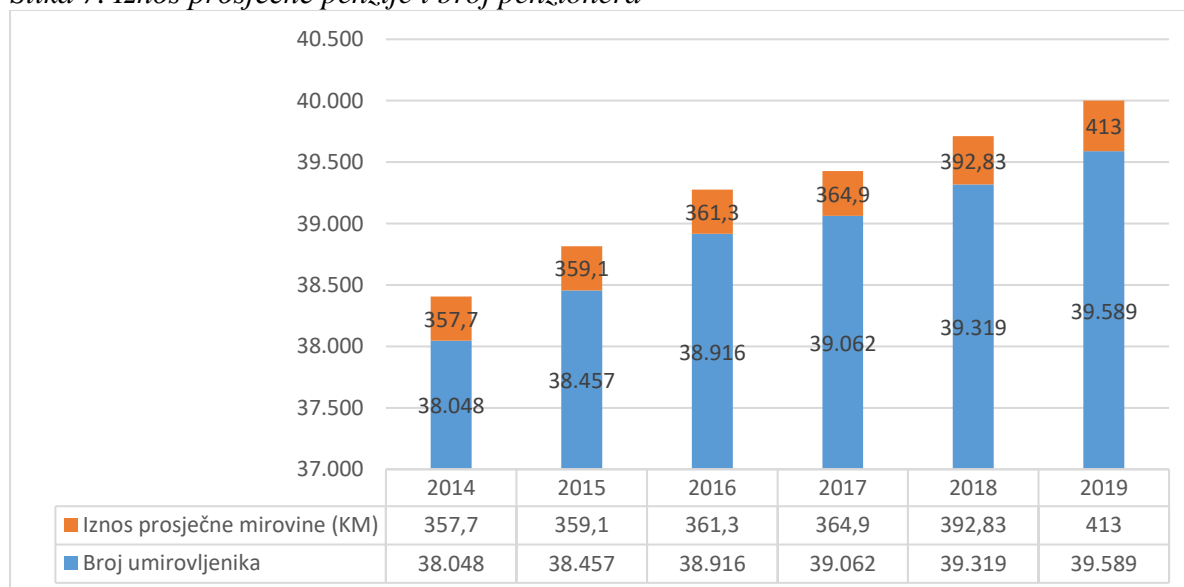
Tabela 28. Broj penzionera u Srednjobosanskom kantonu

Godina	Srednjobosanski kanton		Federacija Bosne i Hercegovine		Bosna i Hercegovina	
	Penzioneri	Prosječna penzija (u KM)	Penzioneri	Prosječna penzija (u KM)	Penzioneri	Prosječna penzija (u KM)
2014.	38.048	357,7	336.898	389,5	394.900	365,1
2015.	38.457	359,1	340.848	393,2	402.044	366,1
2016.	38.916	361,3	345.629	398,4	409.335	368,9
2017.	39.062	364,9	346.538	403,6	412.539	371,6
2018.	39.319	392,83	349.158	434	365.718	428
2019.	39.589	413	352.438	456	424.009	416

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama

Prosječna isplaćena penzija u Kantonu u 2019. godini porasla je na 413 KM i manja je za 43 KM od prosječne isplaćene penzije u Federaciji koja iznosi 456 KM, dok je prosječna penzija u Kantonu i u Bosni i Hercegovini skoro ista.

Slika 7. Iznos prosječne penzije i broj penzionera

Tabela 29. Vrsta i iznos penzije po kantonima, u Federaciji Bosne i Hercegovine

	Vrste penzije								
	Starosna			Invalidska			Porodična		
	Broj	Iznos	Prosječna isplata	Broj	Iznos	Prosječna isplata	Broj	Iznos	Prosječna isplata
Srednjobosanski kanton	21.036	9.563.161	455	5.810	2.129.595	367	12.743	4.676.176	367

Izvor podataka: (Federalni zavod za penzijsko i invalidsko osiguranje, Mostar, 2020) Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

5. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

Obrazovanje

Zakonska osnova predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja u Srednjobosanskom kantonu

Trenutno, predškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu reguliše se na osnovu propisa:

- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 10/17)

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu reguliše se na osnovu propisa:

- Zakon o osnovnoj školi („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 11/01)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnoj školi („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj: 11/04 i 17/04)

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu reguliše se na osnovu propisa:

- Zakon o srednjoj školi („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 11/01)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o srednjoj školi („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj: 11/04, 17/04 i 15/12)

Važeća legislativa u procesu registracije visokoškolskih ustanova obuhvata:

- Zakon o visokom obrazovanju („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 4/13)

Predškolski odgoj i obrazovanje na području Srednjobosanskog kantona

Razvijene zemlje Evrope i svijeta, kao i zemlje u razvoju ili tranziciji imaju potrebu za kvalitetnim organizovanim predškolskim odgojem i obrazovanjem. Predškolski odgoj i obrazovanje danas čini neophodnu dopunu porodičnom odgoju, u smislu planskog i sistematskog djelovanja na tjelesni, emocionalni i intelektualni razvoj djeteta predškolske dobi. Prisutnost te društvene potrebe sve je intenzivnija i u Bosni i Hercegovini, a samim tim i u Kantonu.

Shodno Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, sve predškolske institucije upisuju se u Registar predškolskih ustanova, koji vodi Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta shodno Pravilniku o postupku utvrđivanja uslova za upis u Registar predškolskih ustanova i o sadržaju i načinu vođenja Registra. Oblast predškolskog odgoja i obrazovanja u Kantonu dodatno se uređuje, kada je u pitanju verifikacija rada odgojitelja i stručnih saradnika u predškolskim ustanovama, na osnovu Pravilnika o polaganju stručnog ispita odgojitelja i stručnih saradnika u predškolskim ustanovama, učitelja, nastavnika i stručnih saradnika u osnovnom školstvu te nastavnika, profesora i stručnih saradnika u srednjem školstvu.

Kada su u pitanju kompetencije i nadležnosti u oblasti predškolskog odgoja, općine u Kantonu imaju osnivačka prava nad predškolskim ustanovama, a stručno-pedagoški nadzor, kao i inspeksijski nadzor u nadležnosti su kantonalnog Ministarstva obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta.

Osnovne odlike predškolskog odgoja i obrazovanja u Srednjobosanskom kantonu

Predškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu obuhvata njegu, odgoj i obrazovanje djece u dobi od jedne godine do polaska u školu te na specifičan način doprinosi ostvarenju jedinstvenog cilja odgoja i obrazovanja: optimalnog razvoja ličnosti, njezina osposobljavanja za kreativan odnos prema stvarnosti i slobodna izražavanja individualnosti. Predškolski odgoj i obrazovanje je integralni dio jedinstvenog odgojno-obrazovnog sistema u Kantonu, na koji se programski nadovezuje osnovni odgoj i obrazovanje.

S obzirom na to da je predškolski odgoj i obrazovanje prvi i osnovni segment sistema odgoja i obrazovanja, u prvom planu je njegova pedagoška funkcija, koja se sastoji u tome da se potiču svi aspekti razvoja djece shodno njihovom uzrastu i individualnim mogućnostima. Osnovna i dominantna aktivnost na kojoj se zasniva cjelokupni odgojno-obrazovni rad s djecom je igra, što osigurava autentičnost ovog segmenta odgojno-obrazovnog sistema i onemogućava prisutnu tendenciju didaktiziranja i školarizacije.

Predškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu ima tendenciju zasnivanja na najnovijim teorijskim saznanjima relevantne nauke u razvijenom svijetu. Ima za cilj osigurati podjednake uslove za njegu, razvoj i odgoj sve djece predškolskog uzrasta te jedinstvo odgojnih utjecaja na djecu, na relaciji predškolska ustanova – porodica – društvena sredina.

Zadaci predškolskog odgoja i obrazovanja u Kantonu su:

- osiguravanje uslova i podrške za optimalan tjelesni rast i razvoj;
- razvoj intelektualnih i drugih sposobnosti shodno individualnim potrebama i interesiranjima djece;
- razvijanje kulturnih navika, upoznavanje kulturno-religijske tradicije, njegovanje tolerancije i prihvatanje različitosti;
- poštivanje prava djece, ljudskih i građanskih sloboda;
- razvijanje i jačanje sposobnosti izražavanja govorom te razvijanje i poticanje prihvatanja temeljnih moralnih vrijednosti;
- razvijanje i njegovanje prijateljstva i zadovoljavanje potreba djece za samoafirmacijom;
- pripremanje djece za daljnji odgoj i obrazovanje.

Kada je u pitanju finansiranje predškolskih ustanova, osnivač predškolske ustanove osigurava sredstva potrebna za rad predškolske ustanove shodno pedagoškim standardima. Osnivač predškolske ustanove utvrđuje i visinu naknade koju plaćaju korisnici usluga. Naknada koju korisnici plaćaju kreće se, u javnim predškolskim ustanovama (uz subvenciju osnivača) od

150,00 KM do 220,00 KM, dok je u privatnim predškolskim ustanovama naknada za cjelodnevni boravak djeteta u iznosu od 150,00 KM do 300,00 KM.

Vodeći se spoznajom da je predškolski odgoj i obrazovanje postao odlučujući faktor u pripremi djeteta za školu i njegove uspješne prilagodbe školskim obavezama, intencijski se teži ka stvaranju optimalnih uslova za razvoj predškolskog odgoja, s tendencijom osiguranja kvaliteta kroz razvojno usmjerene programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Iz tabele 34. može se vidjeti broj predškolskih ustanova u Kantonu u 2003., 2010., 2012. i 2019. godini, odnosno broj javnih i privatnih predškolskih ustanova u Kantonu u navedenom periodu, te broj djece, kao i kadrovski i prostorni kapaciteti ustanova.

Tabela 30. Podaci o predškolskim ustanovama u Srednjobosanskom kantonu

Godina	Javne ustanove	Privatne ustanove	Broj odgojitelja	Broj djece
2003.	8	4	41	563
2010.	8	9	52	741
2012.	8	8	55	758
2019.	9	11	74	1254

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta

Broj predškolskih institucija u periodu 2003.–2019. godina porastao je za oko 45%, broj odgojitelja za isto toliko, dok je broj djece u predškolskim ustanovama porastao za 110%.

Broj djece u predškolskim ustanovama u periodu od 2012. godine nalazi se u porastu, ali postavljamo si pitanje: kolika je obuhvaćenost djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u odnosu na cijelu populaciju djece u dobi od 3 godine do 6 godina? Uzimajući u obzir statističke i objektivne pokazatelje, kako se u posljednjih pet godina u prvi razred osnovne škole upisuje prosječno oko 2.350 učenika, što znači da je i populacija djece predškolskog uzrasta srazmjerna prethodno spomenutom kvantitativnom pokazatelju, možemo reći da populaciju djece predškolske dobi u uzrastu od 3 godine do 6 godina čini populacija od najmanje oko 7.000 djece.

Trenutno, u 2019./2020. školskoj godini u predškolskim ustanovama u Kantonu nalazi se oko 1.100 djece u dobi od 3 godine do 6 godina te se procjenjuje da je predškolskim odgojem i obrazovanjem u Kantonu obuhvaćeno 16% djece predškolskog uzrasta, u dobi od 3 godine do 6 godina.

Razlozi za povećanjem broja djece u predškolskim ustanovama, kao i broja registrovanih predškolskih ustanova leži u aktivnoj obrazovnoj politici koju Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta, uz podršku Vlade Kantona, čini na zagovaranju i propagiranju važnosti ranog rasta i razvoja djece. U periodu 2017.–2019. godina u opremanje predškolskih i osnovnoškolskih ustanova za realizaciju Programa predškole uloženo je oko od 500.000 KM. Znatna dio sredstava donirala je međunarodna nevladina organizacija *Save the Children*.

Razvoj predškolskog odgoja i obrazovanja

Povećanje broja djece obuhvaćene predškolskim odgojem i obrazovanjem predstavlja jedan od ciljeva te je, u tom kontekstu, planirano aktivno poticati razvijanje Programa predškole koji traje minimalno 150 sati. Uvođenje Programa predškole smatra se dijelom reformskog procesa odgojno-obrazovnog sistema u našem kantonu, koji vodi ka većem stepenu demokratičnosti, modernizacije, inkluzivnosti i samog kvaliteta u odgojno-obrazovnom sistemu Kantona. Uvođenje u praksu primjene Standarda kvaliteta rada odgojitelja, pedagoga i direktora, koji su zasnovani na profesionalnim kompetencijama, uključujući pri tome sve dimenzije profesionalnosti, predstavlja tendenciju podizanja kvaliteta u radu odgojitelja.

Kada je u pitanju edukacija i stručno osposobljavanje osoba za obavljanje poslova odgojitelja, planirano je intenzivirati primjenu novih teorija u praksi i, s tim u vezi, educirati edukatore koji će moći odgovoriti na izazove savremenih društvenih kretanja u XXI. stoljeću.

Značajan izazov u narednom periodu bit će uvođenje programa ranog učenja stranog jezika, sportskih programa ritmike, plesa, folklora, maloga nogometa, taekwonda, tenisa i sl., programa za bolesnu djecu i djecu s poteškoćama u razvoju, programa vjerskog odgoja te sigurnosno-zaštitnih i preventivnih programa u dječijim vrtićima.

Tabela 31: Popis predškolskih ustanova u Srednjobosanskom kantonu

Redni broj	Općina	Naziv predškolske ustanove	Adresa
1.	Travnik	Javna ustanova Obdanište „Travnik“	Lukačka b. b.
2.		Dječiji vrtić „Dani“ Nova Bila	Nova Bila b. b.
3.		Privatna predškolska ustanova Obdanište GS-Kids	Polje b. b.
4.		Privatna predškolska ustanova „Snježna pahuljica“	Mehmeda Kulenovića b. b.
5.	Novi Travnik	Javna ustanova „Dječiji vrtić“	Stjepana Tomaševića b. b.
6.		Dječiji vrtić „Anđeli“	Ivana Meštrovića b. b.
7.		Privatna predškolska ustanova Obdanište „Sultan Fatih“	Kalinska 1A
8.	Vitez	Javna ustanova „Dječiji vrtić“	Hrvatskih branitelja b. b.
9.		Predškolska ustanova Dječiji vrtić „Sv. Josip“	Stjepana Radića b. b.
10.		Dječiji vrtić „Rejjan“	Stari Vitez
11.	Busovača	Predškolska ustanova „Framica“ HKO Kruh sv. Ante	Ive Andrića b. b.
12.	Kiseljak	Dječiji vrtić „Sveti Franjo“	Crkveni put 29
13.		Privatna predškolska ustanova „Ikre“	Josipa bana Jelačića b. b.
14.		Dječiji vrtić „Pčelica Maja“	Zenički put b. b.
15.	Kreševo	Javna ustanova Dječiji vrtić „Radost“	Troska b. b.
16.	Fojnica	Javna ustanova za predškolsko vaspitanje i obrazovanje	ZAVNOBIH-a 12
17.	Donji Vakuf	Javna ustanova „Dječiji vrtić“	770. slavne brdske brigade
18.	Bugojno	Javna ustanova Centar za predškolsko vaspitanje i obrazovanje	Nugle 51 b
19.		Igraonica „Framice“	Kulina bana 31
20.	Gornji Vakuf – Uskoplje	Dječiji vrtić „Zvončić“	Kralja Tomislava b. b.
21.	Jajce	Predškolska ustanova Dječiji vrtić „Bare“	Vukovarska b. b.

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona

U prethodnoj tabeli navedene su predškolske ustanove na području Kantona. Osim navedenih ustanova, trenutno su u fazi osnivanja još tri ustanove.

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje

Osnovna škola kao institucija i ustanova koja ima posebni društveni interes i značaj, svoju djelatnost zasniva na odgovarajućim pedagoškim i psihološkim principima. Osnovna škola obavezan je oblik obrazovanja za djecu u dobi od 6 do 15 godina života. Postoje osnovne škole za redovno osnovno obrazovanje, zatim umjetničke – paralelne škole kakve su muzičke, baletske i druge, te osnovne specijalne škole za djecu koja ne mogu dobiti odgovarajuće obrazovanje u redovnim školama. U osnovnoj školi organizuje se rad u okviru nastave i vannastavnih aktivnosti. Rad u nastavi organizovan je po razredno-predmetnom sistemu.

Osnovne škole na području Srednjobosanskog kantona

Odredbama člana 95. Zakona o osnovnoj školi regulisano je da Kanton preuzima prava i obaveze prema postojećim osnovnim školama. Prema odredbama članova 1. i 2. toga zakona, osnovnim školama smatraju se i škole za druge oblike osnovnog obrazovanja djece, dakle, i muzičke škole. Kanton je tako preuzeo prava i obaveze osnivača prema četirima muzičkim školama zatečenim na području Kantonu, a to su:

- Osnovna muzička škola, Bugojno
- Osnovna muzička škola, Travnik
- Osnovna muzička škola, Novi Travnik
- Osnovna muzička škola Jakova Gotovca, Novi Travnik

U tabeli koja slijedi dati su podaci o broju učenika u osnovnim i srednjim školama na području Kantona za proteklih šest godina.

Tabela 32. Podaci o broju učenika u osnovnim i srednjim školama na području Srednjobosanskog kantona

Pokazatelj	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj učenika osnovnih i srednjih škola / 1.000 stanovnika	139	133	127	132	120	115
Broj učenika koji završavaju osnovno i srednje obrazovanje	3.022 osnovno školovanje	3.100 osnovno školovanje	2.758 osnovno školovanje	2.637 osnovno školovanje	2.770 osnovno školovanje	2.497 osnovno školovanje
	2.525 srednje školovanje	3.432 srednje školovanje	3.081 srednje školovanje	2.591 srednje školovanje	2.562 srednje školovanje	2.690 srednje školovanje
Broj učenika koji ponavljaju školovanje	500	395	378	392	356	284
Omjer broja učenika u osnovnom i srednjem obrazovanju prema broju nastavnika	16	13	12	11	11	10

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona

Omjer broja učenika osnovnih i srednjih škola prema broju nastavnika bilježi trend opadanja, tako da je 2014. godine iznosio 16 učenika prema broju nastavnika, a 2019. godine 10 učenika prema broju nastavnika.

Detaljan pregled podataka o broju škola, broju odjeljenja, ukupnom broj učenika i nastavnika u osnovnim školama, nalazi se u tabelama koje slijede.

Tabela 33. Broj osnovnih škola i broj odjeljenja u Srednjobosanskom kantonu, po gradovima / općinama

Grad / općina		Broj škola						Broj odjeljenja					
		2014./ 2015.	2015./ 2016.	2016./ 2017.	2017./ 2018.	2018./ 2019.	2019./ 2020.	2014./ 2015.	2015./ 2016.	2016./ 2017.	2017./ 2018.	2018./ 2019.	2019./ 2020.
1.	Kreševo	1	1	1	1	1	1	18	18	18	17	17	17
2.	Travnik	24	24	24	24	24	25	223	223	215	210	250	253
3.	Vitez	12	12	12	12	12	12	125	121	124	124	131	131
4.	Kiseljak	11	11	11	11	11	11	100	95	95	96	105	114
5.	Fojnica	9	9	9	9	9	9	53	51	51	49	54	47
6.	Novi Travnik	8	8	8	8	7	10	94	92	93	93	99	106
7.	Bugojno	15	15	15	15	14	15	129	128	123	124	137	135
8.	Gornji Vakuf – Uskoplje	14	14	14	14	14	14	84	84	81	83	85	79
9.	Donji Vakuf	7	7	7	7	7	8	62	61	61	63	68	67
10.	Jajce	22	22	22	21	21	21	115	118	116	118	118	129
11.	Busovača	11	11	11	11	11	11	78	77	98	76	76	82
12.	Dobretići	1	0	1	1	1	1	2		2	1	1	1
Srednjobosanski kanton		135	134	135	134	132	138	1.083	1.068	1.077	1.054	1.141	1.161
Federacija Bosne i Hercegovine		1.081	1.078	1.078	1.066	1.058	1.042	9.606	9.547	9.527	9.428	9.428	9.310

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Federalni zavod za programiranje razvoja

Tabela 34. Broj učenika i broj nastavnika u osnovnim školama u Srednjobosanskom kantonu, po gradovima / općinama

Grad / općina		Broj učenika						Broj nastavnika					
		2014./ 2015.	2015./ 2016.	2016./ 2017.	2017./ 2018.	2018./ 2019.	2019./ 2020.	2014./ 2015.	2015./ 2016.	2016./ 2017.	2017./ 2018.	2018./ 2019.	2019./ 2020.
1.	Kreševo	371	360	366	333	318	314	29	28	28	27	27	27
2.	Travnik	4.965	4.839	4.813	4.752	4.829	4.836	357	326	400	409	428	434
3.	Vitez	2.646	2.578	2.434	2.324	2.395	2.296	200	187	184	196	208	204
4.	Kiseljak	2.016	1.934	1.902	1.854	1.975	1.912	173	153	172	173	195	186
5.	Fojnica	1.087	1.040	993	922	1.003	962	78	79	78	79	83	91
6.	Novi Travnik	2.073	2.034	1.992	1.988	2.102	2.475	157	161	164	168	177	202
7.	Bugojno	2.770	2.720	2.622	2.644	2.690	2.631	220	243	245	253	238	243
8.	Gornji Vakuf – Uskoplje	1.750	1.666	1.581	1.528	1.529	1.416	126	132	134	134	127	133
9.	Donji Vakuf	1.457	1.386	1.357	1.300	1.353	1.288	106	116	126	117	123	121
10.	Jajce	2.156	2.021	1.954	1.880	1.976	1.849	165	167	167	166	205	178
11.	Busovača	1.620	1.403	1.503	1.454	1.536	1.479	118	116	117	119	128	132
12.	Dobretići	16	0	9	5	3	5	2		0	0	0	0
Srednjobosanski kanton		22.927	21.981	21.526	20.984	21.709	21.463	1.731	1.815	1.815	1.841	1.939	1.951

Federacija Bosne i Hercegovine	194.530	190.179	188.430	185.030	182.986	179.050	15.277	14.943	15.024	15.152	15.296	15.283
---------------------------------------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Federalni zavod za programiranje razvoja

Na slici 8. predstavljeno je kretanje broja nastavnika osnovnih škola, te je zabilježen trend rasta. 2014./2015. školske godine iznosio je 1.731, a 2019./2020. godine iznosio je 1.951. Razlog porasta broja nastavnika je taj što veliki broj nastavnika radi u više škola, ali i veliki broj vanrednih nastavnika.

Slika 8. Broj nastavnika osnovnih škola u Srednjobosanskom kantonu

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona

Broj učenika osnovnih škola bilježi pad i smanjen je tako da u 2019./2020. školskoj godini iznosi 21.463 učenika.

Slika 9. Broj učenika osnovnih škola u Srednjobosanskom kantonu

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje

U Kantonu se realizuje srednje obrazovanje i odgoj učenika, koje sada nije zakonski obvezno, nakon uspješno završene osnovne škole. Ono je svima dostupno, shodno postignutom uspjehu u osnovnoj školi, ličnom interesu i sposobnostima. Srednje obrazovanje je integralni dio jedinstvenog odgojno-obrazovnog sistema u Kantonu. Obrazovanje se praktično realizuje u 25 ustanova za srednje obrazovanje. Nastava se izvodi na bosanskom jeziku i nastavnom planu i programu u 13 srednjoškolskih ustanova, a na hrvatskom jeziku i nastavnom planu i programu u 12 srednjoškolskih ustanova.

U odnosu na vrste srednjih škola u Kantonu postoje opće škole: gimnazije, umjetničke i vjerske škole; tehničke i srodne škole te strukovne (obrtničke) škole. U gimnazijama se nastavni plan i program izvodi u četverogodišnjem trajanju, čijim završavanjem učenik stječe srednju stručnu spremu i mogućnost nastavka školovanja. U umjetničkim školama (muzičkoj, dizajniranje odjeće) nastavni plan i program se izvodi u četverogodišnjem trajanju, čijim završavanjem učenik stječe srednju stručnu spremu i mogućnost nastavka školovanja. U vjerskoj školi (medresa) nastavni plan i program se izvodi u četverogodišnjem trajanju, čijim završavanjem učenik stječe srednju školsku spremu i mogućnost nastavka školovanja. U tehničkim i srodnim školama nastavni plan i program se izvodi u četverogodišnjem trajanju, čijim završavanjem učenik stječe srednju školsku spremu i mogućnost nastavka školovanja. U strukovnim (obrtničkim) školama nastavni plan i program se izvodi u trogodišnjem trajanju, čijim završavanjem učenik stječe srednju stručnu spremu bez mogućnosti nastavka školovanja na visokoškolskim ustanovama.

U svim školama se provodi redovno školovanje, a vanredno školovanje odraslih osoba u nekim školama za ona zanimanja za koja ta škola provodi redovno školovanje.

Prema statistici Ministarstva obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta, dostupni su sljedeći podaci za zanimanja i stručna zvanja upisana u srednjim školama za koja se obrazuju učenici:

- Srednja stručna sprema III. stepen, zanimanja: automehaničar, plinski i vodoinstalater, operater na CNC mašini, elektroinstalater, elektromehaničar;
- Srednja stručna sprema IV. stepen, zanimanja: tehničar drumskog saobraćaja, vozač motornog vozila, prodavač, instalater grijanja i klimatizacije, kuhar, frizer, stolar, rukovodilac samohodnim građevinskim mašinama;
- Srednja stručna sprema, IV. stepen, stručna zvanja: medicinska sestra – tehničar, mašinski tehničar konstruktor na računaru, mašinski tehničar za kompjutersko upravljanja na mašinama, programer CNC mašina, građevinski tehničar, ekonomski tehničar, elektrotehničar računarstva i informatike, elektrotehničar energetike obnovljivih izvora energije, bankarski tehničar, poljoprivredni tehničar, opća gimnazija, tehničar cestovnog saobraćaja, hotelijersko-turistički tehničar, komercijalist, administrativni tajnik, dizajner odjeće, farmaceutski tehničar, fizioterapeutski tehničar, dentalni asistent, muzička umjetnost – teorijski smjer, instrumentalni smjer, glasovirač, flautist, gitarist, saksofonist, violinist, klarinetist,

trubač, harmonikaš i solo pjevač, kozmetički tehničar, tehničar za vozila i vozna sredstva.

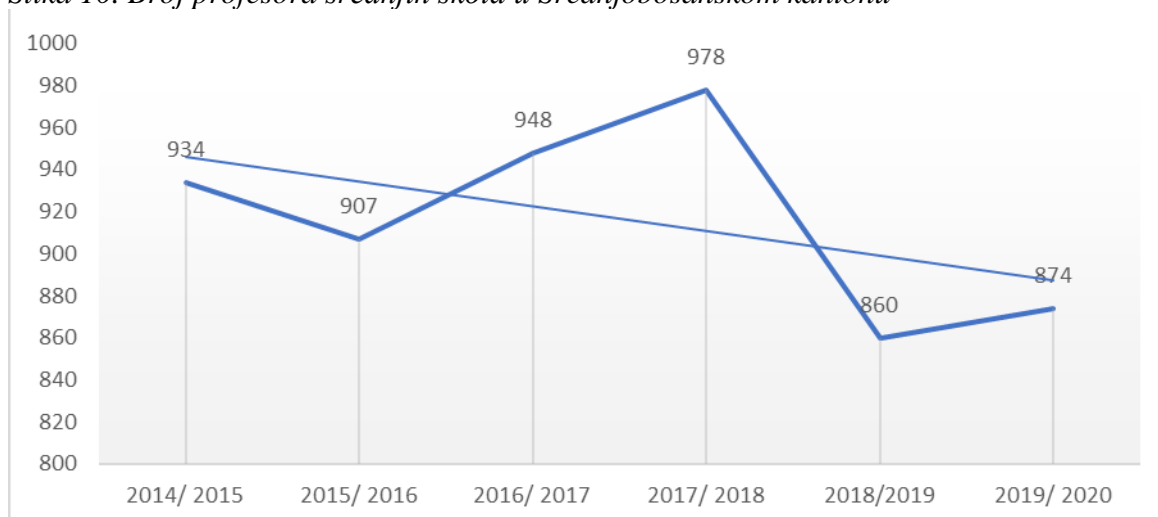
Prema podacima Službe za zapošljavanje Srednjobosanskog kantona – Odjela za statistiku, evidencije, posredovanje u zapošljavanju i informisanje, najtraženija zanimanja u 2020. godini bila su, po mjesecima:

- januar 2020. – profesori i nastavnici (raznih zvanja), doktori medicine, kuhari, konobari;
- februar 2020. – zavarivači, bravari, zidari, čistačice;
- mart 2020. – sezonski radnici (kuhari, konobari, recepcioneri, pomoćni radnici u kuhinji);
- april 2020. – doktori medicine;
- maj 2020. – zanimanja metalske struke (tokari, glodači, bravari), medicinske sestre (tehničari);
- juni 2020. – magistri farmacije, dipl. socijalni radnici;
- juli 2020. – doktori medicine, medicinske sestre (tehničari), građevinski radnici (zidari, tesari, pomoćni građevinski radnici);
- august 2020. – građevinski radnici, prodavači, sezonski radnici (konobari, kuhari, pomoćni radnici u kuhinji), profesori i nastavnici (raznih zvanja), elektroinstalateri;
- septembar 2020. – profesori i nastavnici (raznih zvanja), doktori medicine, medicinske sestre (tehničari);
- oktobar 2020. – profesori i nastavnici (raznih zvanja), medicinske sestre (tehničari), čistačice;
- novembar 2020. – nastavnici (raznih zvanja), doktori medicine, medicinske sestre (tehničari), tapetari;
- decembar 2020. – profesori i nastavnici (raznih zvanja), doktori medicine, pomoćni radnici na održavanju zelenih površina.

Srednje škole na području Srednjobosanskog kantona

Broj profesora srednjih škola bilježi promjenljive vrijednosti po godinama, a u 2019./2020. godini iznosi 874 profesora, što je manje u odnosu na broj iz 2014./2015. školske godine kada je bilo 934 profesora.

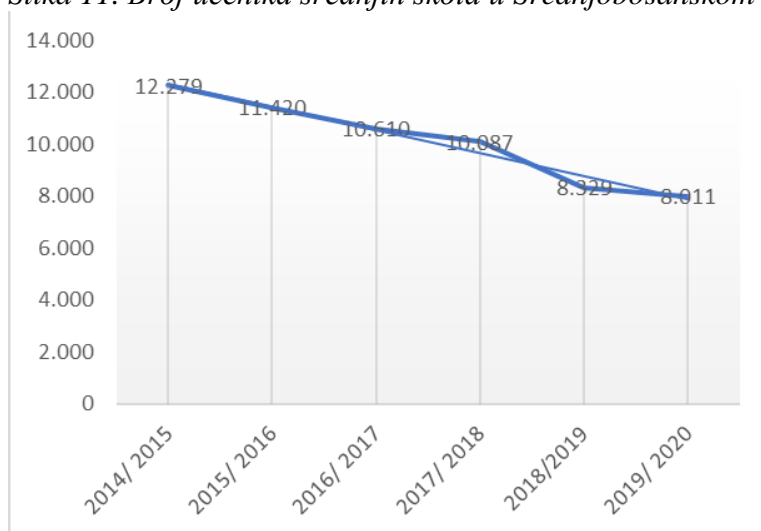
Slika 10. Broj profesora srednjih škola u Srednjobosanskom kantonu

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona

Na slici 11. možemo vidjeti da je broj učenika srednjih škola (kao i osnovnih) u konstantnom padu. U 2019./2020. školskoj godini bilo je 8.011 učenika.

Slika 11. Broj učenika srednjih škola u Srednjobosanskom kantonu

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona

Iz raspoloživih podataka vidljiv je trend smanjenja broja učenika u Kantonu, što utječe na smanjenje broja profesora. Podaci u tabeli u nastavku teksta pokazuju da je sličan trend prisutan i u Federaciji.

Tabela 35. Broj škola, broj odjeljenja, broj učenika i broj profesora srednjih škola u Srednjobosanskom kantonu

	Školska godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj profesora	Broj učenika na 1.000 stanovnika		Školska godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj profesora	Broj učenika na 1.000 stanovnika
Srednjobosanski kanton	2014./2015.	26	487	12.279	934	49	Federacija Bosne i Hercegovine	2014./2015.	213	4.086	96.681	8.747	41
	2015./2016.	25	468	11.420	907	45		2015./2016.	213	3.893	87.852	8.748	38
	2016./2017.	25	455	10.610	948	42		2016./2017.	213	3.755	82.816	8.523	38
	2017./2018.	25	448	10.087	978	40		2017./2018.	213	3.747	81.470	8.588	37
	2018./2019.	26	422	8.329	860	33		2018./2019.	214	3.684	76.463	8.401	35
	2019./2020.	26	405	8.011	874	32		2019./2020.	216	3.678	73.029	8.516	33

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Federalni zavod za programiranje razvoja

Visoko školstvo na području Srednjobosanskog kantona

Visoko obrazovanje je djelatnost od posebnog interesa za Kanton i Bosnu i Hercegovinu. Uvođenjem visokog obrazovanja u Kantonu i dajući mu „zeleno svjetlo“ za uspostavu, opstojnost i jačanje, Vlada Kantona i Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta imali su u vidu osnovna načela i standarde za stjecanje visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, u skladu s relevantnim odredbama Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (ETS No.5, 1950) i njenih protokola, Preporukom Komiteta ministara Vijeća Evrope o priznavanju i ocjeni kvaliteta privatnih visokoškolskih ustanova [R (97) 1], Preporukom o pristupu visokom obrazovanju [R (98) 3] i Preporukom o istraživačkom zadatku univerziteta [R (2000) 8] i drugim relevantnim načelima međunarodno priznatih pravnih instrumenata čija je država ugovornica i Bosna i Hercegovina, te u skladu s Konvencijom Vijeća Evrope / UNESCO-a o priznavanju kvalifikacija u visokom obrazovanju u evropskoj regiji (ETS No.165, 1997).

Bosna i Hercegovina prihvata strateške ciljeve evropskog područja visokog obrazovanja izražene u deklaraciji evropskih ministara visokog obrazovanja iz Bolonje (1999. godine), kao i krajnji razvoj toga koncepta.

Prva visokoškolska ustanova u Travniku bio je Bogoslovni teološki studij osnovan 1890. godine, koja zatim prenosi sjedište u Sarajevo gdje egzistira do današnjeg dana. U novoj historiji, od Dejtonskog sporazuma, grad Travnik, kao kulturno, političko i administrativno središte Kantona, a i cijeli Kanton, jedini je centar u Bosni i Hercegovini bio bez univerziteta. S tom spoznajom a i drugim interesima i činjenicama, grupa naučnih radnika, privrednika i entuzijasta 2006. godine zahtjev za osnivanjem fakulteta podnosi Ministarstvu obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta. Tadašnja Vlada Kantona i Ministarstvo obrazovanja, imajući u vidu sve naprijed izneseno, imali su viziju i hrabrost da donesu ekonomsko-političko-upravnu odluku da se na području Kantona može osnovati visokoškolska ustanova u privatnom vlasništvu, uvažavajuću praksu savremenog svijeta današnjice i civilizacijska postignuća.

Visokoškolske ustanove na području Srednjobosanskog kantona

U prvoj fazi, 2006. godine, visokoškolske ustanove su se registrovale, prema postojećoj legislativi, kao samostalni pravni subjekti, da bi u drugoj fazi, 2007. godine, kada je donesen Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, objedinili i registrovali se kao integrisani univerziteti tj. sveučilišta, s organizacijskim jedinicama.

Broj visokoškolskih ustanova (privatnih) na području Travnika se smanjivao. U 2016./2017. školskoj godini ukupno je bilo 10 visokoškolskih, a 2019./2020. ukupno su četiri takve ustanove.

Tabela 36. Podaci o visokom obrazovanju u Srednjobosanskom kantonu

Visoko obrazovanje	Broj visokoškolskih ustanova	Upisani studenti	
		ukupno	redovni studenti
Srednjobosanski kanton			
2016./2017.	10	5.184	2.289
2017./2018.	5	5.487	2.367
2018./2019.	4	4.491	1.770
2019./2020.	4	4.284	1.326
Privatne visokoškolske ustanove			
2016./2017.	10	5.184	2.289
2017./2018.	5	5.487	2.367
2018./2019.	4	4.491	1.770
2019./2020.	4	4.284	1.326

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Iako se u proteklim godinama broj upisanih studenata smanjivao, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, broj diplomiranih studenata na visokoškolskim ustanovama u posljednje dvije školske godine je povećan.

Tabela 37. Podaci o diplomiranim studentima u Srednjobosanskom kantonu

Visoko obrazovanje	Diplomirani studenti	
	ukupno	redovni studenti
Srednjobosanski kanton		
2018.	1.318	455
2019.	1.558	498
Privatne visokoškolske ustanove		
2018.	1.200	455
2019.	1.558	498
Visoke škole		
2018.	118	

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Kultura i sport

U Kantonu djeluju ukupno četiri pozorišta – dva u Travniku i dva u Bugojnu. Broj posjetilaca u 2018. godine (10.970) smanjio se u odnosu na 2013. godinu (11.350), iako su 2013. godine djelovala samo tri pozorišta, a povećan je broj predstava sa 54 (2013.) na 76 (2018.). Kada su u pitanju kina, na području Kantona 2018. godine je radilo jedno kino, dok su 2012. godine radila dva kina. Broj održanih projekcija je značajno povećan 2018. godine, kada je bilo 321 projekcija, u odnosu na 2012. godinu, kada je bilo 39 projekcija. Međutim, broj posjetilaca je smanjen, sa 2.466 posjetilaca (2012. godine) na 1.954 posjetilaca (2018. godine). U toku je izrada strategije kulturne politike Srednjobosanskog kantona, u kojoj će biti detaljno prikazano postojeće stanje i predložene mjere za poboljšanja.

Sportski savez Srednjobosanskog kantona trenutno broji 216 klubova i preko 10.000 sportista registrovanih u klubovima u Kantonu. U premijer ligama Bosne i Hercegovine (najvišem rangu takmičenja) u 2020. godini nastupa sedam sportskih klubova s prostora Kantona, a to su: Muški rukometni klub „Sloga“, Gornji Vakuf – Uskoplje; Malonogometni klub „Sloga“, Gornji Vakuf – Uskoplje; Ženski nogometni klub „Iskra“, Bugojno, Klub sjedeće odbojke „Iskra“, Bugojno; Košarkaški klub „Promo“, Donji Vakuf; Stonoteniski klub „CM“, Vitez, i Muški rukometni klub „Iskra“, Bugojno.

Iznos sredstava koja se izdvajaju za kulturu i sport u prethodnim godinama bilježi rast. U 2014. godini za kulturu je izdvojen iznos od 412.000 KM a za sport 415.000 KM. U 2019. godini iznos izdvojen za kulturu je 834.000 KM a za sport 856.900 KM.

Tabela 38. Iznos izdvajanja za kulturu i sport u Srednjobosanskom kantonu, po godinama (u KM)

Naziv	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Kultura	412.000	400.000	394.800	605.000	700.000	834.000
Sport	415.000	465.500	495.550	567.000	700.000	856.900

Izvor: Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona (Odjeljenje za kulturu i sport)

Socijalna zaštita

Socijalna zaštita i zaštita provode se preko centara za socijalni rad čiji su osnivači općine s područja Kantona koje i finansiraju njihov rad. Ne postoji sistem praćenja kvaliteta sistema socijalne zaštite. Pojedina socijalna prava se finansiraju iz budžeta kantonalnog Ministarstva zdravstva i socijalne politike i budžeta Federalnog ministarstva rada i socijalne politike. Broj centara za socijalni rad nije se mijenjao u posljednjih nekoliko godina, pa svaka općina ima po jedan centar za socijalni rad ili službu za socijalni rad (ukupno osam centara i četiri službe za socijalni rad). Centri za socijalni rad obavljaju poslove iz područja socijalne zaštite i zaštite djece, smještaja punoljetnih osoba i djece u ustanove za socijalnu zaštitu i udomiteljske porodice, te korisnicima pružaju usluge u obliku novčane i druge materijalne pomoći.

Isplata novčane pomoći se obavlja, preko Ministarstva zdravstva i socijalne politike, direktnom uplatom sredstava na račune korisnika, nakon što centri za socijalni rad, odnosno službe za socijalnu zaštitu potražuju sredstva, kroz jedinstvenu elektronsku bazu korisnika SOTAC. Preko centara i službi za socijalni rad isplaćuju se naknade: stalna novčana pomoć, novčana naknada za pomoć i njegu druge osobe, druga materijalna pomoć, osposobljavanje za život i rad, smještaj u udomiteljsku porodicu, smještaj u drugu porodicu, smještaj u ustanovu za socijalnu zaštitu, jednokratna novčana pomoć, zdravstveno osiguranje, usluge socijalnog rada i drugog stručnog rada, dječji dodatak, te naknada umjesto plaće – naknada umjesto plaće ženi majki koja je u radnom odnosu za vrijeme dok je odsutna s posla zbog trudnoće, porođaja i njege djeteta. Isplata se obavlja preko Ministarstva zdravstva i socijalne politike, uplatom sredstava na račune korisnika, nakon potraživanja sredstava.

Tabela 39. Podaci o socijalnoj zaštiti u Srednjobosanskom kantonu

Socijalna zaštita	Godina				
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Broj centara za socijalni rad	10	8	8	8	8
Zaposlenici u centrima, ukupno	74	84	76	97	87
Broj slučajeva obrađenih u centru					
Ukupno	27.766	30.141	33.359	36.783	57.019
Žene	12.844	13.868	15.603	17.356	18.356
Broj intervencija pruženih u centru					
Ukupno	19.890	17.407	18.371	18.006	27.811
Žene	10.168	9.177	9.744	9.954	10.073
Maloljetni korisnici socijalne zaštite, prema kategorijama					
Ugroženi porodičnom situacijom	7.763	8.028	8.180	8.287	8.377
Osobe sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju	1.819	1.905	1.903	1.826	1.792
Osobe s poremećajima u ponašanju ličnosti	278	261	274	268	269
Osobe društveno neprihvatljiva ponašanja	1.013	1.009	1.006	1.026	1.051
Duševno bolesne osobe	142	147	142	131	124
Osobe u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba	7.298	7.782	8.203	7.677	7.923
Bez specifične kategorije (ostali)	39	51	61	69	85
Punoljetni korisnici socijalne zaštite, prema kategorijama					
Korisnici subvencioniranja troškova	237	281	266	363	370
Osobe sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju	4.793	4.811	4.864	4.885	4.971
Osobe s poremećajima u ponašanju ličnosti				407	425
Osobe društveno neprihvatljiva ponašanja	1.586	1.644	1.699	1.674	1.688
Psihički bolesne osobe	835	877	884	878	876
Osobe koje nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje	23.240	24.267	25.206	25.803	25.712
Osobe u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba	16.571	18.314	20.217	21.767	23.207
Bez specifične kategorije (ostali)	721	919	1.085	1.271	1.375

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Važno je istaknuti da su, prema podacima koji su navedeni u oblasti socijalne zaštite, socijalni transferi imali trend rasta. U 2019. godini socijalni transferi su iznosili 41,40 KM po stanovniku.

Iznos socijalnih izdvajanja također se značajno povećavao u odnosu na vrijednost. Iznos socijalnih izdvajanja u 2019. godini iznosio je 10.564.200 KM.

Broj korisnika socijalne pomoći na 1.000 stanovnika u prethodnim godinama je varirao, te u 2019. godini iznosi 36,5, što je gotovo identično polaznoj vrijednosti koja je postavljena na broj od 36 korisnika.

Zdravstvo

Sistem zdravstvene zaštite u domeni je Kantona, a na nivou Federacije donose se strateške smjernice. Strateški plan reforme zdravstvenog sistema Federacije Bosne i Hercegovine 2008.–2018. godina usvojen je 2007. godine, s ciljem uspostave integrirane zdravstvene zaštite, kontrole kvaliteta i potrošnje, uz odgovorno upravljanje resursima u zdravstvu. Usluge zdravstvene zaštite koje se pružaju na području Kantona obuhvataju primarnu, sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu zaštitu. Primarna zdravstvena zaštita pruža se u ambulantama domova zdravlja i područnim ambulantama porodične medicine. Primarna zdravstvena zaštita pruža se i u okviru privatnih i javnih apoteka koje izdaju lijekove na recept i s kojim Zavod za zdravstveno osiguranje Srednjobosanskog kantona ima sklopljene ugovore. U Kantonu djeluje 11 domova zdravlja, sa 137 područnih ambulanti i 56 timova porodične medicine. Sekundarna zdravstvena zaštita na području Kantona provodi se djelomično u domovima zdravlja koji pružaju konsultativno-specijalističke, dijagnostičke, stomatološke i laboratorijske usluge, u privatnim ordinacijama specijalističke medicine, te u okviru pet bolnica koje djeluju na području Kantona. Bolnice pružaju sekundarnu zdravstvenu zaštitu i dio tercijarne zdravstvene zaštite preko sljedećih grupa djelatnosti: dijagnostika, bolničko liječenje, konsultativno-specijalistička zdravstvena zaštita i ostale usluge.

Skupština Srednjobosanskog kantona je dana 18. aprila 2018. godine donijela Odluku o preuzimanju osnivačkih prava nad zdravstvenim ustanovama – bolnicama u Srednjobosanskom kantonu (Odluka, broj: 01-02-266/18). Bolnice nad kojima Kanton preuzima osnivačka prava su:

- Javna ustanova Bolnica Travnik;
- Javna ustanova Opća bolnica Jajce;
- Javna ustanova Bolnica za plućne bolesti i tuberkulozu Travnik;
- Javna ustanova Opća bolnica Bugojno;
- Hrvatska bolnica „Dr. fra Mato Nikolić“ Nova Bila.

Tabela 40. Broj zdravstvenih radnika u Srednjobosanskom kantonu i Federaciji Bosne i Hercegovine u periodu 2014.–2019. godina

	Godina	Broj liječnika	Broj stomatologa	Broj bolesničkih postelja	Broj stanovnika		
					na 1 liječnika	na 1 stomatologa	na 1 bolničku postelju
Srednjobosanski kanton	2014.	330	52	1.258	765	4.857	201
	2015.	356	52	1.258	707	4.841	200
	2016.	357	55	1.269	706	4.581	199
	2017.	390	60	1.269	645	4.191	198
	2018.	376	58	1.299	667	4.325	193

	2019.	376	58	1.299	665	4.308	192
Federacija Bosne i Hercegovine	2014.	4.625	576	8.245	505	4.057	283
	2015.	4.801	581	8.414	486	4.018	277
	2016.	4.764	587	8.379	463	3.758	263
	2017.	4.755	596	8.255	463	3.693	267
	2018.	4.810	604	8.252	457	3.636	266
	2019.	4.922	592	8.107	445	3.699	270

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja

Broj stomatologa u Kantonu također bilježi blagi porast, kao i u Federaciji. U 2014. godini bila su 52 stomatologa, a u 2019. godini ih je 58.

Broj zdravstveno osiguranih lica u odnosu na ukupno stanovništvo varirao je po godinama. U 2019. godini taj broj iznosi 83,33%, što predstavlja pad u odnosu na početnu vrijednost koja je iznosila 85%.

Tabela 41. Pokazatelji u oblasti zdravstva u Srednjobosanskom kantonu, po godinama

Naziv pokazatelja	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj liječnika / 1.000 stanovnika	352 liječnika (352 / 273.000 * 1.000 = 1,29)	356 liječnika (356/251.714* 1.000 = 1,41)	357 liječnika (357/251.973* 1.000 = 1,42)	390 liječnika (390/251.434* 1.000 = 1,55)	376 liječnika (376/250.825* 1.000 = 1,50)	376 liječnika (376/249.879* 1.000 = 1,50)
	53 stomatologa (53 / 273.000 * 1.000 = 0,19)	52 stomatologa (52/251.714* 1.000 = 0,21)	55 stomatologa (55/251.973* 1.000 = 0,22)	60 stomatologa (60/251.434* 1.000 = 0,24)	58 stomatologa (58/250.825* 1.000 = 0,23)	58 stomatologa (58/249.879* 1.000 = 0,23)
Zdravstveno osigurana lica u odnosu na ukupno stanovništvo (u postocima)	85	85,79	85,36	85,87	84,1	83,33

Izvor: Federalni zavod za statistiku; Zavod za zdravstveno osiguranje Srednjobosanskog kantona

U proteklom periodu uočena je potreba za izradom strateškoga plana u oblasti zdravstva, s ciljem sveobuhvatnog snimanja postojećih kapaciteta i procjene budućih potreba, s posebnim osvrtom na organizovanje pružanja usluga u kriznim situacijama (poput pandemije COVID 19).

Sigurnost građana

U proteklom periodu poboljšala se sigurnosna situacija u domenu smanjenja broja prijavljenih prestupnika i broja kriminalnih djela. Prema podacima kantonalnog Ministarstva unutrašnjih poslova, broj prijavljenih prestupnika u prethodnim godinama ima trend pada te u 2019. godini iznosi 923, što je manje od ciljane vrijednosti navedene za 2020. godinu, kad iznosi 1.000. Također, broj kriminalnih dijela bilježi značajni pad. U 2019. godini broj kriminalnih dijela iznosio je 941.

Tabela 42. Pokazatelji u oblasti sigurnosti građana u Srednjobosanskom kantonu, po godinama

Naziv pokazatelja	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj kriminalnih dijela	2.359	1.591	1.306	1.282	1.126	941
Broj prijavljenih prijestupnika	1.381	1.378	1.114	1.152	1.120	923

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona (godišnji izvještaji)

Osim redovnih poslova, Ministarstvo unutrašnjih poslova obavlja i posebnu aktivnost koja se naziva Rad policije u zajednici. Rad policije u zajednici predstavlja savremeni način policijskog djelovanja, koji je usmjereno na blisku saradnju s građanima i ostalim institucijama zajednice kako bi se poboljšala djelotvornost rješavanja problema na nivou lokalne zajednice. Poslovi i zadaci policijskih službenika za rad policije u zajednici prvenstveno su preventivnog karaktera, pri čemu je od izuzetnog značaja približavanje policije građanima i poboljšanje uzajamne komunikacije.

Također, na području svoga djelovanja kantonalno Ministarstvo unutrašnjih poslova provodi edukativno-preventivne aktivnosti posvećene nizu različitih tema (sigurnost u saobraćaju, nasilje u porodici, vršnjačko nasilje, štetnost alkohola i opojnih droga, zaštita i kontrola djece na internetu, opasnost od petardi i pirotehničkih sredstava, i slično), s ciljem postizanja višeg nivoa znanja i svijesti, kao i općenito višeg nivoa informisanosti djece te mladih i odraslih osoba.

Sistem upravljanja razvojem

Institucionalni okvir

Institucionalni okvir za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Kantonu čine Vlada Kantona, kantonalni organi uprave i kantonalne upravne organizacije, jedinice lokalne samouprave i organi za poslove razvojnoga planiranja i upravljanja razvojem u kantonima i jedinicama lokalne samouprave⁷.

U proteklom strateškom periodu, paralelno s realizacijom Strategije razvoja 2016.–2020. godina, Vlada Kantona je prihvatila i počela praktično primjenjivati sistem upravljanja razvojem, koji podrazumijeva horizontalnu koordinaciju (između ministarstava) i vertikalnu koordinaciju (između kantonalnih institucija, viših nivoa vlasti i jedinica lokalne samouprave u sastavu Kantona). Također, sistem upravljanja razvojem podrazumijeva usklađivanje procesa strateškoga planiranja i budžetiranja, sistemsku implementaciju, monitoring i evaluaciju razvojnih ciljeva.

⁷ Institucionalni okvir je usklađen sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 32/17)

Ključna uloga za operacionalizaciju toga sistema pripala je Uredu za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Srednjobosanskog kantona⁸ (u daljnjem tekstu: Ured). Iako je formalno Ured bio uspostavljen u periodu prije usvajanja Strategije razvoja 2016.–2020. godina, tek je krajem 2017. godine Ured postao funkcionalan i počeo obavljati ulogu jedinice za planiranje i upravljanje razvojem u Kantonu. Naprimjer, izvještaj o implementaciji Strategije razvoja za 2016. godinu nije bio urađen, a izrada drugih relevantnih dokumenata je kasnila. To je pokazalo na potrebu za uspostavljanjem funkcionalnijeg sistema te jačanja kapaciteta svih službenika uključenih u proces upravljanja razvojem Kantona.

Ured je 6. decembra 2017. godine, nakon popunjavanja kadrovskih kapaciteta, održao sastanak s predstavnicima svih općina na području Kantona, s ciljem uspostavljanja saradnje i koordinacije u kontekstu budućeg razvojnog planiranja. Ured obavlja sve tehničke poslove u vezi s implementacijom Strategije razvoja, uključujući pripremu akcionih planova i godišnjih izvještaja o napretku u implementaciji.

Osim Ureda, ključni organ za upravljanje razvojem je Kantonalni odbor za razvoj (KOR), koji se sastoji od predstavnika svih kantonalnih ministarstava, te predstavnika privatnog i nevladinog sektora. U skladu s Rješenjem Vlade Kantona⁹, KOR djeluje kao koordinacijsko i savjetodavno tijelo u procesu izrade Strategije razvoja za period 2021.–2027. godina, uz tehničku podršku Ureda. Sva kantonalna ministarstva i drugi kantonalni organi zaduženi su da aktivno učestvuju u razvojnim procesima u Kantonu te da imenuju službenike, kao predstavnike svojih organa, koji će biti zaduženi za obavljanje poslova koordinacije i druge poslove utvrđene Strategijom razvoja.

U toku 2018. godine, Vlada Kantona je preimenovala Partnersku grupu u Vijeće za razvoj¹⁰, u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine. Prvi sastanak Vijeća za razvoj održan je 25. septembra 2019. godine, i to tijelo ima konsultativnu funkciju u svim fazama strateškoga planiranja.

Djelotvornost modela upravljanja razvojem

Djelotvornost modela upravljanja razvojem u Kantonu procjenjuje se na osnovu analize rada Ureda i drugih institucija uključenih u implementaciju Strategije razvoja¹¹. U pogledu institucionalnih i ljudskih kapaciteta, Ured ima uspostavljene solidne sisteme i pretpostavke za daljnji razvoj. Međutim, postoje i prepreke za djelotvornu provedbu Strategije razvoja, koje se

---

⁸ Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Srednjobosanskog kantona ured je Vlade Srednjobosanskog kantona te, u skladu s odredbama Uredbe o osnivanju Ureda za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Srednjobosanskog kantona („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 13/15) i Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji Ureda, obavlja stručne, upravne i druge poslove za Vladu Kantona.

⁹ Rješenje o imenovanju Kantonalnog odbora za razvoj, kao savjetodavnog i koordinacijskog tijela u procesu izrade strategije razvoja Srednjobosanskog kantona za period 2021–2027. godina, donijela je Vlada Srednjobosanskog kantona na 34. sjednici održanoj 13. februara 2020. godine

¹⁰ Odluka Vlade Srednjobosanskog kantona od 20. septembra 2018. godine

¹¹ Više detalja dostupno u Izvještaju o srednjoročnoj evaluaciji integrirane Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona 2016.–2020. godina, za period evaluacije 2016.–2018. godina

odnose na manjak saradnje između svih administrativnih nivoa vlasti i manjak saradnje između partnera (civilnoga, javnog i privatnog sektora).

Zaposlenici Ureda i koordinatori imenovani ispred ministarstava smatraju da je potrebna edukacija predstavnika ministarstava za praćenje mjera i projekata. Uloga jedinica lokalne samouprave nije bila velika u implementaciji, kao ni uloga nevladinih organizacija, čiji predstavnici smatraju da je Strategiju razvoja potrebno intenzivnije promovisati u javnosti, s ciljem da što više organizacija i institucija svoje aktivnosti usmjeri prema strateškim prioritetima. Predstavnici Ureda planiraju uložiti daljnje napore u dosljednu primjenu Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine i uredbi koje je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine usvojila 3. 10. 2019. godine¹², jer nova legislativa predstavlja solidnu pretpostavku za poboljšanja u narednom periodu.

Procedure za planiranje i prikupljanje podataka

Od kraja 2017. godine Ured je uspješno realizovao faze planiranja. Konkretno, Ured je radio na prikupljanju projektnih prijedloga za operativno planiranje. Uspješno su urađeni i na sjednicama Vlade Kantona usvojeni akcioni planovi za 1 + 2 godine, počev od prve godine implementacije Strategije razvoja (za period 2016.–2018; 2017.–2019; 2018.–2020; 2019.–2021; 2020.–2022).

U vezi s prikupljanjem podataka radi praćenja i kontrole provedbe Strategije razvoja, Ured ima uredno uspostavljene procedure i zaduženo osoblje te baze podataka o pokazateljima utjecaja (na nivou strateških ciljeva) i pokazateljima krajnjeg rezultata (na nivou prioriternih ciljeva). Većina pokazatelja se uredno mjeri po godinama, ali u sektoru zaštite okoliša veliki je problem nedostatak podataka o realnom stanju, jer resorno ministarstvo raspolaže samo procjenama o stanju na terenu. To ukazuje na potrebu jačanja sistema praćenja ključnih pokazatelja i stvaranje informacijske osnove za analizu djelotvornosti Strategije razvoja.

Ured i ključne institucije u sistemu upravljanja razvojem imaju stalnu potrebu za dodatnim obukama i edukacijama u smislu proširivanja postojećih znanja, razmjene iskustava, dobre prakse i svih aktivnosti u vezi s integrisanjem i razvojnim planiranjem.

Saobraćajna infrastruktura

Jedan od osnovnih preduslova za razvoj Kantona jeste razvoj saobraćajne infrastrukture. Saobraćajni sistem mora svrsishodno razvojno i ekonomski povezati sva područja Kantona s Federacijom i Bosnom i Hercegovinom, spojiti Kanton s regionalnim tranzitnim koridorima, te pružati dobre uslove za efikasan i siguran prijevoz ljudi, roba i dobara.

---

¹² Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine; Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine; Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine

Putni saobraćaj

Po svome geografskom položaju Kanton predstavlja važno raskršće bosanskohercegovačkih, pa i evropskih puteva. Kanton ima dosta visok nivo kategorizirane putne mreže. Obuhvata gornje dijelove triju odvojenih slivova rijeka Vrbas, Fojnica i Lašva. Gustina putne mreže na području Kantona iznosi 65,53/100 km², što je iznad prosjeka Bosne i Hercegovine.

Prema dostupnim podacima, Kanton ima ukupno oko 2.090 km kategorizovanih puteva (magistralnih, regionalnih, lokalnih), a od toga:

- magistralnih puteva oko 262 km;
- regionalnih puteva oko 297,4 km;
- lokalnih puteva oko 1.534,6 km.

Nadležnost nad putevima i upravljanje putevima podijeljeno je na federalni (magistralni putevi), kantonalni (regionalni putevi) i općinski (lokalni putevi) nivo.

Kroz Kanton prolaze magistralni putevi kako slijedi:

- MC-5 Jezero – Jajce – Donji Vakuf – Travnik – Lašva;
- MC-5.1 Kaonik – Zelena Meraja;
- MC-16 Crna Rijeka – Jajce – Donji Vakuf – Bugojno – Kupreška Vrata;
- MC-16.2 Bugojno – Gornji Vakuf–Uskoplje (Pidriš);
- MC-16.4 Bugojno – Okuka.

U posljednjih sedam godina najveće ulaganje u putnu infrastrukturu na području Kantona realizovano je kroz sanaciju (rehabilitaciju) regionalnih puteva. Navedenim ulaganjima djelomično su sanirana veća oštećenja kolnika i obnovljena saobraćajna signalizacija i putna oprema. Međutim, uslijed promijenjenog obima i strukture saobraćaja u odnosu na projektovano (prijeratno) stanje, nedvojbeno je da postoji objektivna potreba za temeljitom rekonstrukcijom većine dionica regionalnih cesta kako bi iste zadovoljile tehničke karakteristike za taj rang puta i općenito svoju saobraćajnu funkciju u budućem vremenu. Stoga se nameće zaključak da trenutno stanje sanirane mreže regionalnih puteva, uz redovno održavanje, zadovoljava potrebe saobraćaja u pogledu nivoa usluge i sigurnosti saobraćaja za narednih 5 – 7 godina.

Prema još uvijek važećoj kategorizaciji javnih puteva za regionalne puteve, Kanton ima ukupno 23 regionalna puta.

Ukupna dužina regionalnih puteva iznosi 297,4 km, od čega je pod asfaltom 224,2 km, a na makadamske puteve otpada 24,8 km. Stepem asfaltiranosti regionalnih puteva iznosi oko 75,3%, dok ukupni stepen asfaltiranosti regionalnih i magistralnih puteva iznosi 87%. Ukupna dužina lokalnih puteva iznosi 1.534,6 km, a stepen asfaltiranosti je približno 60,5%. Stepem asfaltiranosti ukupne dužine putne mreže (magistralnih, regionalnih i lokalnih puteva) u Kantonu je 67,7%. Ukupna dužina makadamskih puteva (širine 3 m) iznosi 354 km. Objekti – mostovi u pravilu zahtijevaju rekonstrukciju. Dužina nekategorizovane putne mreže prema procjenama iznosi 1.200 km. Ukupna dužina putne mreže u Kantonu iznosi 3.280 km.

Magistralna putna infrastruktura je u dobrom stanju i obavljena je modernizacija, za regionalne puteve neophodna rekonstrukcija 99 km i izgradnja još 69 km, na lokalnim putevima, u pravilu, izrađen je asfaltni sloj širine 2,5 do 4 m, debljine sloja 5 cm, bez izrade donjeg stroja trupa puta, te sa slabije ili nikako riješenom odvodnjom i nedovoljnom debljinom tampona, u pravilu bez projektne dokumentacije. Zbog toga razloga je i postotak asfaltiranih lokalnih puteva od 77% u odnosu na ukupnu dužinu lokalnih puteva relativno visok, ali, za razvoj lokalnih zajednica, neophodno je lokalne puteve izgraditi sa svim potrebnim elementima i obavezno za dvosmjerni saobraćaj, kako bi stanovništvo ostajalo u lokalnim zajednicama te da bi se mogla razvijati mala privreda i slično. Jedino su glavne gradske ulice izgrađene u skladu sa standardima.

Nadalje, u ovom trenutku pojedine dionice magistralnih i regionalnih puteva su pod snažnim utjecajem izgradnje, što im daje karakter gradskih ulica, jer većina gradova nema izgrađene zaobilaznice.

U tabelama koje slijede prikazani su podaci iz oblasti saobraćajne infrastrukture. Značajno je napomenuti da investicije iz oblasti putne infrastrukture bilježe rast, a razlog tome su značajne investicije za izgradnju novih regionalnih puteva (Gornji Vakuf–Uskoplje – Novi Travnik, Travnik – Han-Bila).

Pregled broja prevezenih putnika i robe prikazan je u prethodnoj tabeli.

Tabela 43. Pokazatelji iz oblasti saobraćajne infrastrukture u Srednjobosanskom kantonu, po godinama

Naziv pokazatelja	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Investicije iz oblasti putne infrastrukture	4.686 685 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	1.777 610,80 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	4.688.796,50 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	2.921 304,67 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	5.464.375,72 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta	16.052.266,82 KM za rekonstrukciju i izgradnju regionalnih cesta (od čega 11.211.899,09 KM kreditnih sredstava)
Dužina izgrađenih puteva, u km (povezanost s regionalnim centrima)	Magistralne ceste 173 km	Magistralne ceste 173 km	Magistralne ceste 173 km	Magistralne ceste 260 km	Magistralne ceste 260 km	Magistralne ceste 260 km
	Regionalne ceste 337 km	Regionalne ceste 340,7 km	Regionalne ceste 347,9 km	Regionalne ceste 354,5km	Regionalne ceste 294km	Regionalne ceste 297,4km

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Razvojna koncepcija putne mreže u Srednjobosanskom kantonu

Općeniti napredak Kantona trebao bi se temeljiti na aktiviranju raspoloživih prirodnih resursa kako bi se osigurali uslovi razvoja na temelju proizvodnje hrane, šumarstva, turizma i prateće industrije. Jedan od značajnih instrumenata ubrzanja razvoja jeste poboljšanje saobraćajnih uslova a posebno izgradnja brze ceste Lašva – Donji Vakuf. Na osnovu provedene analize prostorno-saobraćajnog sistema Kantona, utvrđenih ciljeva i prognoza rasta socioekonomskih i saobraćajnih parametara, te ocjene strateških komponenti društveno-ekonomskog razvoja područja Kantona, proizašla su sljedeća opredjeljenja:

- Izgradnja brze ceste koja prolazi područjem Kantona, te izgradnja kvalitetnih spojnih puteva na ceste najvišeg ranga;

- Primjena nove kategorizacije javnih puteva, uz osiguranje pravedne raspodjele namjenskih sredstava;
- Rekonstrukcija magistralnih puteva;
- Rekonstrukcija regionalnih puteva;
- Povećanje stepena modernizacije magistralnih, regionalnih i lokalnih puteva;
- Izgradnja novih puteva koji povezuju naseljena mjesta na području Kantona.

Izgradnja definisanih autoputeva i brzih cesta koje prolaze područjem Kantona najviše bi doprinijela ubrzanom privrednom razvoju i rastu. Ovi putevi bi integrisali područje Kantona u prostor Bosne i Hercegovine i osigurali kvalitetnije povezivanje Bosne i Hercegovine sa zemljama Evropske unije.

Napomena: Naprijed navedeni podaci su zasnovani na još uvijek važećoj kategorizaciji javnih puteva u Federaciji Bosne i Hercegovine. Od 15. novembra 2014. godine u primjeni je Odluka o kategorizaciji cesta u autoceste i brze ceste, magistralne ceste i regionalne ceste, kojom je djelomično promijenjena struktura razvrstanih cesta na području Kantona.

6. OKOLIŠ

Zaštita okoliša i komunalna infrastruktura

Praćenje stanja okoliša, informacijski sistem i planiranje zaštite okoliša

Sistem kontinuiranog i sistematskog praćenja stanja pojedinih okolišnih komponenti u Bosni i Hercegovini uspostavlja se samo u pojedinim većim centrima, i to prema različitim metodama. Na području Kantona nije uspostavljen sistem kontinuiranog i sistematskog praćenja okolišnih komponenti. Mjerenja se provode selektivno i ne provode se kontinuirano, a metodologija mjerenja i praćenja nije usklađena s metodologijom Evropskog ureda za statistiku, tako da je poređenje i korištenje ovako dobivenih podataka ograničeno i otežano. Mjerne stanice za praćenje kvaliteta zraka ne postoje na području Kantona, tako da ne postoje ni pouzdani pokazatelji kvaliteta te komponente okoliša. Na području svake općine definisane su i uspostavljene općinske zone sanitarne zaštite izvorišta vode za piće, dok se mjere zaštite kvaliteta površinskih i podzemnih voda uglavnom ne provode, kao ni kontinuirana mjerenja, tako da ne postoje ni pouzdani pokazatelji njihova kvaliteta. Slično stanje je s podacima koji se odnose na kvalitet tla. Ocjena kvaliteta pojedinih komponenti okoliša uglavnom se donosi na osnovu procjena.

Pitanja zaštite okoliša nisu uključena u deset tačaka u kojima su Ustavom Bosne i Hercegovine definisane nadležnosti državnih institucija te, stoga, spadaju pod sljedeću odredbu: „Sve vladine funkcije i ovlaštenja koja nisu ovim Ustavom izričito povjerena institucijama Bosne i Hercegovine pripadaju entitetima.“ (stav 3. člana III)

Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine određuju se nadležnosti ovog entiteta i pripadajućih kantona u oblasti zaštite okoliša, i to kako slijedi:

- Isključiva nadležnost Federacije je „utvrđivanje ekonomske politike, uključujući planiranje i obnovu, te politiku korištenja zemljišta na federalnom nivou“ (član III. 1c. – amandman VIII), kao i „utvrđivanje energetske politike, uključujući raspodjelu između kantona, te osiguranje i održavanje potrebne infrastrukture“ (član III. 1g. – amandman VIII);
- Zajedničke nadležnosti Federacije i kantona su: zdravstvo, politika okoliša, turizam, korištenje prirodnih resursa (član III. 2). Te odgovornosti „mogu biti ostvarene zajednički ili odvojeno, ili od strane kantona, koordinirano od federalne vlasti.“ (član III. 3.);
- „Kantoni imaju sve nadležnosti koje nisu izričito povjerene federalnoj vladi, poput izrade politike o regulisanju javnih usluga, zatim regulisanja lokalnog korištenja zemljišta i lokalnih objekata za proizvodnju električne energije, uspostavljanja i provedbe kantonalne politike za turizam i razvoja turističkih resursa“ (član III. 4).

Bosna i Hercegovina je ratificirala ili je postala ugovorna strana u velikom broju konvencija, multilateralnih ugovora iz oblasti okoliša i međunarodnih sporazuma o okolišu, čime je preuzela obavezu izvršavanja tih konvencija, ugovora i sporazuma.

Prvi set zakona o okolišu u Bosni i Hercegovini pripremljen je uz funkcijsku i tehničku asistenciju EU-ovog programa Pomoć zajednici u obnovi, razvoju i stabilizaciji (engl. Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization – CARDS). Namjera je bila da se izrade zakoni u skladu s relevantnim evropskim direktivama, koji će biti usklađeni za oba entiteta i Brčko distrikt.

Entiteti su 2003. godine usvojili Akcioni plan zaštite okoliša Bosne i Hercegovine, tzv. NEAP (National Environmental Action Plan). Cilj NEAP-a je identifikacija kratkoročnih i dugoročnih prioritetnih aktivnosti te stvaranje osnove za pripremu dugoročne strategije zaštite okoliša u skladu s privrednim i ekonomskim razvojem Bosne i Hercegovine i njenim društveno-političkim uređenjem.

Strategija zaštite okoliša Federacije Bosne i Hercegovine je usvojena za period 2008.–2018. godina, a sastoji se od četiri komponente:

- Federalna strategija zaštite prirode;
- Federalna strategija zaštite zraka;
- Federalna strategija upravljanja otpadom;
- Federalna strategija upravljanja vodama.

Sastavni dio Strategije zaštite okoliša Federacije Bosne i Hercegovine je i Akcioni plan zaštite okoliša. Od planske dokumentacije nižega ranga, Federalni plan upravljanja otpadom usvojen je za period 2012.–2017. godina. U prethodnom periodu izrađene su izmjene i dopune Zakona o upravljanju otpadom, s ciljem stvaranja pravnog osnova za provedbu mjera iz Strategije i transpoziciju odredbi EU-ovog zakonodavstva. Doneseno je 19 provedbenih propisa, koji se posebno odnose na ambalažni otpad, elektronski i elektronički otpad, medicinski otpad, životinjski otpad, zbrinjavanje plastičnih kesa „tregerica“, građevinski otpad, prekogranični promet otpada i informacijski sistem o otpadu. Obavljena je djelomična usklađenost propisa s EU *acqui-em* za oblast upravljanja otpadom. U toku je izrada nove strategije zaštite okoliša Federacije Bosne i Hercegovine.

Za pitanja zaštite okoliša na području Kantona nadležno je Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova. Sektorom šuma, voda i poljoprivredom upravlja se u okviru Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.

Najveći dio zakonskih propisa kojima se definiše zaštita okoliša na nivou Federacije su usvojeni te čine osnovu za izradu dokumentacije iz oblasti zaštite okoliša na nivou Kantona.

Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova je do 2014. godine usvojilo sljedeće propise iz oblasti zaštite okoliša:

- Zakon o zaštiti okoliša („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 4/05);
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima koji se mogu izgraditi i pustiti u rad samo ako imaju okolišnu dozvolu („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 5/06).

Kantonalno Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova je 2015. godine završilo proceduru izrade Kantonalnog plana upravljanjem okolišem i Kantonalnog plana upravljanja otpadom, koji su usvojeni i važe za period 2015.–2025. godina.

Zagađivači

Najveći zagađivači zraka iz stacionarnih izvora su pojedinačna ložišta u domaćinstvima koja zagađuju zrak tokom zimskih mjeseci izgaranjem pogonskih goriva drveta i ugljena. Od mobilnih linijskih izvora zagađenja zraka najzastupljenije su emisije zagađujućih tvari iz motora velikog broja motornih vozila.

Na području Kantona zastupljene su sljedeće vrste industrija: metalna, drveno-prerađivačka, tekstilna, proizvodnja sekundarnih sirovina, proizvodnja kože i obuće, grafička industrija i dr., te poljoprivredna proizvodnja, prehrambena industrija, proizvodnja mesa i mesnih proizvoda, kao i trgovina i uslužne djelatnosti koje imaju značajan udio u ukupnom poslovanju na području Kantona.

Intenzivna poljoprivredna proizvodnja znači i unos zagađenja u kopnene ekosisteme zbog veće količine primijenjenih agrohemijskih sredstava, a, u nekim slučajevima, i organskih gnojiva, pri čemu je količina azota često na prvome mjestu. Uz zagađenje uslovljeno primjenom agrohemijskih sredstava, javlja se i erozija različitog intenziteta, koja dodatno utječe na odnošenje čestica tla te na zagađenje površinskih vodotoka. Kada je riječ o poljoprivrednoj proizvodnji na prostoru Kantona, zbog malog postotka obradivoga poljoprivrednog zemljišta i njegovih karakteristika (s nagibima koji su veći od 80%), što je nedostatak kada je u pitanju intenzivna poljoprivredna proizvodnja, važno je spomenuti da su i negativni utjecaji na okoliš u vezi s ovim segmentom minimalni.

Kada je u pitanju prehrambena industrija, postoji dvadesetak privrednih subjekata na prostoru Kantona. U otpadne vode iz postrojenja prehrambene industrije (najčešće od operacija za čišćenje) dopijevaju suspendovane čestice, rastvorene organske i neorganske materije i ostaci sredstava za čišćenje i dezinfekciju. Dio materijala i sirovina koji su korišteni u proizvodnji završava kao komunalni otpad. Također, dio energije koji je neophodan da bi se ta proizvodnja odvijala emituje se u okolinu (zrak) i zagađuje je (različite vrste gasova, prašine i mirisa). Poseban problem predstavlja odlaganje životinjskog otpada iz velikog broja manjih i većih klaonica.

Značajni dio industrijske proizvodnje u Kantonu čini drvna industrija [nekoliko desetina pogona u gotovo svim općinama s područja Kantona. Izlazna otpadna voda iz industrijskih pogona drvne industrije može imati veliki utjecaj na kvalitet podzemnih voda i vodenih tokova, jer sadrži boje, kao i škrobno ljepilo. Velike količine piljevine nastale obradom drveta, ako se ne koristi kao sirovina za daljnju proizvodnju i odlaže kao čvrsti otpad, te nusproizvodi nastali pri dopremi, obradi i preradi drveta (kora i drvni otpad koji nije imao vrijednosti) mogu predstavljati značajan okolišni problem. Dio energije koji je neophodan da bi se ta proizvodnja odvijala emituje se u okolinu (zrak) i zagađuje je (kao toplotna energija, različite vrste štetnih gasova, isparljive organske tvari, opasne tvari (metanol, formaldehid) i slično, i prašina.]

Na prostoru Kantona nalaze se značajna šumska i rudna bogatstva: Rudnik lignita „Gračanica“, Gornji Vakuf – Uskoplje, i Rudnik mrkog uglja „Abid Lolić“ Bila, Travnik, zatim rudnici aluminija – boksita na području Jajca i Donjeg Vakufa, Rudnici gipsa Donji Vakuf, i drugi, te nalazišta građevinskog materijala, kao što su tehnički i arhitektonsko-građevinski kamen u Bugojnu, Jajcu, Fojnici, Vitezu, Kiseljaku i Novom Travniku, krečnjaka u Donjem Vakufu i

Fojnici, i drugo. Otpadne materije nastale kao posljedica eksploatacije šume, ugljena, gipsa, kamena, pijeska, gline i dr., izazivaju povećanu zagađenost zraka te površinskih i podzemnih voda, degradaciju i zagađenost zemljišta, nagomilavanje komunalnog i opasnog otpada, pogoršanje zdravstvenog stanja stanovništva, kao i uništavanje flore i faune. Pritisak na okoliš usložnjavaju zemljopisni položaj, topografija terena i nepovoljne klimatske pojave koje se odražavaju na dugotrajno zadržavanje zagađujućih materija i taložnih čestica u atmosferi. Zagađenost zraka u zonama utjecaja posljedica je emitovanja različitih vrsta lebdeće prašine, ugljene prašine, dimnih i ispušnih gasova. Emitovanja potiču s nezaštićenih površina rudnika, kamenoloma, separacija, ispušnih gasova mehanizacije, raznošenja prašine s transportnog sistema i odlagališta itd.

Do početka devedesetih godina prošlog vijeka na prostoru Kantona bila je veoma razvijena metalna i hemijska industrija čiji su nosioci bile tvornice namjenske industrije. Međutim, danas te tvornice zbog raznih razloga rade s veoma malim kapacitetima, tako da je i njihov utjecaj na okoliš minimalan. Danas na prostoru Kantona postoji više malih i srednjih preduzeća iz te oblasti.

Otpadne vode iz te vrste industrije sadrže neorganske primjese sa specifičnim toksičnim osobinama (soli, baze, kiseline, teški metali, metalni oksidi i hidroksidi, vodonik sulfid i sl.). Ni jedna industrija ne posjeduje postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda. Posljedica netretiranja tih voda i izlivanja u vodotoke je promjena fizičko-hemijskih osobina vode (pH, tvrdoća, boja, zamućenost, miris) i trovanje vodenih organizama vodonik sulfidom, arsenom i drugim toksičnim suspcancama. Zatim, te otpadne vode mogu sadržavati netoksične mineralne primjese (suspendovane materije i sitne čestice), koje, ako se ne uklone prije ispuštanja u vodotoke, također djeluju štetno na žive organizme, ali slabije nego prethodno navedene materije.

Te otpadne vode mogu sadržavati organske primjese bez specifičnog toksičnog djelovanja (otrovni gasovi tipa vodonik sulfida, metana i amonijaka), koje mogu dovesti do promjena pH vrijednosti vode, prozračnosti, boje itd., te organske primjese specifičnog toksičnog djelovanja (fenoli, smole, boje, alkoholi, aldehidi, derivati nafte, jedinjenja sumpora – merkaptani, vodonik sulfid, kiseline, baze, organske i neorganske soli, jedinjenja arsena i olova i dr.), koji uzrokuju promjenu fizičko-hemijskih osobina vode, a njihovo štetno djelovanje se proteže na desetak, pa čak i stotinjak kilometara od mjesta ispuštanja, posebno u rijekama brzog toka.

Kada je u pitanju zagađenje zraka, iz tih pogona se emitiraju sitne metalne čestice, promjera samo dio milimetra (izvori uključuju većinu vrsta gorenja i određene industrijske procese), zatim isparljive organske spojeve, okside (NO_x, SO₂), Amonijak (NH₃), teške metale, benzen itd., koji iz zraka zajedno s kišom završavaju u zemljištu i zagađuju šume, rijeke, jezera i druga prirodna bogatstva.

Kada je u pitanju trgovina i uslužne djelatnosti, oni predstavljaju najveće izvore ambalažnog otpada i nekih vrsta opasnog otpada (elektronički otpad, akumulatori, otpadna ulja, autogume i dr.), koji nerijetko završava zajedno s komunalnim otpadom.

Kao zagađivači koji utječu na kvalitet okoliša na prostoru Kantona mogu se označiti i neadekvatne deponije otpada (veliki broj bespravnih smetlišta, deponija drvnog otpada), čijim

razlaganjem štetne materije dospijevaju u zemljište i vodotoke, zatim neadekvatan tretman otpada u gradovima.

Upravljanje vodama i otpadnim vodama

Nadležnosti

Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva donosi zakonske propise i strateške dokumente u vezi s upravljanjem vodama na području Federacije. Pravni okvir djelovanja u oblasti zaštite voda definisan je federalnim Zakonom o vodama, ali veliki i direktni utjecaj na zaštitu kvalitativno-kvantitativnog režima voda imaju i djelatnosti u vezi s okolišem, zdravstvom, saobraćajem, energetikom, turizmom, poljoprivrednom, šumarstvom i slično, tako da se u najvećem broju djelatnosti moraju uključivati prema potrebi i druge specijalističke institucije i organe upravljanja. U 2012. godini usvojena je Strategija upravljanja vodama Federacije Bosne i Hercegovine 2010.–2022., kao krovni planski dokument koji daje smjernice razvoja vodnog upravljanja i očuvanja stanja voda i vodnih ekosistema na području Federacije.

Na području Kantona, upravljanje razvojnom politikom vodnih resursa, koordiniranje praćenja stanja u vodnom sektoru i stručno-upravne poslove iz oblasti vodoprivrede obavlja Odsjek za upravljanje vodama u sklopu kantonalnog Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.

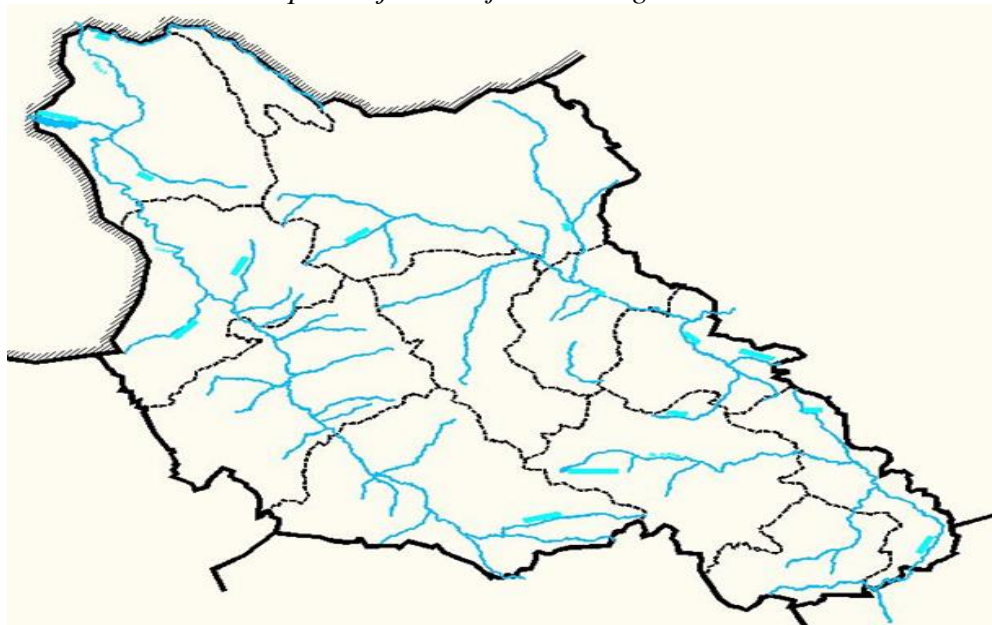
Agencija za vodno područje rijeke Save upravlja vodnim područjem koje obuhvata dio međunarodnog riječnog bazena Dunava (dio međunarodnog podbazena Save) na teritoriji Bosne i Hercegovine, odnosno Federacije, uključujući i područje Kantona. Agencija, između ostalog, obavlja sljedeće poslove:

- organizuje, prikuplja i distribuira podatke o vodnim resursima u skladu s odredbama Zakona o vodama, uključujući i uspostavu i održavanje informacijskog sistema vodoprivrede;
- organizuje hidrološki monitoring i monitoring kvaliteta voda, monitoring ekološkog stanja površinskih voda, priprema izvještaj o stanju voda i predlaže potrebne mjere;
- priprema plan upravljanja vodama za pripadajuće vodno područje, organizuje izradu tehničke dokumentacije za pojedina pitanja upravljanja vodama, te obavlja i druge poslove koji se odnose na upravljanje vodama u skladu sa Zakonom o vodama;
- priprema planove za sprečavanje i smanjenje štetnih utjecaja prouzrokovanih poplavama, sušama, erozijom obala vodnog tijela i organizuje implementaciju tih planova;
- upravlja javnim vodnim dobrom u skladu sa Zakonom o vodama;
- preduzima hitne mjere na sprečavanju ili smanjenju štetnih utjecaja prouzrokovanih incidentnim zagađenjima i priprema planove za takve mjere.

Površinske vode

U hidrografskom smislu, površinske vode s prostora Kantona pripadaju riječnom bazenu Crnog mora, tj. slivu rijeke Save. Ovaj sliv obuhvata sliv gornjeg toka rijeke Vrbas, bez većeg dijela sliva lijeve pritoke Plive, cijeli sliv rijeke Lašve, i sliv rijeke Fojnice uzvodno od Kiseljaka.

Slika 12. Vodotoci na području Srednjobosanskog kantona

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona

Vrbas je desna pritoka Save, dugačak je oko 250 km, s površinom sliva od oko 5.900 km². Nastaje od dva vrela na Zec-planini (ogranak Vranice), 1.780 m nadmorske visine. Rijeka Vrbas usijeca kompozitnu dolinu, prolazeći u gornjem toku kroz Skopljansku kotlinu, Vinačku klisuru, Jajačku kotlinu te kanjonsku dolinu Tijesno. Pritoke Vrbasa u gornjem toku su: Pliva, Semešnica, Poričnica, Trnovača, Tuščica, Vitina, Vesošnica, Vileška rijeka, Oboračka rijeka, Prusačka rijeka i druge. Na obalama gornjeg toka Vrbasa ili u njegovoj blizini nalaze se Gornji Vakuf – Uskoplje, Bugojno, Donji Vakuf i Jajce.

Lašva je rijeka u Srednjoj Bosni i lijeva je pritoka Bosne. Lašva nastaje od dviju „Lašvica“, Karaulske i Komarske, koje se spajaju u Turbetu. Izviru na Radalj-planini i Komar-planini. Lašva dalje protječe kroz Travnik, od zapada prema istoku, a zatim i kroz Vitez te, nakon ukupno 49,4 km, Lašva se južno od Zenice, kraj sela Lašve, ulijeva u rijeku Bosnu. Ima porječje površine 949,7 km². Pritoke Lašve su: Bila, Kruščica i druge.

Rijeka Fojnica je rijeka u Centralnoj Bosni, lijeva je pritoka rijeke Bosne. Nastaje u prostoru planine Vranice, od Jezernice, Borovnice i Razdolje. Izvorišta su joj na nadmorskoj visini od 1.630 m. Duga je 45 km, sa površinom sliva od 727,4 km². Prima više pritoka, od kojih su najznačajnije Čemernica, Mlava, Željeznica i Lepenica. U Kantonu prolazi kroz Fojnicu i Kiseljak. U Bosnu se ulijeva kod Visokog, na nadmorskoj visini od 430 m.

Tabela 44. Osnovni podaci o režimu voda u Srednjobosanskom kantonu

Sliv	Ukupne raspoložive količine vode (u milionima m ³)	Prosjek po slivu (l/s po km ²)
Vrbasa	1.890	20,83
Fojnice	542	27,44
Lašve	542	18,12
Ukupno	2.974	22,13

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona

S prosječno raspoloživim vodama od 22,3l/s po km², Kanton ima veće vodno bogatstvo od prosječnoga vodnog bogatstva Bosne i Hercegovine u slivu rijeke Save (18 l/s po km²), ali mnogo manje od prosječnog vodnoga bogatstva Bosne i Hercegovine u slivu Jadranskog mora (35 l/s po km²).

Visinska razlika vodotoka je značajna, odnosno vrlo je pogodna za korištenje u vodoprivredne svrhe, a najveća je za rijeku Vrbas i iznosi 1.687 m.

Na području Kantona, kod Jajca, nalazi se samo jedno veće prirodno jezero (Plivsko jezero) koje ima nešto značajniju ulogu u hidrološkom sistemu. U Plivsko jezero utječe i iz njega istječe rijeka Pliva. Na ovom jezeru izgrađen je vodozahvat za hidroelektranu Jajce I., tako da se u korito rijeke Plive ispušta samo „vodoprivredni minimum“ od 3 m³/s.

U Kantonu se nalazi više kraških vrela, od kojih nekoliko ima značajne kapacitete (Plava voda kod Travnika, Kruščica kod Viteza, Bistrica i Krupa kod Gornjeg Vakufa – Uskoplja, Okašnica kod Bugojna, Prusačko vrelo kod Prusca i dr.).

Poplave

Kao posljedica klimatskih promjena, vidljiv je porast intenziteta i učestalost pojave poplave. Sve češća pojava ekstremnih oborina, u kombinaciji s promjenama u načinu korištenja zemljišta, dovodi do povećanog rizika od poplava.

Nakon većih oborina u slivovima vodotoka kod kojih nema uslova za značajniju retardaciju – zadržavanje voda (strmi nagib površine terena, slabo propustan površinski sloj tla, slab vegetacijski pokrivač, nedovoljni antropogeni utjecaji i drugo), nastaje naglo otjecanje voda ka dolinama rijeka i formiranje valova velikih voda. Većina riječnih korita nisu adekvatno uređena i ne mogu prihvatiti veće količine vode. Zbog toga dolazi do izlivanja voda iz riječnih korita na priobalne površine i plavljenja veoma vrijednih prostora uz vodotoke, što prouzrokuje velike materijalne štete.

U kategoriji manjih vodotoka, bujični karakter hidrološkog režima izražava se, prije svega, specifičnom genezom, brzom koncentracijom i kratkim trajanjem bujičnih voda koji prouzrokuju pojavu odrona i klizišta.

Učestalost pojavljivanja poplava

Rizik od poplava je dosta visok u priobaljima vodotoka Vrbasa, Lašve, Bile, Ivančice i Lepenice te njihovih pritoka. Karakteristične poplave na području našega kantona dogodile su se: aprila 2001. godine, marta i aprila 2004. godina (pričinjene su velike materijalne štete na području Kantona u iznosu od 15.884.308,00 KM), zatim u junu i julu 2005. godine (općina Travnik je pretrpjela velike materijalne štete u iznosu od 3.545.000,00 KM). U decembru 2008. godine općine Gornji Vakuf – Uskoplje, Bugojno, Travnik, Vitez, Busovača, Kiseljak i Fojnica zahvaćene su poplavama koje su prouzrokovale veće materijalne štete na poljoprivrednim površinama i infrastrukturi, te stambenim i privrednim objektima. Uslijed jakih i dugotrajnih padalina početkom aprila 2009. godine u općinama Vitez, Travnik i Busovača došlo je do poplava koje su, također, prouzrokovale velike materijalne štete, naročito u općini Vitez (iznos štete je 716.059,00 KM). U januaru 2010. godine poplave su zahvatile sve općine Kantona, izuzev općine Dobretići. Pričinjene su velike materijalne štete na nivou Kantona koje su iznosile 7.509.997,97 KM. Na području općine Jajce poplava je u junu 2011. godine pričinila štete u iznosu od 1.503.000 KM.

Na području našega kantona poplavom većih razmjera u maju 2014. godine bile su zahvaćene općine: Travnik, Jajce, Vitez, Busovača, Bugojno, Kiseljak, Novi Travnik, Dobretići i Donji Vakuf. Nije bilo ljudskih žrtava, ali je pričinjena ogromna materijalna šteta.

Na nivou Kantona procijenjena je šteta od poplava (koja ne obuhvata procijenjene štete na klizištima i vodotocima) u ukupnom iznosu od 9.189.028,40 KM (Travnik 4.027.050,00 KM; Jajce 1.929.238,40 KM¹³; Busovača 1.535.815,00 KM; Vitez 1.474.832,00 KM; Donji Vakuf 157.093,00 KM; Novi Travnik 65.000,00 KM).

U februaru 2019. godine, uslijed obilnih padavina, došlo je do poplava u većem dijelu Kantona. Općine Busovača, Kiseljak, Novi Travnik i Travnik proglasile su stanje prirodne nesreće. Tom prilikom pričinjena je velika materijalna šteta, u iznosu preko 6 miliona KM. Ljudskih gubitaka nije bilo.

Vodosnabdijevanje

Kantonalnim Zakonom o komunalnim djelatnostima, osim ostalog, propisuje se način snabdijevanja pitkom vodom i odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda.

Javna komunalna poduzeća na nivou općina obavljaju djelatnosti zahvaćanja, pročišćavanja i distribucije pitke vode, te poslove zbrinjavanja otpadnih voda. Sistem vodosnabdijevanja i kanalizacijske mreže je dotrajavao i samo djelomično obnovljen i rekonstruisan.

Prosječni gubici vode u periodu od 2007. do 2013. godine su iznosili 67,31%, što predstavlja jedan od najvećih problema u sistemu upravljanja vodama na području Kantona. U 2013. godini je 81,33% ukupnog stanovništva Kantona bilo pokriveno sistemom snabdijevanja vode iz javnih vodovoda, mada postoje znatna odstupanja kada je nivo općina u pitanju. Pojedine

---

¹³ U Općini Jajce, Odlukom Općinskog vijeća Jajce, utvrđena je ukupna šteta, s radovima na sanaciji klizišta i uređenju vodotoka, u iznosu od 20.893.239,85 KM.

općine imaju znatno veću pokrivenost stanovništva javnim sistemom vodosnabdijevanja u odnosu na kantonalni prosjek (Travnik 95%, Busovača i Kiseljak 90%), a druge općine više nego dvostruko nižu pokrivenost od kantonalnog prosjeka (Novi Travnik i Jajce 40%).

Travnik: Izvorišta vode koje koristi preduzeće Bašbunar su izvorišta Plava voda (200 l/s) i Bašbunar (65 l/s). Trenutno, vodovodno preduzeće Bašbunar ima koncesiju na 200 l/s od izvorišta Plava voda. Mjesto Turbe ima vlastiti izvor Goleš (22 l/s) i Runjići (8 l/s), dok se Nova Bila snabdijeva gravitaciono iz izvorišta Trebišnjica (11 l/s).

Novi Travnik: Javno komunalno preduzeće Vilenica osigurava pitku vodu konzumentima sa dvaju sistema snabdijevanja: Oparac, koji se sastoji od šest različitih izvorišta: Lupežovac (20 l/s), Dusina (50 l/s), Točak (10 l/s), Vrelo I&II (6 l/s), Oparac (30 l/s), Dalečko vrelo (20 l/s), i Jaglenica, koji je površinski zahvat na vodotoku Jaglenica. Izvorišta nisu opremljena mjeracima protoka, tako da se procjenjuju podaci o izdašnosti. Cijeli sistem snabdijevanja je gravitacioni.

Vitez: Općina Vitez se snabdijeva vodom s dvaju izvora: Kruščica i Kremenik. Izvorište Kruščica je izvor vode za međukantonalno vodosnabdijevanje gradova Vitez i Zenica. Izvorište ima izdašnost od 520 l/s, od čega 23% ide u Vitez (oko 80 l/s) i ostatak od 77% ide u Zenicu. Minimalna izdašnost izvorišta Kremenik za povratni period od 20 godina je 160 l/s, od čega se trenutno koristi 50 l/s. Voda je dobrog kvaliteta, s povremenim bakteriološkim zagađenjem i mutnoćom. Voda s obaju izvorišta tretira se hlorom.

Busovača: Grad Busovača se gravitaciono snabdijeva vodom s dvaju izvorišta ili zahvata površinskih voda: Topolovića (12 l/s) i Duboki potok (30 l/s). Također, postoji Crni potok (20–25 l/s) koji služi kao alternativni izvor. Dnevno se zahvati i distribuira u mrežu oko 2.000 m³ vode.

Općina Donji Vakuf snabdijeva se najvećim dijelom sa izvorišta u Pruscu vodozaštitnim sistemom kojim upravlja Javno komunalno preduzeće „Vodovod i kanalizacija“, dok se većina mjesnih zajednica vodom snabdijeva iz sistema lokalnih vodovoda.

Općina Bugojno se snabdijeva pitkom vodom iz gradskog vodovoda s izvorišta: Kruščica, kapaciteta 316 l/s; Resnik, kapaciteta 36 l/s, i Bila vrila, 25 l/s, i to gravitacionim dotokom vode. Vodovod je dat na upravljanje Javnom komunalnom preduzeću „Vodovod i kanalizacija“. Dužina vodovodne mreže je 195 km, na kojoj je ugrađeno 12 pumpnih stanica i 4 rasteretne komore u naseljima: Vrbanja, Kopčić, Gradina i Čipuljić. Broj domaćinstava priključenih na vodovod je 6.700. Na izvorištima s kojih se snabdijeva gradski vodovod redovno se obavlja analiza kvaliteta i hlorisanje pitke vode. Na području općine Bugojno postoje 32 lokalna / seoska vodovoda za pojedina seoska područja iz kojih se vodom snabdijeva oko 3.000 domaćinstava. Osnovni problem je upravljanje seoskim vodovodima, jer su vlasnici vodovoda dužni dati vodovod na upravljanje ovlaštenoj instituciji, a dosada ni jedan lokalni vodovod nije povjeren na upravljanje. Mnogi lokalni vodovodi su izvedeni bez tehničke dokumentacije, nema utvrđenih zona sanitarne zaštite, niti se vrši kontrola kvaliteta vode ni hlorisanje. Stanovništvo koje se snabdijeva s lokalnih / seoskih vodovoda ne plaća potrošnju vode.

Na području općine Gornji Vakuf – Uskoplje ima veliki broj izvora pitke vode. Uglavnom se radi o lokalnim vodovodima kojima upravljaju i koje održavaju mjesne zajednice. U sistemu vodosnabdijevanja, kojim upravlja Javno preduzeće „Vodovod i kanalizacija“, d. o. o., Gradski

vodovod Crni Dol snabdijeva vodom najveći dio općine (gradska naselja i naselja uz rijeku Vrbas na sjeverozapadnom dijelu općine).

Grad Jajce i dio okolnih naselja snabdijevaju se vodom najvećim dijelom preko vodozahvata na Velikom Plivskom jezeru, te prirodnih izvorišta Dućani i Orahovac. Prema procjenama Javnog komunalnog preduzeća „Vodovod i kanalizacija“, koje upravlja sistemom javnog vodosnabdijevanja, uslugama vodosnabdijevanja obuhvaćeno je 5.150 domaćinstava, što je 60% od ukupnog broja domaćinstava na području općine. Za dio naselja na području općine Jajce snabdijevanje vodom omogućeno je isključivo preko lokalnih vodovoda koji su pod upravom mjesnih zajednica.

Najveći dio općine Kiseljak vodu dobija iz dvaju glavnih rezervoara: Križ i Kamenitovac, dok se većina mjesnih zajednica vodom snabdijeva iz sistema lokalnih vodovoda.

Osim svega navedenog, važno je naglasiti da je projekt izgradnje Vodovoda „Plava voda“ trenutno u fazi implementacije, što će značiti, nakon izgradnje, snabdijevanje pitkom vodom za oko 250.000 stanovnika u Zenici, Travniku, Novom Travniku i Busovači.

Tabela 45. Kvalitet, dostupnost i pokrivenost komunalnim uslugama općina i gradova na području Srednjobosanskog kantona

NAZIV POKAZATELJA		2019. godina	NAPOMENA
Dostupnost komunalnih usluga stanovništvu (izraženo u postotcima)	Vodovod	63,67%	Nedostaju podaci za dvije općine Samo su tri općine dostavile podatak, u postotcima, o septičkim jamama (Busovača – 85%, Dobretići – 97%, Vitez – 80% i Jajce – 50%. Općina Bugojno dostavila je broj septičkih jama (1.569). Nije moguće izračunati postotak septičkih jama na području Kantona. Možemo samo pretpostaviti da se radi otprilike o postotku građana koji nisu priključeni na kanalizaciju (100 – 36,19%)
	Kanalizacija	36,819%	
	Septičke jame	-	
Gubici u vodovodnoj mreži (u postotcima)		55,44%	Nedostaju podaci za tri općine
Otpad koji se adekvatno zbrinjava (u postotcima)		77,33%	Nedostaju podaci za tri općine
Otpadne sirovine koje se odvajaju za reciklažu (u postotcima)		2,33%	Nedostaju podaci za tri općine
Broj divljih deponija, klizišta i kontaminiranih lokacija	Deponije	265	Nedostaju podaci za tri općine U ovaj broj ne ulazi općina Busovača. Općina Busovača nije dostavila brojčani podatak. Dostavljen je podatak o ukupnoj površini kontaminiranih lokacija, koja iznosi 6.482.690 m ² ili 3,82% površine općine, od čega je 20,55% I. kategorije, 28,35% II. kategorije i 58,33% III. kategorije
	Klizišta	162	
	Kontaminirane lokacije	77	

Izvor: Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (podatke prikupio i obradio: Ibrahim Begović)

Upravljanje otpadnim vodama

U općinama na području Kantona ne postoje izgrađeni decentralizovani sistemi upravljanja otpadnim vodama primjenom bioloških i ekološki prihvatljivih metoda.

Kanalizacijski sistem, uglavnom, obuhvata samo urbane gradske dijelove, a pročišćavanje otpadnih voda se ne provodi, pa se one direktno ispuštaju u vodotoke. Direktno ispuštanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda u vodotoke predstavlja najveći problem u području politike upravljanja vodama na području Kantona. Značajan dio postojeće kanalizacijske mreže je zastario, pa je potrebna njena obnova i uvođenje sistema tretmana otpadnih voda prije ispuštanja u vodotoke.

Ukupna dužina kanalizacijske mreže na području općina Kantona na kraju 2013. godine iznosila je 264,86 km. U 2013. godini približno je 54% domaćinstava s područja Kantona imalo priključak na kanalizacijsku mrežu, a ostatak stanovništva je bio priključen na septičke jame i kanale. Osim domaćinstava koja su priključena na kanalizacijsku mrežu, na kanalizacijsku mrežu su priključena i 3.402 pravna lica. Zastarjelost i nepotpuna izgrađenost kanalizacijske mreže te direktno ispuštanje otpadnih voda, bez njihova pročišćavanja, ugrožavaju kvalitet površinskih i podzemnih vodnih tokova. U većini općina na području Kantona neophodno je pokrenuti aktivnosti s ciljem obnove i proširenja kanalizacijske mreže te uvođenja pročišćavača otpadnih voda.

Od industrijskih pogona na području Kantona, nekoliko pogona, kao što su: „Kožara“, Bugojno, bivši „Slavko Rodić“, Bugojno, i „Princip“, Vitez, kao i drugi, imali su interne uređaje za prečišćavanje koji trenutno, uglavnom, nisu u funkciji. Postoji još niz neregistrovanih lokalnih kanalizacijskih kolektora manjih profila, kojima se, uglavnom fekalne vode, odvođe u najbliži vodotok. Otpadne vode iz industrije sadrže neorganske primjese, sa specifičnim toksičnim osobinama (soli, baze, kiseline, teški metali, metalni oksidi i hidroksidi, vodonik sulfid i sl.), zatim suspendirane čestice, rastvorene organske i neorganske materije, ostatke sredstava za čišćenje i dezinfekciju, boje, kao i škrobno ljepilo i druge materije koje izazivaju povećanu zagađenost površinskih i podzemnih voda.

Investicije iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture iz sredstava Fonda za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine, kojima raspolaže kantonalno Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova¹⁴, bilježile su značajan trend rasta do 2018. godine. U 2019. godini investicije su iznosile 571.000 KM. Prema podacima za 2020. godinu, za te namjene iz Fonda je utrošeno 561.630 KM, od čega je 333.810 KM investirano u kanalizacijsku infrastrukturu, a 227.820 KM u vodovodnu infrastrukturu. U skladu s tim, kada su u pitanju investicije iz Fonda za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine, kao polazne vrijednosti za novu strategiju uzeti su iznosi od 330.000 KM za kanalizacijsku infrastrukturu i 230.000 KM za vodovodnu infrastrukturu.

---

¹⁴ Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona ne posjeduje podatke o investicijama u vodovodnu i kanalizacijsku infrastrukturu na lokalnom nivou.

Zaštita zraka

Zakonodavstvo, nadležnosti i strateški dokumenti

Zaštita zraka definisana je federalnim Zakonom o zaštiti zraka. U Zakon su transponirane odredbe EU-a, IPPC direktive, čime su postavljeni uslovi za izdavanje okolišnih dozvola industrijskim postrojenjima.

Na području Kanona, od 2005. godine okolišne dozvole izdaje Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova. Federalna strategija zaštite zraka usvojena je za desetogodišnji period, kao dio Federalne strategije zaštite okoliša. Izrada i usvajanje kantonalnoga plana zaštite zraka integrisani su u proces izrade Kantonalnoga plana zaštite okoliša za period 2015.–2025. godina.

Kvalitet zraka

O koncentraciji zagađujućih tvari u zraku na području Kantona nema egzaktnih pokazatelja, jer nisu uspostavljene mjerne stanice za kontinuirano praćenje kvaliteta zraka. Postoji potreba za uspostavljanjem minimalno jedne mjerne stanice u zoni najveće emisije zagađujućih tvari na prostoru Kantona. Procjenjuje se da je kvalitet zraka zadovoljavajući, uz periodična zagađenja zraka koja ne prelaze granice dozvoljenih vrijednosti zagađujućih tvari.

Od stacionarnih izvora zagađenja zraka najznačajnije su čvrste čestice (razne vrste prašine), sumpordioksid (SO₂), azotni oksidi (NO_x) i ugljen monoksid (CO) iz industrijskih postrojenja, koji su bili glavni uzročnici zagađenja u prijeratnim godinama. Stagnacijom industrijske proizvodnje i zatvaranjem industrijskih postrojenja koncentracija prašine i polutanata u zraku značajno je smanjena. U 2013. godini, na području Kantona poslovao je značajan broj industrijskih postrojenja s okolišnom dozvolom. Od 2005. godine do kraja 2013. godine izdato je ukupno 110 okolišnih dozvola, od čega je u 2013. godini izdato 19 okolišnih dozvola.

Najveći zagađivači zraka iz stacionarnih izvora su pojedinačna ložišta u domaćinstvima, koja zagađuju zrak tokom zimskih mjeseci izgaranjem pogonskih goriva drveta i ugljena. U većini općina na području Kantona ne postoji riješen sistem grijanja. Toplane za centralno grijanje ne rade, što bi u suprotnom to bio jedan od načina smanjenja negativnih utjecaja na kvalitet zraka iz pojedinačnih ložišta u zimskom periodu. Drugi način bio bi realizacija projekta gasovoda i korištenje gasa kao ekološki prihvatljivijeg energenta za zagrijavanje, odnosno toplifikaciju.

Procjenjuje se da kvalitet zraka narušava prašina iz određenoga broja kamenoloma i pješčara, kao i velikog broja ilegalnih odlagališta otpada, ali se ispitivanje njihova utjecaja na kvalitet zraka ne provodi.

Od mobilnih izvora zagađenja zraka najzastupljenije su emisije zagađujućih tvari iz motora velikog broja motornih vozila. Saobraćaj u dolinama Vrbasa i Lašve je prilično koncentriran (frekventan) i u zonama neposredno uz magistralne saobraćajnice i u gradskim zonama

doprinosi kontinuiranom opterećenju zraka polutantima, kao što su CO, NO_x, CnHn, čestice, i olovo.

U kantonalnom Ministarstvu prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova ne postoje podaci o prekomjernim emisijama štetnih tvari u zrak, a Kantonalni fond za zaštitu okoliša, nakon što je usvojen Zakon o Fondu, u praksi nije ni profunkcionisao.

Upravljanje otpadom

Planski dokumenti

U sektoru upravljanja otpadom postignuta je najveća usklađenost zakonodavstva Federacije Bosne i Hercegovine s pravnim naslijeđem EU-a. Na federalnom nivou način upravljanja otpadom definisan je Zakonom o upravljanju otpadom, koji je donesen 2003. godine, a izmijenjen je i dopunjen Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o upravljanju otpadom iz 2009. godine.

Upravljanje otpadom na području Kantona regulisano je Zakonom o upravljanju otpadom („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 4/05) i Zakonom o komunalnim djelatnostima („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 13/13). Kantonalni Zakon o komunalnim djelatnostima propisuje da općine osiguravaju obavljanje komunalnih djelatnosti određenih tim zakonom. Obavljanje pojedinih komunalnih djelatnosti iz toga zakona može se osigurati na nivou Kantona ako je ekonomičnije i efikasnije, a moguće je i da dvije općine ili više općina zajednički obavljaju komunalne djelatnosti. Osim tih dvaju zakona na kantonalnom nivou, na snazi je još nekoliko sektorskih zakona, pravilnika i odluka koji se dotiču problematike upravljanja otpadom. Prema kantonalnom Zakonu o upravljanju otpadom, Kanton je nadležan za upravljanje svim vrstama otpada, te određivanje lokacija u poslovima upravljanja otpadom i postrojenjima. Općinskim odlukama u svih 12 općina utvrđuju se uslovi za planiranje upravljanje otpadom prema uslovima iz Zakona o upravljanju otpadom. Prema kantonalnom Zakonu o upravljanju otpadom, nadležnost upravljanja otpadom je podijeljena između Kantona i općina, odnosno komunalnih poduzeća.

Federalni plan upravljanja otpadom izrađen je i usvojen za period od 2012. do 2017. godine, a, po uzoru na njega, usvojen je Plan upravljanja otpadom Srednjobosanskog kantona za period 2015.–2025. godina. Plan upravljanja otpadom provedbeni je planski dokument kojim se uređuju uslovi za planiranje upravljanja otpadom na području Kantona i njegovih općina te predstavlja temelj za izradu općinskih planova upravljanja otpadom.

Količine otpada

Prema Federalnom planu upravljanja otpadom, količina otpada koja nastaje na području Kantona je 214 kg/st/god., odnosno 0,58 kg/st/dan, gdje je naznačeno da se ne radi o egzaktnom podatku, nego je uzet prosjek za Federaciju Bosne i Hercegovine. Na osnovu prikupljenih

podataka iz općina s područja Kantona, došlo se do podatka od 263 kg/st/god., odnosno 0,72 kg/st/god. Prosjek godišnje proizvodnje otpada u Kantonu od 263 kg/st/god. manji je od godišnje količine otpada u Bosni i Hercegovini, koji je u 2012. godini iznosio 340 kg/st/god.

Prosječna pokrivenost stanovništva organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada na području Kantona približno je 62%, dok udaljeni ruralni dijelovi uglavnom nisu pokriveni organizovanim skupljanjem otpada. Sakupljanje i odvoz komunalnog otpada u nadležnosti je javnih komunalnih preduzeća čiji su osnivači općine.

Zbrinjavanje ostalih vrsta otpada (ambalažnog, industrijskog, građevinskog, medicinskog, opasnog, elektroničkog, animalnog i ostalih vrsta) u nadležnosti je Federacije.

Kada je u pitanju sistem prikupljanja ambalažnog otpada, na prostoru Kantona postoje društva s ograničenom odgovornošću čija je djelatnost sakupljanje i prerada industrijskog otpada, otkup papira, najlona, PET ambalaže i ostale plastike. Samo se u općinama Novi Travnik i Travnik odvaja i presuje karton, PET ambalaža i ostala plastika, koji se dalje prodaju preduzećima za otkup tih sirovina. Trenutno nisu dostupni podaci o količinama.

Federalno ministarstvo okoliša i turizma izdaje dozvole za upravljanje elektronskim i elektroničkim otpadom. Trenutno nisu dostupni podaci koliko je kompanija s područja Kantona pristupilo tom sistemu.

Prema podacima dobivenim anketiranjem općina i komunalnih preduzeća na području općina Kantona, elektronski otpad se još uvijek odlaže zajedno s komunalnim otpadom.

Postojeća organizacija upravljanja otpadom

Trenutni sistem upravljanja otpadom ne podržava izdvajanje opasnog otpada iz komunalnog otpada, te se on i nadalje odlaže zajedno s komunalnim otpadom. Na teritoriji Kantona postoji niz malih obrta koji su zanemareni u sistemu (fotolaboratorije, hemijske čistionice, automehaničarske i autolakirerske radionice itd.) koji proizvode opasni otpad, a koji se odlaže zajedno s komunalnim otpadom. Općine Dobretići i Gornji Vakuf – Uskoplje medicinski otpad odlažu zajedno s komunalnim otpadom. Javna ustanova Dom zdravlja Jajce i Opća bolnica Jajce imaju potpisane ugovore o zbrinjavanju medicinskog otpada s privrednim subjektima ovlaštenim za takvu vrstu djelatnosti: Recikon, d. o. o., Sarajevo, i Javnom ustanovom Dom zdravlja Bugojno. Medicinski otpad iz Jajca zbrinjava se u skladu s potpisanim ugovorima. Određeni broj javnih zdravstvenih ustanova u općinama Fojnica, Kiseljak, Travnik, Vitez i Donji Vakuf imaju sklopljene ugovore o zbrinjavanju dijela medicinskog otpada sa Zavodom za javno zdravstvo Srednjobosanskog kantona. Slična situacija je i s farmaceutskim otpadom.

Prikupljanje otpada

Prikupljanje otpada u općinama na području Kantona u nadležnosti je općinskih komunalnih preduzeća i svako komunalno preduzeće odgovorno je za prikupljanje otpada na području svoje općine.

Reciklaža

U okviru projekta koji realizuju GIZ, REZ i Alba „Uvođenje sistema upravljanja za tokove posebnih kategorija otpada u dva kantona u Bosni i Hercegovini“, uspostavljena su reciklažna dvorišta u općinama Travnik i Busovača. Reciklažna dvorišta počela su s radom u junu (u Busovači) i u julu (u Travniku). Nabavljeni su specijalizovani kontejneri za šest vrsta posebnih kategorija otpada (ambalažnog otpada, otpadnih ulja, otpadnih baterija i akumulatora, automobilskih guma, električnog i elektroničkog otpada iz domaćinstva).

Na području Kantona ne postoje centri za kabasti otpad, nego se takav otpad odvozi na Regionalnu deponiju Mošćanica kod Zenice. Trenutno na području Kantona ne postoji nijedna regionalna deponija.

Sistem održivog upravljanja otpadom na području Kantona provodi se na regionalnom konceptu, a, da bi bio isplativ, potrebno je izgraditi pretovarne stanice s reciklažnim dvorištem, s krajnjim ciljem iskorištavanja korisnog otpada te odvoženja nekorisnog otpada na regionalnu deponiju „Mošćanica“ kod Zenice (Zeničko-dobojski kanton).

Deponije

Trenutno na području Kantona ne postoji ni jedna regionalna sanitarna deponija.

U septembru 2012. godine urađena je „Studija izvodljivosti za regionalnu sanitarnu deponiju otpada Srednjobosanskog kantona, regija 1“. Projekt pod nazivom: „Priprema studije izvodljivosti za izbor regionalnih sanitarnih deponija u Bosni i Hercegovini“ finansirala je EU delegacija u Bosni i Hercegovini. Ciljna regija 1 Studije obuhvatila je općine: Bugojno, Jajce, Gornji Vakuf – Uskoplje i Donji Vakuf. Za korisnike Studije izvodljivosti lokacija „Gračanica“, Gornji Vakuf – Uskoplje, bila je preferirana buduća lokacija za regionalnu sanitarnu deponiju (RSD) Kantona, regija 1. Vijek trajanja te regionalne deponije treba biti minimalno 20 godina.

Predmetna Studija izvodljivosti zasnovana je na scenariju 2 (koncept upravljanja otpadom, uz reciklažu, u skladu sa strateškim ciljevima Federacije), dok Bosna i Hercegovina ne postane članica EU-a, a nakon što postane članica EU-a, scenarij 3 (uključuje i dodatno tretiranje biorazgradivog otpada kako bi se postigli kvantitativni ciljevi Direktive EU-a o otpadu za 2020. godinu) bit će osnovni scenarij za daljnje razmatranje.

Prije Studije izvodljivosti za Kantona, regija 1, 2012. godine izrađena je studija „Regionalna sanitarna deponija – studija o odabiru lokacije za Srednjobosanski kanton, regija 1, kako bi se odabrala najprihvatljivija lokacija za regionalnu sanitarnu deponiju. Prema rezultatima te studije, najbolje rangirana lokacija bila je „Gračanica“, Gornji Vakuf – Uskoplje, drugorangirana lokacija bila je „Dubočine“, Bugojno, a trećerangirana lokacija „Ornice“, Donji Vakuf.

Lokacija „Gračanica“ nalazi se na oko 200 m od Rudnika ugljena i lignita „Domnjače“, na lokalitetu Gračanica. Do te lokacije vodi neasfaltirana cesta širine oko 3 m i dužine 600 m, u

blizini glavnog puta M16, između Gornjeg Vakufa – Uskoplja i Bugojna. Najbliže naseljeno mjesto Rosulje nalazi se oko 500 m od te lokacije. Gornji Vakuf – Uskoplje i Bugojno nalaze se oko 9 km od lokacije „Gračanica“.

Analizirana su dva koncepta prijevoza otpada s mjesta nastanka otpada do konačnog odredišta, odnosno regionalne sanitarne deponije (RSD):

- direktni prijevoz;
- prijevoz preko pretovarnih stanica (PS).

Oba koncepta su upoređivana na osnovu godišnjih troškova za svaku od četiriju ciljanih općina. Izgradnja pretovarne stanice predložena je samo za općinu Jajce, a za ostale tri općine, Bugojno, Gornji Vakuf – Uskoplje i Donji Vakuf, predložen je direktni transport otpada na RSD zbog smanjenih troškova transporta.

Ključni rezultat institucionalne analize u Studiji jeste da se aktivnosti upravljanja čvrstim otpadom na području Kantona, regija 1, trebaju provoditi u skladu s aktivnostima započetim s ciljem uspostave i realizacije regionalnog preduzeća, tj. Sporazuma o uspostavljanju Međuopćinskog vijeća za implementaciju RSD-a za čvrsti otpad i Sporazuma o uspostavi Regionalnog centra za upravljanje otpadom, d. o. o., Gornji Vakuf – Uskoplje. Do sada, oba sporazuma sklopile su samo općine Gornji Vakuf – Uskoplje, Donji Vakuf i Jajce. Četvrta općina koja čini regiju – općina Bugojno još uvijek se nije pridružila sporazumima.

Početkom 2014. godine lokalno stanovništvo iz mjesnih zajednica Gračanica, Odžak i Bunta kod Bugojna protivili su se izgradnji Regionalne sanitarne deponije Gračanica, te su se u više navrata obraćali Općini Gornji Vakuf – Uskoplje, kao i Vladi Kantona, sa zahtjevom da se sve aktivnosti obustave. U međuvremenu, realizovani su sastanci i dogovori između FMOiT, predstavnika lokalnih zajednica i Elektroprivrede Bosne i Hercegovine, pod čijom je upravom Rudnik Gračanica, s ciljem iznalaženja kompromisnog rješenja u vezi s mikrolociranjem deponije.

U martu 2014. godine FMOiT objavilo je javni poziv za izražavanje interesa za pripremu glavnoga projekta za sanitarnu deponiju u Gornjem Vakufu – Uskoplju. Još uvijek nije izabran konsultant za izradu te dokumentacije.

Općine Travnik, Busovača, Vitez i Novi Travnik potpisnice su međuopćinskog sporazuma za deponiranje komunalnog otpada na Regionalnu sanitarnu deponiju Mošćanica u Zenici. Regiju za upravljanje čvrstim otpadom, osim tih četiriju općina, čine općine Zenica, Visoko, Kakanj, Žepče i Zavidovići. Općine Travnik i Busovača u cijelosti koriste usluge Regionalne deponije Mošćanica. Trenutno samo općina Novi Travnik, iako je sklopila Sporazum o korištenju Regionalne sanitarne deponije Mošćanica, nije pristupila njezinu korištenju zbog previsoke cijene odlaganja, a koju ne može finansirati. U međuvremenu je nadležno FMOiT donijelo rješenja o zatvaranju i transformaciji općinskih deponija u općinama Travnik, Novi Travnik, Vitez i Busovača. Rok za te aktivnosti je dat od 2013. do 2014. godine. Od 2015. godine te općine ne mogu više odlagati na svojim odlagalištima, nego samo na novoj Regionalnoj deponiji „Mošćanica“, Zenica.

Općine Visoko, Kiseljak, Fojnica i Breza u proteklom periodu su razgovarale o izgradnji zajedničke regionalne deponije u općini Visoko. Međutim, mjesna zajednica gdje se planirala

izgraditi deponija nije prihvatila taj prijedlog i sve aktivnosti u vezi s ovim pitanjem zaustavljene su.

Trenutno se u Općini Kiseljak dugoročniji ciljevi odnose na sanaciju lokalnog odlagališta „Berberuša“, što je privremeno rješenje dok se Općina ne opredijeli kojoj regionalnoj deponiji će pristupiti.

Općina Dobretići još uvijek nema pokrenute aktivnosti ni izjašnjenja kojoj regionalnoj sanitarnoj deponiji želi pristupiti nakon što u toj općini zaživi usluga prikupljanja i odvoza otpada.

Općina Kreševo planira potpisati sporazum o odlaganju otpada na Regionalnu deponiju Mošćanica.

Jedanaest općina s područja Kantona ima svoju lokalnu deponiju. Općina Dobretići nema lokalnu deponiju na svome području. Za sve općinske deponije u Kantonu urađeni su planovi prilagođavanja upravljanja otpadom i dobivena su rješenja od FMOiT o njihovu odobravanju. Također, FMOiT je donijelo rješenja o zatvaranju i transformaciji općinskih deponija u općinama Travnik, Novi Travnik, Vitez i Busovača. Za općinske deponije u Bugojnu, Gornjem Vakufu – Uskoplju, Donjem Vakufu, Jajcu, Vitezu i Busovači trenutno je u pripremi ili je završena projektno-tehnička i okolinska dokumentacija koja je uslov za dobivanje urbanističke saglasnosti, a u postupku njihovih saniranja.

Planirano vrijeme za sanaciju svih općinskih deponija u Kantonu je, prema trenutno raspoloživoj projektno-tehničkoj i okolišnoj dokumentaciji, od 2011. do 2018.

Treba napomenuti da će pri uspostavi regionalnog koncepta zbrinjavanja otpada, a nakon saniranja lokalnih deponija i otvaranja regionalne sanitarne deponije u Gornjem Vakufu – Uskoplju, lokalne deponije imati ulogu pretovarnih/sabirnih stanica za svaku općinu.

Sve lokalne deponije trebaju biti evidentirane u katastru zagađivača. Prema raspoloživim informacijama, nadležna ministarstva nisu uspostavila takav katastar. Jedina raspoloživa evidencija deponija postoji u Federalnoj upravi civilne zaštite.

Divlje deponije

Na području Kantona identifikovan je značajan broj nelegalnih divljih deponija otpada. Najveći broj divljih deponija nalazi se na području općine Travnik, dok je na području općine Gornji Vakuf – Uskoplje registrovan najmanji broj.

Neke od lokacija su nepristupačne za ljude i vozila, a neke su pristupačne, ali zarasle u gusto raslinje te bi bilo potrebno angažovati i drugu mehanizaciju na čišćenju terena. Dio divljih deponija je moguće očistiti, dok je manji dio moguće sanirati zatrpavanjem. Većina deponija nalazi se na loše pristupačnom terenu, u potocima ili udubljenjima.

Treba istaknuti da je većina divljih deponija locirana unutar državnih šuma i šumskog zemljišta i njihov nastanak je u vezi s neriješenim pitanjem prikupljanja i zbrinjavanja otpada iz velikog broja naseljenih mjesta ruralnog područja (sela i zaseoka), pa i kompletnih općina, kao što je

slučaj u općini Dobretići. Problematiku navedenih deponija karakterizuje to da su one rezultat kontinuiranog dugogodišnjeg odlaganja otpada, da su još uvijek aktivne svugdje gdje pitanje zbrinjavanja otpada nije sistemski uređeno i da su, uglavnom, locirane na nepristupačnim terenima, gdje su uslovi za efikasnu sanaciju i uklanjanje otežani.

Šest od dvanaest općina pravi programe za uklanjanje divljih deponija te svake godine izdvaja određena sredstva za uklanjanja divljih deponija.

Jačanje javne svijesti

Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Kantona daje određeni dio podrške obrazovanju kadrova za okoliš i unaprijeđenu ekološke svijesti građana, te nevladinim ekološkim organizacijama. U okviru projekta „Uvođenje sistema upravljanja za tokove posebnih kategorija otpada u dva kantona u Bosni i Hercegovini“ provele su se aktivnosti edukacije nastavnika osnovnih škola i odgajatelja u vrtićima, kao i ulične kampanje, informisala javnost preko lokalnih radiostanica da su otvorena reciklažna dvorišta, organizovala takmičenja osnovnih škola u skupljanju ambalažnog i elektroničkog otpada u općinama Travnik i Busovača te na taj način poboljšala svijest građana.

Buka

Zakonom o zaštiti od buke na federalnom nivou propisuje se dozvoljeni nivo buke, utvrđuju mjere zaštite od buke i način mjerenja buke, te nadzor nad nivoom buke na području Federacije Bosne i Hercegovine. Na području Kantona postoji Zakon o zaštiti od buke („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 11/2000). U praksi se mjerenja buke ne provode kontinuirano, niti za sve izvore buke, pa ne postoje egzaktni podaci o izvorima i nivou buke. Izvještavanje o nivou buke na području Kantona se ne provodi. Registar zagađivača bukom nije izrađen.

Prema procjeni, najznačajniji uzročnici buke su putna motorna vozila, te kamenolomi i rudnici ugljena. Prema federalnom Zakonu o zaštiti od buke, mjerenje nivoa buke u kamenolomima preduslov je dobivanja okolišne dozvole.

Zakonska obaveza općinskih i kantonalnih organa uprave nadležnih za prostorno planiranje jeste do 2016. godine izraditi karte buke, te ih ažurirati svake tri godine.

Zaštićeni dijelovi prirode

Zakonski okvir iz područja zaštićenih dijelova prirode čini federalni Zakon o zaštiti prirode („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 66/13). Kantonalni Zakon o zaštiti prirode („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 4/05) usvojen je 2005. godine. Za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Kantona nadležno je Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova.

Sistem praćenja, prikupljanja, obrade i analize podataka o korištenju zaštićenih dijelova prirode uspostavljen je na federalnom nivou 2003. godine (Pravilnik o uspostavljanju i upravljanju informacijskim sistemom za zaštitu prirode i vršenje monitoringa). Prostorni plan Srednjobosanskog kantona 2005.–2025. obradio je oblast prirodnog naslijeđa i predloženo je pokretanje postupka zaštite za tri spomenika prirode i trinaest zaštićenih pejzaža. Trenutno se dva prirodna dobra nalaze na listi spomenika prirode: Spomenik prirode „Vodopad rijeke Plive“ (Sedreno područje oko vodopada u Jajcu) i „Prokoško jezero“. Zaštićeni pejzaž „Kruščica“ stavljen je pod zaštitu kao rezervat prirodnih predjela, i za to područje izrađen je Prostorni plan posebnog obilježja zaštićenog pejzaža planine Kruščice za period od 2013. do 2023. godine.

Zaštićenim prirodnim područjima ne upravlja se u skladu s naučnim ekološkim praksama. Spomenici prirode, kao što su pećine, jame, jezera itd., nedovoljno su istraženi na području Kantona. Vlašić se nalazi na privremenoj listi nacionalnih spomenika.

Skupština Kantona je usvojila Zakon o proglašenju spomenika prirode „Prokoško jezero“ („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 12/05). Prokoško jezero se nalazi na planini Vranici i ledenjačkog je postanka. Nalazi se na 1.636 metara nadmorske visine. Dužina jezera je 426 m, a širina 191,3 m. Maksimalna dubina jezera je 13 m. Od Fojnice je udaljeno 22 km. Najviši vrh planine Vranice – Nadkrstac (2.112 m n. v.) nalazi se iznad Prokoškog jezera. S Nadkrstaca se, za lijepog vremena, na sjeveru vidi Vlašić, jugoistoku Ločika i Prenj, na jugu Čvrstica te na zapadu Raduša. Oko jezera nalaze se katuni (pastirske kolibe) koje su izgrađene isključivo od drveta, trupaca i pokrivene su drvetom. U Prokoškom jezeru egzistira endemična vrsta triton (*Triturus alpestris reiseri*).

Terenska istraživanja pokazuju da je Kanton bogat područjima vrijednih zaštite, s obzirom na to da je Kanton bogat šumama, vodama, biodiverzitetom i kulturno-historijskim naslijeđem. Rezultati istraživanja o stanju zaštite prirodno-historijskog naslijeđa u Kantonu¹⁵ ukazuju na jedanaest područja, u svim dijelovima Kantona, koja prioritetno treba staviti pod zaštitu: Fojnička rijeka, Gornji Vrbas, Kozica – vodopadi, Pogorelica – Bitovnja, Raduša, Ranča, Ravno Rostovo, Rostovo, Semešnica, Vesela – Duboka i Vlašić. Od tih 11 lokaliteta, **na četiri lokaliteta nalaze se i zaštićeni prirodno-historijski objekti**: Raduša (Ljubunčića kula – Voljice), Ravno Rostovo (stećci kod ski-lifta), Rostovo (nekropola stećaka Maculje), Vesela (Stari grad Vesela straža).

Dominantni tipovi ekosistema na lokalitetima su: joha i crna joha (Fojnička rijeka, Gornji Vrbas); bukovo-jelova šuma (Kozice – vodopad, Raduša, Rostovo, Semešnica, Vesela, Vlašić); bukova šuma (Ranča) i mezofilne livade (Pogorelica – Bitovnja, Ravno Rostovo, Vlašić); šume graba (Vesela), snježanici i planinske – pretplaninske livade (Vlašić).

Stanje ekosistema je veoma dobro očuvano na jednom lokalitetu (Kozice – vodopad); očuvano na devet lokaliteta, koji čine 82% posmatranih područja (Fojnička rijeka, Gornji Vrbas, Pogorelica – Bitovnja, Raduša, Ranča, Ravno Rostovo, Rostovo, Semešnica, Vesela), te zadovoljavajuće na jednom lokalitetu (Vlašić).

Uravnoteženost se ocjenjuje kao *neugroženi odnosi prirodnog i unesenog* na sedam lokaliteta (Fojnička rijeka, Gornji Vrbas, Pogorelica – Bitovnja, Raduša, Ranča, Ravno Rostovo,

---

¹⁵ Podaci u ovom poglavlju analize preuzeti su iz stručnog rada „Stanje zaštite prirodno-historijskog naslijeđa u Srednjobosanskom kantonu“ (2020. godina), autorice Samre Katkić-Kulaš, MA biologije – ekologije.

Semešnica); *stabilan odnos bez utjecaja / izvorni, intaktni prostor prirode* na dva lokaliteta (Kozice – vodopad, Rostovo); stabilan kultivisani pejzaž na jednom lokalitetu (Vesela); i ugrožena priroda na jednom lokalitetu (Vlašić).

S aspekta **uređenosti**, 10 lokaliteta okarakterisano je kao *uređeno*, a jedan lokalitet (Gornji Vrbas) kao *zapušten*.

S aspekta **zaštite prirode** 11 posmatranih lokaliteta je predloženo za zaštitu, a samo jedan lokalitet na području Kantona je proglašeni spomenik prirode (Prokoško jezero).

Na osnovu analize, zaključuje se da su za primjenu efikasnog modela zaštite područja od najvećeg interesa četiri lokaliteta koje karakteriše prisustvo prirodnog i kulturnog naslijeđa. Za ove lokalitete, Prostorni plan Kantona predlaže uspostavu zaštićenih područja u kategoriji V (zaštićeni pejzaž). Nadležnost za uspostavu zaštićenoga područja, a time i buduće finansiranje, leži na kantonalnoj administraciji.

S obzirom na to da Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika u Bosni i Hercegovini implementira UN-ovu Konvenciju o svjetskoj baštini, otvoreno je pitanje o mogućnostima integralne (mješovite) zaštite prirodne i kulturno-historijske baštine Bosne i Hercegovine. Ovo pitanje potrebno je podrobno ispitati s ciljem osiguranja adekvatne zaštite prioriternih lokaliteta.

Vodopadi Kozice su jedini lokalitet koji posjeduje sve karakteristike za hitnu zaštitu i preimenovanje u „Zaštićeni pejzaž Kozice“. Osim velike količine šume bukve i jele sa smrčom, na tom lokalitetu nalaze se tri vodopada, koji daju autentičnost ovom području, a prilaz do njih je izvorna staza. Na ovom lokalitetu nije bilo antropogenih utjecaja, te je primjereno primijeniti model zaštite „*Priroda bez kulturno-historijskog naslijeđa*“.

Na lokalitetima Pogorelica – Bitovnja, Raduša, Ranča i Semešnica dominantne su šume bukve i jele sa smrčom. Posebnu pažnju privlače „ćumurane“ na Pogorelici, što ukazuje na opasnost od ilegalne sječe šume, naročito bukve. Semešnica, također, ima raznolik floristički sastav, a dominiraju šume bukve i jele sa smrčom. Područje je bogato vodom, gdje rijeka Semešnica daje karakterističan pečat. Unutar predviđene zone zaštite obitava rijetka i zaštićena vrsta dabar (*Castor fiber*), koja se nalazi na crvenoj listi faune Federacije. Ovo područje spada u 1. kategoriju šuma HCV (*Šumske površine koje sadrže koncentracije biološkog diverziteta, uključujući endemične, rijetke i ugrožene vrste koje su značajne na globalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou*) i potkategoriju HCVF 1.2. (*Rijetke, vrste u opasnosti, ugrožene i endemične*). Na području ovog lokaliteta nalazi se i izvor „Slatinska vrela“, koji vodom za piće snabdijeva većinski dio Donjeg Vakufa, i treba ga zaštititi. Na osnovu ove analize, predloženi model zaštite je „*Priroda bez kulturno-historijskog naslijeđa*“.

U skladu s Prostornim planom Kantona 2005.–2025., kao područja od posebne važnosti i sadržaji neponovljiva fenomena prirodnog naslijeđa, izdvajaju se i planiraju za zaštitu sljedeća područja:

Spomenici prirode:

Spomenik prirode „Vranica“

Zaštićeni pejzaži:

1. Zaštićeni pejzaž „Vlašić“;

2. Zaštićeni pejzaž „Pogorelica – Bitovnja“;
3. Zaštićeni pejzaž „Semešnica – Plazenica“;
4. Zaštićeni pejzaž „Raduša“;
5. Zaštićeni pejzaž „Fojnica – Fojnička rijeka“;
6. Zaštićeni pejzaž „Rostovo“;
7. Zaštićeni pejzaž „Gornji Vrbas“;
8. Zaštićeni pejzaž „Vesela“;
9. Zaštićeni pejzaž „Ranča“;
10. Zaštićeni pejzaž „Ravno Rostovo“;
11. Zaštićeni pejzaž „Kozica“ (planiran prema Prostornom planu Općine Fojnica za period od 2011. do 2031. godine).

Obuhvat, mjere korištenja i zaštite zaštićenoga područja, detaljno se utvrđuju izradom prostornoga plana područja posebnih obilježja, u skladu sa Zakonom o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Mjerama zaštite se zabranjuju sve djelatnosti koje su u suprotnosti s osnovnom namjenom zaštićenoga područja i koje mogu nanijeti štetu bilo koje vrste osnovnom i neponovljivom fenomenu prirodnoga naslijeđa.

Kulturno-historijsko naslijeđe

Bogatstvo Kantona ogleda se u bogatom kulturno-historijskom naslijeđu i brojnim nacionalnim spomenicima. Prostorni plan Srednjobosanskog kantona 2005.–2025. obradio je oblast kulturno-historijskog naslijeđa i evidentirao kulturno-historijske vrijednosti na području Kantona. Na privremenoj listi nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine evidentirano je 20 spomenika koji su raspoređeni na području šest općina u Kantonu (Bugojno, Donji Vakuf, Fojnica, Jajce, Kiseljak i Travnik).

Prema podacima sa internetske stranice Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, Tabela 46. daje pregled nacionalnih spomenika na području Kantona, koje je, svojom odlukom, proglasila Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, u kontekstu kulturno-historijskog naslijeđa. Krajem 2020. godine, na području Kantona bilo je ukupno 86 evidentiranih nacionalnih spomenika.

Tabela 46. Nacionalni spomenici na području Srednjobosanskog kantona

Grad / Općina	Naziv spomenika
Bugojno	Pod, prahistorijsko gradinsko naselje, arheološko područje
	Crkvina (Grudine) u Čipuljiću, arheološko područje
	Stari grad Vesela straža, historijsko područje
	Rustempašića kula u Odžaku, historijska građevina
	Sulejmanpašića kula u Odžaku, mjesto i ostaci historijske građevine
	Turbe Malkoča i Skenderpašića u Kopčiću, grobljanska cjelina
Busovača	Crkva sv. Ante Padovanskog, historijska građevina
Donji Vakuf	Handanija džamija (Handan-begova, Hajdar Čehajina ili Čaršijska džamija) u Pruscu, graditeljska cjelina
	Kasnoantička bazilika u Oborcima, arheološko područje
	Stari grad Prusac, historijsko područje
	Pruščakova (Hasana Kjačije) džamija u Pruscu, graditeljska cjelina
	Sahat-kula, historijski spomenik
	Kasnoantička grobnica i ostaci sakralnog objekta na lokalitetu Studena česma, arheološko područje

Grad / Općina	Naziv spomenika	
Fojnica	Muzejska zbirka i bibliotečki fond franjevačkog samostana Duha Svetoga, pokretno dobro	
	Musafirhana (Salihagića kuća), historijski spomenik	
	Crkva Svetoga Duha i Franjevački samostan, prirodno-graditeljska cjelina	
	Nakšibendijska tekija u Živčićima, s pokretnim naslijedom, graditeljska cjelina	
	Stari grad Kozograd, arheološko područje	
Gornji Vakuf – Uskoplje	Tekija na Oglavku, graditeljska cjelina	
	Sahat-kula, historijski spomenik	
Jajce	Ljubunčića (Teskeredžića) kula u Voljicama, mjesto i ostaci historijskog spomenika	
	Katakombe u Jajcu, historijski spomenik	
	Tvrđava u Jajcu, graditeljska cjelina	
	Crkva sv. Ive u Podmilačju, graditeljska cjelina	
	Stara ili Hafizadića česma, historijski spomenik	
	Dom AVNOJ-a u Jajcu, s pokretnom imovinom	
	Dizdareva ili Ženska džamija, historijska građevina	
	Čaršijska (Esme Sultanije) džamija, s pratećim objektima: šadrvanom, stambenim objektom, mektebom i haremom, područje i ostaci graditeljske cjeline	
	Sinan-begova ili Okića džamija, historijska građevina	
	Crkva sv. Marije (pretvorena u Fethija džamiju, odnosno Sultan-Sulejmanovu džamiju, 1528. godine), sa Zvonikom sv. Luke, graditeljska cjelina	
	Mitrej u Jajcu, historijski (antički sakralni) spomenik	
	Omer-begova kuća, graditeljska cjelina	
	Musafirhana u Jajcu, mjesto historijske građevine	
	Kršlakova stara kuća, mjesto i ostaci historijske građevine	
	Bedemi i tabije staroga grada Jajca, historijsko područje	
	Burića kuća u Jajcu, mjesto i ostaci historijske građevine	
	Saračeva kuća, zgrada Finansija (Niža stručna škola) i Stara osnovna škola (Niža muzička škola), graditeljska cjelina	
	Rimokatoličko groblje Hrast, grobljanska cjelina	
	Crkva Presvete Bogorodice, s pokretnim naslijedom, mjesto i ostaci historijske građevine	
	Kršlakova kuća (Kapetanovića kuća, Kršlakova kuća broj 2), historijska građevina	
	Stari grad Vinac, historijsko područje	
	Historijski spomenik zvani Kraljev grob u Zastinju	
	Jajce, historijsko gradsko područje	
	Plivska jezera, s kompleksom mlinova na Plivi, kulturni pejzaž	
	Nekropola sa stećcima u Vincu, historijsko područje	
	Stari grad Komotin, historijsko područje	
	Zgrada u ul. Varoš 11, historijski spomenik	
	Parna lokomotiva, dio postavke Muzeja II. zasjedanja AVNOJ-a, historijski spomenik	
	Zgrada željezničke stanice Šipad (Zgrada bivše željezničke stanice Steinbeiss), historijski spomenik	
	Jevrejsko groblje	
	Nekropola sa stećcima na lokalitetu Katica u selu Bistrica, historijsko područje	
	Kiseljak	Srednjovjekovna nekropola između sela Zabrđe i Toplice, historijsko područje
		Prahistorijska gradina, kasnoantička utvrda – refugij, ostaci kasnoantičke crkve posvećene sv. Luciji, i nekropola sa stećcima u Podastinju, spomenička cjelina i historijsko područje
Stari grad Kaštele, historijsko područje		
Kreševo	Nekropola sa stećcima na lokalitetu Klupe i nekropola sa stećcima na lokalitetu Crvenjak u Komarima, historijsko područje	
	Franjevački samostan, s pokretnom imovinom, graditeljska cjelina	
	Kreševo, historijsko gradsko područje	
	Stari grad u Kreševu, historijsko područje	
	Most poznat kao Rimski most u selu Vranci, historijski spomenik	
	Nekropola sa stećcima na lokalitetu Brdo (Križ) u Deževicama, historijsko područje	
	Nekropola sa stećcima na lokalitetu Kose u Crnićima, historijsko područje	
Sedam kuća u selu Vranci – selu srednjovjekovnih rudara i kovača, grupa građevina		
Novi Travnik	Stara džamija u selu Šenkovići, historijska građevina	
	Nekropola sa stećcima Maculje, historijsko područje	
	Nekropola sa stećcima Bistro, historijsko područje	
	Nekropola sa stećcima Opara, historijsko područje	
	Nekropola Kaurlaš u Zagrlju, historijsko područje	
	Nekropola Sebešić sa stećcima, antropomorfnim nadgrobnicima koji podsjećaju na križ i tumulusom, historijsko područje	
	Nekropola kod sela Orašac, historijsko područje	
Grob sa stećkom u selu Bistro, povijesni spomenik		
Nekropola žrtvama fašizma, kulturni pejzaž		

Grad / Općina	Naziv spomenika
Travnik	Džamija u Gornjoj čaršiji (Džamija Mehmed-paše Kukavice, Hadži-Alibegova džamija) i Sahat-kula, graditeljska cjelina
	Turbeta pod lipom ili Turbeta Abdulah-paše, Dželal-paše i Perišan Mustafa-paše, sa česmom, graditeljska cjelina
	Šarena (Sulejmanija) džamija, graditeljska cjelina
	Sahat-kula na Musali, historijski spomenik
	Stari grad u Travniku, graditeljska cjelina
	Batalova grobnica u Turbetu kod Travnika, arheološko područje
	Ostaci rimskog naselja, kasnoantičke bazilike i grobnice na Crkvini u Varošluku, Turbe, arheološko područje
	Jeni (Hasan-agina) džamija, graditeljska cjelina
	Crkva sv. Mihovila u Ovčarevu, historijska građevina
	Zgrada nekadašnjeg samostana i škole časnih sestara milosrdnica, povijesna građevina
	Zgrada Oficirskog doma, historijska građevina
	Crkva Uspenja Presvete Bogorodice, s pokretnom imovinom, graditeljska cjelina
	Muzička škola, povijesna građevina
	Nebo, Han Bila, arheološko područje (neolitsko naselje)
	Plava voda u Travniku, kulturni pejzaž
	Jevrejsko groblje u Travniku, grobljanska cjelina
Mjesto i ostaci džamije sa mektefom u Bandolu kod Guče Gore	
Vitez	Memorijalni kompleks Crna kuća – spomenik žrtvama fašističkog terora u Kruščici, historijsko područje

Izvor: Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine

Lista ugroženih spomenika na području Kantona obuhvata 11 spomenika koji su ugroženi nezakonitom izgradnjom, nestručnom rekonstrukcijom, neodržavanjem ili nekim drugim vidom destrukcije, a čije stanje prati i razmatra Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine (detaljni pregled ugroženih spomenika nalazi se na internetskoj stranici Komisije).

Na Privremenoj listi nacionalnih spomenika Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, na području Kantona registrovano je 20 spomenika (Privremena lista nacionalnih spomenika nalazi se na internetskoj stranici Komisije). Odlukom Komisije¹⁶ i spomenici s Privremene liste smatraju se nacionalnim spomenicima do donošenja definitivne odluke, te je potrebno osigurati i njihovu zaštitu.

U narednom periodu, Kanton treba planirati resurse i poduzimati mjere u skladu sa svim odlukama Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika u Bosni i Hercegovini.

Šume

Zakonodavstvo i nadležnosti

Zakonom o šumama Federacije Bosne i Hercegovine uređivalo se očuvanje i zaštita šuma, jačanje njihovih ekoloških funkcija, planiranje u šumarstvu i upravljanje šumama, ekonomske funkcije, finansiranje obnove i unapređivanje šuma na području Federacije Bosne i Hercegovine, nadzor nad provođenjem Zakona, kaznena i druga pitanja u vezi s upravljanjem šumama.

¹⁶ Odluka o Privremenoj listi Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, broj: 01-94/02 od 3. septembra 2002. godine; http://kons.gov.ba/Zakonski_okvir/Odluka_o_privremenoj_listi/Default.aspx?id=5542&langTag=bs-BA

Upravljanje državnim šumama, shodno odredbama važećeg Zakona o šumama („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj: 5/14, 12/15, 8/16, 7/18 i 14/20), u nadležnosti je Vlade Kantona, a Skupština Kantona je osnovala Šumskoprivredno društvo „Srednjobosanske šume“, d. o. o., kojem su povjereni poslovi gospodarenja državnim šumama na području Kantona.

U sastavu Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva je Kantonalna uprava za šumarstvo, kojoj su u nadležnost povjereni upravni, stručni i drugi poslovi u vezi s privatnim šumama, te kontrola i stručni nadzor korištenja šuma i šumskog zemljišta radi očuvanja i unapređenja trajnosti gospodarenja šumama.

Osnovni strateški dokument koji definiše opću politiku u šumarstva i politiku u gospodarenju divljači na području Federacije, orijentisanu u pravcu očuvanja i trajnosti gospodarenja šumama, uključujući održavanje i unapređenje biodiverziteta u šumama i na šumskom zemljištu, predstavlja Šumarski program Federacije Bosne i Hercegovine, koji je izrađen, ali zbog nepostojanja federalnog zakona o šumama, nije implementiran.

S ciljem da se osigura trajnost gospodarenja šumama i poštivanje smjernica iz Šumarskog programa Federacije Bosne i Hercegovine, kao i poštivanje smjernica za gospodarenje prirodnim i kulturnim naslijeđem u šumama i na šumskom zemljištu u svakom kantonu, kantonalna ministarstva su obavezna donijeti kantonalne šumsko-razvojne planove, koji se izrađuju svakih deset godina za sve šume i šumska zemljišta, bez obzira na vlasništvo.

Radi osiguranja racionalnog i trajnog gospodarenja državnim šumama i šumskim zemljištima, osnivaju se šumskoprivredna područja. Osnovni planski okvir koji se donosi za državne šume u granicama jednog šumskoprivrednog područja kao cjeline, radi regulisanja gospodarenja šumama na principu potrajnosti proizvodnje i prihoda, uz očuvanje i unapređenje biodiverziteta i ostalih općekorisnih funkcija šume, jeste šumskoprivredna osnova. Za privatne šume donosi se jedinstvena šumskoprivredna osnova za sve šume na području jedne općine. Šumskoprivredne osnove se izrađuju za period od deset godina i njezine odredbe su obavezujuće, a realizuju se godišnjim planovima gospodarenja koji sadrže, prosječno, jednu desetinu svih radova planiranih šumskoprivrednom osnovom.

Kada je riječ o državnim šumama, Kanton prostorno obuhvata četiri šumskoprivredna područja (ŠPP „Gornjovrbasko“, ŠPP „Lašvansko“, ŠPP „Srednjovrbasko“ i ŠPP „Fojničko“) i dvanaest općina, za privatne šume i za sve donesene su važeće šumskoprivredne osnove.

Sredstva za naknadu korištenja državnih šuma osiguravaju kantonalna šumskoprivredna društva izdvajanjem 1% na račun budžeta kantona i 4% na račun budžeta općine na čijem se području ostvaruje prihod ostvaren od ukupnoga prihoda od drveta, računajući cijenu drveta na panju i prihoda ostvarenog od nedravnih šumskih drvnih sortimenata.

Radi ostvarenja općeg interesa i dugoročnih ciljeva održivoga gospodarenja šumama utvrđenih šumskoprivrednim osnovama, prikupljaju se sredstva za zaštitu i unapređenje stanja postojeći i podizanja novih šuma.

Naknadu za općekorisne funkcije šuma, u iznosu od 0,04%, plaćaju sva pravna lica koja su registrovana za obavljanje djelatnosti i imaju sjedište na području Kantona, kao i dijelova pravnih lica čije je sjedište izvan Kantona a obavljaju djelatnost na području Kantona.

Problematika zaštite šuma

Ratna dešavanja i prekomjerne nekontrolirane sječe u ratnom periodu te kontinuirano stradanje šuma u poratnom periodu uslijed intenzivnih bespravnih i nekontroliranih sječa, kao i nepoštivanje odrednica šumskoprivrednih osnova od strane korisnika državnih šuma, na način da se planovi sječa cjelovito izvršavaju a da je realizacija godišnjih planova šumsko-uzgojnih mjera značajno niža od odrednica šumskoprivrednih osnova, rezultiralo je neusklađivanjem sječe i obnove šuma, odnosno prekomjernim korištenjem šuma u odnosu na njihovu obnovu. Navedeno ima za posljedicu da su uslijed nedovoljne, zakašnjele i neadekvatne intervencije, značajne visokoproduktivne šumske površine danas nedovoljno iskorištene. To se prvenstveno ogleda u tome da uglavnom izostaju blagovremene i adekvatne mjere sanacije degradiranih visokih šuma i prevođenje izdanačkih šuma u viši uzgojni oblik, te da izostaju adekvatne mjere njege na ranije podignutim šumskim kulturama i pošumljavanju ogoljelih šumskih površina. Iz navedenog proizlazi da je u narednom planskom periodu potrebno osigurati da šumarske institucije odgovorno i održivo gospodare šumama, kako bi se obim realizovanih šumskouzgojnih mjera uskladio s obimom obavljenih sječa.

Pri realizaciji potrebnih mjera sanacije i obnove šuma, kao nusproizvod pojavljuje se značajna količina biljne mase koja je, sa šumarskog aspekta, do sada tretirana otpadom a koja je, uz odgovarajući tehnološki proces, upotrebljiva u proizvodnji okolišno prihvatljivog i obnovljivog energenta te, u narednom planskom periodu, uspostava odgovarajućeg tehnološkog procesa korištenja navedene biomase predstavlja privredni izazov.

Proizvodnu funkciju šume, u smislu proizvodnje drvnih sortimenata, sve više potiskuju potrebe za drugim funkcijama šume, prvenstveno okolišne i sociološke, te su sve prisutniji zahtjevi za uspostavljanjem nekih vidova posebne zaštite nad šumskim lokalitetima na kojima se prepoznaju neke od posebnosti. Uspostava zona sanitarne zaštite izvorišta vode za piće, u skladu s odredbama važećeg federalnog Zakona o vodama, aktivnost je koja je u toku i nailazi na značajne probleme u realizaciji iz razloga neusaglašenosti propisa iz oblasti šuma i voda, kao i uslijed međusobnog nerazumijevanja odnosnih sektora u ovom pitanju. Zbog toga je usklađivanje propisa i uspostava međusektorskog dijaloga u ovim oblastima prioritarna aktivnost koju je potrebno rješavati u narednom planskom periodu.

Posebnosti i zaštita ostalih aspekata šume, kao što su kulturološki (vjerski turizam – dovište Ajvatovica i drugo), turistički aspekt (sportsko-rekreativni centri i drugo), također, nailaze na probleme slične naravi, uključujući i nerazumijevanja odnosnih sektora u pitanju nadležnosti gospodarenja šumama nad kojima je uspostavljen neki oblik zaštite, te je rješavanju tih pitanja u narednom periodu potrebno posvetiti dužnu pažnju.

Masovnom obolijevanju šuma, koje se manifestuje kroz sve učestaliju pojavu sušenja šuma uzrokovanu djelovanjem različitih štetnih agenasa, sasvim je izvjesno da preduzeća šumarstva nisu u mogućnosti efikasno odgovoriti, oslanjajući se pri tome isključivo na vlastita obavezna izdvajanja iz redovnih prihoda koja ostvaruju prodajom drvnih proizvoda. Uključivanje šire društvene zajednice na način da osigura poštivanje i provedbu zakonom utvrđenih obaveznih

izdvajanja na osnovu korištenja općekorisnih funkcija šuma, neminovnost je koja nema alternativu.

Lovna privreda na području Kantona ima izuzetnu tradiciju i staništa sa izuzetnim pogodnostima za očuvanje prorijeđenih, rijetkih i vrijednih vrsta divljači, te je organizacija i dodjela na korištenje lovišta, u skladu s federalnim Zakonom o lovstvu, jedna od prioriternih aktivnosti koju treba provesti. Gledano s privrednog aspekta, posebnu pažnju treba usmjeriti na organizaciju privrednih lovišta i lovišta posebne namjene, čija je osnovna namjena bavljenje lovstvom s ciljem stjecanja dobiti. Prijeratna iskustva s lovištima posebne namjene, kao što su lovište Koprivnica („Titovo lovište“) i lovište Kruščica govore u prilog navedenoj tvrdnji.

Šumska transportna infrastruktura, prvenstveno šumski kamionski putevi uglavnom su građeni u svrhu gospodarenja šumama, u periodu od prije 30–50 godina. Uslijed dotrajalosti i višegodišnjeg intenzivnog korištenja šumske transportne infrastrukture, bez odgovarajućeg ulaganja u nju, navedena infrastruktura, s promjenom zahtjeva društva za različitim funkcijama šume i modernizacijom prijevoznih sredstava, sve više postaje glavna smetnja izvršenju planskih obaveza gospodarenja šumama i višenamjenskom korištenju šuma. Zbog toga je investiranje u rekonstrukciju i modernizaciju šumske infrastrukture, kako bi mogla adekvatno odgovoriti trenutnim zahtjevima društva za šumom, jedan od prioriteta u narednom planskom periodu.

Ekologija, očuvanje i zaštita šuma zadaci su i obaveza svih nadležnih organa na nivou Federacije i kantona, kao i kantonalnih šumskoprivrednih društava. Posebnu brigu o zaštiti šuma vodi Sektor za uzgoj šuma Šumskoprivrednog društva „Srednjobosanske šume“, za sjemensko-rasadničku proizvodnju, te integralnu zaštitu šuma i ekologiju, koji prvenstveno ima cilj primjenu svih propisa za zaštitu šuma i šumskog zemljišta.

Kantonalna šumskoprivredna društva i kantonalne uprave za šumarstvo, za šume u privatnom vlasništvu pripremaju godišnji plan provođenja šumskouzgojnih mjera. Plan sadrži lokaciju područja, obim, vrstu i vrijeme izvođenja radova. Kantonalna šumskoprivredna društva dužna su, prvenstveno iz sredstava za biološku reprodukciju šuma, obaviti pošumljavanje, njegu šuma i ostale šumskouzgojne radove čiji se obim određuje šumskoprivrednom osnovom, odnosno programima.

Zaštita šuma od biljnih bolesti i štetnika provodi se prema planu i potrebama nastalim tako što Federalna uprava za šumarstvo i kantonalne uprave za šumarstvo prate zdravstveno stanje šuma, a prema uputstvima i pravilnicima Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, koji su usklađeni s evropskim metodama.

Velika pažnja poklanja se i zaštiti šuma od požara, jer su požari, također, velika opasnost za šume i šumsko zemljište.

S ciljem zaštite područja planine Vranica, očuvanja biljnog i životinjskog svijeta, brojnih spomenika prirode i prirodnih ljepota, kao i kulturno-historijskog, geološkog i hidrološkog naslijeđa u granicama područja i njegovoj neposrednoj kontakt-zoni, Parlament Federacije Bosne i Hercegovine donio je Odluku o utvrđivanju područja planine Vranica područjem posebnih obilježja značajnim za Federaciju Bosne i Hercegovine.

Zaštita zemljišta

Usljed djelovanja uzroka oštećenja zemljišta mogu se navesti četiri osnovne grupe posljedica:

- infekcija zemljišta, odnosno biološka kontaminacija,
- hemijska kontaminacija,
- antropogena degradacija zemljišta,
- destrukcija ili fizičko uništenje zemljišta (pedocid).

Zemljište u Kantonu, a posebno poljoprivredno zemljište, ugroženo je nekontrolisanom urbanizacijom, kao i povećanim zahtjevima za promjenom namjene zemljišta, što prati privredni razvoj društva. Zakon o poljoprivrednom zemljištu implementira se na nivou Kantona i ne postoji efikasna razmjena podataka o promjeni namjene korištenja zemljišta ni o prikupljenim finansijskim sredstvima koja se plaćaju na ime taksa pri promjeni namjene niti kako se ta sredstva koriste. Svaki kanton, odnosno nadležno ministarstvo pravi vlastiti program poboljšanja kvaliteta poljoprivrednog zemljišta na koji troši prikupljeni novac. Pošto ne postoji sistematsko praćenje kvaliteta zemljišta, niti jasna prioritizacija ugroženih područja, ta ulaganja nisu koordinisana i, samim tim, umanjeni su njihova efikasnost i efektivnost. Dodatno, Zakon o rudarstvu definiše da je obaveza korisnika da, nakon završetka operacija, zone eksploatacije rekultivira i revitalizira. Međutim Zakon ne obavezuje korisnika da izdvaja za ovu svrhu namjenska sredstva tokom vremena eksploatacije, što povećava rizik da korisnik neće imati dovoljno raspoloživih sredstava za efikasan zahvat rekultivacije i revitalizacije.

Nadalje, problem kontaminiranosti tla nije adekvatno istražen, praćen niti se poduzimaju planske aktivnosti uklanjanja negativnih efekata postojeće kontaminacije. Ovo predstavlja stvarni problem, kako u smislu smanjenja „ekonomskog i okolišnog kapaciteta zemljišta”, tako i u smislu značajnog rizika za zdravlje populacije, a time, posredno, i za javne troškove u vezi sa smanjenom produktivnosti stanovništva i medicinskim troškovima. Zbog prirodnih karakteristika, ali i neodgovarajućega korištenja i upravljanja zemljištem, suočeni smo i s fizičkim nestankom zemljišta (3.000 ha godišnje), te uništavanjem strukture zemljišta i smanjenjem mogućnosti korištenja zemljišta. Naravno, ovo ima i negativne efekte na kvalitet života u ruralnim oblastima, ali i smanjuje mogućnosti za razvoj nekih grana ekonomije, kao što je turizam.

Podataka o stanju zemljišta nema, međutim, sva područja gdje se javljaju bolesti ovaca, kao što su šepavost i bruceloza, područja su koja su rizična. To se prvenstveno misli na područja oko Travnika, Jajca, Busovače, Fojnice i Kiseljaka. Rizična područja se nalaze i u velikim urbanim centrima, i to većinom na nezaštićenim zemljanim igralištima za djecu, jer ne postoji adekvatna regulativa u vezi s držanjem domaćih životinja i kućnih ljubimaca.

Veoma je teško govoriti o nivou kontaminiranosti zemljišta teškim metalima i drugim hemijskim agensima. Istraživanja o zagađenosti tla su provedena veoma sporadično, tako da se raspolože podacima koja su rezultat istraživanja koje je proveo Federalni zavod za agropedologiju 1998., 1999., 2000. i 2005. godine. Stoga je moguće predstaviti sljedeće podatke koji mogu poslužiti kao indikacija o nivou zagađenosti tla teškim metalima. Učešće zemljišta sa srednjim i visokim nivoom sadržaja teških metala, s tim da se Co i Cd ne pojavljuju

kao bitni zagađivači (drugi postotak predstavlja postotak zemljišta koja imaju visok nivo zagađenja): Kanton – Pb (0%), Cu (88%, 2%), Zn (78%, 0%), Mn (56%, 44%).

Zbog nedostatka sistemskog istraživanja i praćenja, nema podataka o zagađenosti tla radionukleoidima, organskim polutantima i NOx jedinjenjima. Dostupni su samo podaci Federalnog zavoda za agropedologiju, koji je pratio zagađenje uz ceste koje imaju regionalni značaj M5, M16, M17 i M18, u periodu 2004.–2006. godina, i nije konstatovan povišen sadržaj zagađivača. Precizni podaci o površinama i vrstama oštećenja zemljišta ne postoje.

Minirane površine

Značajan dio zemljišnih površina na području Kantona je neupotrebljiv, jer je označen kao potencijalno minirano područje. Tabela u nastavku teksta sadrži podatke o miniranim područjima 2017. godine. Prema bazi podataka, u periodu 2015.–2020. godina desila se jedna minska nesreća u kojoj je smrtno stradalo jedno lice na lokaciji Vrpeć (Bugojno).

Tabela 47. Podaci o miniranim područjima – sumnjiva površina u 2019. godini, stanje po općinama

Redni broj	Grad / općina	Ukupna sumnjiva površina (u m ²)	Postotak sumnjive površine (u %)	Sumnjiva površina, po kategorijama (u m)			Postotak sumnjive površine, po kategorijama (u %)		
				I. kategorija	II. kategorija	III. kategorija	I. kategorija	II. kategorija	III. kategorija
1.	Bugojno	13.958.159	12,52	1.297.605	3.956.865	8.703.689	9,30	28,35	62,36
2.	Busovača	6.482.690	5,82	1.332.325	1.657.376	3.492.989	20,55	25,57	53,88
3.	Donji Vakuf	20.931.994	18,78	2.938.360	2.316.188	15.677.446	5,67	11,07	74,90
4.	Dobretići	6.960.707	6,25	1.187.788	3.279.755	2.493.164	2,88	47,12	35,82
5.	Fojnica	673.799	0,60	200.232	175.378	298.189	29,72	26,03	44,25
6.	Gornji Vakuf – Uskoplje	20.024.024	17,97	4.473.730	9.720.491	5.829.803	22,34	48,54	29,11
7.	Jajce	10.933.325	9,81	1.535.772	7.072.748	2.324.805	14,05	64,69	21,26
8.	Kiseljak	3.625.726	3,25	737.725	2.256.436	631.565	20,35	62,23	17,42
9.	Kreševo	0	0	0	0	0	0	0	0
10.	Novi Travnik	3.342.045	3,43	137.146	1.385.469	1.819.430	4,10	41,46	54,44
11.	Travnik	18.954.861	17,01	9.178.546	4.560.769	5.215.546	48,42	24,06	27,52
12.	Vitez	5.556.174	4,99	1.591.003	2.758.815	1.206.356	28,63	49,65	21,71
Ukupno, Kanton		111.443.504	100,43	24.610.232	39.140.290	47.692.982	20,98	35,12	42,80

Izvor: Komisija za deminiranje u Bosni i Hercegovini

Energija i energetska djelotvornost

U skladu sa Ugovorom o osnivanju Energetske zajednice, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 2012. godine usvojio Odluku o implementaciji Direktive, 2009/28, o promociji proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora, kojom je za Bosnu i Hercegovinu utvrđen obavezujući cilj: 40% udjela obnovljivih izvora energije u potrošnji električne energije do 2020.

godine. Za Federaciju Bosne i Hercegovine udio energije iz obnovljivih izvora, u bruto finalnoj potrošnji energije u 2009. godini, iznosi 36%, a ciljani udio energije iz obnovljivih izvora u 2020. godini 41%. Akcioni plan za energijsku efikasnost u Bosni i Hercegovini za period 2016.–2018. godina uzeo je u obzir i obaveze koje Direktiva, 2012/27/EU, o energijskoj efikasnosti propisuje u vezi s energetsom efikasnošću u potrošnji primarne energije te finalne potrošnje energije.

Hidroenergija

U skladu s organizacijom energetskog sektora u Bosni i Hercegovini i Federaciji Bosne i Hercegovine, na području Kantona elektroenergetsku djelatnost obavljaju: Elektroprenos Bosne i Hercegovine (prijenos električne energije), Javno preduzeće Elektroprivreda Bosne i Hercegovine (proizvodnja električne energije, te distribucija i snabdijevanje električnom energijom), Javno preduzeće Elektroprivreda HZ H-B Bosne i Hercegovine (proizvodnja električne energije te distribucija i snabdijevanje električnom energijom) i treća lica (proizvodnja, snabdijevanje).

Električna energija se proizvodi u dvjema hidroelektranama: Jajce I. i Jajce II., s karakteristikama prema Tabeli 48.

Tabela 48. Karakteristike hidroelektrana Jajce I. i Jajce II.

Naziv postrojenja	Jajce I.	Jajce II.
Vodotok	Pliva	Vrbas
Tip	Derivaciono	Derivaciono
Srednji protok (m ³ /s)	38,20	64,70
Korisna zapremina akumulacije (hm ³)	4,20	1,70
Instalirani protok (m ³ /s)	60,00	79,80
Instalirana snaga (MW)	48,00	30,00
Godišnja proizvodnja (GWh)	232,00	175,00

Izvor: Prostorni plan Srednjobosanskog kantona 2005.–2025.

Na distributivnu mrežu javnih preduzeća na području Kantona, priključeno je ukupno 35 malih hidroelektrana¹⁷, ukupne instalisane snage 28,4 MW (Tabela 49.). Ukupna planirana godišnja proizvodnja iz malih hidroelektrana iznosi 127,85 GWh.

Tabela 49. Male hidroelektrane u pogonu na području Srednjobosanskog kantona

Mala hidroelektrana (MHE)	Rijeka	Vodotok	Mjesto	Snaga (u MW)	Godišnja proizvodnja (u GWh)	Investitor
MHE Botun	Kozica	Kozica	Naselje Botun, Fojnica	1,043	3.88	Intrade energija, d. o. o.
MHE Majdan	Kozica	Kozica	Fojnica	2,635	11.12	Intrade energija, d. o. o.
MHE Dolac	Bila	Lašva	Naselje Dolac, Travnik	0,585	2.27	MiniWat, d. o. o.
MHE Podastinje	Bila	Bila	Travnik	0,420	1.67	Eskimo-S, d. o. o.
MHE Bila Voda	Bila Voda	Bila Voda	Naselje Vinac, Jajce	0,550	0.34	Elgrad, d. o. o.
MHE Grablje	Borovnica	Borovnica	Fojnica	0,354	2.15	Kara-drvo, d. o. o.
MHE Pogledala	Borovnica	Borovnica	Fojnica	0,690	2.29	Kara-drvo, d. o. o.
MHE Kordići	Bunta	Bunta	Bugojno	0,760	3.78	Pro-el, d. o. o.
MHE Derala	Deralski potok	Vrbas	Gornji Vakuf – Uskoplje	0,234	1.01	Interenergo, d. o. o.

¹⁷ Podaci o malim hidroelektranama dostupni na: <https://voda.ekoakcija.org/bs/u%20pogonu>

Mala hidroelektrana (MHE)	Rijeka	Vodotok	Mjesto	Snaga (u MW)	Godišnja proizvodnja (u GWh)	Investitor
MHE Brestavni potok	Desna	Vrbas	Gornji Vakuf – Uskoplje	0,980	3.45	Turbina, d. o. o.
MHE Duboki potok	Desna	Vrbas	Gornji Vakuf – Uskoplje	0,818	4.06	Inter-Energo, d. o. o.
MHE Duboko	Dubočki potok	Dubočki potok	Naselje Duboko, Novi Travnik	0,400	2.79	Eskimo S2, d. o. o.
MHE Glasinac	Glasinac	Vrbas	Naselje Vinac, Jajce	0,110	0.74	Elgrad, d. o. o.
MHE Ivančica	Ivančica	Ivančica	Busovača	0,497	1.82	Bioenergi, d. o. o.
MHE Hum	Jasenica	Jasenica	Naselje Fazlići, Travnik	0,648	3.21	Eskimo-S2, d. o. o.
MHE Jezernica	Jezernica	Jezernica	Naselje Prokos, Fojnica	1,294	4.09	Intrade energija, d. o. o.
MHE Mujakovići	Jezernica	Jezernica	Naselje Prokos, Fojnica	1,536	8.18	Intrade energija, d. o. o.
MHE Kasumi	Kasumi	Kasumi	Vinac, Jajce	0,550	0.38	Elgrad, d. o. o.
MHE Mošćani	Kozica	Kozica	Mehurići, Travnik	0,769	3.78	Compres, d. o. o.
MHE Dubrava	Kozička rijeka	Vrbas	Gornji Vakuf – Uskoplje	3,147	13.79	Eko-elektron, d. o. o.
MHE Lašva	Lašva	Lašva	Vitez	0,980	5.56	G-tank, d. o. o.
MHE Vitez-1	Lašva	Lašva	Vitez	1,200	6.10	MHE-V-I, d. o. o.
MHE Nevra	Nevra	Nevra	Naselje Dezevice, Kreševo	0,040	0.37	Nevra, d. o. o.
MHE Poljanski-Grabantski potok	Poljanski potok	Vrbas	Vinac	0,550	0.35	Elgrad, d. o. o.
MHE Pršljanica 1	Pršljanica	Pršljanica	Naselje Vesela, Bugojno	0,200	1.25	Vesna-S, d. o. o.
MHE Pršljanica 2	Pršljanica	Pršljanica	Naselje Vesela, Bugojno	0,350	3.06	Vesna-S, d. o. o.
MHE Mujada	Prusačka rijeka	Prusačka rijeka	Donji Vakuf	1,282	7.59	Grid bh, d. o. o.
MHE Prusac 1	Prusačka rijeka	Prusačka rijeka	Prusac, Donji Vakuf	0,632	4.54	Compres, d. o. o., Sarajevo
MHE Torlakovac	Sokolinski potok	Vrbas	Torlakovac	0,470	2.20	Vrbas energija, d. o. o.
MHE Jelići	Vrbas	Vrbas	Naselje Jelići, Gornji Vakuf – Uskoplje	1,350	6.31	Inter-energo, d. o. o.
MHE Ružnovac	Vrbas	Vrbas	Gornji Vakuf – Uskoplje	0,992	4.78	Inter-Energo, d. o. o.
MHE Sastavci	Vrbas	Vrbas	Gornji Vakuf – Uskoplje	0,704	3.15	Inter-Energo, d. o. o.
MHE Vileška	Vrbas	Vileški potok	Naselje Potočari, Bugojno	0,344	1.93	Eskimo-S2, d. o. o.
MHE Voljevac	Vrbas	Vrbas	Gornji Vakuf – Uskoplje	0,950	4.70	Elektro grupa, d. d.
MHE Zaselački potok	Zaselački potok	Zaselački potok	Travnik	0,339	1.16	Kamenjak-cop, d. o. o.

Izvor: <https://voda.ekoakcija.org/bs/u%20pogonu>

Strateško opredjeljenje Kantona treba se rukovoditi održivim korištenjem hidropotencijala, kako bi se minimizirali negativni efekti na okoliš.

Termoenergija

Veći urbani centri, posebno oni smješteni u blizini značajnih industrijskih kapaciteta ili koji posjeduju gradske kotlovnice, koriste daljinsko grijanje u značajnijem obimu (Bugojno, Travnik). Komercijalni objekti, škole, bolnice i druge slične institucije, ako nisu spojene na sistem daljinskoga grijanja, imaju vlastite kapacitete za proizvodnju toplinske energije, dok većina domaćinstava, s obzirom na niski nivo prihoda po stanovniku, kao izvor grijanja koriste ugljen, drvo i električnu energiju. U posljednjim godinama, u javnim i privatnim objektima, kao ekološki prihvatljivi izvori termoenergije, počinju se koristiti peći na pelet i toplotne pumpe.

Postojeće toplane i pripadajuća oprema, posebno kotlovnice, stare su između 20 i 25 godina, tj. na rubu su svoga radnog vijeka, što rezultira niskom efikasnošću sistema. Povećanje energetske djelotvornosti sistema daljinskoga grijanja potrebno je ostvariti kroz rekonstrukciju i racionalizaciju postojećeg sistema i izgradnju novog.

Gas

Vlada Kantona je dala saglasnost za izradu Studije gasifikacije Srednjobosanskog kantona, koja se realizovala u saradnji s firmom „BH-Gas“, d. o. o., Sarajevo. Ugovor o izradi Tehnoekonomske studije gasifikacije Srednjobosanskog kantona, sklopljen je sa Istraživačko-razvojnim centrom za gasnu tehniku, d. o. o., Sarajevo. Vlada Federacije je, Odlukom o utvrđivanju javnog interesa za izgradnju gasovoda na relaciji Zenica – Travnik („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 88/10), proglasila gasovod Zenica – Travnik javnim interesom i utvrdila da se finansijska sredstva za izgradnju gasovoda, u iznosu od 17.000.000,00 eura, osiguravaju na osnovu ugovora o kreditu / Loan Agreement, između Bosne i Hercegovine i Evropske banke za obnovu i razvoj. Izrada investicionog programa za izgradnju gasovoda i njegova izgradnja u nadležnosti su privrednog društva „BH-Gas“, d. o. o., Sarajevo. Sporazum o razvoju distributivne gasne mreže u Kantonu potpisan je 25. januara 2010. godine između Vlade Federacije i Vlade Kantona. Navedene vlade, Sporazumom izražavaju jasnu opredijeljenost na pravovremeno okončanje aktivnosti u pogledu gasifikacije Kantona, tačnije u pitanju raspisivanja koncesije za razvoj distributivne gasne mreže u općinama na području Kantona.

Operator transportnog sistema gasa u Federaciji „BH-Gas“, d. o. o., Sarajevo, izdao je Energetsku saglasnost, broj: 02-245 od 2. februara 2010. godine, za gasifikaciju općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik. Federalno Ministarstvo energije, rudarstva i industrije je, Mišljenjem, broj: 05-17-308/11 od 25. februara 2011. godine, dalo saglasnost za objavu javnoga poziva za dodjelu koncesije za područje općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik. U skladu sa stavom 5. člana 4. Zakona o koncesijama („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj 8/09), Ministarstvo privrede je, uz saglasnost Vlade Kantona, od 23. oktobra 2009. godine, pristupilo organizovanju izrade studije ekonomske opravdanosti dodjele koncesije za izgradnju distributivnog sistema i distribuciju prirodnoga gasa za područja općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik. Studiju je izradio Istraživački razvojni centar za gasnu tehniku u decembru 2012. godine. Vlada Kantona odobrila je Studiju o ekonomskoj opravdanosti dodjele koncesije za područje općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik. Nakon dobivene prethodne saglasnosti općinskih vijeća općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik, Vlada Kantona donijela je Odluku o pokretanju postupka dodjele koncesije, od 17. augusta 2012. godine. Poziv za javni tender objavljen je 3. decembra 2012. godine. S obzirom na to da nije bilo zainteresovanih koncesionara, Vlada Kantona je donijela Odluku, od 5. marta 2013. godine, o proglašenju javnog poziva za koncesiju neuspjelim.

Kako bi dodatno promovisala navedeni projekt, Vlada Kantona je donijela Odluku, od 15. aprila 2013. godine, o usvajanju marketinškoga plana projekta izgradnje distributivnog sistema gasa na području navedenih općina. Ministarstvo privrede je izradilo i printalo letak i brošuru pod nazivom „Izgradnja distributivnog gasovoda i distribucija gasa na području općina Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik“, koja je objavljena na internetskoj stranici Vlade Kantona. Projekt je promovisan i prezentiran na domaćim sajmovima privrede, ambasadama Bosne i Hercegovine, Vanjskotrgovinskoj komori Bosne i Hercegovine, pri posjetama stranih investitora, Agenciji za unapređenje stranih investitora (FIPA), Sarajevo Business Forum (SBF) i dr. Do sad je nekoliko investitora iskazalo interes za navedenim projektom, ali još nije zaprimljena konkretna ponuda. Ministarstvo privrede je tokom ove godine održalo nekoliko

sastanaka s općinskim načelnicima navedenih općina, kako bi zajednički dogovorili rješenje za realizaciju projekta izgradnje distribucijskog sistema gasa i upravljanje njime. Općine su iskazale interes za osnivanjem javnoga preduzeća na nivou četiriju općina, koje bi trebalo upravljati distribucijom i isporukom gasa na navedenom području.

Vlada Kantona – Ministarstvo privrede je za Lepeničku regiju (općine Kreševo, Kiseljak i Fojnica) sklopilo ugovor o koncesiji za izgradnju distributivnog sistema gasovoda i distribucije zemnoga gasa na području općina Kreševo, Kiseljak i Fojnica. S obzirom na to da je koncesionar samo djelimično ispoštovao odredbe navedenog ugovora, Vlada Kantona je, zbog koncesionareva neispunjenja obaveza, otkazala navedeni ugovor i on je prestao važiti 3. oktobra 2014. godine. Potencijalni investitor – koncesionar podnio je samoinicijativnu ponudu za distribuciju gasa na području općine Kreševo i tu ponudu razmatra Komisija za koncesije Vlade Srednjobosanskog kantona, shodno odredbama kantonalnog Zakona o koncesijama i federalnog Zakona o upravnom postupku.

Informacije i podaci o zainteresovanosti firmi i domaćinstava za korištenjem gasa u Kantonu sadržani su u Tehnoekonomskoj studiji gasifikacije Srednjobosanskog kantona, Studiji ekonomske opravdanosti dodjele koncesije za izgradnju distributivnog sistema i distribucije prirodnoga gasa za općina Busovača, Vitez, Travnik i Novi Travnik i Studije ekonomske opravdanosti dodjele koncesije za izgradnju distributivnog sistema i distribuciju prirodnoga gasa za područje općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf – Uskoplje.

U skladu sa stavom 5. člana 4. Zakona o koncesijama („Službene novine Srednjobosanskog kantona“, broj: 8/09, 6/13 i 9/15), uz saglasnost Vlade Kantona, od 4. 9. 2015. godine, Ministarstvo privrede je pristupilo organizovanju izrade Studije ekonomske opravdanosti dodjele koncesije izgradnje distributivnog sistema i distribuciju prirodnoga gasa za područje općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf – Uskoplje. Nosilac projekta izrade Studije gasifikacije općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf – Uskoplje je Vlada Kantona. Na osnovu Ugovora, koji je sklopljen 2. marta 2016. godine između Vlade Kantona i Konzorcija „Bosna-S“, d. o. o., Sarajevo (lider konzorcija), „Saraj inžinjeri“, d. o. o., Sarajevo, i „Enova“, d. o. o., Sarajevo, izrađena je Studija ekonomske opravdanosti izgradnje distributivnog sistema i distribucije zemnoga gasa za područje općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf – Uskoplje.

Studija je, kao i studija za naprijed navedene četiri općine (Busovača, Vitez, Novi Travnik i Travnik), obuhvatila rezultate prethodno urađenih studija za sektor prirodnoga gasa za Bosnu i Hercegovinu, Srednjobosanski kanton, trenutnu situaciju i planove razvoja u široj regiji, ovom dijelu Evrope, u smislu stvaranja novih perspektiva u osiguranju novih pravaca snabdijevanja gasom. Studija kroz poglavlja prezentira sve parametre na osnovu kojih bi se mogle donositi poslovne odluke o izgradnji, eksploataciji i održavanju mreže prirodnoga gasa na području općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf – Uskoplje. Studija je obuhvatila analitičke podatke koji se odnose na planirane količine potrošnje, i to: prirodnoga gasa u sektoru industrije, potrošnje većih privrednih subjekata, potrošnje u javnim ustanovama i potrošnje u domaćinstvima.

Društvo „BH Gas“, d. o. o., Sarajevo, provodi aktivnosti na realizaciji projekta gasovoda „Južna interkonekcija Bosne i Hercegovine i Hrvatske“, kojim će se povezati transportni sistemi Bosne i Hercegovine i Hrvatske izgradnjom gasovoda Zagvozd (HR) – granica HR/BiH, i gasovoda

granica HR/BiH – Posušje – Novi Travnik, s odvojkom za Mostar. Osnovni cilj projekta „Južna interkonekcija Bosne i Hercegovine i Hrvatske“ je izgradnja novog pravca snabdijevanja radi diverifikacije pravaca i izvora, a kojima će se osigurati snabdijevanje prirodnim gasom Federacija Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine, kako novih tako i postojećih potrošača. Gasovod Posušje – Novi Travnik će se konektovati na novoizgrađeni gasovod u Kantonu Zenica – Travnik.

Ovaj projekt, sa svojom dužinom od 160 km, spada u projekte s najdužom projektovanom trasom u Bosni i Hercegovini. Kompleksnost projekta se ogleda u tome što se projektovanje odvija na području četiriju kantona i zahtijeva uključenost lokalne zajednice na tom području, od ideje do realizacije. Projekt će omogućiti gasifikaciju južnog dijela Bosne i Hercegovine (Zapadnohercegovačkog kantona, Hercegovačko-neretvanskog kantona, Kantona 10, te dijela Srednjobosanskog kantona koji nije obuhvaćen gasovodom Zenica – Travnik).

Tehnoekonomskom studijom gasifikacije Kantona predviđena je izgradnja gasovoda Travnik – Donji Vakuf – Bugojno – Gornji Vakuf–Uskoplje, te gasovoda Travnik – Jajce. U skladu s time, Kanton je uradio Studiju ekonomske opravdanosti izgradnje distributivnog sistema i distribucije zemnog gasa za područje općina Jajce, Donji Vakuf, Bugojno i Gornji Vakuf – Uskoplje (Vrbaska regija). Izgradnjom Južne interkonekcija Bosne i Hercegovine i Hrvatske mijenja se koncept gasifikacije Vrbaske regije. „BH-Gas“, d. o. o., će na gasovodu Posušje – Novi Travnik u Bugojnu uraditi mjerno-regulacionu stanicu, kojom će biti omogućen priključak za općine Vrbaske regije. Na ovu mjerno-regulacionu stanicu Bugojno priključili bi se novi gasovodi Bugojno – Gornji Vakuf–Uskoplje te gasovod Bugojno – Donji Vakuf – Jajce.

Ministarstvo privrede je prepoznalo ovu priliku i, u sklopu aktivnosti gasifikacije Vrbaske regije, dana 12. augusta 2020. godine uputilo Pismo interesa na adresu USAID-a u Bosni i Hercegovini. U tom pismu je iskazan interes i važnost izrade projektne dokumentacije gasovoda Bugojno – Gornji Vakuf–Uskoplje i Bugojno – Donji Vakuf – Jajce te od USAID-a zatraženo sufinansiranje ovoga projekta. USAID je pozitivno odgovorio na navedeni dopis i predložio da Vlada Kantona direktno kontaktira USAID EPA u vezi s prijedlogom za potencijalnu pomoć koju USAID EPA može pružiti u razvoju distributivne gasne mreže u Kantonu. Vlada Kantona je Zaključkom, od 8. oktobra 2020. godine, ovlastila Ministarstvo privrede da uspostavi direktnu komunikaciju sa USAID EPA-om o temi potencijalne pomoći u razvoju distributivne mreže u Vrbaskoj regiji. Shodno navedenom zaključku Vlade Kantona, Ministarstvo privrede je uputilo dopis USAID EPA-i kako bi ih zamolili da se uključe u finansiranje izrade projektne dokumentacije u vezi s izradom gasovoda za područje Vrbaske regije, odnosno za gasovode koji bi se konektovali na mjerno-regulacionu stanicu Bugojno.

Biomasa

Prema podacima Kantonalne uprave za šumarstvo, koja vodi brigu o šumskim resursima i njihovoj zaštiti od svih nuspojava, otpadni materijal koji nastaje kao nusprodukt gospodarenja šumama je otpad u vidu biomase i otpad nastao upotrebom motornih vozila (izlivanje štetnih materija, kao što su goriva i maziva). Svaki izvedbeni projekt u šumarstvu na određenoj teritorijalnoj jedinici propisuje, između ostalog, način postupanja s otpadom, a Kantonalna

uprava za šumarstvo prati na koji način se provode aktivnosti predviđene izvedbenim projektom.

Biomasa kao otpad, za razliku od drugih kategorija otpada, upotrebljiva je te se tako jedan dio upotrijebi za ogrjev stanovništva, dok jedan dio ostaje u šumi. Intencija je da se ta vrsta otpada (drvni sortimenti u fazi truljenja, granje, lišće) ostavlja što bliže panju, tako da za nekoliko godina proces truljenja pospješuje kvalitet zemljišta. Druga vrsta tog otpada se, u postupku eksploatacije šume, dovozi do šumske komunikacije kako bi se obavio utovar. Tom prilikom dolazi do pojave ostataka od drveta na putevima. Činjenica je da značajan dio tako odloženog otpada predstavlja smetnju gospodarenju šumama i prijetnju, odnosno požarnu opasnost unutar šuma, te su razmišljanja o korištenju navedenog otpada u svrhu proizvodnje biomase kao ekološki prihvatljivog energenta sasvim opravdana. U dosadašnjim nastojanjima u rješavanju navedene problematike problem predstavljaju visoki manipulativni troškovi potrebni da se navedeni biljni otpad izveze / iznese na destinaciju dostupnu adekvatnoj mehanizaciji za njezinu preradu i zbrinjavanje.

Najveća prijetnja kod zbrinjavanja ovog otpada je to što se, suprotno propisu o šumama, odlaže na šumskim vodotocima.

Kada je u pitanju biomasa kao obnovljivi izvor energije, kantonalno Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova izdalo je samo jednu okolišnu dozvolu (2012. godine), za „Kogenerativno postrojenje na biomasu“, preduzeću „Tamex“, d. o. o., Busovača, koje se bavi proizvodnjom masivnog namještaja.

Energija Sunca i vjetra

Na području Srednjobosanskog kantona proizvodnja električne energije se odvijala u dvjema hidroelektranama: Jajce I. i Jajce II. te u 35 mini hidroelektrana i 14 solarnih – fotonaponskih elektrana. Ukupno u 2019. godini je proizvedeno 469.844,4 MWh električne energije, od čega 390.042,3 MWh u hidroelektranama Jajce I. i Jajce II., 78.967,5 MWh u mini hidroelektranama i 834,6 MWh u solarnim elektranama.

Vlada Kantona je dodijelila 20 koncesija za korištenje energije vjetra za proizvodnju električne energije na platou planine Vlašić. Koncesije su za izgradnju vjetroelektrana snage do 5 MW po lokaciji, na 20 lokacija na Vlašiću, na period do 30 godina. Nakon dobivanja koncesije, koncesionar se obavezuje da će projektovati i izgraditi vjetroelektrane koje će koristiti u skladu s odredbama važećih propisa kojima je regulisana oblast korištenja obnovljivih izvora energije te da će riješiti imovinsko-pravne odnose prije ulaska u posjed, pribaviti propisane dozvole i saglasnost u skladu s važećim propisima. Koncesije se dodjeljuju za naknadu od najmanje 1,5% ukupne vrijednosti proizvedene energije obračunate na osnovu trenutno važeće otkupne cijene za obnovljive izvore energije. Izgradnja vjetroparka na Vlašiću dobila je zeleno svjetlo 2011. godine. Elektroprivreda Bosne i Hercegovine (EPBiH) jedna je od četiriju kompanija koje su dobile koncesiju za iskorištavanje energije vjetra na području planine Vlašić.

Geotermalni izvori

Značajne resurse predstavljaju i termalne vode koje se nalaze na području Fojnice, Kiseljaka i Bugojna.

Fojnička radioaktivna mineralna voda pripada slabo mineraliziranim termalnim vodama, temperature od 31,5° C i snage radioaktivnosti oko 45 Machovih jedinica. Djelotvorna je u liječenju svih oblika reumatizma, bolesti kostiju i mišića, te bolesti perifernog nervnog sistema, itd.

Od 1954. i 1958. godine obavljene su nove analize kisele vode, pa je utvrđeno da ona, osim poznatih sastojaka, sadrži još i brom, jod i titanov oksid. Na području Kiseljaka kaptirana su četiri izvora mineralne vode, izdašnosti 5 dm³/s. To su:

1. „Park“;
2. „Kiseljačić“;
3. „Podgaj“;
4. „Bio-han“.

Kiseljačka mineralna voda ispitana je u renomiranim naučnoistraživačkim centrima. Tako je poznato da se pijenjem tople i hladne mineralne vode, dijetalnom ishranom, kupkama u mineralnoj vodi, ugljičnim i blatnim kupkama cijeloga tijela i djelomičnom masažom, parafinskim oblogama i medikamentima postižu zavidni rezultati u liječenju niza hroničnih oboljenja (šećerne bolesti, želučano-crijevnih oboljenja, bolesti jetre, bolesti krvotoka, poremećaja metabolizma, reumatskih oboljenja itd.). Osim kaptiranih izvora mineralne vode, poznato je i ljekovito blato u Klokotima, čija radioaktivnost, mjerena Machovim jedinicama u C/1, iznosi 3,74, a sadrži i CO₂. U selu Zabrdje nalazi se izvor termomineralne vode Toplica, kapaciteta 30 dm³/s. Izlazna temperatura vode je između 25 i 30 stepeni Celzijevih. Eksploatacijom geotermalnih izvora na lokacijama otvara se mogućnost korištenja toplinske energije u svrhu zagrijavanja.

Na području općine Bugojno, na lokalitetu Rostovo nalazi se izvorište, mineralno vrelo Vruća voda koje je nedovoljno ispitano i ne eksploatiše se, koje je smješteno u podnožju planine Kalin, s jugozapadne strane. Za izvorište se vjeruje da je ljekovito te da liječi oči i reumu.

Perspektive za primjenu energetske djelotvornih mjera

Kada je u pitanju energetska djelotvornost u Bosni i Hercegovini, Federaciji Bosne i Hercegovine i kantonima, ona je tek u začetku. Tek se donose zakoni, nedostaju konkretni poticaji i sve je još uvijek u početnim fazama.

Stambene i druge zgrade troše čak polovinu ukupne energije koja se godišnje potroši u Bosni i Hercegovini, a veliki dio te energije mogao bi se i uštedjeti uz primjenu mjera energetske djelotvornosti kod gradnje i obnove zgrada. Primjena takvih mjera u građevinarstvu smanjuje potrošnju energije u zgradama, ali i račune za grijanje, rashlađivanje i električnu energiju.

Prostorno-planska dokumentacija

Ključni dokument za upravljanje prostorom u Kantonu je Prostorni plan Srednjobosanskog kantona 2005.–2025. Strateški pravci razvoja oslanjaju se na ciljeve prostornog razvoja i koncepciju prostornog razvoja Kantona, koja je definisana važećim Prostornim planom.

Prostornim planom su obuhvaćene sve relevantne oblasti (stanovništvo, mreža naselja, poljoprivredno i šumsko zemljište, vode i vodna infrastruktura, sirovine, energetika, saobraćaj, privreda, društvena infrastruktura, prirodno i kulturno-historijsko naslijeđe), s projekcijama razvoja i mjerama za unapređenje. U određenoj mjeri, Prostornim planom definisane su i razvojne smjernice, što je posebno važno za proces strateškog planiranja privrednih djelatnosti, razvoja infrastrukture i zaštite okoliša.

Period važenja Prostornoga plana (do 2025. godine) pokriva veći dio narednog strateškog perioda (do 2027. godine), što treba imati u vidu i pravovremeno predvidjeti izradu novog prostornoga plana.

***

U tabelama koje slijede nalaze se ključni pokazatelji u vezi s okolišnom i komunalnom infrastrukturom. Većina podataka nema zvaničnih mjerenja i navedeni su kao procijenjeni pokazatelji. Stoga je potrebno u narednom periodu usmjeriti napore ka uspostavi sistema mjerenja i sistematskoga praćenja ključnih pokazatelja.

Tabela 50. Podaci o investicijama iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture

Naziv pokazatelja	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Investicije iz oblasti vodovodne i kanalizacijske infrastrukture	650.000 KM za rekonstrukciju i izgradnju vodovodne i kanalizacijske mreže	650.000 KM za rekonstrukciju i izgradnju vodovodne i kanalizacijske mreže	600.000 KM za rekonstrukciju i izgradnju vodovodne i kanalizacijske mreže	855.000 KM za rekonstrukciju i izgradnju vodovodne i kanalizacijske mreže	980.000,00 KM za rekonstrukciju i izgradnju lokalnih puteva i drugih objekata, kao podrška povratku u lokalnim zajednicama	571.000 KM, i to 362.000 KM za rekonstrukciju i izgradnju vodovodne mreže te 209.000 KM za rekonstrukciju i izgradnju kanalizacijske mreže

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona

Tabela 51. Ključni pokazatelji zaštite okoliša

Naziv pokazatelja	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Investicije iz oblasti okoliša na teritoriji Kantona	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga	1.300.000 KM/g za projekte iz oblasti okoliša i povezanih usluga
Broj mjernih stanica – kvalitet zraka	0 stanica	0 stanica	0 stanica	0 stanica	0 stanica	0 stanica
Broj pogona i preduzeća koji izvještavaju	0	9	11	15	20	10
Dostupnost komunalnih usluga (% stanovnika)	Vodovod: 82%	Vodovod: 83%	Vodovod: 84%	Vodovod: 85%	Vodovod: 85%	Vodovod: 63,67%
	Kanalizacija: 35%	Kanalizacija: 36%	Kanalizacija: 36%	Kanalizacija: 37%	Kanalizacija: 39%	Kanalizacija: 36,82%
	Septičke jame: 65%	Septičke jame: 63%	Septičke jame: 59%	Septičke jame: 55%	Septičke jame: 51%	(nema podataka za 2019. godinu)
Postotak gubitaka vode (%)	Gubici 67%	Gubici 66%	Gubici 65%	Gubici 64%	Gubici 51%	Gubici 55,44%

Pokrivenost uslugama, u postotku	62%	63%	64%	65%	67%	Nema podataka za 2019. godinu
Postotak otpada koji se adekvatno zbrinjava	20%	22%	28%	30%	35%	77,33%
Nivo reciklaže, u postotku	2%	2%	3%	4%	4%	2,33%
Broj crnih tačaka (broj deponija, klizišta, kontaminiranih lokacija)	Deponije: 473	Deponije: 430	Deponije: 405	Deponije: 373	Deponije: 280	Deponije: 265
	Klizišta: 57	Klizišta: 7	Klizišta: 3	Klizišta: 0	Klizišta 36 aktivnih i 168 u fazi mirovanja	Klizišta: 162
	Kontaminirane lokacije: 10	Kontaminirane lokacije: 9	Kontaminirane lokacije: 8	Kontaminirane lokacije: 7	Kontaminirane lokacije: 5	Kontaminirane lokacije: 77
Potrošnja goriva iz obnovljivih izvora za proizvodnju električne i toplotne energije	Gas: 0% 1.350.000 Sm3/god.	Gas: 0% 1.350.000 Sm3/god.	Gas: 0% 1.350.000 Sm3/god.	Gas: 0% 1.350.000 Sm3/god.	Gas: 0% 1.350.000 Sm3/god.	% 6.570.083 kg
	Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 0	Biomasa: 1	Nema podataka za 2019. godinu
	Vode: (MHE; SE): 66.639 ukupno proizvedene električne energije	Vode: (MHE; SE): 47.279 ukupno proizvedene električne energije	Vode: (MHE; SE): 64.013 ukupno proizvedene električne energije	Vode: (MHE; SE): 56.280 ukupno proizvedene električne energije	Vode: (MHE; SE): 70.634 MWh ukupno proizvedene električne energije	% HE 390042 MWh % MHE 78968 MWh
	Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar: 0	Vjetar: 1	Vjetar: 0
Emisije GHG gasova	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO	1.300 t/g CO
	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx	500 t/g NOx
	100 t/g SO ₂	100 t/g SO ₂	100 t/g SO ₂	100 t/g SO ₂	100 t/g SO ₂	100 t/g SO ₂
	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine	25 t/g prašine

Izvor: Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona

7. PREGLED VANJSKIH I UNUTRAŠNJIH FAKTORA

SWOT analiza predstavlja ključni okvir za analizu situacije koji omogućuje integraciju drugih metoda, kao što su PESTLE, analiza resursa i rezultata i druge. SWOT analiza koristi se za utvrđivanje prilika i prijetnji, kao i snaga i slabosti. Na engleskom jeziku SWOT je akronim koji predstavlja ova 4 faktora. Pri izradi SWOT analize potrebno je nastojati da analiza bude što objektivnija, koncentrirajući se što je moguće više na posmatranje stvari iz ugla učesnika u strateškom procesu, kao i građana. Dok se socioekonomska analiza uglavnom više bavi kvantitativnim pokazateljima, temeljenim na analitičkim podacima i historijskim činjenicama, SWOT analiza uključuje kvalitativnu ocjenu stanja iz ugla svih relevantnih učesnika uključenih u proces razvoja.

PESTLE analiza je alat za analizu vanjskih trendova i pitanja na koje Kanton nema utjecaja. PESTLE je akronim koji može poslužiti kao kontrolni popis tematskih oblasti koje je potrebno razmotriti u sklopu analize. Označuje sljedeće oblasti: političku, ekonomsku, socijalnu, tehnološku, pravnu i okolišnu. Ova analiza može se iskoristiti kako bi se ustanovili vanjski faktori koji su identificirani u okviru sekcije „prilike i prijetnje“ u SWOT analizi.

Sljedeća tabela, koja predstavlja SWOT analizu Kantona, nastala je kao rezultat provedenih konsultacija s članovima Kantonalnog odbora za razvoj Srednjobosanskog kantona, iz svih relevantnih sektora. U okviru izrade Strategije razvoja Kantona, SWOT instrument korišten je za određivanje strateških fokusa, dominantnih i određujućih faktora, unutar i izvan Kantona, za koje postoji vjerovatnoća da će imati značajan utjecaj na ispunjenje vizije razvoja, kao i da proizvedu relevantne strateške smjernice. Dakle, cilj provedene SWOT analize jest povećanje nivoa raspoloživih informacija, s ciljem određivanja trenutnog stanja i mogućih strateških pravaca.

Tabela 52. SWOT elementi Srednjobosanskog kantona

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Geosaobraćajni položaj u Federaciji Bosne i Hercegovine ➤ Raznovrsnost rudnog bogatstva i minerala ➤ Bogato kulturno-historijsko naslijeđe ➤ Bogatstvo prirodnim resursima (šume, voda, zemljište, planine) za razvoj turizma (medicinskog, seoskog, sportskog, rekreativnog, itd.), drvne industrije i industrije prerade drveta, te ukupni ekonomski razvoj ➤ Velika površina raspoloživog neobrađenog zemljišta ➤ Potencijali za razvoj sporta ➤ Broj i dostupnost bolničkih zdravstvenih usluga ➤ Pružanje specifičnih zdravstvenih usluga (laparoskopija, pulmologija i dr.) ➤ Međuentitetska i međukantonalna uvezanost i saradnja ➤ Kanton sa univerzitetima ➤ Energetski potencijal i povoljni uslovi za iskorištavanje obnovljivih izvora energije ➤ Industrijska i trgovačka tradicija ➤ Multietničnost koja omogućuje međunarodnu saradnju ➤ Potencijali za ponovno pokretanje namjenske industrije ➤ Potencijal poslovnih zona za razvoj poduzetništva ➤ Korištenje znanja i vještina stanovništva u iseljeništvu – potencijala dijaspore 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedovoljan stepen rasta broja zaposlenih osoba ➤ Nedostatna regulativa i kapaciteti za razvoj turizma, uz nedovoljnu promociju turističkih potencijala Kantona i nedovoljnu povezanost s regionalnom turističkom ponudom ➤ Visok stepen radno neaktivnog stanovništva ➤ Zastarjela tehnologija i tehnološki procesi u privrednom sektoru ➤ Nelikvidnost i kreditna zaduženost preduzeća ➤ Nedovoljan izvoz finalnih proizvoda i negativan vanjskotrgovinski bilans ➤ Baziranje tekstilne i metaloprerađivačke industrije na niskoakumulativnim lohn-poslovima ➤ Usitnjenost posjeda i ekstenzivna poljoprivredna proizvodnja ➤ Nedovoljno razvijen komorski i obrtnički sistem ➤ Smanjenje budžetskih prihoda, ostvarenih priliva od poreza, neporeznih priliva, tekućih transfera itd. i preusmjeravanje sredstava na ublažavanje posljedica stanja nesreće uzrokovanog pandemijom COVID 19 ➤ Nedovoljna izdvajanja sredstava za poticanje zapošljavanja, samozapošljavanja, obuke, prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškoloavanja ➤ Nizak nivo primjene savremenih agrotehničkih mjera i standarda u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije ➤ Neusklađena prostorno-planska dokumentacija s trenutnim stanjem na terenu ➤ Veliki broj nelegalno izgrađenih objekata i nepostojanje zakona o legalizaciji ➤ Nepostojanje jedinstvenih baza podataka o prostoru (GIS) ➤ Nefunkcionalna baza podataka o zagađivačima ➤ Nedovoljno kvalitetno riješen problem prikupljanja, selektiranja, korištenja i odlaganja otpada ➤ Nepostojanje sistema za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda prije ispuštanja u vodotoke

SNAGE	SLABOSTI
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedovoljna opremljenost svih bolnica, posebno odjela za intenzivnu njegu u uslovima epidemije ➤ Povećani troškovi Zavoda za zdravstveno osiguranje Srednjobosanskog kantona zbog liječenja pacijenata u drugim kantonima ➤ Nedovoljna stopa digitalizacije Kantona ➤ Zakonska regulativa iz oblasti obrazovanja nedovoljna i neusklađena s reformskim procesima ➤ Ograničena sredstva Budžeta Kantona i općinskih budžeta za finansiranje razvojnih projekata, uz nedostatak kapaciteta za pripremu projekata za međunarodne fondove ➤ Loša saobraćajna infrastruktura regionalnih i lokalnih saobraćajnica, te nepostojanje željezničke infrastrukture ➤ Nekvalitetna, zastarjela i neusklađena zakonska regulativa iz oblasti socijalne politike i nizak iznos socijalnih izdvajanja za prava predviđena zakonom ➤ Nedovoljna podrška i ulaganja u naučno-istraživački rad ➤ Neintegrisanost problematike zaštite okoliša u druge sektorske politike ➤ Niska svijest javnosti o problematici zaštite okoliša i energijskoj djelotvornosti ➤ Nepovoljna starosna struktura stanovništva i trend smanjenja broja stanovnika, uz visok stepen odlaska mladih ljudi ➤ Niska stopa obrazovanosti stanovništva ➤ Nedovoljno efikasna i transparentna javna uprava (posebno nedovoljna transparentnost javnih finansija) ➤ Vremenski sporo rješavanje sudskih sporova ➤ Nizak nivo intersektorske saradnje i integralnog pristupa u rješavanju problema ➤ Nedovoljno razvijen sektor i nedovoljna finansijska održivost organizacija civilnog društva ➤ Nerazvijena građanska svijest o uključenosti u proces odlučivanja na kantonalnom nivou ➤ Siva ekonomija te neplaćanje i utaja poreza

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
Političke	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Orijentisanost ka euroatlantskim integracijama i NATO-u, na nacionalnom nivou ➤ Potpisivanje sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom ➤ Usklađivanje zakonodavstva s pravnom stečevinom Evropske unije ➤ Povećana primjena i usvajanje međunarodnih standarda ➤ Povećanje interesa za uspostavljanje vladavine zakona i dobrog upravljanja ➤ Interes za stvaranje pozitivnog i stabilnog ambijenta za nova investicijska ulaganja, uz pravnu i političku sigurnost svih investicija 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Politička i pravna nestabilnost u Bosni i Hercegovini ➤ Veliki broj upravnih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, s isprepletenim nadležnostima u ključnim sektorima između različitih nivoa vlasti ➤ Nedovoljna zaštita domaće proizvodnje u Bosni i Hercegovini ➤ Zastoj Bosne i Hercegovine u evropskim integracijama ➤ Postojeća pravna regulativa koja je na svim nivoima upravne vlasti u Bosni i Hercegovini omogućila politički utjecaj na policiju
Ekonomске	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Potpisivanje CEFTA sporazuma o liberalizaciji trgovine između država članica ➤ Mogućnost korištenja međunarodnih fondova ➤ Velika potražnja za organskim poljoprivrednim proizvodima ➤ Mogućnost širenja industrijskih / poslovnih zona i klastera ➤ Digitalizacija privatnog i javnog sektora ➤ Dekarbonizacija energetske sektora ➤ Blizina EU tržišta ➤ Ulaganja dijaspore kao razvojni potencijal ➤ Inicijative i projekti za javno-privatna partnerstva ➤ Programi podrške malim i srednjim preduzećima s viših nivoa vlasti ➤ Izdvajanje finansijskih sredstava s viših nivoa vlasti za ublažavanje posljedica stanja nesreće izazvanog pandemijom COVID 19 ➤ Pokretanje <i>start-up</i> centara svojevrsnih inkubatora 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Značajan udio sive ekonomije u Bosni i Hercegovini u ukupnim ekonomskim aktivnostima ➤ Niska kupovna moć stanovništva u Bosni i Hercegovini ➤ Veliki broj administrativnih procedura u vezi s osnivanjem privrednih društava regulisanih propisima na federalnom nivou ➤ Nedovoljno atraktivan poslovni ambijent za investiranje u Bosni i Hercegovini i nizak ukupni nivo investicija ➤ Fiskalna i parafiskalna opterećenja definisana na višim nivoima vlasti ➤ Neizvjesnost i duljina trajanja ekonomske krize izazvane pandemijom COVID 19 ➤ Slaba institucionalna podrška naučno-istraživačkim aktivnostima u Bosni i Hercegovini i nizak stepen saradnje naučno-istraživačkih institucija i privrede ➤ Nedostatak poljoprivredne politike i relevantnih institucija na državnom nivou ➤ Konkurencija na regionalnom i globalnom nivou ➤ Nedovoljno razvijen imidž Bosne i Hercegovine kao turističke destinacije

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
Socijalne i društvene	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tema socijalne uključenosti ugroženih kategorija stanovništva je u fokusu razvojnih projekata ➤ Jačanje javnoga i privatnoga interesa za razvoj predškolskog obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba ➤ Očekivana reforma zdravstvenog sistema ➤ Reforma socijalne zaštite i penzijskog osiguranja ➤ Uspostavljena kvalitetna i dugoročna saradnja rukovodstva Kantona s ambasadama te međunarodnim, vladinim i nevladinim organizacijama ➤ Razvoj partnerstva i razvoj lokalnih nevladinih udruženja 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nizak prirodni priraštaj i nepovoljan trend kretanja starosne strukture u Bosni i Hercegovini ➤ Nedovoljan udio socijalnih izdvajanja u ukupnim transferima iz budžeta na svim nivoima vlasti ➤ Odljev visokoobrazovnih lica i lica s deficitarnim zanimanjima ➤ Siromašenje stanovništva kao posljedica ekonomske krize ➤ Neriješen socijalni status određenog broja radno sposobnih, nezaposlenih lica (posljedice rata, neuspješne privatizacije, ranog penzionisanja i sl.) ➤ Nepovoljan odnos broja penzionera u odnosu na broj zaposlenih lica ➤ Povećanje sigurnosnih prijetnji u okruženju, posebno kroz nove oblike kriminala (npr. kibernetički kriminal) i uslijed migrantske krize ➤ Posljedice pandemije COVID 19: <ul style="list-style-type: none"> • Pogoršan kvalitet obrazovnog procesa uslijed nemogućnosti organizovanja klasične nastave i nepripremljenosti <i>online</i> sadržaja i tehničkih uslova • Umanjena dostupnost zdravstvenim uslugama uslijed primjene mjera sprečavanja širenja infekcije COVID-a 19 • Nemogućnost organizovanja kulturnih događaja s masovnim prisustvom publike • Nemogućnost organizovanja sportskih događaja s masovnim prisustvom publike • Povećanje troškova pružalaca turističkih i ugostiteljskih usluga zbog potrebe za higijenskim i sigurnosnim mjerama

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
Tehnološke	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dostupnost novih nezagađujućih tehnologija za proizvodne procese ➤ Rastući trend uvođenja standarda i sistema kvaliteta u proizvodnji ➤ Razvoj IT tehnologija na osnovu Digitalne agende za Evropu 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nedovoljni kapaciteti znanstveno-istraživačkih centara i njihova saradnja s privredom u Bosni i Hercegovini ➤ Nedovoljna informatička pismenost u Bosni i Hercegovini ➤ Transfer zastarjele tehnologije u proizvodne pogone u Bosni i Hercegovini ➤ Nedovoljna podrška transferu znanja i inovacijama u Bosni i Hercegovini
Pravne	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Postojanje strateško-planskih dokumenata značajnih za razvoj u određenim sektorima u Bosni i Hercegovini (npr. reforma javne uprave, saobraćaj, energetika) ➤ Usklađivanje legislative s legislativom Evropske unije (naročito u područjima upotrebe energije, resursa i zaštite okoliša) ➤ Reforma javne uprave za jačanje upravnih kapaciteta i povećanje efikasnosti javnih institucija na svim nivoima vlasti ➤ Proces pristupanja EU-u iskoristiti za povećanje pritiska i ubrzavanje reformskih procesa 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nemogućnost provedbe svih mjera ekonomskog razvoja kao posljedica ustavnih nadležnosti Kantona ➤ Često mijenjanje zakonske regulative u Bosni i Hercegovini ➤ Neefikasnost pravosudnog sistema ➤ Veliki broj zakonskih i podzakonskih akata kao posljedica podjele nadležnosti između države, entiteta, kantona i JLS-a ➤ Nedostatak i/ili neusklađenost strateško-planskih dokumenata na svim nivoima vlasti ➤ Nedovoljna formalna i pravna zaštita prirodne i kulturne baštine ➤ Neefikasnost sudstva i postojanje korupcije u Bosni i Hercegovini ➤ Kompleksnost državne strukture i načina funkcionisanja sistema

Lista oblasti	PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Prirodna okolina</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dostupnost novih tehnologija koje imaju mali utjecaj na okoliš ➤ Usvajanje Kantonalnog plana zaštite okoliša i Kantonalnog plana upravljanja otpadom za period 2015. – 2025. godina. U toku je njihova implementacija ➤ Veliki potencijal za iskorištavanje obnovljivih izvora energije ➤ Trend razvoja i jačanja okolišno prihvatljivoga poduzetništva ➤ Postojanje IPA predpristupnih fondova i drugih EU fondova koji finansiraju aktivnosti iz oblasti zaštite okoliša ➤ Interes stranih ulagača za projekte zaštite okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Korištenje tehnologija koje imaju negativan utjecaj na okoliš ➤ Nedosljedna provedba zakonskih mjera iz oblasti zaštite okoliša kao posljedica inertnosti primjene i nedostatka kapaciteta ➤ Nedovoljno izgrađena svijest stanovništva o potrebi zaštite okoliša ➤ Nedovoljna sredstva za kvalitetno provođenje aktivnosti za poboljšanje okoliša ➤ Elementarne nepogode i druge nesreće (pandemija, poplave, itd.) ➤ Nerazvijeno tržište reciklabilnim materijalima ➤ Klimatske promjene (dulji sušni periodi, poplave, požari, klizišta) ➤ Nepostojanje dovoljnih kapaciteta u Bosni i Hercegovini za zbrinjavanje infektivnog i radioaktivnog otpada

Kanton posjeduje velike potencijale za nastavak razvoja različitih vidova turizma, poljoprivredne i prerađivačke industrije, te namjenske industrije. Bogata industrijska i trgovinska tradicija, zajedno s raspoloživim prirodnim resursima pružaju odličnu polaznu osnovu za daljnja ulaganja u tu oblast, što, u konačnici, treba rezultirati novim zapošljavanjem. Na tom putu jedan od najznačajnijih izazova jeste, svakako, neusklađenost obrazovnog sistema s realnim potrebama tržišta, kao i visoki troškovi zdravstvene zaštite i socijalne zaštite. Stavljanje prirodnih resursa u službu razvoja Kantona, a pri tome vodeći računa o zaštiti okoliša i prirodnih ljepota, predstavlja jednu od najvažnijih prilika koje se pružaju Kantonu. Uzimajući u obzir geosobraćajni položaj Kantona, kao i utjecaj koji saobraćajna infrastruktura ima na ukupni razvoj privrede, izgradnja i obnova postojeće saobraćajne infrastrukture ostaje jedan od najvažnijih izazova s kojima se suočava Kanton. S ciljem osiguranja konkurentnosti privrednih subjekata na globalnom tržištu, neophodno je iskoristiti sve potencijale koje pruža digitalizacija i pametna specijalizacija.

Osim snaga, uočene su brojne slabosti, koje usporavaju i ograničavaju razvoj Kantona. Najveće slabosti su: visoka stopa nezaposlenosti, zastarjela tehnologija i tehnološki procesi, otežan pristup finansijskim sredstvima za razvoj poduzetništva, ograničena sredstva finansiranja za realizaciju razvojnih projekata, loša saobraćajna infrastruktura,

nekonkurentnost tržišta radne snage i neusklađenost sistema obrazovanja s potrebama tržišta rada, nezadovoljavajuća poslovna klima i niska konkurentnost preduzeća, usitnjenost poljoprivrednih posjeda, slabi sistemi za praćenje stanja (zagađenja) okoliša, neriješen problem odlaganja otpada, nedovoljna opremljenost bolnica te nedovoljna i neusklađena zakonska regulativa u oblasti obrazovanja s reformskim procesima. Slabosti u sektorima privrede i društvenog razvoja naročito dolaze do izražaja u uslovima kriznih situacija, poput pandemije COVID 19.

Na osnovu SWOT analize, može se istaknuti da se resorna ministarstva Vlade Kantona nisu uključivala u agende koje je dostavilo Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, kao i agende Vlade Federacije, koje su zahtijevale provođenje reformi na nivou Kantona. U Kantonu pojedini resori imaju prilično zastarjelu pravnu legislativu (više od 15 godina). Iz tog razloga identifikovan je veliki broj slabosti koje je neophodno prevazići donošenjem pravnih propisa shodno dostavljenim agendama Bosne i Hercegovine i Federacije.

Vanjski utjecaji na razvoj Kantona mogu biti ili pokretač ili prepreka razvoju. Prijetnje razvoju Kantona su unutrašnja politička nestabilnost u Bosni i Hercegovini, koja negativno utječe na jačanje i razvoj tržišta, kašnjenje u ispunjavanju obaveza iz procesa EU integracija, loš imidž Bosne i Hercegovine u svijetu, veliki broj nivoa vlasti, s isprepletenim nadležnostima, siva ekonomija, visoka stopa doprinosa i poreza prema zakonima definisanim na višem nivou, odljev školovanih kadrova iz Bosne i Hercegovine, neadekvatna raspodjela prihoda na svim nivoima vlasti, kompleksna državna struktura i način funkcionisanja.

8. STRATEŠKO FOKUSIRANJE

Na temelju situacijske analize i SWOT analize, postavljen je osnov za definisanje strateških pravaca razvoja Kantona. Strateško fokusiranje temeljeno je na jedinstvenim snagama kojima raspolaže Kanton, kao i ključnim problemima koje treba riješiti u narednom strateškom periodu.

Ključne snage Kantona su prirodni resursi (velike rezerve ugljena i drugog rudnog bogatstva i minerala, zemljište, voda i šuma), kao i energetska potencijala te povoljni uslovi za iskorištavanje hidropotencijala i obnovljivih izvora energije. Osim toga, snage Kantona su industrijska i trgovačka tradicija, raspoloživa radna snaga, te potencijal za razvoj različitih vidova turizma. Ključne prilike za razvoj Kantona odnose se na aktivnosti u vezi s privlačenjem novih investicija u Bosnu i Hercegovinu, a posebno iskorištavanje potencijala kroz saradnju s dijasporom, mogućnost korištenja međunarodnih fondova za razvoj Bosne i Hercegovine, rast interesa za međupćinsku i regionalnu suradnju, te programi potpore poljoprivredi, malim i srednjim preduzećima, kao i otvaranje mogućnosti izvoza industrijskih proizvoda. Značajne prilike se ogledaju i u iskorištavanju fondova i programa za razvoj poduzetništva, novih poslovnih *start-up* ideja, te razvoj koncepta poduzetničkih univerziteta, u primjeni Zakona o sistemu državne pomoći u Bosni i Hercegovini, reformi poslovnog okruženja u Federaciji donošenjem novih zakona o preduzećima te direktnim stranim ulaganjima. Negativni utjecaj na ekonomski rast se povezuje s posljedicama stanja nesreće, zavisno od oblika krize i perioda utjecaja, a ogledat će se u padu ekonomskih aktivnosti, BDP-a, vanjskotrgovinske razmjene, zaposlenosti i sl. Na osnovu navedenih snaga i prilika za razvoj Kantona, moguće je identifikovati prvi strateški fokus Kantona **kojim se osigurava iskorištavanje raspoloživih potencijala u sektorima poljoprivrede i prehrambene industrije te upravljanje prirodnim resursima i kulturnim naslijeđem u funkciji razvoja Kantona.**

U domenu društvenog razvoja, kroz SWOT analizu identifikovani su sistemski problemi u domenu demografije (nizak prirodni priraštaj i odliv stanovnika), obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite. Nagli razvoj visokog obrazovanja ozbiljan je izazov, kao i povezivanje potreba tržišta rada sa srednjoškolskim obrazovnim sistemom. U zdravstvenom sektoru u kontinuitetu se evidentira problem nedovoljne i neodgovarajuće opremljenosti zdravstvenih ustanova, posebno u uslovima pandemije COVID 19. Također, kao izazov nameće se i pojava privatne inicijative u zdravstvu, kroz osnivanje privatnih zdravstvenih ustanova i njihovo finansiranje iz sredstava Zavoda za zdravstveno osiguranje Srednjobosanskog kantona. Veliki je pritisak na socijalne fondove, a uslijed oslabljene privrede u toku 2020. godine, kao posljedica pandemije COVID 19, očekuje se pogoršanje situacije u oblasti socijalne zaštite. Društveni razvoj Kantona u cjelini suočen je s izazovima posljedica niskog prirodnog priraštaja, kao i odljeva stanovništva. To je velika opasnost za budući razvoj i napredak Kantona u svim razvojnim sektorima. Uzimajući u obzir sve navedeno, potrebno je planirati koordinirane aktivnosti svih resora, kroz ulaganja u javno zdravstvo i otpornost zdravstvenog sektora, ulaganja u ljude i vještine za bolje snalaženje na tržištu rada.

Također, potrebno je osigurati jačanje kapaciteta i efikasnosti javne uprave u oblikovanju i provedbi javnih politika i projekata, a posebno poboljšanje efikasnosti pravosuđa, povećanje transparentnosti i borbe protiv korupcije. Drugi strateški fokus je: **unapređenje kvaliteta življenja, pravedan pristup uslugama za sve stanovnike i izgradnja ljudskog kapitala za budućnost.**

Imajući u vidu da su snage Kantona prirodni resursi i geosaobraćajni položaj, uočena je potreba za upotrebom novih nezagađujućih tehnologija u proizvodnim procesima, iskorištavanje potencijala obnovljivih izvora energije i uvođenje energetski djelotvornih rješenja, kroz poticanje istraživanja, inovacija i kreativnosti u svim oblastima života i rada. Također, veoma je važno raditi na unapređenju sistema monitoringa i upravljanja okolišem, s obzirom na trenutne slabosti u prikupljanju i praćenju podataka o stanju okoliša. U skladu s identifikovanim problemima okoliša i infrastrukture, definisana su dva strateška fokusa. Treći strateški fokus odnosi se na: **poboljšanje kvaliteta ekosistema i upravljanje okolišem**, a četvrti strateški fokus na **modernizaciju cestovne infrastrukture i jačanje infrastrukture za digitalne tehnologije.**

Strateško fokusiranje utemeljeno je kroz pet strateški fokusa:

- 1. Iskorištavanje raspoloživih potencijala Kantona za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje, prehrambene i namjenske industrije te turističku valorizaciju resora Kantona;**
- 2. Iskorištavanje potencijala u oblasti naučnog istraživanja i razvoja, tehnoloških inovacija i poduzetništva;**
- 3. Unapređenje kvaliteta življenja, pravedan pristup uslugama za sve stanovnike i izgradnja ljudskog kapitala za budućnost;**
- 4. Poboljšanje kvaliteta ekosistema i upravljanje okolišem;**
- 5. Modernizacija cestovne infrastrukture i jačanje infrastrukture za digitalizaciju privatnog i javnog sektora.**

Vizija razvoja

Definisanje vizije razvoja Kantona odražava namjeru i širinu promjena koje građani Kantona žele u periodu od 2021. do 2027. godine. Vizija je karakteristična za područje Kantona – objedinjuje geostrateški središnji položaj Kantona u srcu Bosne, vrijednost i dobrotu ljudi, veliko prirodno bogatstvo te težnju Kantona da postane prostor ugodnog življenja koji pruža priliku za uspjeh. Kanton svoj razvoj temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturno-historijskom naslijeđu. Takav razvoj karakterizira princip održivosti i integracije, gdje svaki sektor zadržava svoje osnovne razvojne ciljeve, a zajedno ih ostvaruju u obliku uravnoteženoga razvoja.

VIZIJA razvoja Srednjobosanskog kantona

Iz srca Bosne ključa ljepota i dobrotu čovjeka, bogatstvo prirode, gdje se ugodno i sigurno živi, njeguju različitosti i svaki čovjek ima priliku za uspjeh.

Strateški ciljevi

Na temelju strateških fokusa i vizije Kantona, definisana su tri strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa svih jedinica lokalne samouprave na području Kantona. Strateški ciljevi imaju prepoznatljiva sektorska težišta, ali su istovremeno integralni i povezujući te usklađeni s globalnim ciljevima održivog razvoja, kao i strateškim dokumentima viših nivoa vlasti.

Strateški ciljevi Srednjobosanskog kantona 2020.

1. **Poticati održivi ekonomski razvoj**
2. **Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane**
3. **Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu**

Strateški cilj 1: Poticati održivi ekonomski razvoj

Prvi strateški cilj razvoja Kantona koji će doprinijeti viziji ugodnoga življenja građana, kao i dostizanju stanja društva u kojem svi građani imaju priliku iskoristiti svoje potencijale i ostvariti uspjeh jeste **poticati održivi ekonomski rast**. Cilj je mobilizovati sve raspoložive potencijale, prirodne resurse, naslijeđe i tradiciju koje Kanton posjeduje te ih staviti u funkciju razvoja privrede. Kao krajnji rezultat očekuju se ekonomski rast kroz povećanje indeksa obima industrijske proizvodnje, rast indeksa razvijenosti Kantona u odnosu na druge kantone u Federaciji, kao i povećanje broja zaposlenih lica.

Za razvoj Kantona bitno je sistemski razvijati i poticati privredu održivim iskorištavanjem raspoloživih potencijala, prije svega prirodnih resursa, naslijeđa i bogate tradicije. Imajući u vidu da se poticanjem privrede želi povećati zaposlenost, kroz otvaranje novih malih i srednjih preduzeća, privlačenje stranih investicija, razvoj održivog turizma, i kreiranje povoljnoga poslovnog okruženja, ta su područja obuhvaćena četirima prioritetima kojima se doprinosi ostvarenju prvog strateškog cilja.

Stepen realizacije postavljenoga strateškog cilja pratit će se kroz nekoliko ključnih pokazatelja utjecaja (indeks obima industrijske proizvodnje, broj zaposlenih lica i indeks razvijenosti), na osnovu kojih će se ocijeniti stepen promjena u okruženju. Za svaki pokazatelj definisane su i početne vrijednosti u 2019. godini, kao i ciljane vrijednosti u 2027. godini. Tabela 53. sumira pokazatelje utjecaja s početnim i ciljanim vrijednostima za prvi strateški cilj.

Tabela 53. Pokazatelji utjecaja za prvi strateški cilj

Strateški cilj	Pokazatelj utjecaja	Početna vrijednost (2019.)	Ciljana vrijednost (2027.)
Poticati održivi ekonomski razvoj	Indeks obima industrijske proizvodnje	101,1	111,3
	Broj zaposlenih lica	51.583	58.712
	Indeks razvijenosti	0,68	0,82

Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane

Drugi strateški cilj odnosi se na **unapređenje kvaliteta življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane** kako bi svi građani Kantona imali priliku živjeti u sigurnijem okruženju i društvu koje pruža jednake mogućnosti. Definicija ovog cilja rezultat je brojnih izazova i problema s kojima se suočava Kanton kroz sistem obrazovanja, kulture, sporta, zdravstvene zaštite i socijalne zaštite te sigurnosti, a posebno u kontekstu ravnopravnosti spolova, brige za mlade, jačanja inkluzivnih politika i eliminisanje diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Razvoj Kantona podrazumijeva davanje svim stanovnicima jednakih prilika za ugodan život, prije svega kroz kvalitetnu zdravstvenu zaštitu, siguran i dostojanstven život, te svima dostupno i kvalitetno osnovno, srednje i visoko obrazovanje. Unapređenjem društvenih sistema, Kanton će biti u prilici poboljšati usluge za socijalno ugrožene građane te zadržati broj učenika koji pohađaju obavezno školovanje. Rizik za realizaciju ovog strateškog cilja je pad prirodnog priraštaja, te postoji potreba razvijanja i primjene pronatalitetnih mjera i projekata za sprečavanje depopulacije.

Stepen realizacije drugoga strateškog cilja pratit će se kroz grupu pokazatelja utjecaja koji su predstavljeni u Tabeli 54. Za svaki od pokazatelja dane su početne vrijednosti u 2019. godini te željene vrijednosti u 2027. godini.

Tabela 54. Pokazatelji utjecaja za drugi strateški cilj

Strateški cilj	Pokazatelj utjecaja	Početna vrijednost (2019.)	Ciljana vrijednost (2027.)
Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane	Izdavanja / transferi (tekući, kapitalni i dr.) za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje te obrazovanje koje nije definisano nivoom (uključujući ugroženu djecu, djecu s posebnim potrebama i djecu romske nacionalnosti) u Budžetu Kantona, na godišnjem nivou (u KM)	3.291.000	6.000.000
	Broj učenika osnovnih i srednjih škola / 1.000 stanovnika	115	110
	Broj liječnika / 1.000 stanovnika <i>*omjer ciljane vrijednosti izračunat na osnovu broja stanovnika u 2019. godini</i>	1,5 liječnika / 1.000 stanovnika 0,23 stomatologa / 1.000 stanovnika	386 liječnika, tj. 1,5 liječnika / 1.000 stanovnika 60 stomatologa, tj. 0,23 stomatologa / 1.000 stanovnika
	Socijalni transferi po glavi stanovnika	41,40	47

Strateški cilj 3: Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu

Treći strateški cilj odnosi se na **poboljšanje stanja okoliša i infrastrukture** u Kantonu kako bi se osigurao zadovoljavajući kvalitet življenja građana Kantona i stvorile osnovne pretpostavke za daljnji razvoj privrede. Posebno je važno usmjeriti napore na unapređenje kvaliteta življenja kroz unapređenje infrastrukture u domenu informacijskih sistema za integralno upravljanje okolišem, unapređenje cestovne infrastrukture, povezivanjem Kantona sa susjednim kantonima i Republikom Srpskom, zaštita i sanacija okolišnih sastavnica (vode, zemlje i zraka) te zaštita i unapređenje prirodnih resursa i obnovljivih izvora energije.

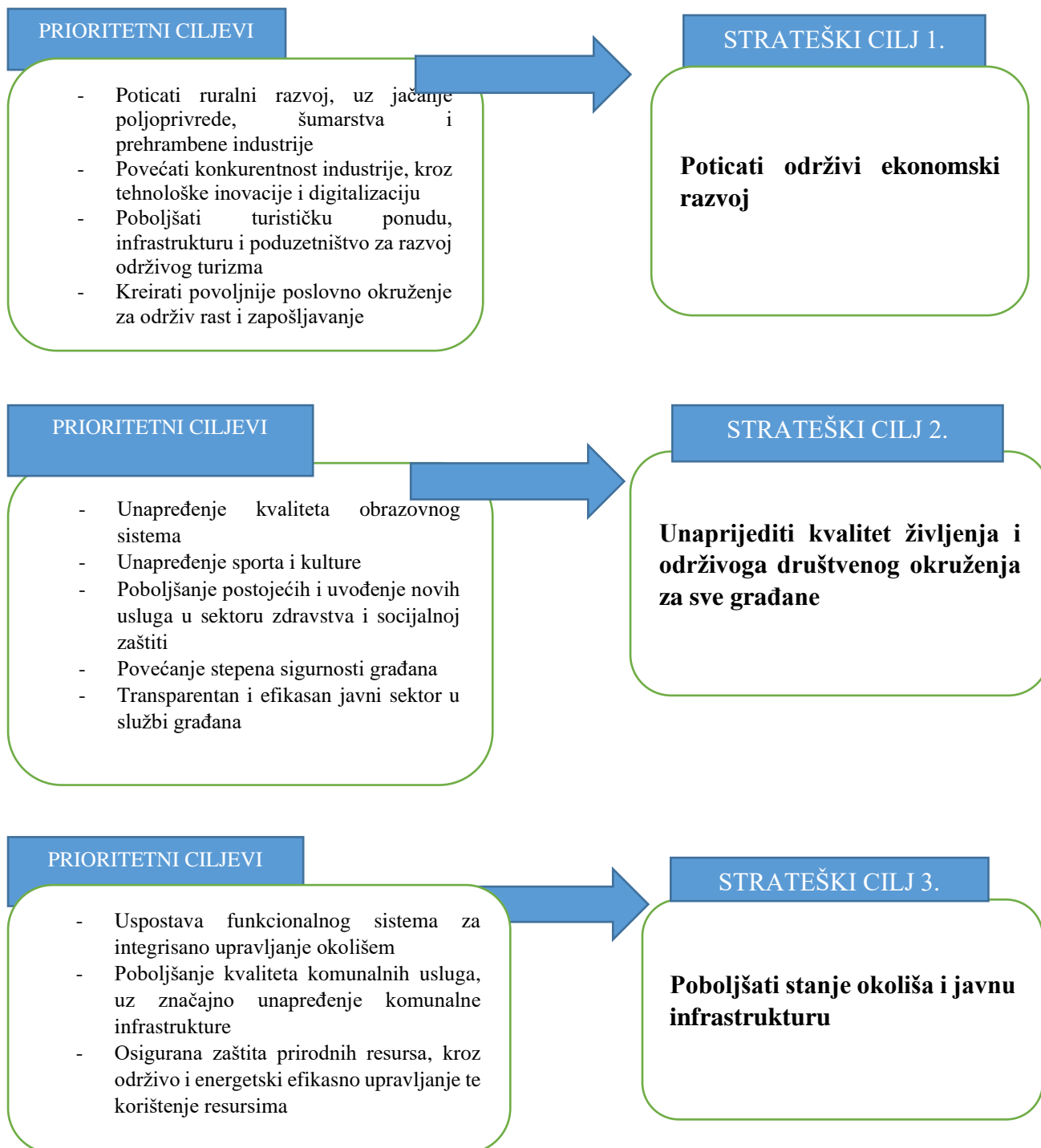
Grupa pokazatelja za mjerenje stepena realizacije trećega strateškoga cilja pratit će se kroz pokazatelje utjecaja prikazane u Tabeli 55. Za svaki od pokazatelja dane su i početne vrijednosti u 2019. godini te željene vrijednosti u 2027. godini.

Tabela 55. Pokazatelji utjecaja na treći strateški cilj

Strateški cilj	Pokazatelj utjecaja	Početna vrijednost (2019.)	Ciljana vrijednost (2027.)
Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu	Postotak sortiranog otpada u odnosu na ukupnu količinu otpada, koji se odvaja za reciklažu	2,33	10
	Udio realizovanih kapitalnih investicija u Budžetu Kantona (u KM) <i>*početna vrijednost predstavlja prosječnu vrijednost za 2017., 2018., 2019. godinu – izvor: Kapitalni Budžet Kantona</i>	5.160.000	10.000.000
	Stepen izgrađenosti regionalnih puteva	87%	90%

9. PRIORITETI

S ciljem realizacije zacrtanih strateških ciljeva, za svaki cilj definisan je set prioriteta. Prioriteti obuhvataju ključne oblasti koje imaju najveći međusektorski utjecaj na razvoj, a, samim time, i pokazatelje utjecaja. Očekivani ishodi prioriteta u direktnoj su vezi s pokazateljima utjecaja na nivou strateških ciljeva i doprinose realizaciji ciljnih vrijednosti 2027. godine.

Definisani strateški ciljevi ispunjavaju se kroz realizaciju prioriteta. Za svaki strateški cilj definisano je nekoliko prioriteta koji adresiraju ključne izazove i oblasti. Stepjen ostvarenja prioriteta prati se preko pokazatelja – očekivanih ishoda prioriteta, koji su u direktnoj vezi s pokazateljima utjecaja na nivou strateških ciljeva.

Strateški cilj 1: Poticati održivi ekonomski razvoj

Za poticanje održivog ekonomskog razvoja u Kantonu te ostvarenje ciljnih vrijednosti pokazatelja utjecaja za prvi strateški cilj Kantona, definisana su četiri prioritetna cilja.

Ruralni razvoj predstavlja jedan od prioriteta usmjerenih na podršku balansiranom razvoju Kantona i smanjenju iseljavanja stanovništva iz ruralnih područja u urbana, kao i iseljavanja van Bosne i Hercegovine. Održivost ruralnog razvoja zasniva se na stvaranju mogućnosti za generisanje dohotka ruralnog stanovništva, zbog čega je neophodno unaprijediti konkurentnost poljoprivredne proizvodnje, osigurati podršku za povećanje stepena prerade i povezivanja poljoprivrednih proizvođača s prerađivačkim kapacitetima, uz jačanje poljoprivrednih lanaca vrijednosti. Također, u ruralnim područjima šumarstvo i korištenje šumskih proizvoda je dodatni izvor za generisanje prihoda. Kroz ruralni razvoj, uz jačanje konkurentnosti poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije, očekuje se povećanje prosječnoga broja zaposlenih lica u poljoprivredi i šumarstvu, povećanje ostvarenih investicija, rast količine svih poželjnih kultura (u ha), te rast izvoza i rast ukupne proizvodnje šumskih sortimenata.

Potrebno je povećati konkurentnost sektora industrije, uz usmjerenje na one sektore koji imaju najveći potencijal za održivi rast, uz jačanje prerađivačkih kapaciteta za finalizaciju s izvoznim potencijalom i stvaranje dodatne vrijednosti. U tom pravcu neophodno je poboljšati povezanost industrije s naučnoistraživačkim ustanovama i centrima za kreiranje rasta zasnovanog na znanju, kroz inovacije i uvođenje novih tehnologija. Poseban značaj ima ubrzavanje procesa digitalizacije i informatizacije u sektoru privrede, uz jačanje IT sektora. Također, planirana su područja djelovanja s ciljem davanja podrške postepenoj dekarbonizaciji privrede i proizvodnji energije iz obnovljivih izvora. Generalno, u okviru prioriteta usmjerenog na industrijski razvoj, očekuje se povećanje obima industrijske proizvodnje, rast ukupnog izvoza, te rast prosječne netoplaće u industriji.

Zahvaljujući potencijalima za razvoj turizma, jedan od prioriteta usmjeren je i na razvoj turizma koji obuhvata vrste turizma za koje u Kantonu postoje resursi. Neophodno je usmjeriti pažnju na razvoj turističke infrastrukture i povećanje kvaliteta turističke ponude, uz promociju i povezivanje u regionalni turistički proizvod i turističke lance vrijednosti. Kroz razvoj turizma, omogućit će se pozitivni efekti na rast investicija i prometa u sektoru hotelijerstva i ugostiteljstva, što će, u konačnici, utjecati i na rast BDP-a, broj noćenja, broj ležaja i zapošljavanja u sektoru turizma.

Za razvoj svih sektora privrede, od posebne važnosti je izgradnja povoljnoga poslovnog okruženja, kao i unapređenje poslovne infrastrukture i usluga kako bi se omogućila održivost preduzeća i obrta te poticalo poduzetništvo, uz samozapošljavanje i održivost postojećih radnih mjesta.

Pandemija koronavirusa je dovela do značajnih poremećaja na globalnom tržištu, koji se odnose na usporavanje ekonomskog razvoja i negativnu stopu rasta (recesija), smanjenje izvoza, poremećaje u lancu snabdijevanja, probleme u transportu, smanjenje prihoda preduzeća, smanjenje zaposlenosti, te smanjenje dohotka i potrošnje stanovništva. S druge strane, pandemiju treba iskoristiti kao priliku za repozicioniranje sektora, u smislu povećanja obima proizvodnje, smanjenja obima uvoza (sirovina i finalnih proizvoda) i povećanja obima izvoza. Radi prevazilaženja efekata pandemije i doprinosa ostvarenju ishoda na nivou prioriteta ekonomskog razvoja, definisane su i posebne mjere koje obuhvataju hitne i prateće aktivnosti za očuvanje

likvidnosti preduzeća, očuvanje nivoa zaposlenosti, očuvanje mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza, te niz aktivnosti za područja djelovanja po privrednim sektorima.

Tabela 56. Prioritetni ciljevi za prvi strateški cilj, s pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioritetni cilj	Pokazatelj krajnjeg rezultata	Početna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Poticati ruralni razvoj, uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	Prosječni broj zaposlenih lica u poljoprivredi i šumarstvu	1.745	2.850
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva, uključujući investicije poljoprivrednih gazdinstava (početna vrijednost je prikazana za 2018. godinu)	40.716	6.000
	Ukupna požnjevena površina svih kultura (u ha)	88.148	100.000
	Ukupni izvoz u području KD – poljoprivreda, šumarstvo i ribolov (u hiljadama KM)	6.415	8.500
	Ukupna proizvodnja šumskih sortimenata (u hiljadama m ³)	431	500
	Povećati konkurentnost industrije, kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju	Indeks obima industrijske proizvodnje	101,1
Ukupni izvoz (u hiljadama KM)		728.575	1.241.038
Pokrivenost uvoza izvozom		69,8	94,8
Iznos prosječne netoplaće u industriji (u KM)		759	929
Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma	Investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu (u hiljadama KM) (početna vrijednost je prikazana za 2018. godinu)	1.178	2.400
	Prosječna netoplaća u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	477	759
	Broj noćenja turista	90.381	180.762
	Broj ležaja	1.782	3.694
	Promet u ugostiteljstvu (podatak ne postoji)	-	43.500.000
	Broj zaposlenih lica u turizmu	2.377	3.400
Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održivi rast i zapošljavanje	Broj registrovanih poslovnih subjekata	13.179	15.263
	Ukupne ostvarene investicije (u hiljadama KM) (početna vrijednost je prikazana za 2018. godinu)	205.984	380.000
	Rang pozicija po indeksu razvijenosti Kantona u Federaciji (2019.)	0,63	1,12

Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane

Za ispunjenje strateškog cilja koji se odnosi na unapređenje kvaliteta življenja i održivoga društvenog okruženja, definisano je pet prioriteta. Svaki prioritet definisan je kao cilj specifičan za jednu oblast ili dvije oblasti društvenog života: obrazovanje, sport, kultura, zdravstvo, socijalna zaštita / zaštita, sigurnost građana i javna uprava. U definicijama prioriteta integrisani su ključni elementi globalnih ciljeva održivog razvoja i pristupi djelovanja u kriznim situacijama.

Prioritet u oblasti obrazovanja obuhvata sve aspekte poboljšanja kvaliteta obrazovnog sistema, od predškolskog obrazovanja do visokog školstva. Posebno je važno osigurati kvalitetan nastavni kadar i uslove za odvijanje nastave, te obrazovne programe uskladiti s potrebama tržišta rada. Jednako je važno raditi na poboljšanjima uslova za izvođenje inkluzivne nastave i posvetiti pažnju ranjivim grupama. Budući da je rad s darovitom djecom skrajnut zbog neprekidnog bavljenja ranjivim grupama, i da se dodatna nastava tek sporadično organizuje, iako spada u redovnu obavezu institucija, kao i dopunska nastava, potrebno je sistemski identifikovati i izdvojiti talente, naročito inteligentnu djecu i sve vrste darovitosti, kao i sistemski poboljšati kvalitet dodatne nastave na viši nivo. Potrebno je obavezati škole da kontinuirano i planski provode taj oblik nastave. Analogno tome, treba na fakultetima poticati naučnoistraživački rad, kao pretpostavku kvalitetnijeg studija upravo za nadprosječne studente, i njihovo vezanje za ovaj prostor – potrebno je raditi na sprečavanju „odljeva mozгова“.

U oblasti edukacije u školama za vozače motornih vozila, neophodno je uskladiti standarde i načine provedbe vozačkog ispita s onima koji se primjenjuju u zemljama Evropske unije, što bi kao cilj imalo priznavanje vozačke dozvole u zemljama EU-a, unapređenje cjelokupnog sistema osposobljavanja vozača uvođenjem informacijske tehnologije, te razvoj savremenog ispitnog sistema i njegova primjena u Bosni i Hercegovini. Saobraćaj i saobraćajna kultura, te prevencija i sprečavanje saobraćajnih nezgoda predstavljaju strateški važan segment obrazovnog sistema koji treba biti zastupljen u predškolskim, osnovnoškolskim, srednjoškolskim i visokoobrazovnim programima.

Mjere u sektoru obrazovanja trebaju težiti ka ostvarenju sljedećih poboljšanja:

- Predškolski odgoj: Program predškole (150 sati mjesečno), u smislu osiguranja za svu djecu u godini do polaska u školu do 500 sati;
- Osnovna škola: Osigurati dostupnost besplatnih udžbenika;
- Visoko obrazovanje: Osigurati digitalizaciju sistema visokog obrazovanja.

Uzimajući u obzir potrebu za povremenim djelovanjem u kriznim uslovima, kontinuirano treba poboljšavati sisteme za nastavu na daljinu i druge sisteme za fleksibilno izvođenje obrazovnog procesa.

Dešavanja na polju sporta i kulture potrebno je intenzivirati, uz poboljšavanje infrastrukture i drugih kapaciteta. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti razvitku univerzitetskih sportskih klubova. Također, potrebno je organizovati odgovarajuću promociju rekreativnih aktivnosti i kulturnih dešavanja, kako bi što više građana aktivno učestvovalo u zdravom načinu tjelesnog i duhovnog života. Za djelovanje u kriznim situacijama, poput pandemije COVID 19, razmatrat će se novi načini uključivanja građana u rad sportskih i kulturnih institucija.

Poboljšanja usluga u sektoru zdravstva i socijalne zaštite imaju poseban značaj u predstojećem strateškom periodu, s obzirom na to da su u toku pandemije COVID 19 uočeni problemi i ograničeni kapaciteti relevantnih institucija. U zdravstvu, u fokusu će biti poboljšanje kapaciteta za intenzivnu njegu, kao i poboljšanja za odgovarajuće pružanje svih zdravstvenih usluga građanima. U domenu socijalne zaštite, razmatrat će se novi pristupi i paketi pomoći licima u stanju potrebe, imajući u vidu da će se socijalna situacija pogoršati kao posljedica pandemije.

Pitanja sigurnosti građana, kao i poboljšanja u radu javnih institucija, obuhvatit će se tekućim reformama u radu javne uprave. Osim efikasnijeg sistema upravljanja razvojem, fokus će biti stavljen na jačanje transparentnosti i borbu protiv korupcije.

Tabela 57. Prioriteti za strateški cilj 2., s pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Unapređenje kvaliteta obrazovnog sistema	Broj djece koja uspješno završavaju osnovno i srednje obrazovanje	2.497 – osnovno obrazovanje	2.000 u osnovnim 1.800 u srednjim školama (zbog smanjenoga broja upisa učenika)
		2.690 – srednje obrazovanje	
	Broj djece koja ponavljaju školovanje	284	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>
	Omjer broja djece u osnovnom i srednjem obrazovanju prema broju nastavnika	10	13 u osnovnim 10 u srednjim školama
Unapređenje sporta i kulture	Iznos izdvajanja za sport (u KM)	856.900	1.000.000,00
	Iznos izdvajanja za kulturu (u KM)	834.000	1.000.000,00
Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti	Postotak zdravstveno osiguranih lica u odnosu na ukupno stanovništvo	83,33	85
	Broj korisnika socijalne pomoći / 1.000 stanovnika	36,5	33
	Iznos socijalnih izdvajanja (u KM)	10.564.200	12.677.040
Povećanje stepena sigurnosti građana	Broj kriminalnih djela	1.050	900
	Broj prijavljenih prestupnika	1.000	850
Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana	Stepen implementacije projekata iz Strategije razvoja Kantona (u postocima) (broj završenih projekata + broj projekata u toku / ukupni broj planiranih projekata za posmatranu godinu)	0,6	0,8
	Stepen finansijske	0,47	0,65

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	implementacije Strategije razvoja Kantona (u postotcima) (realizovana finansijska sredstva za projekte, u KM / ukupno planirani iznos finansijskih sredstava za realizaciju projekata u posmatranoj godini, u KM)		
	Stepen implementacije naprednih sistema kontrole s ciljem smanjenja korupcije	<i>Upisati polaznu vrijednost</i>	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>

Strateški cilj 3: Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu

Prioriteti za poboljšanje stanja okoliša i javne infrastrukture obuhvataju tri kompleksne oblasti. Stoga, svaki prioritet pokriva nekoliko užih tematskih cjelina i, pri tome, integrira ključne elemente globalnih ciljeva održivog razvoja.

Potreba za uspostavom funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem bila je prepoznata u ranijem strateškom periodu, ali na tom planu nije se desio značajan pomak. Iz tog razloga, potrebno je uložiti dodatne napore za razvijanje sistemskoga pristupa i izgradnju kapaciteta za mjerenje kvaliteta (monitoring) okolišnih medija i odgovarajuće reagovanje u smislu zaštite okoliša.

U domenu komunalnih usluga, potrebno je kontinuirano raditi u dva pravca. Prvo, raditi na poboljšanju kvaliteta usluga i dostupnosti usluga za građane. Drugo, osigurati izgradnju nove i poboljšanje postojeće javne infrastrukture za upravljanje otpadom, vodosnabdijevanje, saobraćaj, energiju i telekomunikacije, uz okolišno prihvatljiva rješenja radi smanjenja zagađenja.

Sveukupna zaštita prirodnih resursa postići će se kroz održivo i energetske efikasno upravljanje i korištenje resursa. Na prvom mjestu, poboljšanja treba uvesti u upravljanje prostorom i relevantnu regulativu (uključujući prostornoplansku dokumentaciju). U domenu energetske efikasnosti poboljšanja se trebaju primarno uvoditi u javne zgrade (u vlasništvu Kantona), a, u saradnji s jedinicama lokalne samouprave, treba podržati sheme poticaja i druge aktivnosti za energetske efikasna rješenja u proizvodnim procesima, načinima za dobijanje energije iz obnovljivih i alternativnih izvora energije, itd.

Tabela 58. Prioriteti za strateški cilj 3, s pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na nivou prioriteta	Početna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Uspostava funkcionalnog sistema za integrisano upravljanje okolišem	Postotak pogona i postrojenja koji dostavljaju podatke o emisijama u okoliš	1%	90%
	Stepen implementacije Kantonalnoga plana zaštite okoliša (2015.–2025.)	<i>Upisati polaznu vrijednost</i>	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>
	Donošenje zakonske regulative o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata	Ne postoji zakonska regulativa	Donesena zakonska regulativa 2021.
	Smanjenje ukupne površine u Kantonu sumnjive na zagađenost minama (u m ²)	111.443.504 m ²	75.000.000 m ² (smanjenje ~ 5.000.000 m ² /g)
Poboljšanje kvaliteta komunalnih usluga, uz značajno unapređenje komunalne infrastrukture	Dostupnost usluge javne kanalizacijske mreže (postotak stanovništva)	36,82%	46%
	Implementacija KPUO-a i uspostava sistema informisanja o količinama i vrstama, te načinu prikupljanja i tretmana otpada	Djelimično uspostavljen sistem	Potpuno uspostavljen sistem
	Postotak gubitaka vode u vodovodnim sistemima	55,44%	50%
Osigurana zaštita prirodnih resursa kroz održivo i energetski efikasno upravljanje i korištenje resursa	Količina proizvedene energije iz obnovljivih izvora (HE, MHE, SE)	469845 MWh	500000 MWh (povećanje 1%/g)
	Smanjenje potrošnje čvrstih goriva za proizvodnju toplotne energije u Kantonu	142.351,55 t	140.000,00 t (smanjenje ~ 300 t/g)

10. OPIS MJERA

Strateški cilj 1.

Prioritet 1.1. Poticati ruralni razvoj, uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije

1.1.1. Unapređenje kapaciteta, kvaliteta, promocije i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje

Osigurati efikasniju i pravedniju raspodjelu poticaja, osiguranje finansiranja i povećanje održivosti poljoprivrednih proizvođača. Podrška će biti usmjerena na povećanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, uz kontrolu kvaliteta i certifikaciju sigurnosti hrane (oznaka porijekla, geografska oznaka i oznaka tradicionalnoga proizvoda), kroz organsku i integralno-održivu proizvodnju i podršku razvoju biotehnologije. S aspekta negativnih utjecaja pandemije u sektoru poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja koje su planirane općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i sl.), a koje se provode za sve privredne sektore, kao i posebne aktivnosti koje su integrisane u mjere za prioritet u vezi s podrškom razvoju poljoprivrede.

1.1.2. Potpora razvijanju perspektivnih biljnih kultura i samozapošljavanju u poljoprivredi

Razvijanje intenzivne poljoprivredne proizvodnje perspektivnih biljnih kultura predstavlja jednu od ključnih razvojnih mjera u sektoru poljoprivrede u postpandemijskom periodu. Ključne biljne kulture i poljoprivredni proizvođači koji će dobiti potporu uključuju bobičasto / jagodičasto voće, autohtone poljoprivredne proizvode, te organske proizvode. Kako bi se naprijed navedeno uspješno razvijalo, bit će neophodno pružiti dodatnu potporu zaštiti i prevenciji zaraznih bolesti biljaka i životinja. Ova mjera ima poseban značaj i prioritet s aspekta sanacije šteta uzrokovanih pandemijom.

1.1.3. Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i održivo gospodarenje šumama

S obzirom na značaj šuma na kojima se zasniva održivo gospodarenje šumama, njihova struktura nije najpovoljnija. Za sve ostale kategorije šuma i šumskih zemljišta upitna je rentabilnost gospodarenja, odnosno veća su ulaganja od mogućega prihoda, te će se raditi na primjeni niza uzgojnih mjera, s ciljem unapređenja održivoga gospodarenja šumama, uključujući pošumljavanje goleti, uz redovnu proizvodnju sjemena i sadnog materijala te provođenje mjera za zaštitu šuma. Pri tome, s obzirom na to da Bosna i Hercegovina sada ima svoj FSC standard, radit će se na jačanju kapaciteta i redovnoj primjeni FSC standarda za certificiranje gospodarenja šumama na području Kantona, za unapređenje ekoloških i ekonomskih performansi gospodarenja šumama na području Kantona.

Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost industrije, kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju

1.2.1. Jačanje konkurentnosti MSP-a te izvoza, uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda

U okviru ove mjere pružat će se podrška malim i srednjim preduzećima za unapređenje konkurentnosti, kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda. Cilj ove mjere je povećanje investicija u nove tehnologije i opremu (uključujući privlačenje stranih investicija i investicija dijaspore), uvođenje međunarodnih standarda, povećanje kvaliteta proizvoda, finalizacije i izvoza, uz kreiranje dodatne vrijednosti. Posebna pažnja će biti usmjerena na uključivanje preduzeća u lance vrijednosti i jačanje klastera u različitim sektorima, s ciljem povećanja umreženosti privrede i specijalizacije poslovanja, uz uključivanje u mreže dobavljača i kupaca, što će dovesti do povećanja proizvodnje intermedijarnih proizvoda, kao i niza pozitivnih efekata na ekonomski rast. S aspekta negativnih utjecaja pandemije u sektoru industrije, potrebne hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja planirane su u općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i sl.), a posebne aktivnosti usmjerene na očuvanje obima industrijske proizvodnje i izvoza integrisane su u mjere u okviru ovoga prioriteta za povećanje konkurentnosti industrije i izvoza.

1.2.2. Potpora istraživanju i eksploataciji potencijala mineralnih sirovina

U okviru ove mjere identifikovat će se baza i osnovne mineralne sirovine na području Kantona, te će se povećati investicije u modernizaciju postojećih i izgradnju novih kapaciteta. Poseban fokus će biti usmjeren na tehnološko inoviranje eksploatacije mineralnih sirovina i unapređenje sigurnosti u rudnicima.

1.2.3. Razvoj sektora informacijskih tehnologija i digitalizacije

Ubrzavanje procesa digitalizacije privrede i razvoj sektora informacijskih tehnologija je jedan od imperativa privrednog razvoja. Kako bi se ubrzao proces digitalizacije i informatizacije, u okviru ove mjere osigurat će se odgovarajuća podrška preduzećima, kroz programe razvoja IT znanja i vještina, stručno-konsultativna podrška u reorganizaciji procesa informatizacije, te olakšan pristup finansijskim sredstvima. Potrebno je podržati uvođenje e-trgovine i e-poslovanja, uključujući sektor usluga. Cilj je ojačati i domaći sektor informacijskih tehnologija te, osim doprinosa ukupnom razvoju sektora industrijske proizvodnje, u okviru ovoga prioriteta omogućiti i iskorištavanje značajnih potencijala za rast investicija, prihoda i izvoza, uz nova zapošljavanja u IT sektoru na području Kantona.

1.2.4. Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučnoistraživački sektor

Unapređenje konkurentnosti privrede u ciljnim sektorima, s potencijalom za rast (metaloprerađivačkom, drvoprerađivačkom, kožarsko-tekstilnom, IT sektoru i dr.), podrazumijeva i podršku u povezivanju preduzeća s naučnoistraživačkim institucijama, kako bi se unaprijedio transfer znanja i razvoj inovacija. Povećanje kvaliteta usluga NIR centara i laboratorija za primjenu novih tehnologija i inovacija u privredi će rezultirati povećanjem ukupnog indeksa obima industrijske proizvodnje, uz povećanje kvaliteta proizvoda, prihoda i izvoza privrednih subjekata i drugog.

Cilj je, u okviru ove mjere, pružiti podršku jačanju kapaciteta naučnoistraživačkih institucija i organizacija, te podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija.

Prioritet 1.3. Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma

1.3.1. Povećanje kvaliteta i promocije turističke ponude, uz valorizaciju turističkih resursa

S ciljem povećanja turističke valorizacije prirodnih i drugih resursa za razvoj turizma na području Kantona, potrebno je unaprijediti turističku infrastrukturu i usluge na području Kantona. Neophodno je definisanje turističke ponude Kantona za uključivanje u turističke lance vrijednosti, uz promociju i prodaju te operativno poslovanje preko digitalnih kanala. Uspostavljanje standarda kvaliteta i povećanje kvaliteta kadrova u sektoru turizma provodit će se kroz edukacije i saradnju s obrazovnim ustanovama, udruženjima i agencijama. S aspekta negativnih posljedica pandemije na sektor turizma, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja u tom sektoru. Hitne aktivnosti su planirane općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i sl.) koje se provode na sve privredne sektore. Posebne aktivnosti za podršku održivosti turizma se odnose na digitalizaciju i intenziviranje digitalne prodaje i promocije, uz fokus na *short-haul* putovanjima (putovanja u blizini), pojedinačnim turistima, doživljaju i iskustvu u prirodi, uz uvođenje sheme turističkih vaučera za povećanje dolazaka domaćih turista, te druga područja podrške iz mjera planiranih za sektor turizma.

1.3.2. Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija

Da bi se unaprijedio kvalitet turističke ponude na području Kantona, potrebno je obnoviti i revitalizirati objekte kulturno-historijske baštine, kao i urediti turističke destinacije za razvoj ruralnog turizma, izletišta, odmorišta itd. Razvoj turizma treba pratiti i razvoj drugih objekata turističke infrastrukture, kao i izrada nove i održavanje postojeće turističke signalizacije. Za razvoj turističkoga poduzetništva, neophodno je raditi na podizanju svijesti stanovništva o mogućnostima bavljenja turizmom, posebno u ruralnim regijama, uz očuvanje autohtonih i tradicionalnih proizvoda te autentične kulturne i prirodne baštine. Za razvoj ruralnog turizma, potrebno je raditi na revitalizaciji tradicijskih kuća, izgradnji smještajnih objekata, pretvaranju soba u seoskim domaćinstvima u smještajne kapacitete za turiste i slično.

Prioritet 1.4. Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje

1.4.1. Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju

Privredni razvoj i unapređenje konkurentnosti privrednih subjekata zahtijeva kreiranje poticajnog i pogodnog poslovnog okruženja. U procesu servisiranja privrede, neophodno je da javna uprava radi na povećanju primjene e-usluga za privrednike u svim segmentima poslovnih odnosa. Za ulazak u poslovne aktivnosti i izlazak iz poslovnih aktivnosti potrebno je pojednostaviti proces, ubrzati ga, te smanjiti troškove (*online* registracija, jednošalterski sistem registracije i izdavanja dozvola i slično), uz pristup stručnoj podršci i uslugama u tim procesima. Radi kreiranja većeg stepena održivosti, kao i atraktivnosti za investiranje, kako domaćih tako i stranih investitora, uključujući dijasporu, potrebno je, u saradnji s relevantnim federalnim institucijama, raditi na smanjenju finansijskih opterećenja za privrednike, pružanju poreznih olakšica i smanjivanju poreznih i neporeznih davanja te parafiskalnih nameta. Posebno značajno za podršku zapošljavanju je i smanjenje stope oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja u zemljama

EU-a, kako bi se smanjio rad nacrno i siva ekonomija. Također, neophodno je promovirati modele javno-privatnog partnerstva za povećanje mogućnosti finansiranja projekata primjenom ovih modela.

Pandemija koronavirusa je dovela do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju diskrecionog dohotka i potrošnje stanovništva, do usporavanja ekonomskog razvoja te negativnih stopa rasta (recesije), do problema u transportu, smanjenja obima proizvodnje, smanjenja prihoda preduzeća i smanjenja zaposlenosti, te su neophodne hitne mjere za održavanje likvidnosti i zapošljavanja. Neophodno je zakonski regulirati novčani iznos s kojim će Ministarstvo raspolagati u svrhu dodjele subvencija, ili povećati postojeća raspoloživa sredstva zbog toga što je ulaganje u privredne subjekte i subvencioniranje privrednih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i zapošljavanje. Provođenje ove mjere će ojačati sistemski pristup podrške poslovanju i dati osnovu za djelovanje i u drugim kriznim situacijama izazvanim vanjskim utjecajima.

1.4.2. Unapređenje stanja poslovne infrastrukture i usluga

Za prostorno organizovanje razvojnoga koncepta poduzetničkih aktivnosti, radit će se na unapređenju poduzetničke infrastrukture, unapređenju postojećih i razvoju novih poslovnih zona, poslovnih inkubatora, tehnoparkova i specijalizovanih centara za podršku poduzetništvu. Uz razvoj fizičke infrastrukture, kontinuirano će se unapređivati dostupnost i kvalitet stručnih usluga za podršku razvoju biznisa, kroz jačanje kapaciteta razvojnih agencija, centara i udruženja koja pružaju poslovne usluge poduzetnicima. Za unapređenje dostupnosti usluga privrednicima, neophodno je razviti i program poticaja ili sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga. Pri pružanju podrške, posebna pažnja će se obratiti i na unapređenje infrastrukture i usluga za podršku sektoru kreativne industrije (zanata, turizma, dizajna, primjene IT tehnologija, i slično).

Strateški cilj 2

Prioritet 2.1. Unapređenje kvaliteta obrazovnog sistema

2.1.1. Unapređenje predškolskog, osnovnog i srednjeg (posebno srednjeg strukovnog) odgoja i obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba, uz usklađivanje s društvenim i privrednim potrebama Kantona

U okviru ove mjere važno je kontinuirano raditi na:

- Unapređenju odnosa djece i omladine i svih relevantnih aktera spram znanja – izgraditi kult znanja umjesto kulta diplome;
- Kreiranju uslova za povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem;
- Izradi i usvajanju kvalitetnih propisa (zakona, podzakonskih akata i drugih dokumenata) iz oblasti obrazovanja, uz usklađivanje sa EU standardima i principima;
- Kreiranju obrazovnih programa, uključujući programe obrazovanja odraslih osoba, koji će osigurati veće mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje.

2.1.2. Unapređenje kapaciteta rukovođenja odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i kontinuirano stručno usavršavanje i vrednovanje zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama te jačanje inicijalnog obrazovanja nastavnog osoblja

Kroz realizaciju ove mjere radit će se na poboljšanju ukupnih kapaciteta institucija u sektoru obrazovanja, uz posebno detaljno razvijanje programa obuke / osposobljavanja / usavršavanja

rukovodilaca institucija da u svome poslu budu menadžeri, pragmatičari i edukatori sposobni nositi se sa zahtjevima tržišta.

Osim toga, od iznimne je važnosti osigurati da odgojitelji, te učitelji u osnovnim i profesori u srednjim školama imaju kvalitetan stručno-savjetodavni nadzor, prvenstveno u svrhu praćenja i evaluacije rada (prioritet u realizaciji projekata dati osnivanju zavoda / odjeljenja za stručno-savjetodavni nadzor odgojitelja / učitelja / profesora).

2.1.3. Unaprijediti sistem obrazovanja i obuke odraslih osoba, podrška programima prekvalifikacije i doškoloavanja, kao i stjecanjem srednje školske spreme

Realizacijom ove mjere potaknut će se ljudi na cjeloživotno učenje (LLL) i permanentno obrazovanje. Ključne oblasti djelovanja obuhvatit će analizu i unapređenje procesa obrazovanja odraslih osoba, sistema priznavanja neformalno i informalno stečenih znanja i vještina, te harmonizaciju svih spomenutih procesa i sistema s politikama zapošljavanja i socijalne zaštite.

Posebno je važno podržati programe neformalnog obrazovanja, koje realizuju nevladine organizacije s ciljem uključivanja osjetljivih grupa u društvene tokove.

Kada je u pitanju priznavanje neformalno i informalno stečenih znanja i vještina, obavezno treba uspostaviti saradnju s nevladinim organizacijama, kako bi se programi neformalnog i informalnog obrazovanja što više prilagodili stvarnim potrebama za obrazovanje u Kantonu.

U oblasti cjeloživotnog učenja treba ostvariti povezivanje s biznis-inkubatorima i na taj način omogućiti primjenu znanja kroz projekte zapošljavanja i samozapošljavanja.

2.1.4. Obnoviti (izgraditi) i opremiti odgojno-obrazovne ustanove

Cilj ove mjere je osigurati neophodnu i kvalitetnu infrastrukturu u skladu s obrazovnim standardima Evropske unije u oblasti obrazovanja. Za realizaciju mjere, ključne oblasti djelovanja odnose se na izradu projektno-tehničke dokumentacije za prioritetne objekte i na realizaciju tih projekata u smislu obnavljanja postojećih i izgradnju novih objekata za odgojno-obrazovne ustanove.

Veoma je važno planski pristupiti realizaciji ove mjere kroz izradu plana obnove postojećih objekata, s utvrđenom listom prioritetnih projekata, kako bi se što bolje iskoristili postojeći resursi.

2.1.5. Unapređenje saobraćajnog odgoja, kulture i obrazovanja te usklađivanje standarda, kao i načina provedbe vozačkog ispita (osposobljavanje kandidata za vozače motornih vozila, edukacija učesnika u saobraćaju, edukacija djece, učenika i studenata)

Cilj ove mjere je uskladiti standarde i načine provedbe vozačkog ispita (testa) iz predmeta Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama (PPSSP) i Prva pomoć (PP) s onima koji se primjenjuju u zemljama Evropske unije (što ima cilj priznavanje vozačke dozvole u zemljama EU-a) te unapređenje cjelokupnog sistema osposobljavanja vozača uvođenjem informacijske tehnologije, kao i razvoj savremenog ispitnog sistema i njegova primjena u Bosni i Hercegovini.

Veoma je važno planski pristupiti realizaciji ove mjere. Stoga je neophodno osigurati provedbu pilot-projekta – polaganje ispita iz predmeta Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i Prva pomoć, na računaru, u ispitnom centru Travnik, a kasnije u šest centara.

Izrada sveobuhvatne strategije saobraćajne edukacije utemeljene na novom konceptu i novim tehnologijama kojima će se utvrditi mjere za sistemsku provedbu programa, akcija, i aktivnosti saobraćajne preventive i saobraćajne kulture u dječijim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te u ostalim obrazovnim ustanovama

Povećati sigurnost i zaštitu djece svih uzrasta, učenika, studenata i svih drugih učesnika u saobraćaju te smanjiti njihovo stradavanje u saobraćaju.

Prioritet 2.2. Unapređenje sporta i kulture

2.2.1. Obnoviti i opremiti prostore za provedbu kulturnih aktivnosti i podići svijest omladine o važnosti kulture

Ova mjera se realizuje kako bi se osigurala obnova i održiva upotreba infrastrukture u oblasti kulture u svrhu zaštite kulturnog naslijeđa, te afirmacija kulturnog identiteta svakog pojedinca. Ključne oblasti djelovanja uključuju obnavljanje i izgradnju ustanova kulture, donošenje propisa i strategija, te izradu registra javnih ustanova iz oblasti kulture.

2.2.2. Obnoviti i opremiti sportske objekte te podići svijest omladine o važnosti bavljenja sportskim aktivnostima

Realizacijom ove mjere potiče se stanovništvo (mlade i odrasle osobe) na aktivnije bavljenje sportskim aktivnostima u svrhu unapređenja kvaliteta življenja koje doprinosi očuvanju zdravlja. Ključne oblasti djelovanja obuhvataju obnovu i izgradnju objekata za sportske aktivnosti, izradu strateških dokumenata i registra sportskih udruženja i stručnih radnika.

U okviru strategije sporta Kantona treba predvidjeti izradu pravilnika o planskom korištenju sportskih objekata, gdje bi se posebni / olakšavajući uslovi korištenja predvidjeli za treniranje djece i mladih osoba, kao i za treninge klubova i sportova koji su posebno važni. To podrazumijeva donošenje odluka o posebnim uslovima korištenja za određene klubove, ciljne grupe i sportove.

Prioritet 2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti

2.3.1. Unapređenje planskog pristupa za finansijsku održivost zdravstvenog sistema s ciljem odgovarajućeg opremanja zdravstvenih ustanova medicinskim aparatima i lijekovima

Realizacijom ove mjere nastoje se smanjiti troškovi liječenja kroz uštede u finansijskom planu kantonalnog Zavoda za zdravstveno osiguranje. Također, pružit će se građanima neophodne zdravstvene usluge unutar Kantona te smanjiti lista čekanja za specifične zdravstvene usluge.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju nabavku medicinske opreme i aparata te nabavku lijekova, uz osiguranje dovoljnih fondova za te svrhe.

2.3.2. Informatičko povezivanje i digitalizacija procesa domova zdravlja i kantonalnog Zavoda za zdravstveno osiguranje u Kantonu

Realizacijom ove mjere potiče se jačanje kapaciteta primarne zdravstvene djelatnosti kroz nabavku neophodne računarske opreme.

Ključne oblasti djelovanja odnose se na informatičko uvezivanje domova zdravlja s kantonalnim Zavodom za zdravstveno osiguranje i kantonalnim Zavodom za javno zdravstvo (ZJZ).

2.3.3. Unapređenje pravnog okvira iz oblasti zdravstvenih usluga i rješavanje statusa bolničkih zdravstvenih ustanova

Realizacijom ove mjere uredit će se stanje u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti i smanjiti broj direktora i upravnih odbora u ustanovama za zdravstvenu zaštitu na području Kantona.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju izradu propisa za regulisanje rada zdravstvenih ustanova, usklađivanje propisa iz oblasti zdravstvenih usluga s federalnim propisima, izradu ključnih strateških dokumenata i osiguranje primjene svih važećih propisa.

Federalni Zakon o zdravstvenoj zaštiti objavljen je 2010. godine, a do 2021. godine kantonalni zakon nije s njime usklađen. Zavod za javno zdravstvo je u više navrata upućivao Ministarstvu zdravstva i socijalne politike inicijative za donošenje minimuma ključnih dokumenata, kao što su: usklađen kantonalni Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Strateški plan razvoja zdravstva za područje Kantona, Dokumentacionu osnovu za planiranje primarne zdravstvene zaštite, standarde i normative zdravstvene zaštite za Kanton, strateški plan razvoja kadrova u zdravstvu.

2.3.4. Unapređenje pristupa uslugama zdravstvene zaštite i njihove kvalitete, kroz jačanje kapaciteta liječničkih timova u zdravstvenim ustanovama, po općinama s područja Kantona

Realizacijom ove mjere povećat će se broj i kvalitet zdravstvenih usluga građanima Kantona, te racionalizirati troškovi korištenja zdravstvenih usluga. Uz to, uložiti će se naponi za uvođenje obaveznih zdravstvenih sistematskih pregleda svih osiguranika – građana Kantona.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju kreiranje uslova za uvođenje novih usluga, osnivanje centra za dijalizu, nabavku nove medicinske opreme (prvenstveno za dijalizu), kao i uvođenje strateškoga pristupa i planiranja razvoja stručnih profila – specijalizacija u zdravstvenim ustanovama. Također, ova mjera će obuhvatiti unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama

2.3.5. Povećanje socijalnih davanja korisnicima i poboljšanje statusa pojedinih oblika socijalne zaštite

Realizacijom ove mjere stvorit će se uslovi za poboljšanje položaja trenutnih korisnika i preduslovi za potencijalne korisnike kroz stalnu koordinaciju centara za socijalni rad / službi socijalne zaštite, kao organa koji provode postupak, te kantonalnog Ministarstva zdravstva i socijalne politike i Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, kao izvora finansiranja.

Nadalje, realizacijom ove mjere osigurat će se adekvatnija pojedinačna pomoć osiguranicima socijalne zaštite i povećati broj smještaja u srodničke i udomiteljske porodice. U isto vrijeme, smanjit će se broj smještaja u zavode za odgoj i obrazovanje te u zavode za brigu o mentalno-invalidnim licima, kao i broj socijalno patoloških pojava.

Kroz predviđene aktivnosti, posebno će se podržavati poboljšana ciljanost socijalne zaštite i odgovarajući odabir korisnika, odnosno ciljano usmjeravanje javnih rashoda za socijalnu zaštitu. Radit će se na unapređivanju sistema identifikacije i praćenja ranjivih porodica i porodica u riziku. Time će se adresirati problemi socijalne isključenosti marginaliziranih grupa.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju zbrinjavanje mentalno invalidnih lica, unapređenje pravnog okvira i javnih politika u oblasti socijalne zaštite, unapređenje udomiteljstva / hraniteljstva, te podrška starim i iznemoglim licima.

2.3.6. Jačanje materijalnih i kadrovskih kapaciteta pružalaca usluga socijalne zaštite u Kantonu

Realizacijom ove mjere povećava se djelotvornost pružanja socijalnih usluga i osigurava dostupnost informacija o korisnicima socijalne zaštite u Kantonu.

Također, ovom mjerom se nastoji unaprijediti međusektorska saradnja, infrastruktura i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite.

Ključne oblasti djelovanja odnose se na jačanje infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga kroz proširenje i jačanje kapaciteta socijalnih ustanova, stručno usavršavanje zaposlenika i izradu baze podataka iz oblasti socijalne politike.

Prioritet 2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana

2.4.1. Unapređenje aktivnosti na suzbijanju kriminaliteta i povećanje stepena otkrivenosti počinilaca krivičnih djela

Realizacijom ove mjere nastoji se:

- Povećati stepen lične i imovinske sigurnosti građana;
- Povećati stepen povjerenja građana u agencije za provođenje zakona;
- Reduciranje mogućnosti viktimizacije.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju strateško djelovanje na prevenciji kriminaliteta, smanjenju viktimizacije, suzbijanju korupcije, suzbijanju zloupotrebe opojnih droga, jačanju zaštite djece, prevenciji maloljetničke delinkvencije te borbu protiv govora mržnje i krivičnih djela počinjenih nad manjinskim i ranjivim grupama.

2.4.2. Povećanje sigurnosti saobraćaja na cestama i sprečavanje narušavanja javnoga reda i mira

Realizacijom ove mjere nastoji se:

- Smanjiti broj saobraćajnih nezgoda i njihovih posljedica (smrtno stradalih, te teže i lakše ozlijeđenih lica);
- Smanjiti broj narušavanja javnoga reda i mira (ugostiteljski objekti, sportska takmičenja i slično);
- Poboljšanje sigurnosti saobraćaja na cestama povećanim nadzorom i odlučnijim sankcionisanjem za kršenje propisa.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju unapređenje kontrole i nadzora saobraćaja na cestama, povećanje sigurnosti učesnika u saobraćaju, prevenciju nereda (posebno na masovnim / javnim događajima) te intenziviranje međuinstitucijske saradnje i dosljednu primjenu propisa.

2.4.3. Unapređenje odnosa s okruženjem i jačanje povjerenja u rad policije

Realizacijom ove mjere osigurat će se da zajednica jača legitimitet i povjerenje u rad policije, te poboljšanje integriteta i zakonitog funkcionisanja policije. Time se nastoji doprinijeti poštivanju različitosti i povećanju tolerancije, te smanjenju konflikata u društvenoj zajednici.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju uspostavljanje saradnje s građanima i organizacijama civilnog društva u suzbijanju kažnjivih i devijantnih ponašanja, prvenstveno kroz jačanje koncepta „Rad policije u zajednici“. Također, djelovat će se i u pravcu jačanja saradnje s medijima kako bi se osigurala medijska pokrivenost aktivnosti kantonalnog Ministarstva unutrašnjih poslova.

2.4.4. Jačanje organizacijskih kapaciteta i profesionalnog razvoja

Realizacijom ove mjere osigurat će se stvaranje normativnih, kadrovskih, smještajnih i materijalno-tehničkih pretpostavki te unapređenja znanja, sposobnosti i vještina policijskih službenika, državnih službenika i namještenika za efikasniji rad Ministarstva unutrašnjih poslova.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju unapređenje normativnog okvira za rad Ministarstva unutrašnjih poslova, unapređenje upravljanja ljudskim resursima, modernizaciju tehničkih i logističkih kapaciteta.

Prioritet 2.5. Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana

2.5.1. Unapređenje kapaciteta kantonalnih institucija za upravljanje razvojem i dosljednu primjenu javnih politika

Realizacijom ove mjere unaprijedit će se efikasnost, efektivnost i transparentnost javne uprave u Kantonu. Namjera je da se ojača političko i institucionalno vođenje i koordinacija reforme javne uprave i ekonomskih reformi u Kantonu, uz fokus na građane i poslovni sektor, te uspostavi funkcionalna i racionalna organizacija javnog sektora. Posebno se namjerava raditi na jačanju sistema i koordinaciji izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama / strateškim dokumentima.

Također, poboljšat će se kapaciteti institucija za harmonizaciju kantonalnih propisa sa EU-ovom stečevinom, kao i kapaciteti za izradu kvalitetnih novih propisa i javnih politika te njihovo provođenje.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju izradu cjelovitoga plana djelovanja za reformske procese u kantonalnim institucijama, organizovanje obuka za državne službenike i zaposlenike javnih institucija, digitalizaciju i informatizaciju uprave, i borbu protiv korupcije.

Strateški cilj 3.

Prioritet 3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrisano upravljanje okolišem

3.1.1. Formiranje i vođenje evidencija podataka o stanju okoliša koji su potrebni za optimalno gospodarenje okolišem i njihova korištenja za ocjenu stanja okoliša i planiranje mjera zaštite okoliša

Realizacijom ove mjere poboljšat će se sistem vođenja evidencije zagađivača i zagađenja na prostoru Kantona i pružanje informacija o stanju okoliša na transparentan način. Također, uspostaviti će se kontinuirana kontrola zagađivača i zagađenja te poduzimanje mjera.

3.1.2. Jačanje kapaciteta Odjela za zaštitu okoliša (materijalnih i kadrovskih, te provođenje edukacija)

Kroz realizaciju ove mjere:

- Provođenje će se potrebne edukacije zaposlenika i stanovništva
- Stvorit će se pretpostavke (materijalne i kadrovske) za provođenje mjera za punu implementaciju Kantonalnoga plana zaštite okoliša (2015.–2025.) i Kantonalnoga plana upravljanja otpadom (2015.–2025.).

3.1.3. Dovršetak projekta izrade prostorno-planske dokumentacije Kantona

Kroz realizaciju ove mjere:

- Unaprijedit će se sistem evidencije i prostornoga planiranja
- Unaprijedit će se monitoring prostornih pojava i procesa

Povećat će se nivo transpozicije legislative kroz usaglašavanje i harmonizaciju prostornih planova na nivou općina, Kantona i Federacije

3.1.4. Sanacija crnih tačaka i klizišta

Realizacijom ove mjere smanjit će se pritisci na okoliš, prvenstveno sanacijom lokacija koje predstavljaju rizik za okoliš i stanovništvo, uključujući deminiranje kontaminiranih područja. U konačnici, očekuje se poboljšanje kvaliteta voda i tla.

3.1.5. Razvoj kapaciteta sistema zaštite i spašavanja te odgovora na prirodne i druge nesreće

Realizacijom ove mjere u Kantonu će se:

- Modernizovati i ojačati kapacitete sistema zaštite i spašavanja, kroz realizaciju projekata opremanja (digitalizacija informacijsko-komunikacijskog sistema operativnih centara CZ-a), i obučavanja (osnivanje edukacijskog centra), čime će se umanjiti negativni efekti prirodnih i drugih nesreća na sigurnost građana;
- Osigurati logističku podršku kroz uspostavljanje skladišta za materijalno-tehnička sredstva i opremu te osnivanje službe za logističku podršku kao dijela struktura civilne zaštite.

Prioritet 3.2. Poboljšanje kvaliteta komunalnih usluga, uz značajno unapređenje komunalne infrastrukture

3.2.1. Unapređenje i razvoj kanalizacijske infrastrukture, sistema prikupljanja i sistema prečišćavanja otpadnih voda

Realizacijom ove mjere unaprijedit će se sistem prikupljanja, tretmana i ispuštanja otpadnih voda. Ključne oblasti djelovanja odnose se na obnovu postojeće i proširenje kanalizacijske mreže, izradu projektno-planske dokumentacije za projekte obnove i izgradnju novih dijelova mreže, te izvođenje planiranih radova.

3.2.2. Unapređenje infrastrukture za prihvata, selektiranje – odvajanje korisnog otpada, reciklažu, transfer i krajnje zbrinjavanje nekorisnog komunalnog otpada

Realizacijom ove mjere ostvarit će se:

- Podizanje svijesti o potrebi selektiranja – odvajanja korisnog otpada i reciklaže;
- Unapređenje stanja upravljanja otpadom, kroz formiranje mreže lokalnih centara i punktova za odvojeno prikupljanje otpada;
- Formiranje regionalnih centara za upravljanjem otpadom (RCUO).

Time će se stvoriti osnova za unapređivanje integralnog upravljanja otpadom i razvijanje sistema cirkularne ekonomije u budućnosti.

3.2.3. Zaštita i unapređenje vodosnabdijevanja

Kroz realizaciju ove mjere namjerava se rekonstruisati i modernizovati sistem vodosnabdijevanja, te povećati stepen pokrivenosti vodosnabdijevanjem i kvalitet usluga vodosnabdijevanja.

Ključne oblasti djelovanja obuhvataju: obnovu postojeće i proširenje vodovodne mreže te poboljšanje upravljanja lokalnim vodovodima.

Prioritet 3.3. Osiguranje zaštite prirodnih resursa kroz održivo i energetske efikasno korištenje resursa

3.3.1. Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti (E.E.) javnih i privrednih objekata i ekonomičnijeg korištenja energije kao instrumenta za sprečavanje i kontrolu zagađenja

Ova mjera dovest će do:

- Podizanja svijesti o potrebi upravljanja energijom i koristima koje E.E. donosi;
- Smanjenja potrošnje energije kao ključnog instrumenta za sprečavanje zagađenja i kontrole zagađenja;
- Smanjenja negativnih utjecaja na okoliš, poboljšanje sigurnosti snabdijevanja energijom i zadovoljavanje rastuće potrošnje energije.

Realizacijom ove mjere doprinijet će se smanjenju emisije zagađujućih materija i stakleničkih gasova, odnosno dekarbonizaciji energetskega sektora.

Ključno područje djelovanje odnosi se na poboljšanu energijsku efikasnost zgrada. Paralelno će se nastojati ostvariti povezivanje s mjerama i projektima iz ekonomskog sektora, kako bi se podrška pružila malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energetske efikasnosti (principi „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“).

3.3.2. Povećanje zaštite i očuvanja prirodnih područja koja imaju nemjerljivu prirodnu i kulturno-historijsku vrijednost

Ova mjera dovest će do:

- Podizanja svijesti o očuvanju i zaštiti okoliša te održivom korištenju resursa;
- Smanjenja negativnih antropogenih utjecaja na područja koja imaju prirodni ili kulturno-historijski značaj;
- Zaštita područja koja imaju veliki prirodni i kulturno-historijski značaj;
- Određivanje modela zaštite za područja visoke prirodne vrijednosti.

11. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR

Tabela 59. Indikativni finansijski okvir

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR						
STRATEGIJE RAZVOJA SREDNJOBOSANSKOG KANTONA 2021.–2027.						
Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere		Struktura finansiranja (u postocima)	Ukupno (u milionima KM)	Budžet institucije (u milionima KM)	Ostali izvori	
					(u milionima KM)	Naziv potencijalnog izvora
1.	Poticati održivi ekonomski razvoj	28,68%	130,5	78	52,5	
1.1.	Poticati ruralni razvoj, uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	7,03%	32	19	13	
1.1.1.	Unapređenje kapaciteta, kvaliteta, promocije i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje		20	15	5	Budžeti JLS
1.1.2.	Potpora razvijanju perspektivnih biljnih kultura i samozapošljavanju u poljoprivredi		8	3	5	Budžet Federacije, budžeti JLS-a u Kantonu, fondovi EU-a i fondovi drugih donatora; krediti za poljoprivredu
1.1.3.	Unapređenje kapaciteta u šumskoprivrednom društvu i održivo gospodarenje šumama		4	1	3	Budžet Šumskoprivrednog društva "Srednjobosanske šume", d. o. o.; donatorska sredstva
1.2.	Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju	10,55%	48	31	17	
1.2.1.	Jačanje konkurentnosti MSP-a i izvoza, uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda		15	10	5	Budžet Federacije, budžeti JLS-a u sastavu Kantona, EU fondovi i donatori
1.2.2.	Potpora istraživanju i eksploataciji potencijala mineralnih sirovina		25	15	10	Budžet Federacije, budžeti JLS-a u sastavu Kantona
1.2.3.	Razvoj sektora informacijskih tehnologija i digitalizacije		3	2	1	Budžet Federacije, EU fondovi i donatori
1.2.4.	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučnoistraživački sektor		5	4	1	Budžet Federacije, EU i drugi donatori
1.3.	Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma	6,26%	28,5	13	15,5	
1.3.1.	Povećanje kvaliteta i promocije turističke ponude, uz valorizaciju turističkih resursa		13	3	10	Budžet Federacije, budžeti JLS-a u sastavu Kantona, međunarodni donatori, koncesionari
1.3.2.	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija		15,5	10	5,5	Budžet Federacije, EU fondovi, Turistička zajednica Kantona
1.4.	Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje	4,84%	22	15	7	
1.4.1.	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju		12	10	2	Budžet Federacije, budžeti JLS-a na području Kantona
1.4.2.	Unapređenje stanja poslovne infrastrukture i usluga		10	5	5	Budžet Federacije, budžeti JLS-a na području Kantona
2.	Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane	58,60%	266,6	192,4	74,2	
2.1.	Unapređenje kvaliteta obrazovnog sistema za sve građane	12,37%	56,3	56,3	0	
2.1.1.	Unapređenje predškolskog, osnovnog i srednjeg (posebno srednjeg strukovnog) odgoja i obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba, uz usklađivanje s društvenim i privrednim potrebama Kantona		20,3	20,3		
2.1.2.	Unapređenje kapacitete rukovođenja odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i kontinuirano stručno usavršavanje i vrednovanje zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama te jačanje		3	3		

	inicijalnog obrazovanja nastavnog osoblja					
2.1.3.	Unapređenje sistema obrazovanja i obuke odraslih osoba, podrška programu prekvalifikacije i doškoloavanja za stjecanje srednje školske spreme		1	1		
2.1.4.	Obnova (izgradnja) i opremanje odgojno-obrazovnih ustanova		30	30		
2.1.5.	Unapređenje saobraćajnog odgoja, kulture i obrazovanja te usklađivanje standarda, kao i načina provedbe vozačkog ispita (osposobljavanje kandidata za vozače motornih vozila, edukacija učesnika u saobraćaju, edukacija djece, učenika i studenata)		2	2		
2.2.	Unapređenje sporta i kulture	0,88%	4	4	0	
2.2.1.	Obnoviti i opremiti prostore za provedbu kulturnih aktivnosti i podići svijest omladine o važnosti kulture		2	2		
2.2.2.	Obnoviti i opremiti sportske objekte i podići svijest omladine o važnosti bavljenja sportskim aktivnostima		2	2		
2.3.	Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalne zaštite	43,87%	199,6	125,4	74,2	
2.3.1.	Unapređenje planskoga pristupa za finansijsku održivost zdravstvenog sistema, s ciljem odgovarajućeg opremanja zdravstvenih ustanova medicinskim aparatima i lijekovima		1	0,2	0,8	Zavod za zdravstveno osiguranje (ZZO) Kantona, donacije
2.3.2.	Informatičko povezivanje i digitalizacija procesa domova zdravlja i kantonalnog Zavoda za zdravstveno osiguranje u Kantonu		3	3		Federalno ministarstvo zdravstva, kredit Svjetske banke
2.3.3.	Unapređenje pravnog okvira iz oblasti zdravstvenih usluga i rješavanje statusa bolničkih zdravstvenih ustanova		0,2	0,1	0,1	Zavod za zdravstveno osiguranje Kantona
2.3.4.	Unapređenje pristupa i kvaliteta usluga zdravstvene zaštite, kroz jačanje kapaciteta liječničkih timova u zdravstvenim ustanovama u općinama na području Kantona		115	55	60	Zavod za zdravstveno osiguranje Kantona
2.3.5.	Povećanje socijalnih davanja korisnicima i poboljšanje statusa pojedinih oblika socijalne zaštite		80	67	13	Budžet Federacije
2.3.6.	Jačanje materijalnih i kadrovskih kapaciteta pružatelja usluga socijalne zaštite u Kantonu		0,4	0,1	0,3	Budžeti JLS-a
2.4.	Povećanje stepena sigurnosti građana	1,36%	6,2	6,2	0	
2.4.1.	Unapređenje aktivnosti na suzbijanju kriminaliteta i povećanje stepena otkrivenosti počinilaca krivičnih djela		0,5	0,5		IPA fondovi i druge donacije
2.4.2.	Povećanje sigurnosti saobraćaja na cestama i sprečavanje narušavanja javnoga reda i mira		0,5	0,5		
2.4.3.	Unapređenje odnosa s okruženjem i jačanje povjerenja u rad policije		0,2	0,2		
2.4.4.	Jačanje organizacijskih kapaciteta i profesionalnog razvoja		5	5		
2.5.	Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana		0,5	0,5	0	
2.5.1.	Unapređenje kapaciteta kantonalnih institucija za upravljanje razvojem i dosljednu primjenu javnih politika		0,5	0,5		
3.	Poboljšanje stanja okoliša i javne infrastrukture	12,72%	57,875	1,515	56,36	
3.1.	Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem	0,49%	2,225	1,375	0,85	
3.1.1.	Formiranje i vođenje evidencija podataka o stanju okoliša koji su potrebni za optimalno gospodarenje okolišem i njihovo korištenje za ocjenu stanja okoliša i planiranje mjera zaštite okoliša		0,175	0,175		
3.1.2.	Jačanje kapaciteta Odjela za zaštitu okoliša (materijalnih, kadrovskih, provođenje edukacija)		0,14	0,14		

3.1.3.	Dovršetak projekta izrade prostorno-planske dokumentacije Kantona		0,06	0,06		
3.1.4.	Sanacija crnih tačaka i klizišta		0,35		0,35	Fond za zaštitu okoliša Federacije
3.1.5.	Razvoj kapaciteta sistema zaštite i spašavanja te odgovora na prirodne i druge nesreće		1,5	1	0,5	EU fondovi i drugo
3.2.	Poboljšanje kvaliteta komunalnih usluga, uz značajno unapređenje komunalne infrastrukture	11,51%	52,36	0	52,36	
3.2.1.	Unapređenje i razvoj kanalizacijske infrastrukture, sistema prikupljanja i sistema prečišćavanja otpadnih voda		2,31		2,31	Fond za zaštitu okoliša Federacije
3.2.2.	Unapređenje infrastrukture za prihvatanje, selektiranje – odvajanje korisnog otpada, reciklažu, transfer i krajnje zbrinjavanje nekorisnog komunalnog otpada		1,05		1,05	Fond za zaštitu okoliša Federacije
3.2.3.	Zaštita i unapređenje vodosnabdijevanja		49		49	Fond za zaštitu okoliša Federacije, kreditna sredstva EBRD-a, SIDA
3.3.	Osiguranje zaštite prirodnih resursa, kroz održivo i energetske efikasno korištenje resursa	0,72%	3,29	0,14	3,15	
3.3.1.	Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti (E.E.) javnih i privrednih objekata i ekonomičnijeg korištenja energije kao instrumenta sprečavanja i kontrole zagađenja		3,15		3,15	Fond za zaštitu okoliša Federacije
3.3.2.	Povećanje zaštite i očuvanja prirodnih područja koja imaju nemjerljivu prirodnu i kulturno-historijsku vrijednost		0,14	0,14		
Ukupno iz strateškog dokumenta		100,00%	454,975	271,915	183,06	
PREGLED PO IZVORIMA (u milionima KM)						
Budžetska sredstva		Kreditna sredstva		Ostali izvori		
271,915		48		135,06		
60%		10%		30%		

Indikativni finansijski okvir predstavlja pregled potrebnih finansijskih sredstava za implementaciju mjera, pri čemu se daje pregled i potencijalnih izvora sredstava. Strategijom razvoja Kantona predviđen je najveći iznos finansijskih sredstava za implementaciju drugog strateškog cilja, i to 58,60%, prvog 28,658% i trećeg 12,72%. Ukupna vrijednost planiranih strateških projekata iznosi oko 454 miliona KM. Postotak planiranih sredstava koji se odnosi na budžetska sredstva je 60%, dok se 30% odnosi na ostale izvore finansiranja i 10% na kreditna sredstva.

12. STRATEŠKI PROJEKTI

U skladu s članom 13. Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine, za implementaciju strateških dokumenata mogu se identifikovati strateški projekti kao intervencije najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti trebaju imati višestruki efekt na razvoj i njihova implementacija može biti osnov za pokretanje drugih projekata. Rezultati strateških projekata trebaju doprinijeti pozitivnom utjecaju na poboljšanje kvaliteta življenja veće grupe građana, a naročito socijalno ugroženih kategorija stanovništva, te omogućiti održivi rast i razvoj.

Strategijom razvoja Kantona za period od 2021. do 2027. godine definisano je ukupno 194 strateških projekata, organizovanih u 39 mjera i 11 prioriteta. Detaljan pregled strateških projekata, s očekivanim efektima i indikativnim finansijskim okvirom nalazi se u Aneksu 1.

13. USKLAĐENOST STRATEGIJE RAZVOJA S DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine¹⁸ utvrđuje obavezu vertikalne koordinacije i usklađivanja strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji, u pravcu definisanja zajedničkih razvojnih ciljeva. U tom smislu, Strategija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategija razvoja Kantona. Nadalje, Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine¹⁹ (član 16.) propisuje obavezu usklađenosti svih strateških dokumenata, odnosno nalaže potrebu za provjerom usklađenosti razvojnih pravaca i strateških ciljeva Strategije razvoja Kantona u odnosu na Strategiju razvoja Federacije, relevantne strateške dokumente Bosne i Hercegovine, relevantne dokumente iz procesa evropskih integracija i međunarodno prihvaćene globalne ciljeve održivog razvoja. U toku 2020. godine, paralelno sa izradom Strategije razvoja Kantona, tekao je proces izrade Strategije razvoja Federacije i Okvira ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, kojim se implementiraju ciljevi održivog razvoja iz UN-ove Agende 2030, u Bosni i Hercegovini. U ovom poglavlju tabelarno su prikazane poveznice Strategije razvoja Kantona s ovim dvama strateškim dokumentima.

Tabela 60. Pregled poveznica Strategije razvoja Srednjobosanskog kantona sa Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine i Okvirom ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

Strategija razvoja Kantona – strateški ciljevi i prioriteti	Strategija razvoja Federacije 2021.–2027.	Okvir ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini
Strateški cilj 1: Poticati održivi ekonomski razvoj	Strateški cilj 1: Ubrzan ekonomski razvoj; Strateški cilj 3: Resursno efikasan i održiv razvoj	Pravac razvoja: Pametni rast
Prioritet 1.1. Poticati ruralni razvoj, uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	Prioritet 3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora	Akcelerator: Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije
Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost industrije, kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju	Prioritet 1.1. Povećavati digitalizovanost ekonomije; Prioritet 1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija	Akcelerator: Povećanje investicija u infrastrukturu
Prioritet 1.3. Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma	Prioritet 1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	Akcelerator: Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem
Prioritet 1.4. Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje	Prioritet 1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora Prioritet 1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	Akcelerator: Povoljno okruženje za poduzetništvo i inovacije
Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane	Strateški cilj 2: Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj Strateški cilj 4: Efikasan, transparentan i odgovoran javni sektor	Pravci razvoja: Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom Pametni rast Društvo jednakih mogućnosti
Prioritet 2.1. Unapređenje kvaliteta obrazovnog sistema	Prioritet 2.1. Unapređivati obrazovni sistem	Akcelerator: Unapređenje pristupa i kvaliteta obrazovanja i obuke Akcelerator: Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema

¹⁸ Članovi 3. i 16. Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine

¹⁹ Član 16. Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine

Strategija razvoja Kantona – strateški ciljevi i prioriteti	Strategija razvoja Federacije 2021.–2027.	Okvir ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini
Prioritet 2.2. Unapređenje sporta i kulture	Prioritet 2.3. Poboljšavati rast stanovništva, stabilnost porodice i položaj mladih	Akcelerator: Povećanje investicija u infrastrukturu Akcelerator: Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema
Prioritet 2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalne zaštite	Prioritet 2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema Prioritet 2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost	Akcelerator: Unapređenje politika socijalne zaštite Akcelerator: Osiguranje pristupa efikasnoj zdravstvenoj zaštiti
Prioritet 2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana	Prioritet 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana Prioritet 2.3. Poboljšavati rast stanovništva, stabilnost porodice i položaj mladih	Akcelerator: Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava
Prioritet 2.5. Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana	Prioritet 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana	Akcelerator: Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor Akcelerator: Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava
Strateški cilj 3: Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu	Strateški cilj 3: Resursno efikasan i održiv razvoj	Pravac razvoja: Pametni rast
Prioritet 3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrisano upravljanje okolišem	Prioritet 3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa Prioritet 3.6. Povećati otpornost na krize	Akcelerator: Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem
Prioritet 3.2. Poboljšanje kvaliteta komunalnih usluga, uz značajno unapređenje komunalne infrastrukture	Prioritet 3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa Prioritet 3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora	Akcelerator: Povećanje investicija u infrastrukturu
Prioritet 3.3. Osigurana zaštita prirodnih resursa, kroz održivo i energetski efikasno upravljanje i korištenje resursa	Prioritet 3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa Prioritet 3.2. Unapređivati kvalitet zraka Prioritet 3.3. Povećati energijsku efikasnost	Akcelerator: Zeleni rast i čista energija

14. OKVIR ZA IMPLEMENTACIJU, MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGIJE RAZVOJA

U skladu s važećim propisima za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Federaciji, definišu se procesi i obaveze u domenu implementacije, monitoringa, izvještavanja i evaluacije Strategije razvoja Kantona. U nastavku teksta nalazi se opis odgovornih institucija, vrste postupaka, dinamika postupanja i okvir za rokove u pogledu ispunjavanja zakonskih obaveza u vezi s implementacijom, monitoringom, izvještavanjem i evaluacijom.

Implementacija

Implementacija Strategije razvoja Kantona ostvaruje se kroz primjenu alata koje definiše Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine i Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine. Propisani alati za implementaciju su akcioni plan implementacije strategije, smjernice za trogodišnje planiranje, te trogodišnji i godišnji planovi rada organa uprave na nivou kantonalnih organa uprave. Propisani alati za implementaciju kreiraju se u skladu s članom 19. Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine i članovima 10., 11. i 12. Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Akcioni plan implementacije strategije izrađuje se za planski period važenja strategije svake planske godine po principu planiranja za 1 + 2 godine, uz usklađivanje s procesom izrade i usvajanja smjernica. Akcioni plan minimalno sadrži sljedeće elemente: naziv strateškog cilja i prioriteta, naziv planiranih mjera i strateških projekata, s očekivanim rezultatima, nosioce realizacije, okvirnu finansijsku vrijednost, po godinama, i očekivane izvore finansiranja. Izradom akcionog plana koordinira Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Srednjobosanskog kantona, uz konsultacije s Vijećem za razvojno planiranje Srednjobosanskog kantona. Akcioni plan usvaja Vlada Kantona.

Implementacija, kroz izradu trogodišnjih planova rada organa uprave na nivou kantonalnih organa uprave, u skladu s podzakonskim okvirom, zasnovana je na početnom procesu izrade smjernica.

Smjernice se izrađuju svake godine za period od tri godine (1 + 2), sa sadržajem koji obuhvata oznaku nivoa za koji se izrađuje i periode na koji se odnose, svrhu smjernica, strateške pravce koji proizlaze iz Strategije razvoja, prioritete, mjere i strateške projekte, indikativni finansijski okvir i odgovarajuće indikatore. Smjernice priprema premijer Srednjobosanskog kantona, u saradnji s Uredom za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Srednjobosanskog kantona, a uz prethodne konsultacije i preporuke Vijeća za razvojno planiranje. Smjernice usvaja Vlada Kantona.

Trogodišnji plan rada kantonalnih organa uprave Kantona implementacijski je dokument koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvoja Kantona, te operacionalizira nadležnosti organa uprave i predstavlja temelj za izradu DOB-a i PJI-a. Prilikom izrade trogodišnjega plana rada, kantonalni organi uprave imaju obavezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije razvoja Kantona, s pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjega perioda. Trogodišnji plan rada se usvaja svake godine. U izradi trogodišnjega plana kantonalni organi uprave preuzimaju projekte i aktivnosti iz akcionoga plana.

Mjere iz Strategije razvoja se unose kao programi u trogodišnjem planu rada, a svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje se i kao program u DOB-u, s dodijeljenom šifrom. To znači da je mjera iz Strategije razvoja jednaka programu u trogodišnjem planu rada i DOB-u.

U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program, definišu se aktivnosti / projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja Kantona. Osim navedenoga, u trogodišnjem planu rada definiše se jedan glavni program kantonalnog organa uprave na osnovu strateških ciljeva i prioriteta iz Strategije razvoja Kantona i dokumenta smjernica.

Godišnji plan rada je implementacijski dokument koji sadrži, osim redovnih aktivnosti, i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se preduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteta i mjere iz usvojenih strateških dokumenata, a priprema se na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada kantonalni organi uprave preuzimaju odabrane programe iz trogodišnjega plana rada, uključujući i glavni program.

Osim godišnjega programa rada koji radi svaki organ uprave pojedinačno, u skladu s Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine i relevantnim kantonalnim propisima, izrađuje se **godišnji program rada Vlade Kantona**.

Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na internetskoj stranici Kantona.

Doprinos implementaciji Strategije razvoja Kantona daju i jedinice lokalne samouprave svojom obavezom da usklađuju strategije razvoja jedinica lokalne samouprave s kantonalnim strateškim dokumentima.

Monitoring i izvještavanje

Prema Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine i Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, procesi monitoringa i izvještavanja su obavezne radnje razvojnoga planiranja i upravljanja razvojem.

Monitoring je sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja Kantona, u svrhu preduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Kvalitetno obavljanje monitoringa podrazumijeva da svi kantonalni organi uprave trebaju uspostaviti i redovno ažurirati elektronske evidencije o implementaciji strategije, sa indikatorima ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije razvoja, kao i indikatorima iz godišnjega plana rada. Osnov za izradu izvještaja o radu organa uprave i izradu izvještaja o razvoju čine spomenute evidencije.

Izvještavanje, u skladu s važećim normativnim okvirom, podrazumijeva obavezu izrade godišnjih izvještaja o radu i izvještaj o razvoju.

Godišnji izvještaj o radu priprema se s namjerom praćenja provođenja planiranih aktivnosti i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa (mjera) organa i institucija na nivou Kantona.

U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi da li su i u kojoj mjeri provedene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, očekivani i ostvareni rezultati, planirana i utrošena sredstva

za izvršenje aktivnosti, te, za eventualno neprovođenje, razlog neprovođenju ili djelomičnom provođenju.

Godišnje izvještaje o radu izrađuju kantonalni organi uprave i Vlada Kantona, u skladu s Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine i relevantnim kantonalnim propisima.

Izvještaj o razvoju je implementacijski dokument kojim se, na godišnjem nivou, sagledavaju stepen implementacije i opći razvojni trendovi, kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata. Izvještaj o razvoju Kantona radi Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Srednjobosanskog kantona.

Osim naprijed navedenog, Ured koordinira procese monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji Strategije, što podrazumijeva aktivnu saradnju sa svim institucijama nosiocima implementacije i monitoringa. U tom smislu, značajnu ulogu ostvaruje i Vijeće za razvojno planiranje Kantona, koje ima savjetodavnu ulogu u procesima implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u Kantonu. Vijeće razmatra godišnji izvještaj o razvoju Kantona, daje preporuke za unapređenje implementacije i kvalitet samog izvještaja.

Vlada Kantona usvaja izvještaj o razvoju Kantona te ga, radi informisanja, dostavlja Skupštini Kantona.

Godišnji izvještaji o radu i izvještaj o razvoju objavljuju se na internetskoj stranici Kantona.

Evaluacija

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine definisane su vrste i procedure za provođenje evaluacije strateških dokumenata.

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne Strategije razvoja, prema definisanim kriterijima. Za strateške dokumente Kantona obavezna je *evaluacija u toku*, i ta obaveza postoji za Strategiju razvoja Kantona. *Evaluacija u toku* se provodi radi utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i osiguranja ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeći planski ciklus.

Evaluacija u toku će se raditi u predzadnjoj godini implementacije Strategije razvoja Kantona (2026. godine). Evaluaciju će provesti nezavisni vanjski evaluator, kojeg izabere Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Srednjobosanskog kantona.

Evaluacija se može raditi i na sredini perioda implementacije ako se za tim pokaže potreba, koju utvrđuje Vlada Kantona.

ANEKSI

Aneks 1. Detaljni pregled mjera, po strateškim ciljevima

STRATEGIJA RAZVOJA SREDNJOBOSANSKOG KANTONA ZA PERIOD 2021.–2027. GODINA

Programski okvir

STRATEŠKI CILJ1.

**Poticati održivi ekonomski
razvoj**

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj			
Prioritet	1.1. Poticati ruralni razvoj, uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije			
Naziv mjere	1.1.1. Unapređenje kapaciteta, kvaliteta, promocije i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati efikasniju i pravedniju raspodjelu poticaja, osiguranje finansiranja i povećanje održivosti poljoprivrednih proizvođača. Podrška će biti usmjerena na povećanje konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, uz kontrolu kvaliteta i certifikaciju sigurnosti hrane (oznaka porijekla, geografska oznaka i oznaka tradicionalnog proizvoda), kroz organsku i integralno održivu proizvodnju i podršku razvoju biotehnologije. S aspekta negativnih utjecaja pandemije u sektoru poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja koje su planirane općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i slično), a koje se provode u svim privrednim sektorima, kao i posebne aktivnosti koje su integrisane u mjere za prioritet u vezi s podrškom razvoju poljoprivrede.			
Strateški projekti	1.1.1.1.	Unapređenje i nadogradnja informacijskog sistema u poljoprivredi		
	1.1.1.2.	Podrška certifikaciji kvaliteta poljoprivrednih proizvoda i organskoj proizvodnji		
	1.1.1.3.	Podrška udruživanju poljoprivrednika, formiranju i jačanju zadruga, klastera te ukрупnjavanje		
	1.1.1.4.	Podrška izvozu i većem stepenu finalizacije poljoprivrednih proizvoda		
	1.1.1.5.	Promocija i brendiranje domaće poljoprivredne proizvodnje uz podršku sajmovima poljoprivrede koji se održavaju na području Kantona i učešću na sajmovima poljoprivrede u regiji		
	1.1.1.6.	Potpora izgradnji otkupnih kapaciteta za poljoprivredne proizvode		
	1.1.1.7.	Potpora stočarskoj proizvodnji i uvezivanju farmi s prerađivačima		
	1.1.1.8.	Zaštita i promocija brenda poljoprivrednih proizvoda i pasmina iz Kantona		
	1.1.1.9.	Promocija poljoprivrednih proizvođača i prehrambene industrije s područja Kantona		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva (u hiljadama KM)		100.000,00	500.000,00
	Broj novocertificiranih organskih proizvođača		20	40
	Površina državnoga zemljišta data u zakup poljoprivrednicima (u ha)		50	350
	Informacijski sistem, s podacima za sektor poljoprivrede		Registar poljoprivrednih gazdinstava na nivou Federacije	Aplikacija za obradu novčane podrške na nivou Kantona
	Broj agroklastera		0	2
	Broj i kapacitet nabavljenih hladnjača i sušara kroz potporu		0	2
	Broj brendiranih poljoprivrednih proizvoda		1	3

	Broj zaštićenih / certificiranih domaćih pasmina	3	5
	Broj nastupa na poljoprivrednim sajmovima	2	4
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Bolje iskorištavanje potencijala za razvoj poljoprivrede koje će dovesti do povećanja prinosa u poljoprivrednoj proizvodnji</p> <p>Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti</p> <p>Povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, povećanje održivosti i broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, te povećanje netoplaće i prihoda od poreza p/c</p>		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	<p>20.000.000,00 KM</p> <p>Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (15.000.000 KM), budžet JLS-a i ostali vanjski izvori (5.000.000 KM)</p>		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Općinske službe nadležne za privredu, zadruge, udruženja poljoprivrednika, Privredna komora Srednjobosanskog kantona		
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači s područja Kantona, predstavnici savjetodavnih službi		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj	
Prioritet	1.1. Poticati ruralni razvoj, uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	
Naziv mjere	1.1.2. Potpora razvijanju perspektivnih biljnih kultura i samozapošljavanju u poljoprivredi	
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Razvijanje intenzivne poljoprivredne proizvodnje perspektivnih biljnih kultura predstavlja jednu od ključnih razvojnih mjera u sektoru poljoprivrede u postpandemijskom periodu. Ključne biljne kulture i poljoprivredni proizvođači koji će dobiti potporu, uključuju bobičasto / jagodičasto voće, autohtone poljoprivredne proizvode, te organske proizvode. Kako bi se naprijed navedeno uspješno razvijalo, bit će neophodno pružiti dodatnu potporu zaštiti i prevenciji zaraznih bolesti biljaka i životinja. Ova mjera ima poseban značaj i prioritet s aspekta sanacije šteta uzrokovanih pandemijom.	
Strateški projekti	1.1.2.1.	Potpora poljoprivrednim proizvođačima za podizanje zasada bobičastog / jagodičastog voća
	1.1.2.2.	Potpora zaštiti i povećanju zasada autohtonih poljoprivrednih proizvoda
	1.1.2.3.	Potpora proizvodnji u zaštićenim prostorima
	1.1.2.4.	Potpora razvoju organske proizvodnje
	1.1.2.5.	Potpora zaštiti i prevenciji zaraznih bolesti biljaka i životinja
	1.1.2.6.	Potpora samozapošljavanju u poljoprivredi

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Iznos poticaja u poljoprivredi (u KM)	1.000.000,00	2.500.000,00
	Zasađene površine / zasađena stabla autohtonih vrsta (u ha)	7	20
	Zasađene površine pod jagodičastim / bobičastim voćem (u ha)	300	350
	Ukupna površina dodijeljenih plastenika (u ha)	0	1,5
	Broj registrovanih proizvođača organskih poljoprivrednih proizvoda	20	40
	Vrijednost dodijeljene potpore za zaštitu i prevenciju zaraznih bolesti biljaka i životinja	200.000,00	3.500.000,00
	Razvojni efekti i doprinosi mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje ukupnih prinosa u poljoprivrednoj proizvodnji; utjecaj na povećanje BDP-a, povećanje stope zaposlenosti, te povećanje netoplaće i prihoda od poreza p/c	
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	8.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (3.000.000 KM), Budžet Federacije, budžet JLS-a u Kantonu, fondovi EU-a i fondovi drugih donatora, krediti za poljoprivredu (5.000.000 KM)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, općinske službe nadležne za privredu, razvojne agencije, zadruge, udruženja poljoprivrednika		
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači s područja Kantona		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj
Prioritet	1.1. Poticati ruralni razvoj, uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije
Naziv mjere	1.1.3. Unapređenje kapaciteta u Šumskoprivrednom društvu i održivo gospodarenje šumama
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	S obzirom na značaj šuma na kojima se zasniva održivo gospodarenje šumama, njihova struktura nije najpovoljnija. Za sve ostale kategorije šuma i šumskih zemljišta upitna je rentabilnost gospodarenja, odnosno veća su ulaganja od mogućega prihoda, te će se raditi na primjeni niza uzgojnih mjera, s ciljem unapređenja održivoga gospodarenja šumama, uključujući pošumljavanje goleti, uz redovnu proizvodnju sjemena i sadnog materijala te provođenje mjera za zaštitu šuma. Pri tome, s obzirom da Bosna i Hercegovina sada ima svoj FSC standard, radit će se na jačanju kapaciteta i redovnoj primjeni FSC standarda za

	certificiranje gospodarenja šumama na području Kantona, za unapređenje ekoloških i ekonomskih performansi gospodarenja šumama Kantona.		
Strateški projekti	1.1.3.1.	Pošumljavanje ogoljenog i erozivnog zemljišta na lokacijama klizišta i drugim oštećenim područjima	
	1.1.3.2.	Deminiranje šumskih površina	
	1.1.3.3.	Intenzivan inspekcijski nadzor za suzbijanje nelegalne sječe šuma	
	1.1.3.4.	Jačanje kapaciteta Šumskoprivrednog društva	
	1.1.3.5.	Unapređenje primjene uzgojnih mjera gospodarenja šumama	
	1.1.3.6.	FSC certificiranje u gospodarenju šumama	
	1.1.3.7.	Promocija i edukacija u vezi s iskorištavanjem nedrvenih šumskih proizvoda	
	1.1.3.8.	Razvijanje svijesti javnosti o važnosti šuma te o mogućim negativnim posljedicama deforestacije i degradacije šuma	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Certificirane šumske površine prema FSC standardu (u ha)	186.000,00	200.000,00
	Ukupna izdvajanja namjenskih sredstava za oblast šumarstva u periodu Strategije (u KM)	700.000,00	1.000.000,00
	Uspješno godišnje certificiranje Šumskoprivrednog društva, u skladu sa FSC standardom (u periodu 2021.–2027.)	Četverogodišnje certificiranje	Jednogodišnje certificiranje
	Ukupna prodaja šumskih sortimenata (u hiljadama m ³)	450.000,00 m ³ /god.	500.000,00 m ³ /god.
	Broj prijava nelegalne sječe šume	800/god.	500/god.
	Pošumljena površina (u ha)	1.600 ha/god.	3.500 ha/god.
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, te povećanje netoplaće i prihoda od poreza p/c		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	4.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (1.000.000 KM), budžet Šumskoprivrednog društva „Srednjobosanske šume“, d. o. o., donatorska sredstva (3.000.000 KM)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Šumskoprivredno društvo „Srednjobosanske šume“, d. o. o.; BHMAC, udruženja građana koja se bave pitanjima okoliša		
Ciljne grupe	Preduzeća i obrtnici u sektoru drvne industrije, stanovnici Kantona		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj		
Prioritet	1.2. Povećati konkurentnost industrije, kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.2.1. Jačanje konkurentnosti MSP-a i izvoza, uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	U okviru ove mjere pružat će se podrška malim i srednjim preduzećima za unapređenje konkurentnosti, kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda. Ovom mjerom želi se postići to da se povećaju investicije u nove tehnologije i opremu (uključujući privlačenje stranih investicija i investicija dijaspore), uvođenje međunarodnih standarda, povećanje kvaliteta proizvoda, finalizacije i izvoza, uz kreiranje dodatne vrijednosti. Posebna pažnja će biti usmjerena na uključivanje preduzeća u lance vrijednosti i jačanje klastera u različitim sektorima, s ciljem povećanja umreženosti privrede i specijalizacije poslovanja, uz uključivanje u mreže dobavljača i kupaca, što će dovesti do povećanja proizvodnje intermedijarnih proizvoda, kao i niza pozitivnih efekata na ekonomski rast. S aspekta negativnih utjecaja pandemije u sektoru industrije, potrebne hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja planirane su u općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i slično), a posebne aktivnosti, usmjerene na očuvanje obima industrijske proizvodnje i izvoza, integrisane su u mjere u okviru ovoga prioriteta za povećanje konkurentnosti industrije i izvoza.		
Strateški projekti	1.2.1.1.	Potpora inovatorstvu na području Kantona	
	1.2.1.2.	Potpora očuvanju tradicionalnih zanata	
	1.2.1.3.	Potpora finalizaciji proizvoda u drvoprerađivačkoj industriji	
	1.2.1.4.	Jačanje proizvodnje kožarsko-tekstilnih brendova	
	1.2.1.5.	Uvođenje novih tehnologija i novih proizvoda u prerađivačkim kapacitetima (metaloprerađivačkog, drvoprerađivačkog, kožarsko-tekstilnog sektora)	
	1.2.1.6.	Uključivanje u lance vrijednosti i jačanje klastera (metaloprerađivački, kožarsko-industrijski, drvni)	
	1.2.1.7.	Povezivanje sa bh. dijasporom za investicije	
	1.2.1.8.	Podrška za izvoz i internacionalizaciju privrede	
	1.2.1.9.	Privlačenje FDI-ja, a posebno investicija iz EU-a radi supstitucije dobavljača iz Kine i repatrijacije investicija u EU (posebno s aspekta saniranja posljedica pandemije)	
	1.2.1.10.	Kontinuirano uvođenje olakšica za proizvodno-izvozna preduzeća	
	1.2.1.11.	Potpora uvođenju međunarodnih standarda u izvoznim preduzećima	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izdvajanja iz Budžeta Kantona za potporu malih i srednjih preduzeća (u KM)	1.100.000	1.800.000
	Broj podržanih inovatorskih projekata	35	60
	Izdvajanja iz Budžeta Kantona za potporu tradicionalnim zanatima	100.000	150.000
	Broj preduzeća koja su povećala stepen finalizacije proizvoda od drveta	30	45

	Broj podržanih preduzeća u metalnom sektoru	33	42
	Broj podržanih kožarsko-tekstilnih brendova	30	38
	Ukupni izvoz malih i srednjih preduzeća (u KM)	729.000.000	1.021.230.000
	Ukupni prihodi preduzeća (u KM)	4.131.713.046	5.120.000.000
	Broj novocertificiranih preduzeća	17	34
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti Doprinos povećanju fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne netoplaće i prihoda od poreza p/c		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	15.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (10.000.000 KM), Budžet Federacije, budžeti JLS-a u sastavu Kantona, EU fondovi i donatori (5.000.000 KM)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Općinske službe za privredu, Privredna komora Srednjobosanskog kantona, REZ agencija		
Ciljne grupe	Privredni subjekti, s izvoznom orijentacijom iz ciljnih sektora, MSP izvoznici		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj		
Prioritet	1.2. Povećati konkurentnost industrije, kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.2.2. Potpora istraživanju i eksploataciji potencijala mineralnih sirovina		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	U okviru ove mjere identifikovat će se baza i osnovne mineralne sirovine na području Kantona, te će se povećati investicije u modernizaciju postojećih i izgradnju novih kapaciteta. Poseban fokus će biti usmjeren na tehnološko inoviranje eksploatacije mineralnih sirovina i unapređenje sigurnosti u rudnicima.		
Strateški projekti	1.2.2.1.	Potpora geološkim istraživanjima na području Kantona	
	1.2.2.2.	Tehnološko inoviranje eksploatacije mineralnih sirovina	
	1.2.2.3.	Unapređenje sigurnosti u rudnicima	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj realizovanih geoloških istraživanja	10	15
	Vrijednost ostvarenih investicija u sektoru vađenja ruda i kamena (u KM)	1.500.000	2.500.000
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti		

	Doprinos povećanju fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne netoplaće i prihoda od poreza p/c
Indikativna konstrukcija, finansiranja s izvoriima	25.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (15.000.000 KM), Budžet Federacije, budžeti JLS-a u sastavu Kantona (10.000.000 KM)
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Srednjobosanskog kantona
Nosioci mjere	Općinske službe za privredu, odabrane istraživačke organizacije, Javno preduzeće Elektroprivreda, rudnici na području Kantona
Ciljne grupe	Nositelji koncesija, JLS na području Kantona, zaposlenici u rudarstvu

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj		
Prioritet	1.2. Povećati konkurentnost industrije kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.2.3. Razvoj sektora informacijskih tehnologija i digitalizacije		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Ubrzavanje procesa digitalizacije privrede i razvoj sektora informacijskih tehnologija jedan je od imperativa privrednog razvoja. Kako bi se ubrao proces digitalizacije i informatizacije, u okviru ove mjere osigurat će se odgovarajuća podrška preduzećima, kroz programe razvoja IT znanja i vještina, stručno-konsultativna podrška u reorganizaciji procesa informatizacije, te olakšan pristup finansijskim sredstvima. Potrebno je podržati uvođenje e-trgovine i e-poslovanja, uključujući sektor usluga. Cilj je ojačati i domaći sektor informacijskih tehnologija te, osim doprinosa ukupnom razvoju sektora industrijske proizvodnje u okviru ovoga prioriteta, omogućiti i iskorištavanje značajnih potencijala za rast investicija, prihoda i izvoza, uz nova zapošljavanja u IT sektoru na području Kantona.		
Strateški projekti	1.2.3.1.	Podrška digitalnoj transformaciji mikro, malih i srednjih preduzeća (proizvodnih i uslužnih) i uvođenje e-poslovanja i e-trgovine kroz programe podrške preduzećima	
	1.2.3.2.	Unapređenje digitalnih znanja i vještina	
	1.2.3.3.	Podrška preduzećima u IT sektoru za kreiranje i izvoz digitalnih rješenja	
	1.2.3.4.	Uspostavljanje digitalnih inovacijskih hubova / razvojnih efekt-centara, akceleratora	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Informacije i komunikacije (u hiljadama KM)	1.670.000	10.500.000
	Postotak poslovnih subjekata u području KD-a – informacije i komunikacije informacijskih tehnologija, od ukupnoga broja poslovnih subjekata	0,2%	3%

	Postotak zaposlenih osoba u sektoru informacijskih tehnologija, od ukupnoga broja zaposlenih lica	0,75%	6%
	Širokopojasni internetski promet, u milionima GB (FZS)	323	1.000
	Broj preduzeća s uspostavljenom e-trgovinom (EUROSTAT BiH)	22	50
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanja fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne netoplaće i prihoda od poreza p/c		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	3.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (2.000.000 KM), Budžet Federacije, EU fondovi i donatori (1.000.000 KM)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona, privredni subjekti, Privredna komora Srednjobosanskog kantona, udruženja i centri koji djeluju u IT sektoru, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, JLS na području Srednjobosanskog kantona		
Ciljne grupe	Preduzeća i obrtnici u sektoru MSP-a		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj	
Prioritet	1.2. Povećati konkurentnost industrije, kroz tehnološke inovacije i digitalizaciju	
Naziv mjere	1.2.4. Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor	
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Unapređenje konkurentnosti privrede u ciljnim sektorima, s potencijalom za rast (u metaloprerađivačkom, drvoprerađivačkom, kožarsko-tekstilnom, IT sektoru i drugom) podrazumijeva i podršku u povezivanju preduzeća s naučnoistraživačkim institucijama kako bi se unaprijedio transfer znanja i razvoj inovacija. Povećanje kvaliteta usluga NIR centara i laboratorija za primjenu novih tehnologija i inovacija u privredi rezultirat će povećanjem ukupnog indeksa obima industrijske proizvodnje, uz povećanje kvaliteta proizvoda, prihoda i izvoza privrednih subjekata, i drugo. U okviru ove mjere cilj je pružiti podršku jačanju kapaciteta naučnoistraživačkih institucija i organizacija te podršku transferu i razvoju tehnologija i inovacija.	
Strateški projekti	1.1.3.1.	Modernizacija opreme i usluga naučno-istraživačkih institucija i organizacija
	1.1.3.2.	Povezivanje privrede i naučnoistraživačkih institucija
	1.1.3.3.	Podrška inovatorstvu
	1.1.3.4.	Razvoj tržišta usmjerenih znanja te digitalnih znanja i vještina
	1.1.3.5.	Stručna podrška privrednim subjektima u procesima uvođenja standarda, novih tehnologija, novih proizvoda i kontrole kvaliteta

	1.1.3.6.	Jačanje kapaciteta za korištenje EU fondova koji podržavaju naučnoistraživački rad i razvoj inovacija
	1.1.3.7.	Razvoj kapaciteta naučnoistraživačke infrastrukture (tehnoparkova, laboratorija, inovacijskih centara, poslovnih inkubatora te digitalnih inovacijski hubova – nakon njihova uspostavljanja)
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	
		Polazne vrijednosti**
		Ciljne vrijednosti***
	Broj novocertificiranih preduzeća korisnika podrške	17
	Broj novih korisnika usluga NIR organizacija (projekti saradnje NIR – privreda)	17
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta (kroz povećanje ostvarenih investicija u nova sredstva za nove tehnologije i inovacije), povećanje fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne netoplaće te (kroz povećanje pokazatelja poslovanja preduzeća) povećanje prihoda od poreza p/c	
Indikativna konstrukcija, s finansiranju	finansijska s izvorima	5.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (4.000.000 KM), Budžet Federacije, EU i drugi donatori (1.000.000 KM)
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina	
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Srednjobosanskog kantona	
Nosioci mjere	Univerziteti, instituti, Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Srednjobosanskog kantona	
Ciljne grupe	Mikro, mala i srednja preduzeća i obrtnici	

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj
Prioritet	1.3. Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma
Naziv mjere	1.3.1. Povećanje kvaliteta i promocije turističke ponude, uz valorizaciju turističkih resursa
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Radi povećanja turističke valorizacije prirodnih i drugih resursa za razvoj turizma na području Kantona, potrebno je unaprijediti turističku infrastrukturu i usluge na području Kantona. Neophodno je definisanje turističke ponude Kantona za uključivanje u turističke lance vrijednosti, uz promociju, prodaju, te operativno poslovanje preko digitalnih kanala. Uspostavljanje standarda kvaliteta i povećanje kvaliteta kadrova u sektoru turizma provodit će se kroz edukaciju i saradnju s obrazovnim ustanovama, udruženjima i agencijama. S aspekta negativnih posljedica pandemije na sektor turizma, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja u sektoru turizma. Hitne aktivnosti su planirane općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i slično), koje se provode u svim privrednim sektorima. Posebne aktivnosti za podršku održivosti turizma odnose se na digitalizaciju i intenziviranje digitalne prodaje i promocije, uz fokus na <i>short-haul</i> putovanjima (putovanja u blizini), pojedinačnim turistima, doživljaju i iskustvu u prirodi, uz uvođenje sheme turističkih

	vaučera za povećanje dolazaka domaćih turista, te druga područja podrške iz mjera planiranih za sektor turizma.			
Strateški projekti	1.3.1.1.	Povećanje primjene savremenih znanja u turizmu, kroz formalne programe obrazovanja i obrazovanje odraslih osoba		
	1.3.1.2.	Uspostavljanje saradnje sektora turizma s obrazovnim i naučnim ustanovama u Kantonu		
	1.3.1.3.	Podrška digitalizaciji lanca vrijednosti u turizmu		
	1.3.1.4.	Modernizacija i povećanje kapaciteta banjsko-lječilišnog turizma		
	1.3.1.5.	Podrška promociji turističke ponude, uključujući nastupe na sajmovima turizma		
	1.3.1.6.	Uspostavljanje efikasne destinacijske menadžmentske organizacije – Turističke zajednice Kantona i turističkih infopultova		
	1.3.1.7.	Uspostavljanje sheme turističkih vaučera za podsticaj razvoju domaćeg turizma		
	1.3.1.8.	Potpora poduzetništvu u turizmu		
	1.3.1.9.	Promocija turističkih potencijala radi privlačenja investicija za izgradnju novih turističkih kapaciteta		
	1.3.1.10.	Potpora receptivnim turističkim agencijama koje se bave dovođenjem turista u Kanton		
	1.3.1.11.	Potpora edukaciji turističkih vodiča i lica zaposlenih u sektoru turizma		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Investicije za izgradnju novih turističkih kapaciteta		1.178.000	2.400.000
	Broj dolazaka turista		90.381	180.762
	Broj noćenja		1.782	3.694
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje ukupnoga prometa u hotelijerstvu i ugostiteljstvu, povećanje prosječne netoplaće u turizmu i ugostiteljstvu, te povećanje prihoda od poreza p/c			
Indikativna konstrukcija, s izvoriima finansiranja	13.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (3.000.000 KM), Budžet Federacije, budžeti JLS-a u sastavu Kantona, međunarodni donatori, koncesionari (10.000.000 KM)			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Srednjobosanskog kantona			
Nosioci mjere	Općinske službe za privredu, odabrane istraživačke organizacije, Javno preduzeće Elektroprivreda, rudnici na području Kantona			
Ciljne grupe	Nositelji koncesija, JLS na području Kantona, zaposlenici u rudarstvu			

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj		
Prioritet	1.3. Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma		
Naziv mjere	1.3.2. Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Da bi se unaprijedio kvalitet turističke ponude u Kantonu, potrebno je obnoviti i revitalizirati objekte kulturno-historijske baštine, kao i urediti turističke destinacije za razvoj ruralnog turizma, te izletišta, odmorišta itd. Razvoj turizma treba pratiti razvoj i drugih objekata turističke infrastrukture, kao i izrada nove i održavanje postojeće turističke signalizacije. Za razvoj turističkog poduzetništva, neophodno je raditi na podizanju svijesti stanovništva o mogućnostima bavljenja turizmom, posebno u ruralnim regijama, uz očuvanje autohtonih i tradicionalnih proizvoda, te autentične kulturne i prirodne baštine. Za razvoj ruralnog turizma, potrebno je raditi na revitalizaciji tradicijskih kuća, izgradnji smještajnih objekata, pretvaranju soba u seoskim domaćinstvima u smještajne kapacitete za turiste i slično.		
Strateški projekti	1.3.2.1.	Izgradnja i rekonstrukcija infrastrukture i objekata za razvoj turizma zasnovanog na kulturno-historijskom naslijeđu	
	1.3.2.2.	Razvoj <i>outdoor</i> i ruralnog turizma	
	1.3.2.3.	Uređenje izletišta i odmorišta	
	1.3.2.4.	Izrada i održavanje turističke signalizacije	
	1.3.2.5.	Izgradnja trim-staza i biciklističkih staza na pogodnim lokalitetima	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori		Polazne vrijednosti**
	Ukupne investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu		49.589.000
	Broj rekonstruisanih spomenika kulturno-historijskog naslijeđa i uređenih turističkih destinacija u toku implementacije Strategije		8
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a, poreznih prihoda i zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje prihoda u turizmu i ugostiteljstvu, povećanje plaća u turizmu i ugostiteljstvu		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	15.500.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (10.000.000 KM), Budžet Federacije, EU fondovi, Turistička zajednica Kantona (5.500.000 KM)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, privredni subjekti, Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, razvojne agencije, JLS na području Kantona, Turistička zajednica Kantona		
Ciljne grupe	Preduzeća i obrtnici u sektoru turizma i ugostiteljstva		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj
----------------------------------	---

Prioritet	1.4. Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održivi rast i zapošljavanje			
Naziv mjere	1.4.1. Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Privredni razvoj i unapređenje konkurentnosti privrednih subjekata zahtijeva kreiranje poticajnog i pogodnoga poslovnog okruženja. U procesu servisiranja privrede, neophodno je da javna uprava radi na povećanju primjene e-usluga za privrednike u svim segmentima poslovnih odnosa. Za ulazak u poslovne aktivnosti i izlazak iz poslovnih aktivnosti potrebno je pojednostaviti proces, ubrzati ga, te smanjiti troškove (<i>online</i> registracija, jednošalterski sistem registracije i izdavanja dozvola i slično), uz pristup stručnoj podršci i uslugama u tim procesima. S ciljem kreiranja većeg stepena održivosti, kao i atraktivnosti za investiranje, kako domaćih tako i stranih investitora, uključujući dijasporu, potrebno je, u saradnji s relevantnim federalnim institucijama, raditi na smanjenju finansijskih opterećenja za privrednike, pružanjem poreznih olakšica i smanjivanjem poreznih i neporeznih davanja te parafiskalnih nameta. Od posebnog značaja za podršku zapošljavanju je i smanjenje stope oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja u zemljama EU-a kako bi se smanjio rad nacрно i siva ekonomija. Također, neophodno je promovisati modele javno-privatnog partnerstva za povećanje mogućnosti finansiranja projekata primjenom tih modela.</p> <p>Pandemija koronavirusa dovela je do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju diskrecionog dohotka i potrošnje stanovništva, usporavanju ekonomskog razvoja i negativnim stopama rasta (recesiji), problemima u transportu, smanjenju obima proizvodnje, smanjenju prihoda preduzeća i smanjenju zaposlenosti, te su neophodne hitne mjere za održavanje likvidnosti i zapošljavanja. Neophodno je zakonski regulisati novčani iznos kojim će Ministarstvo privrede raspolagati u svrhu dodjele subvencija ili povećati postojeća raspoloživa sredstva, zbog toga što je ulaganje u privredne subjekte i subvencioniranje privrednih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i zapošljavanje. Provođenje te mjere će ojačati sistemski pristup podrške poslovanju i dati osnovu za djelovanje i u drugim kriznim situacijama izazvanim vanjskim utjecajima.</p>			
Strateški projekti	1.4.1.1.	Očuvanje likvidnosti preduzeća		
	1.4.1.2.	Očuvanje nivoa zaposlenosti		
	1.4.1.3.	Očuvanje mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza		
	1.4.1.4.	Povećanje primjene e-usluga u privredi		
	1.4.1.5.	Olakšavanje i ubrzavanje procesa ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje		
	1.4.1.6.	Smanjenje parafiskalnih nameta privrednicima		
	1.4.1.7.	Promocija modela i projekata javno-privatnog partnerstva		
	1.4.1.8.	Kreditno-garancijski fond (uz program podrške likvidnosti preduzeća i zanata)		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Ukupna vrijednost dodijeljenih poticaja (2021.–2027.)		1.820.000	2.600.000
	Ukupna vrijednost kreditnih zahtjeva preko Kreditno-garancijskog fonda za preduzeća (i zanate)		0	500.000

	Broj realizovanih novih projekata javno-privatnog partnerstva	0	5
	Porezni klin prosječne brutoplaće u Federaciji, u postotcima (izvor: FZS)	38,3	34,00
	Broj parafiskalnih nameta (naknada i taksa) FMF	578	289
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje obima industrijske proizvodnje, povećanje produktivnosti i profitabilnosti preduzeća		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	12.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (10.000.000 KM), Budžet Federacije, budžeti JLS-a na području Kantona (2.000.000 KM)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Privredni subjekti, razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, JLS na području Kantona		
Ciljne grupe	Preduzeća i obrtnici, investitori		

Veza sa strateškim ciljem	1. Poticati održivi ekonomski razvoj		
Prioritet	1.4. Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održiv rast i zapošljavanje		
Naziv mjere	1.4.2. Unapređenje stanja poslovne infrastrukture i usluga		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Za prostorno organizovani razvojni koncept poduzetničkih aktivnosti, radit će se na unapređenju poduzetničke infrastrukture, unapređenju postojećih i razvoju novih poslovnih zona, poslovnih inkubatora, tehnoparkova i specijalizovanih centara za podršku poduzetništvu. Uz razvoj fizičke infrastrukture, kontinuirano će se unapređivati dostupnost i kvalitet stručnih usluga za podršku razvoju biznisa, kroz jačanje kapaciteta razvojnih agencija, centara i udruženja koja pružaju poslovne usluge poduzetnicima. Za unapređenje dostupnosti usluga privrednicima, neophodno je razviti i program poticaja ili sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga. Pri pružanju podrške, posebna pažnja će se obratiti i na unapređenje infrastrukture i usluga za podršku sektoru kreativne industrije (zanata, turizma, dizajna, primjene IT tehnologija i slično).</p>		
Strateški projekti	1.4.2.1.	Izgradnja novih i širenje kapaciteta postojećih poslovnih zona	
	1.4.2.2.	Promocija investicijskih potencijala poslovnih zona Kantona	
	1.4.2.3.	Izgradnja / opremanje poslovnih inkubatora	
	1.4.2.4.	Analiza potreba za poduzetničkim vještinama malih i srednjih preduzeća	
	1.4.2.5.	Unapređenje kvaliteta i dostupnosti poslovnih usluga, uz sistem vaučera za korištenje poslovnih usluga (za poduzetnike koji imaju poteškoće u razvoju) i vaučere za usluge za inovacije	
	1.4.2.6.	Potpora edukacijama namijenjenim poduzetnicima	
	1.4.2.7.	Izgradnja brze ceste Lašva – Donji Vakuf	
	1.4.2.8.	Sanacija i rekonstrukcija regionalnih puteva	
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novih poslovnih zona, inkubatora ili centara	32	51
	Broj novih preduzeća u poslovnim zonama	50	85
	Dužina novoizgrađenih cesta	297,4	353,4
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Razvojni efekt – utjecaj na povećanje BDP-a i stope zaposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje obima industrijske proizvodnje, povećanje produktivnosti i profitabilnosti preduzeća</p>		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	<p>10.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (5.000.000 KM), Budžet Federacije, budžeti JLS-a na području Kantona (5.000.000 KM)</p>		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede Srednjobosanskog kantona, Federalna direkcija za ceste		
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, privredni subjekti, univerziteti u Kantonu, razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, JLS na području Kantona		
Ciljne grupe	Poslovne zone, inkubatori, tehnoparkovi, preduzeća i obrtnici u poslovnim zonama, inkubatorima i tehnoparkovima, univerziteti		

STRATEŠKI CILJ2.

**Unaprijediti kvalitet življenja
i održivoga društvenog
okruženja za sve građane**

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvaliteta življenja i održivoga društvenoga okruženja za sve građane			
Prioritet	2.1. Unapređenje kvalitete obrazovnog sistema			
Naziv mjere	2.1.1. Unapređenje predškolskog, osnovnog i srednjeg (posebno srednjeg stručnog) odgoja i obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba, uz usklađivanje s društvenim i privrednim potrebama Kantona			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>U okviru ove mjere važno je kontinuirano raditi na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - unapređenju odnosa djece i omladine i svih relevantnih aktera spram znanja - izgraditi funkcionalno znanje - kreiranju uvjeta za povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem - izradi i usvajanju kvalitetnih propisa (zakona, podzakonskih akata i drugih dokumenata) iz oblasti obrazovanja, uz usklađivanje sa EU standardima i principima - digitalizaciji sistema školstva na nivou Kantona, koja bi podrazumijevala uspostavu e-dnevnik, elektroničko štampanje obrazovnih isprava, kreiranje baze podataka na nivou škole i jedinstvene na nivou Ministarstva obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta, u svrhu analiziranja i identifikovanja stvarnog stanja i koraka za unapređenje kvaliteta rada u odgojno-obrazovnim ustanovama 			
Strateški projekti	2.1.1.1.	Izmjene i dopune postojećih zakona o predškolskom, osnovnom, srednjem odgoju i obrazovanju, visokom školstvu i obrazovanju odraslih osoba		
	2.1.1.2.	Donošenje zakona o srednjem strukovnom obrazovanju		
	2.1.1.3.	Izrada i donošenje inoviranih nastavnih planova i programa (NPP za srednje stručno obrazovanje)		
	2.1.1.4.	Uvođenje sistema eksterne mature u osnovnom i srednjem obrazovanju		
	2.1.1.5.	Provedba indeksa inkluzivnosti, od predškolskog do srednjeg obrazovanja (uključivanje lica s posebnim potrebama i lica iz ranjivih grupa stanovništva u redovni odgojno-obrazovni sistem)		
	2.1.1.6.	Povećanje kvaliteta usluga i kapaciteta institucija za predškolski odgoj i obrazovanje djece (uzrasta od 3 do 6 godina)		
	2.1.1.7.	Digitalizacija odgojno-obrazovnog sistema		
	2.1.1.8.	Osiguranje kontinuirane nabavke besplatnih udžbenika za sve učenike osnovnih škola na području Kantona		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj izmjena i dopuna postojećih zakona u sektoru obrazovanja		4	6
	Broj novih donesenih zakonskih i podzakonskih akata u sektoru obrazovanja		8	30
	Broj donesenih inoviranih NPP-a		12	35
	Broj razvijenih programa za djecu s posebnim potrebama		20.000	180.000
	Ukupni broj djece koja su završila osnovnu školu		10.000	16.000
	Broj školskih takmičenja na svim nivoima i u svim oblastima (u vezi s otkrivanjem nadarenih učenika)		4	11

	Uspostavljen sistem e-dnevnika i omogućeno elektroničko štampanje obrazovnih isprava	79	103
	Svi učenici imaju osiguran pristup besplatnim udžbenicima tokom osnovnoškolskog obrazovanja	Svi učenici u osnovnim školama	Svi učenici u osnovnim školama
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 2.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - povećan broj djece obuhvaćen obaveznim programom predškolskog obrazovanja - povećan broj djece koja završavaju osnovno i srednje obrazovanje u skladu sa svojim stvarnim sposobnostima i sklonostima te perspektivnim potrebama društvene zajednice - kvalitetniji proces profesionalne selekcije, orijentacije i usmjeravanja učenika u skladu sa sposobnostima učenika, ali i privrednim interesom društvene zajednice 		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	20.300.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona, EU fondovi		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Vlada Kantona, NVO-i – partneri		
Ciljne grupe	Djeca, učenici, nastavno osoblje i odrasla lica		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane	
Prioritet	2.1. Unapređenje kvaliteta obrazovnog sistema	
Naziv mjere	2.1.2. Unapređenje kapaciteta rukovođenja odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i kontinuirano stručno usavršavanje i vrednovanje zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama te jačanje inicijalnog obrazovanja nastavnog osoblja	
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Kroz realizaciju ove mjere radit će se na poboljšanju ukupnih kapaciteta institucija u sektoru obrazovanja, uz posebno detaljno razvijanje programa za obuku / osposobljavanje / usavršavanje rukovodilaca institucija da u svom poslu budu menadžeri, pragmatičari i edukatori sposobni nositi se sa zahtjevima tržišta. Osim toga, od izuzetne važnosti je osigurati da odgojitelji, te učitelji u osnovnim i profesori u srednjim školama imaju kvalitetan stručno-savjetodavni nadzor, prvenstveno u svrhu praćenja i evaluacije rada (prioritet u realizaciji projekata dati osnivanju zavoda / odjela za stručno-savjetodavni nadzor odgojitelja / učitelja / profesora). Kreiranje obrazovnih programa, uključujući programe za obrazovanje odraslih osoba, koji će osigurati veće mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje.	
Strateški projekti	2.1.2.1.	Uspostava projekta „Uspješno rukovođenje školama“ (dvogodišnji modularni projekt profesionalnog osposobljavanja i certificiranja budućih rukovodilaca)
	2.1.2.2.	Osnivanje zavoda / odjela za stručno-savjetodavni nadzor odgojitelja / učitelja / profesora
	2.1.2.3.	Uspostaviti procese i strukture za dosljednu primjenu Pravilnika o napredovanju nastavnika

	2.1.2.4.	Uvođenje programa razvoja kapaciteta nastavnika, modernizacije škola i nastavnih metoda, posebno za održavanje nastave u kriznim situacijama, s posebnim osvrtom na izgrađivanje nastavničkih kapaciteta za provedbu <i>online</i> nastave	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj certificiranih rukovodilaca	79	158
	Broj pritužbi na rad uprave škole	79	0
	Zavod / Odjeljenje za stručno-savjetodavni nadzor (broj zaposlenih savjetnika)	7	15
	Broj obavljenih stručno-savjetodavnih nadzora	1800	8000
	Broj edukacija za stručno usavršavanje nastavnika	100	600
	Broj zaposlenika koji imaju zvanje mentor, odnosno savjetnik i viši savjetnik	178	350
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Najznačajniji razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.1. ogleda se u smanjenju diskriminacije i korupcije u školstvu, te u sveukupnom povećanju kvaliteta odgojnog i obrazovnog procesa		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	3.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona i vlastiti prihodi		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona		
Ciljne grupe	Rukovodioci odgojno-obrazovnih ustanova na području Kantona, stručni saradnici, nastavnici, pripravnici i drugi zaposlenici u odgojno-obrazovnom procesu		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane
Prioritet	2.1. Unaprjeđenje kvaliteta obrazovnog sistema
Naziv mjere	2.1.3. Unaprijediti sistem obrazovanja i obuke odraslih osoba, podrška programu prekvalifikacije i doškoloavanja, kao i stjecanja srednje školske spreme
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere potaknut će se ljudi na cjeloživotno učenje (LLL) i permanentno obrazovanje. Ključne oblasti djelovanja obuhvatit će analizu i unapređenje procesa obrazovanja odraslih osoba, sistema priznavanja neformalno i informalno stečenih znanja i vještina, te harmoniziranje svih spomenutih procesa i sistema s politikama zapošljavanja i socijalne zaštite. Posebno je važno podržati programe neformalnog obrazovanja koje realizuju nevladine organizacije, s ciljem uključivanja osjetljivih grupa u društvene tokove.</p> <p>Kada je u pitanju priznavanje neformalno i informalno stečenih znanja i vještina, obavezno treba uspostaviti saradnju s nevladinim organizacijama, da bi se programi neformalnog i informalnog obrazovanja što više prilagodili stvarnim potrebama za obrazovanjem u Kantonu.</p>

	U oblasti cjeloživotnog učenja, treba ostvariti povezivanje s biznis-inkubatorima i na taj način omogućiti primjenu znanja, kroz projekte zapošljavanja i samozapošljavanja.			
Strateški projekti	2.1.3.1.	Poboljšati organizovanost, finansiranje i upravljanje procesima obrazovanja odraslih osoba, uključujući podršku realizaciji programa neformalnog obrazovanja (npr. nevladinih organizacija)		
	2.1.3.2.	Razviti procese i sistem priznavanja neformalno i informalno stečenih znanja i vještina		
	2.1.3.3.	Integrirati politike cjeloživotnog učenja i obrazovanja s ciljevima društvenog, privrednog i regionalnoga razvoja, te s politikama zapošljavanja i socijalne zaštite		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj radionica o značaju i važnosti obrazovanja odraslih osoba		2	12
	Broj polaznika radionica o značaju i važnosti obrazovanja odraslih osoba (isto)		200	1.000
	Broj ustanova / udruženja koje se bave obrazovanjem odraslih osoba		79	150
	Broj formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih osoba (usavršavanje, prekvalifikacija i dokvalifikacije)		7	30
	Broj polaznika programa obrazovanja odraslih osoba		500	5.000
	Broj razvijenih programa zapošljavanja, u skladu sa zahtjevima tržišta rada		20	100
	Broj novih obrazovnih programa za sve uzraste djece i za obrazovanje odraslih osoba, usklađenih s potrebama tržišta rada		12	500.000
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u mogućnosti stvaranja odgovarajuće radne snage u skladu sa zahtjevima i promjenama na tržištu rada.			
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	1.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona			
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, javne školske ustanove, privatne škole, Zavod za zapošljavanje Srednjobosanskog kantona, NVO sektor			
Ciljne grupe	Osobe starije od 18 godina			

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane
Prioritet	2.1. Unapređenje kvaliteta obrazovnog sistema
Naziv mjere	2.1.4. Obnoviti (izgraditi) i opremiti odgojno-obrazovne ustanove
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je osigurati neophodnu i kvalitetnu infrastrukturu u skladu s obrazovnim standardima Evropske unije u oblasti obrazovanja. Za realizaciju mjere, ključne oblasti djelovanja odnose se na izradu projektno-tehničke dokumentacije za prioritetne objekte i na realizaciju tih projekata, u smislu obnavljanja postojećih i izgradnju novih objekata odgojno-obrazovnih ustanova.

	Veoma je važno planski pristupiti realizaciji ove mjere kroz izradu plana obnove postojećih objekata, sa utvrđenom listom prioriternih projekata, kako bi se što bolje iskoristili postojeći resursi.		
Strateški projekti	2.1.4.1.	Izrada potrebne projektne dokumentacije, s komponentom energijske djelotvornosti	
	2.1.4.2.	Obnavljanje postojećih i izgradnja novih odgojno-obrazovnih ustanova (OOU-a), uz primjenu mjera energijske djelotvornosti (na osnovu plana prioriternih objekata za obnovu)	
	2.1.4.3.	Opremanje savremenom IKT opremom	
	2.1.4.4.	Obnova i opremanje sportskih dvorana	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**
	Broj obnovljenih (izgrađenih) i opremljenih odgojno-obrazovnih ustanova		5
	Broj OOU-a koji imaju certifikat energijske djelotvornosti		28
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.1. ogleda se u unaprijeđenom kvalitetu obrazovanja.		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	30.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona i EU fondovi		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, Vlada Kantona, NVO sektor, donatori, i drugo		
Ciljne grupe	Učenici i nastavni kadar		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane
Prioritet	2.1. Unapređenje kvaliteta obrazovnog sistema
Naziv mjere	2.1.5. Unaprijediti saobraćajni odgoj i kulturu te obrazovanje, i uskladiti standarde, kao i načine provedbe vozačkog ispita (osposobljavanje kandidata za vozače motornih vozila, edukacija učesnika u saobraćaju, edukacija djece, učenika i studenata)
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj ove mjere je uskladiti standarde i načine provedbe vozačkog ispita (testa) iz predmeta PPSSP i PP, s onima koji se primjenjuju u zemljama Evropske unije (što za cilj ima priznavanje vozačke dozvole u zemljama EU-a) te unapređenje cjelokupnog sistema osposobljavanja vozača uvođenjem informacijske tehnologije, kao i razvoj savremenog ispitnog sistema i njegovu primjenu u Bosni i Hercegovini.</p> <p>Veoma je važno planski pristupiti realizaciji ove mjere. Stoga je neophodno osigurati provedbu pilot-projekta – polaganje ispita iz predmeta Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i Prva pomoć, na računaru, u ispitnom centru Travnik, a kasnije u šest centara.</p> <p>Izrada sveobuhvatne strategije saobraćajne edukacije utemeljene na novom konceptu i novim tehnologijama, kojima će se utvrditi mjere za sistemsku provedbu programa, akcija, i aktivnosti saobraćajne preventive i saobraćajne kulture u dječijim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te u ostalim obrazovnim ustanovama.</p>

	Povećati sigurnost i zaštitu djece svih uzrasta, učenika, studenata i svih ostalih učesnika u saobraćaju te smanjiti njihovo stradavanje u saobraćaju.		
Strateški projekti	2.1.5.1.	Opremanje prostora za provedbu ispita, uključujući programsku podršku u vezi s informatizacijom i digitalizacijom	
	2.1.5.2.	Uspostava i provedba pilot-projekta – polaganje ispita iz predmeta Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i Prva pomoć, na računaru, u ispitnom centru Travnik (Pilot-testiranje trebalo bi otpočeti u augustu 2021. godine i planirano je da vremenski traje do četiri mjeseca, odnosno do 31. decembra 2021. godine. Nakon završetka pilot-projekta planira se tokom 2022. godine opremiti i staviti u funkciju učionice svih šest ispitnih centra gdje se provode ispiti iz predmeta PPSSP i PP)	
	2.1.5.3.	Razvijanje kvaliteta djelotvornosti u razvoju IT-a povećava pouzdanost i sistem priznavanja neformalno stečenih znanja i vještina kroz provedbu testiranja Provedba testiranja se odvija slučajnim odabirom pitanja, eliminišu se određene negativnosti u vezi sa samom provedbom testa, te se omogućuje trenutno arhiviranje, te detaljna analiza rezultata prema različitim kriterijima, kao i trenutne povratne informacije	
	2.1.5.4.	Obavezna edukacija u smjeru stručnog usavršavanja	
	2.1.5.5.	Izrada strategije saobraćajne edukacije Srednjobosanskog kantona za period 2022.–2032.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Pilot-testiranje (broj kandidata koji se planiraju testirati u jednom ispitnom terminu – ispiti)	70	120
	Pilot-testiranje (broj kandidata koji se planiraju testirati na šest ispitnih mjesta u Kantonu u jednom ispitnom terminu – ispiti)	400	500
	Broj obavljenih ispita iz oblasti Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama (PPSSP), na godišnjem nivou	150	150
	Broj obavljenih ispita iz oblasti Poznavanje pružanja prve pomoći (PP), na godišnjem nivou	150	30
	Broj ispitanih kandidata iz oblasti Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama (PPSSP), na godišnjem nivou	5.000	30.000
	Broj ispitanih kandidata iz oblasti Poznavanje pružanja prve pomoći (PP), na godišnjem nivou	4.000	25.000
	Uspostava i provedba pilot-projekta – polaganje ispita iz predmeta Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i Prva pomoć, na računaru, u ispitnom centru Travnik (uključuje: nabavku materijala, opreme i instalacija te održavanje informacijskog sistema)	42.750,00	350.000,00
	Iznos izdavanja za saobraćajnu edukaciju i provođenje programa polaganja vozačkih ispita (u KM), na godišnjem nivou	10.000	80.000
Iznos vrijednosti izrade strategije saobraćajne edukacije	85.000	130.000	
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.1. ogleda se u mogućnosti stvaranja odgovarajuće radne snage u skladu sa zahtjevima i promjenama na tržištu rada.		

Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	2.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike, općinske institucije
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, javne školske ustanove, EU fondovi, NVO sektor
Ciljne grupe	Učenici koji se školuju za zanimanje vozač motornih vozila, odrasle osobe – svi kandidati koji polažu vozačke ispite, licencirani predavači, licencirani ispitivači iz teorijskog i praktičnog dijela ispita, instruktori vožnje

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane		
Prioritet	2.2. Unapređenje sporta i kulture		
Naziv mjere	2.2.1. Obnoviti i opremiti prostore za provedbu kulturnih aktivnosti i podignuti svijest omladine o važnosti kulture usmjerene na digitalizaciju muzeja i kulturnog naslijeđa		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Ova mjera se realizuje kako bi se osigurala obnova i održiva upotreba infrastrukture u oblasti kulture u svrhu zaštite kulturnoga naslijeđa, te afirmacija kulturnog identiteta svakog pojedinca. Ključne oblasti djelovanja uključuju obnavljanje i izgradnju ustanova kulture, donošenje propisa i strategija, te nastavak upisa JU u Registar javnih ustanova iz oblasti kulture.		
Strateški projekti	2.2.1.1.	Obnavljanje i očuvanje postojećih te izgradnja novih objekata za obavljanje kulturnih aktivnosti	
	2.2.1.2.	Donošenje zakona iz oblasti kulture (zakon o bibliotekama, zakon o muzejima, zakon o zaštiti kulturno-historijskog naslijeđa)	
	2.2.1.3.	Izrada i donošenje strategije kulturne politike Kantona 2021.–2026. godina	
	2.2.1.4.	Nastaviti aktivnosti unošenja podataka u Registar javnih ustanova iz oblasti kulture	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj obnovljenih i novoizgrađenih ustanova u kulturi (u KM)	150.000,00	900.000,00
	Broj donesenih zakonskih i podzakonskih akata	3	10
	Izrađena strategija kulturne politike 2021.–2026. godina (u KM)	0	60.000,00
	Broj ustanova upisanih u Registar	6	17
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.2. ogleda se u razvijanju mreže ustanova, udruženja i pojedinaca u oblasti kulture, povećanom broju posjetilaca u ustanovama i udruženjima kulture koje čuvaju i njeguju kulturno naslijeđe, te u povećanom broju učesnika na kulturnim manifestacijama.		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	2.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona		

Period implementacije mjere	2021.–2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona
Nosioci mjere	Institucije kulture, EU fondovi, Vlada Kantona
Ciljne grupe	Stanovništvo, turisti, učenici

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane		
Prioritet	2.2. Unapređenje sporta i kulture		
Naziv mjere	2.2.2. Obnoviti i opremiti sportske objekte i podignuti svijest omladine o važnosti bavljenja sportskim aktivnostima		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere potiče se stanovništvo (omladina i odrasle osobe) na aktivnije bavljenje sportskim aktivnostima u svrhu unapređenja kvaliteta življenja koje doprinosi očuvanju zdravlja. Ključne oblasti djelovanja obuhvataju obnovu i izgradnju objekata za sportske aktivnosti, kao i izradu strateških dokumenata te registra sportskih udruženja i stručnih radnika. U okviru strategije sporta Kantona, treba predvidjeti izradu pravilnika o planskom korištenju sportskih objekata, gdje bi se posebni / olakšavajući uslovi korištenja predvidjeli za treniranje djece i omladine, kao i za treninge klubova i posebno važnih sportova. To podrazumijeva donošenje odluka o posebnim uslovima korištenja za određene klubove, ciljne grupe i sportove.		
Strateški projekti	2.2.2.1.	Obnova postojećih i izgradnja novih sportskih objekata	
	2.2.2.2.	Izrada i donošenje strategije razvoja sporta Srednjobosanskog kantona 2021.–2025. godina	
	2.2.2.3.	Nastaviti aktivnosti unošenja podataka u Registar sportskih udruženja, sportista pojedinaca i sportskih stručnih radnika	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj obnovljenih i novoizgrađenih sportskih objekata (u KM)	188.500,00	1.100.000,00
	Izrada strategije razvoja sporta 2021.–2025. godina (u KM)	0	60.000,00
	Broj udruženja, pojedinaca i sportskih stručnih radnika upisanih u Registar	167	Svi koji će se osnovati u periodu koji slijedi
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.2. ogledaju se u povećanoj svijesti pojedinaca i sveukupne javnosti o važnosti bavljenja sportom, te razvijanje zdrave navike korištenja slobodnog vremena, naročito kod najmlađih stanovnika.		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	2.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Institucije u oblasti sporta, Vlada Kantona, EU fondovi		

Ciljne grupe	Stanovništvo			
Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane			
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti			
Naziv mjere	2.3.1. Unapređenje planskoga pristupa za finansijsku održivost zdravstvenog sistema, s ciljem odgovarajućeg opremanja zdravstvenih ustanova medicinskim aparatima i lijekovima			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere nastoje se smanjiti troškovi liječenja kroz uštede u finansijskom planu kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje. Također, pružit će se neophodne zdravstvene usluge građanima unutar Kantona te smanjiti lista čekanja za specifične zdravstvene usluge. Ključne oblasti djelovanja obuhvataju nabavku medicinske opreme i aparata te nabavku lijekova, uz osiguranje dovoljnih fondova za te svrhe.			
Strateški projekti	2.3.1.1.	Uvođenje reforme finansiranja primarne i bolničke zdravstvene djelatnost, kroz plaćanje zdravstvenih usluga, prema broju pruženih usluga, odnosno na način utvrđen EU standardima		
	2.3.1.2.	Proširiti tabletnu i ampularnu listu lijekova, kao i listu ortopedskih pomagala (potpuno usklađivanje s Federalnom listom)		
	2.3.1.3.	Nabavka nedostajuće i amortizovane medicinske opreme, u skladu s utvrđenim potrebama zdravstvenih ustanova		
	2.3.1.4.	Osiguranje dovoljnih finansijskih sredstava za finansiranje Pozitivne liste lijekova		
	2.3.1.5.	Osiguranje dovoljne količine ampularnih lijekova u zdravstvenim ustanovama primarne i bolničke zdravstvene djelatnosti		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj nabavljenih CT aparata i broj urađenih pregleda na godišnjem nivou (Kanton)		2	1
	Broj urađenih pregleda aparatom za magnetnu rezonanciju na nivou Kantona		0	Svi pacijenti na području Kantona
	Iznos sredstava osiguranih u Budžetu Kantona za finansiranje Pozitivne liste lijekova (u KM)		15.100.000	20.000.000
	Količina osiguranih lijekova i iznos osiguranih sredstava za ampularnu listu lijekova (u KM)		1.300.000	1.500.000
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u sljedećem: - doprinos općem zdravstvenom stanju građana u Kantonu - povećan broj zdravstveno osiguranih lica na području Kantona - povećanje broja liječnika na području Kantona, kroz finansijske uštede u finansijskom planu kantonalnoga Zavod za zdravstveno osiguranje			
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	1.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Vlade Kantona, finansijski plan kantonalnog Zavoda za zdravstveno osiguranje (ZZO-a), donacije			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za zdravstveno osiguranje Srednjobosanskog kantona
Nosioci mjere	Vlada Kantona
Ciljne grupe	Zdravstvene ustanove na području Kantona, osiguranici

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane	
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti	
Naziv mjere	2.3.2. Informatičko povezivanje i digitalizacija procesa domova zdravlja i kantonalnog Zavoda za zdravstveno osiguranje u Kantonu	
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere potiče se jačanje kapaciteta primarne zdravstvene djelatnosti kroz nabavku neophodne računarske opreme. Ključne oblasti djelovanja odnose se na informatičko uvezivanje domova zdravlja s kantonalnim Zavodom za zdravstveno osiguranje i kantonalnim Zavodom za javno zdravstvo (ZJZ).	
Strateški projekti	2.3.2.1.	Implementacija projekta jačanja zdravstvenoga sektora (HSEP) u Kantonu <i>Ovaj strateški projekt odnosi se na implementaciju porodične medicine i teče od 2005. godine. Do 2021. godine uložena su velika finansijska sredstva, prvenstveno za obuku kadrova, adaptaciju prostora i nabavku opreme. Iako je ovaj dio projekta uspješno završen, implementacija porodične medicine ne ide zacrtanim tokom. Dio timova se vodi kao porodična medicina, ali primaju stanovnike starije od 65 godina i nezaposlena lica, dio timova u PZZ-u prima cjelokupno stanovništvo, ali njihov rad nije baziran na porodičnoj medicini, već na općoj medicini. Nije potpisan pravilnik o registraciji pacijenata, koji je preduslov za početak rada timova porodične medicine. Tokom prethodnoga perioda zdravstvene ustanove su i nadalje nastavile školovati svoj kadar kako bi bili spremni preuzeti obaveze. Do danas je obučeno preko 100 timova porodične medicine, te 18 specijalista porodične medicine, od kojih su njih 13 stariji od 55 godina (dob od koje je potrebno dodijeliti novu specijalizaciju). Kao indikatore za ovaj projekt predlažemo:</i> <ul style="list-style-type: none"> - potpisivan pravilnik o registraciji pacijenata - broj timova porodične medicine koji su završili registraciju pacijenata - broj registrovanih pacijenata
	2.3.2.2.	Projekt jačanja kapaciteta domova zdravlja i kantonalnoga Zavoda za zdravstveno osiguranje kroz organizaciju i korištenje informatičke baze podataka, kao i uvođenje elektronske kartice za osiguranike <i>Informatizacija zdravstva je neophodan korak u unapređenju zdravstvenih usluga. Nabavka opreme jedan je od ključnih momenata, kao i obuka zdravstvenog osoblja za rad na opremi. Posebnu pažnju potrebno je usmjeriti na informatički program koji će biti korišten. Naime, Federalni zavod za javno zdravstvo uveo je online bazu podataka za sve kantone i sve zdravstvene ustanove. Unos podataka u tu bazu u Kantonu započeo je u 2021. godini. Kako se zdravstvene radnike ne bi opterećivalo dupliranjem unosa podataka, potrebno je navedenu online bazu uvezati s novim programom za prikupljanje podataka, a da ona bude uvezana sa</i>

	<p>Zavodom za zdravstveno osiguranje i Zavodom za javno zdravstvo. Kao indikatore za ovaj projekt predlažemo:</p> <ul style="list-style-type: none"> - usvojen / prihvaćen informatički program koji je u korelaciji s online bazom i uvezan sa ZZZO i ZZJZ - broj timova (liječničkih, stomatoloških, farmaceutskih) koji su dobili informatičku opremu - broj obuka i broj učesnika na obukama - broj zdravstvenih ustanova koje su u potpunosti implementirale informacijski sistem i primjenjuju ga svakodnevno - broj izdatih elektronskih knjižica 		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Jedinstvena zajednička baza podataka osiguranika korištenih zdravstvenih usluga	Izrada baze u toku	Svi osiguranici
	Broj obuka za korištenje informatičke baze podataka i broj učesnika na obukama	0	Svi učesnici
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u otvaranju mogućnosti boljeg planiranja i racionalizacije procesa u ukupnom sistemu zdravstvene zaštite.		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	3.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Federalno ministarstvo zdravstva, kredit Svjetske banke		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalni Zavod za zdravstveno osiguranje		
Nosioci mjere	Kantonalni Zavod za javno zdravstvo, zdravstvene ustanove, Federalno ministarstvo zdravstva		
Ciljne grupe	Zdravstvene ustanove, kantonalni Zavod za zdravstveno osiguranje, kantonalni Zavod za javno zdravstvo, osiguranici i Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti
Naziv mjere	2.3.3. Unapređenje pravnoga okvira iz oblasti zdravstvenih usluga i rješavanje statusa bolničkih zdravstvenih ustanova
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere uredit će se stanje u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti i smanjiti broj direktora i upravnih odbora u ustanovama zdravstvene zaštite na području Kantona.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju izradu propisa za regulisanje rada zdravstvenih ustanova, usklađivanje propisa iz oblasti zdravstvenih usluga s federalnim propisima, izrada ključnih strateških dokumenata i osiguranje primjene svih važećih propisa.</p> <p>Federalni Zakon o zdravstvenoj zaštiti objavljen je 2010. godine, a do 2021. godine kantonalni zakon nije s njime usklađen. Zavod za javno zdravstvo je u više navrata upućivao Ministarstvu zdravstva i socijalne politike inicijative za donošenje minimuma ključnih dokumenata, kao što su: usklađen kantonalni Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Strateški plan razvoja zdravstva za područje Kantona, Dokumentacionu osnovu za planiranje primarne zdravstvene zaštite,</p>

	standarde i normative zdravstvene zaštite za Kanton, strateški plan razvoja kadrova u zdravstvu.			
Strateški projekti	2.3.3.1.	Implementacija federalnih materijalnih propisa na kantonalnom nivou		
	2.3.3.2.	Usklađivanje kantonalnih propisa s federalnim propisima i izrada ključnih strateških dokumenata		
	2.3.3.3.	Izrada zakonske regulative za definisanje statusa pet bolnica na području Kantona		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj implementiranih federalnih materijalnih propisa, po općinama		Kontinuirano usklađivanje	Svi propisi
	Broj i naziv usklađenih federalnih i kantonalnih propisa		Usklađeni velikim dijelom	Usklađeni u potpunosti
	Broj urađenih i usvojenih strateških dokumenata: 1. Strateški plan razvoja zdravstva za područje Srednjobosanskog kantona 2. Dokumentaciona osnova za planiranje primarne zdravstvene zaštite 3. Standardi i normativi zdravstvene zaštite za Srednjobosanski kanton 4. Strateški plan razvoja kadrova u zdravstvu		0	4
	Riješen pravni okvir definiše status t bolnica na području Kantona		Usvojen zakon o preuzimanju osnivačkih prava	U potpunosti riješen pravni okvir
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u povećanom nivou usklađenosti kantonalnih propisa u zdravstvenom sektoru s propisima na federalnom nivou i propisima Evropske unije. Također, očekuje se da će biti unaprijeđen kvalitet i kvantitet zdravstvenih usluga za osiguranike (korisnike usluga).			
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	200.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona, finansijski plan kantonalnog Zavoda za zdravstveno osiguranje			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona			
Nosioci mjere	Vlada Kantona, Skupština Kantona, općine na području Kantona, zdravstvene ustanove, kantonalni Zavod za javno zdravstvo, kantonalni Zavod za zdravstveno osiguranje			
Ciljne grupe	Osiguranici s područja Kantona			

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti

Naziv mjere	2.3.4. Unapređenje pristupa i kvaliteta usluga zdravstvene zaštite kroz jačanje kapaciteta liječničkih timova u zdravstvenim ustanovama na području općina Kantona			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere povećat će se broj i kvalitet zdravstvenih usluga građanima Kantona, te racionalizovati troškovi korištenja zdravstvenih usluga. Uz to, uložiti će se napori za uvođenje obaveznih zdravstvenih sistematskih pregleda svih osiguranika – građana Kantona.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju kreiranje uslova za uvođenje novih usluga, osnivanje centra za dijalizu, nabavka nove medicinske opreme (prvenstveno za dijalizu), kao i uvođenje strateškog pristupa razvoju stručnih profila – specijalizacija u zdravstvenim ustanovama i njihova planiranja. Također, ova mjera će obuhvatiti unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama.</p>			
Strateški projekti	2.3.4.1.	Strateški pristup zadržavanju postojećeg osoblja i razvoju ljudskih resursa u oblasti zdravstva – osigurati dovoljan broj liječnika specijalista (sa specijalizacijama koje su usklađene s potrebama osiguranika Kantona)		
	2.3.4.2.	Proširenje lepeze zdravstvenih usluga koje spadaju u nadležnost primarne zdravstvene djelatnosti		
	2.3.4.3.	Unapređenje kapaciteta zdravstvenih ustanova za pružanje usluga u uslovima epidemije (poboljšati pristup uslugama za sve građane u stanju potrebe)		
	2.3.4.4.	Implementacija plana stručnih usavršavanja deficitarnih specijalizacija (na osnovu Kantonalnog strateškog plan razvoja zdravstva i strateškog plana razvoja ljudskih resursa – v. Strateški projekti 2.3.3.2.)		
	2.3.4.5.	Kreirati planove zdravstvenih ustanova za unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Iznos osiguranog iznosa iz sredstava Zavoda za zdravstveno osiguranje i Budžeta Kantona za finansiranje obiju vrsta lista lijekova i liste ortopedskih pomagala		18.200.000	25.000.000
	Broj i naziv usluga ugovorenih s domovima zdravlja		37.000.000	40.000.000
	Broj specijalista		229	296
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u povećanom kvalitetu i kvantitetu zdravstvenih usluga u Kantonu i racionalizaciji troškova u zdravstvenome sektoru. Krajnji razvojni efekti obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - doprinos općem zdravstvenom stanju građana Kantona - povećan broj osiguranih lica - povećan broj liječnika specijalista 			
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	115.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona i vanjski izvori (Zavod za zdravstveno osiguranje)			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za zdravstveno osiguranje, Zavod za javno zdravstvo, općine s područja Kantona i Vlada Kantona			
Nosioci mjere	Vlada Kantona			
Ciljne grupe	Osiguranici s područja Kantona, zdravstvene ustanove			

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane			
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti			
Naziv mjere	2.3.5. Povećanje socijalnih davanja za korisnike i poboljšanje statusa pojedinih oblika socijalne zaštite			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere stvorit će se uslovi za poboljšanje položaja trenutnih korisnika i preduslovi za potencijalne korisnike, kroz stalnu koordinaciju centara za socijalni rad / službi socijalne zaštite, kao organa koji provode postupak, i kantonalnog Ministarstva zdravstva i socijalne politike, Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, kao izvora finansiranja.</p> <p>Nadalje, realizacijom ove mjere osigurat će se adekvatnija pojedinačna pomoć osiguranicima socijalne zaštite i povećati broj smještaja u srodničke i udomiteljske porodice. U isto vrijeme, smanjit će se broj smještaja u zavode za odgoj i obrazovanje i zavode za brigu o mentalno-invalidnim licima, te broj socijalno patoloških pojava.</p> <p>Kroz predviđene aktivnosti, posebno će se podržavati poboljšana ciljanost socijalne zaštite i adekvatan odabir korisnika, odnosno ciljano usmjeravanje javnih rashoda za socijalnu zaštitu. Radit će se na unapređivanju sistema identifikacije i praćenja ranjivih porodice i porodice u riziku. Time će se adresirati problemi socijalne isključenosti marginalizovanih grupa.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju zbrinjavanje mentalno invalidnih osoba, unapređenje pravnog okvira i javnih politika u oblasti socijalne zaštite, unapređenje udomiteljstva / hraniteljstva, te podrška starim i iznemoglim licima.</p>			
Strateški projekti	2.3.5.1.	Donošenje novih zakona i primjena odgovarajućih zakonskih rješenja iz oblasti socijalne politike u Kantonu, kroz usklađivanje kantonalnih propisa s propisima čiji donošenje je u toku na federalnom nivou, s ciljem smanjenje broja korisnika određenih prava i povećanje broja korisnika drugih prava		
	2.3.5.2.	Primjena Zakona o udomiteljstvu, u punom obliku, kroz povećanje broja smještaja odraslih lica i djece u srodničke i udomiteljske porodice, uz istovremeno „izbjegavanje“ primjene smještaja u ustanove i zavode za odgoj i obrazovanje		
	2.3.5.3.	Aktiviranje rada centara za mentalno zdravlje u pogledu mentalno invalidnih lica		
	2.3.5.4.	Zbrinjavanje mentalno invalidnih lica u lokalnoj zajednici		
	2.3.5.5.	Aktiviranje usluge kućne njege i pomoći u kući starim i iznemoglim licima te stvaranje uslova za adekvatno pružanje podrške određenim kategorijama, kao što su žrtve nasilja u porodici		
	2.3.5.6.	Analitički prikaz stanja socijalno ugroženih lica		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj podnesenih zahtjeva / broj donesenih rješenja o priznavanju prava		1.600	2.000
	Evidencija korisnika smještaja u srodničku i udomiteljsku porodicu		1	1
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u sljedećem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - usklađenost kantonalnih propisa s federalnim propisima iz oblasti socijalne zaštite, uz omogućavanje bržeg i potpunijeg ostvarivanje prava 			

	<ul style="list-style-type: none"> - ukidanje socijalne marginalizacije te stvaranje općeg zadovoljstva građana u vezi sa sistemom socijalne zaštite - stvaranje porodičnog okruženja i ostvarivanje najboljeg interesa djeteta za korisnike smještaja u udomiteljske porodice - postojanje pravnog okvira za pružanje podrške i pomoći ranjivim kategorijama, kao što su žrtve nasilja u porodici
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	<p>80.000.000,00 KM, predviđena ukupna izdvajanja za socijalnu oblast u periodu 2021.–2027. godina (prema trenutnom stanju i pokazateljima, uz pretpostavku rasta iz godine u godinu u iznosu od 2%)</p> <p>Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (67.000.000 KM), iz vanjskih izvora (13.000.000 KM), (isključivo iz Budžeta Federacije; trenutna izdvajanja iz Budžeta Federacije iznose oko 1.750.000 KM na godišnjem nivou)</p>
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Centri za socijalni rad / službe socijalne zaštite, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike, Vlada Kantona, Skupština Kantona
Nosioci mjere	Vlada Kantona
Ciljne grupe	Korisnici prava, ustanove za socijalnu zaštitu

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane			
Prioritet	2.3. Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti			
Naziv mjere	2.3.6. Jačanje materijalnih i kadrovskih kapaciteta pružaoca usluga socijalne zaštite u Kantonu			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere povećava se djelotvornost pružanja socijalnih usluga i osigurava dostupnost informacija o korisnicima socijalne zaštite u Kantonu.</p> <p>Također, ovom mjerom se nastoji unaprijediti međusektorska saradnja, infrastruktura i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja odnose se na jačanje infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga, kroz proširenje i jačanje kapaciteta socijalnih ustanova, stručno usavršavanje zaposlenika i izradu baze podataka iz oblasti socijalne politike.</p>			
Strateški projekti	2.3.6.1.	Iniciranje nižih nivoa vlasti za osnivanje novih socijalnih ustanova		
	2.3.6.2.	Izdavanje odobrenja za rad pravnim i fizičkim licima		
	2.3.6.3.	Nadzor nad primjenom Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite		
	2.3.6.4.	Stručno usavršavanje zaposlenika ustanova za socijalnu zaštitu		
	2.3.6.5.	Uraditi bazu podataka iz oblasti socijalne politike na nivou Kantona		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj novih socijalnih ustanova na području Kantona		14	16
	Broj ustanova koje zadovoljavaju standarde prema Pravilniku o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite		14	16
	Broj smještaja osiguranika u ustanove na području drugih kantona u Federaciji i Republici Srpskoj		50	40

	Broj izdanih odobrenja za rad pravnim i fizičkim licima	0	2
	Broj stručno educiranih zaposlenika u ustanovama za socijalnu zaštitu	30	50
	Broj nadzora nad socijalnim ustanovama	80	120
	Baza podataka iz oblasti socijalne politike na nivou Kantona	1	1
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.3. ogledaju se u povećanju socijalnih izdavanja za socijalno ugrožene kategorije društva, te djelotvoran i ekonomičan rad centara za socijalni rad u Kantonu.		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	400.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona, općinski budžeti, sredstva fizičkih lica		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva i socijalne politike Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Inspeksijska tijela u Kantonu, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		
Ciljne grupe	Osiguranici u Kantonu, centri za socijalnu politiku u Kantonu, pravna i fizička lica		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane		
Prioritet	2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana		
Naziv mjere	2.4.1. Unapređenje aktivnosti na suzbijanju kriminaliteta i povećanje stepena otkrivenosti počilaca krivičnih djela		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere nastoji se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - povećati stepen lične i imovinske sigurnosti građana - povećati stepen povjerenja građana u agencije za provođenje zakona - reduciranje mogućnosti viktimizacije <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju strateško djelovanje za prevenciju kriminaliteta, smanjenje viktimizacije, suzbijanje korupcije, suzbijanje zloupotrebe opojnih droga, jačanje zaštite djece, prevencija maloljetničke delinkvencije, te borbu protiv govora mržnje i krivičnih djela počinjenih nad manjinskim i ranjivim grupama.</p>		
Strateški projekti	2.4.1.1.	Inoviranje strateških pristupa policije u neposrednoj prevenciji kriminaliteta, narušavanja javnog reda i mira i smanjenju viktimizacije	
	2.4.1.2.	Aktivnosti na suzbijanju korupcije i organizovanoga kriminala, u okviru prihvaćenoga antikorupcijskoga plana	
	2.4.1.3.	Pojačati mjere suzbijanja zloupotrebe opojnih droga	
	2.4.1.4.	Jačanje kapaciteta krivično-pravne zaštite djece i maloljetnika te prevencija porodičnog nasilja i maloljetničke delinkvencije i svakog drugog oblika nasilničkog ponašanja	
	2.4.1.5.	Oснаžiti kapacitete u borbi protiv krivičnih djela iz mržnje, krivičnih djela nad manjinskim i ranjivim grupama te trgovine ljudima	
	2.4.1.6.	Povećanje operativno-komunikacijskih kapaciteta, vidljivosti i dostupnosti policije, uz primjenu savremenih tehničkih i informacijsko-komunikacijskih tehnologija	
		Indikatori	Polazne
			Ciljne

	(izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	vrijednosti**	vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj krivičnih djela razbojništva, ukradenih motornih vozila, iznuda i trgovine narkoticima	300	200
	Broj prijavljenih i rasvijetljenih krivičnih djela, uspostavljena baza podataka	1.050	900
	Broj procesuiranih predmeta	1.050	900
	Sporazum o saradnji s tužilaštvom i sudovima u brzem procesuiranju krivičnih djela, depozit predmeta oduzetih u počinjenim krivičnim djelima	Potpisan sporazum o saradnji s kantonalnim tužilaštvom, stalni kontakti sa sudovima u vezi s aktuelnom problematikom	Dosljedna primjena sporazuma s tužilaštvom, otklanjanje uočenih poteškoća i osmišljavanje načina unapređenja saradnje
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.4. ogledaju se u smanjenju broja krivičnih djela te za unapređenje sigurnosti građana, institucija i privrednih subjekata.		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	500.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: IPA fondovi i druge donacije		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Uprava policije		
Ciljne grupe	Građani, institucije i pravna lica		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane	
Prioritet	2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana	
Naziv mjere	2.4.2. Povećanje sigurnosti saobraćaja na cestama i sprečavanje narušavanja javnoga reda i mira	
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere nastoji se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - smanjiti broj saobraćajnih nezgoda i njihovih posljedica (smrtno stradalih, teže i lakše ozlijeđenih osoba) - smanjiti broj narušavanja javnoga reda i mira (ugostiteljski objekti, sportska takmičenja i sl.) - poboljšanje sigurnosti saobraćaja na cestama povećanim nadzorom i odlučnijim sankcionisanjem kršenja propisa <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju unapređenje kontrole i nadzora saobraćaja na cestama, povećanje sigurnosti učesnika u saobraćaju, prevenciju nereda (posebno na masovnim/ javnim događajima), te intenziviranje međuinstitucijske saradnje i dosljednu primjenu propisa.</p>	
Strateški projekti	2.4.2.1.	Primjena savremenih tehničkih rješenja s ciljem efikasnije kontrole i nadzora saobraćaja na cestama i registrovanja prekršaja protiv sigurnosti saobraćaja na cestama

	2.4.2.2.	Provođenje javnih kampanja radi povećanja sigurnosti učesnika u saobraćaju na cestama	
	2.4.2.3.	Prevenција nereda na sportskim takmičenjima	
	2.4.2.4.	Unapređenje sistema kontrole regulisanja saobraćaja te nadzora nad lokacijama povećanog okupljanja građana	
	2.4.2.5.	Intenziviranje saradnje s drugim nadležnim organima, preduzećima i institucijama, s ciljem sveobuhvatnije i efikasnije primjene propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj postavljenih videokamera na ključna mjesta u općinama	7	20
	Broj novih radarskih sistema	4	8
	Broj saobraćajnih prekršaja i broj naplaćenih prekršajnih naloga	71.000 40.000	70.000 60.000
	Broj nereda na sportskim takmičenjima	8	4
	Broj saobraćajnih nezgoda i broj nezgoda sa smrtnom posljedicom	2.100; 10	1.800; 7
	Sporazum o saradnji s Autocestama Federacije i Bosne i Hercegovine; Sporazum sa saobraćajnim fakultetom; Sporazum s Ministarstvom obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta – Odjeljenjem za autoškole; edukacija učenika o osnovama sigurnosti saobraćaja na cestama, BIHAMK	28	35
	Broj provedenih javnih kampanja	20	30
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.4. ogledaju se u povećanoj sigurnosti građana u saobraćaju i smanjenom broju smrtnih slučajeva prouzročenih saobraćajnim nezgodama.		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	500.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Vlade Kantona		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona		
Nosioci mjere	Uprava policije		
Ciljne grupe	Građani, institucije, pravna lica		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane
Prioritet	2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana
Naziv mjere	2.4.3. Unapređenje odnosa s okruženjem i jačanje povjerenja u rad policije
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere osigurat će se jačanje legitimiteta i povjerenja u rad policije kod zajednice, poboljšanje integriteta i zakonitog funkcionisanja policije. Time se nastoji doprinijeti poštivanju različitosti i povećanju tolerancije, te smanjenju konflikata u društvenoj zajednici. Ključne oblasti djelovanja obuhvataju uspostavljanje saradnje s građanima i organizacijama civilnoga društva u suzbijanju kažnjivih i devijantnih ponašanja, prvenstveno kroz jačanje koncepta „Rad policije u zajednici“.

	Također, djelovat će se i u pravcu jačanja saradnje s medijima kako bi se osigurala medijska pokrivenost aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona.			
Strateški projekti	2.4.3.1.	Pojačati saradnju s građanima u suzbijanju kažnjivih i devijantnih ponašanja, kroz anonimne pozive, medije, edukacije i drugo		
	2.4.3.2.	Potpuna implementacija projekta „Rad policije u zajednici“		
	2.4.3.3.	Dizajniranje i implementacija zajedničkih projekata preventivnog karaktera s organizacijama civilnog društva		
	2.4.3.4.	Pojačana medijska pokrivenost aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj slučajeva koje su prijavili građani u situacijama kada nisu oštećeni djelom		30	50
	Broj educiranih kroz obrazovno-odgojne ustanove		750	1.000
	Broj zajedničkih projekata preventivnog karaktera s civilnim društvom		8	15
	Broj intervjua, radioemisija i TV emisija, letaka i brošura dostupnih javnosti		90	130
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.4. ogledaju se u povećanju svijesti građana i najmlađe populacije o štetnosti rizičnih ponašanja i njihovo animiranje na saradnju s policijom, kao i smanjenju stepena kriminala i broja krivičnih djela.			
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	200.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona			
Nosioci mjere	Uprava policije			
Ciljne grupe	Građani, učenici			

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane			
Prioritet	2.4. Povećanje stepena sigurnosti građana			
Naziv mjere	2.4.4. Jačanje organizacijskih kapaciteta i profesionalnog razvoja			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere osigurat će se stvaranje normativnih, kadrovskih, smještajnih i materijalno-tehničkih pretpostavki i unapređenja znanja, sposobnosti i vještina policijskih službenika, državnih službenika i namještenika za efikasniji rad Ministarstva unutrašnjih poslova.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju unapređenje normativnog okvira za rad Ministarstva unutrašnjih poslova, unapređenje upravljanja ljudskim resursima, modernizacija tehničkih i logističkih kapaciteta.</p>			
Strateški projekti	2.4.4.1.	Unapređenje normativnog okvira, s ciljem povećanja efikasnosti rada Ministarstva unutrašnjih poslova		
	2.4.4.2.	Poboljšanje standarda prijema, unapređenja, profesionalnog razvoja i rodne ravnopravnosti zaposlenika		
	2.4.4.3.	Izgradnja i modernizacija smještajnih, materijalno-tehničkih i drugih logističkih kapaciteta		
	2.4.4.4.	Nabavka savremene tehnološke opreme i sredstava te drugih sredstava i opreme s ciljem unapređenja rada organizacijskih jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Stepen usklađenosti propisa sa smjernicama i propisima EU-a		10%	30%
	Spajanje IDDEEA lokacija s objektima Ministarstva unutrašnjih poslova		3	5
	Obnovljen vozni park: broj specijalnih vozila, broj nabavljene opreme za Jedinicu za javni red i mir, kriminalističko-tehničke opreme, sredstava veze, informatičke opreme i specijalne opreme za Jedinicu za potporu		20 vozila 40 radiostanica	30 vozila 60 radiostanica
	Izgradnja novih i modernizacija postojećih smještajnih kapaciteta		5	10
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.4. ogledaju se u djelotvornijem radu policije te pozitivnoj percepciji građana o stanju sigurnosti u Kantonu.			
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	5.000.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Srednjobosanskog kantona			
Nosioci mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona			
Ciljne grupe	Službenici i građani			

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet življenja i održivoga društvenog okruženja za sve građane
Prioritet	2.5. Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana

Naziv mjere	2.5.1. Unapređenje kapaciteta kantonalnih institucija za upravljanje razvojem i dosljednu primjenu javnih politika			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realizacijom ove mjere unaprijedit će se efikasnost, efektivnost i transparentnost javne uprave u Kantonu. Namjera je ojačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi u Kantonu, uz fokus na građane i poslovni sektor, te uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora. Posebno se namjerava raditi na jačanju sistema i koordinaciji izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama / strateškim dokumentima.</p> <p>Također, poboljšat će se kapaciteti institucija za harmonizaciju kantonalnih propisa sa EU-ovom stečevinom, te kapaciteti za izradu kvalitetnih novih propisa i javnih politika, kao i njihovo provođenje.</p> <p>Ključne oblasti djelovanja obuhvataju izradu cjelovitog plana djelovanja za reformske procese u kantonalnim institucijama, organizovanje obuka za državne službenike i zaposlenike javnih institucija, digitalizacija i informatizacija uprave, i borba protiv korupcije.</p>			
Strateški projekti	2.5.1.1.	Priprema plana aktivnosti na unapređenju rada kantonalnih institucija, u skladu sa Strategijom reforme javne uprave u Bosni i Hercegovini		
	2.5.1.2.	Osiguranje efikasnog rada svih organa i struktura u sistemu upravljanja razvojem, s ciljem dosljedne primjene zakonskog okvira o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji		
	2.5.1.3.	Realizacija planova obuka za državne službenike i zaposlenike u kantonalnim institucijama, u skladu s utvrđenim potrebama		
	2.5.1.4.	Uvođenje digitalnih i informatičkih rješenja u upravne procese, upravljanje javnim finansijama i pružanje usluga		
	2.5.1.5.	Izrada i provođenje plana usklađivanja, izrade i usvajanja kantonalnih propisa		
	2.5.1.6.	Izrada / ažuriranje strategije borbe protiv korupcije Kantona / planova integriteta u borbi protiv korupcije za kantonalne institucije		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Sve strukture i procesi za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Kantonu uspostavljeni su i funkcionišu u skladu sa zakonskim okvirom		80%	100%
	Broj organizovanih obuka s ciljem jačanja kapaciteta državnih službenika i zaposlenika u kantonalnim institucijama		4	8
	Broj usluga e-uprave, koje pružaju kantonalne institucije		0	4
	Urađena / ažurirana strategija borbe protiv korupcije Kantona		Izrađen nacrt strategije borbe protiv korupcije 2021.-2025.	Realizovati mjere predviđene strategijom
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere i doprinos ostvarenju prioriteta 2.5. ogledaju se u efikasnijoj realizaciji javnih politika, prvenstveno strateških dokumenata, i djelotvornoj realizaciji razvojnih projekata.			
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	500.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona, međunarodni fondovi			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada Kantona
Nosioci mjere	Stručna služba Vlade Kantona, Ured za evropske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Srednjobosanskog kantona, kantonalno Ministarstvo pravosuđa i uprave, kantonalno Ministarstvo finansija
Ciljne grupe	Građani i pravni subjekti u Kantonu

STRATEŠKI CILJ3.

**Poboljšati stanje okoliša i
javnu infrastrukturu**

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrisano upravljanje okolišem		
Naziv mjere	3.1.1. Formiranje i vođenje evidencija podataka o stanju okoliša koji su potrebni za optimalno gospodarenje okolišem i njihova korištenja za ocjenu stanja okoliša i planiranje mjera zaštite okoliša		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere poboljšat će se sistem vođenja evidencije zagađivača i zagađenja na prostoru Kantona te pružanje informacija o stanju okoliša na transparentan način. Također, uspostaviti će se kontinuirana kontrola zagađivača i zagađenja, kao i poduzimanje mjera.		
Strateški projekti	3.1.1.1.	Formiranje i vođenje evidencije zagađivača i zagađenja i pružanje informacija o stanju okoliša	
	3.1.1.2.	Priprema plana monitoringa zagađivača i cjelokupne organizacije monitoringa	
	3.1.1.3.	Izrada izvještaja o stanju okoliša, s prijedlogom mjera zaštite	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**
	Broj pogona i postrojenja obuhvaćenih registrom zagađivača, koji imaju važeću okolišnu dozvolu		74
	Broj pogona i postrojenja obuhvaćenih godišnjim planom monitoringa zagađivača		30
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: - uspostavljen sistem prikupljanja, korištenja i pružanja informacija o okolišu - osigurana kvalitetnija kontrola štetnih emisija - smanjen rizik od negativnih utjecaja zagađenja na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite - smanjenje rizika od zagađenja prirodnih resursa bitnih za razvoj poljoprivrede i turizma te povećanje broja zaposlenih lica		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	25.000,00 KM/god. (za period 2021.–2027. godina – 175.000 KM) Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (MPUGZOPiSP) i Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (MPVŠ)		
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP – Odjeljenje za zaštitu okoliša, inspektori nadležni za zaštitu okoliša, zaštitu voda, poljoprivrednog zemljišta i šuma		
Ciljne grupe	Vlasnici ili operateri pogona ili postrojenja, javnost i organizacije te udruženja koja se bave promocijom i zaštitom okoliša, drugi sektori, kao što su zdravstvo, turizam, poljoprivreda i drugi na koje stanje zagađenja okolišnih komponenti ima utjecaj na troškove, kvalitet ponude i proizvoda, cjelokupno stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu
Prioritet	3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrisano upravljanje okolišem
Naziv mjere	3.1.2. Jačanje kapaciteta Odjeljenja za zaštitu okoliša (materijalnih, kadrovskih, provođenje edukacija)

Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Kroz realizaciju ove mjere: <ul style="list-style-type: none"> - provodit će se potrebne edukacije zaposlenika i stanovništva - stvorit će se pretpostavke (materijalne i kadrovske) za provođenje mjera za punu implementaciju Kantonalnoga plana zaštite okoliša (2015.–2025.) i Kantonalnoga plana upravljanja otpadom (2015.–2025.) 			
Strateški projekti	3.1.2.1.	Edukacije i treninzi za zaposlenike i druge osobe koji učestvuju u sistemu zaštite okoliša (vođenje registra, plan i provođenje monitoringa, izrada izvještaja, korištenje prikupljenih podataka u procesu planiranja mjera i razvoja sektora okoliša)		
	3.1.2.2.	Podrška projektima jačanja svijesti građana o značaju zaštite okoliša		
	3.1.2.3.	Stvaranje uslova za potpunu implementaciju Kantonalnoga plana zaštite okoliša (2015.–2025.) i Kantonalnoga plana upravljanja otpadom (2015.–2025.)		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj podržanih projekata promotivnih kampanja s ciljem jačanja svijesti o značaju zaštite okoliša i energetske efikasnosti		3	10
	Broj udruženja i ustanova koji se finansijski podržavaju s ciljem provođenja promocije jačanja svijesti o značaju zaštite okoliša		8	15
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - povećanje stepena educiranosti i osposobljenosti zaposlenika koji se bave sistemom zaštite okoliša i upravljanjem okolišem - povećanje obima djelatnosti i sredstava koja će biti usmjerena na implementaciju i provedbu strateških dokumenata iz oblasti zaštite okoliša - uspostavljanje sistema informisanja javnosti o okolišu i promociji zdravog okoliša - smanjenje emisija u okoliš 			
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	20.000,00 KM/god. (za period 2021.–2027. godina – 140.000 KM) Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (MPUGZOPiSP)			
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP – Odjeljenje za zaštitu okoliša, i nadležni inspektori			
Ciljne grupe	Javne ustanove, lokalna zajednica, operateri pogona ili postrojenja, javnost i organizacije te udruženja koja se bave promocijom i zaštitom okoliša, drugi sektori, udruženja građana, građani			

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu
Prioritet	3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrisano upravljanje okolišem
Naziv mjere	3.1.3. Dovršetak projekta izrade prostorno-planske dokumentacije Kantona
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Kroz realizaciju ove mjere: <ul style="list-style-type: none"> - unaprijedit će se sistem evidencije i prostornoga planiranja

	<ul style="list-style-type: none"> - unaprijedit će se monitoring prostornih pojava i procesa - povećat će se nivo transpozicije legislative, kroz usaglašavanje i harmonizaciju prostornih planova na nivou općina, Kantona i Federacije 			
Strateški projekti	3.1.3.1.	Izmjene i usklađivanje Prostornoga plana (PP) Kantona		
	3.1.3.2.	Subvencioniranje izmjena i usklađivanje prostornih planova općina		
	3.1.3.3.	Izrada i donošenje zakonske regulative o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Dovršetak projekta prostorno-planske dokumentacije kantona		Projekt u toku	Završen projekt
	Dovršetak projekata izmjene i usklađivanja prostorno-planske dokumentacije općina		Projekt u toku	Završen projekt
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - unaprijeđena interaktivna razmjena informacija, efikasnije pretraživanje, nadzor nad procesima i pojavama u prostoru s ciljem donošenja odgovarajućih odluka - unapređenje efikasnog i transparentnog upravljanja procesima razvoja okolišne infrastrukture, kvaliteta povezanih usluga i stanja okoliša - povećane mogućnosti analize te monitoringa utjecaja u prostoru - unapređenje kvaliteta procesa planiranja i uređenja prostora 			
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	60.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona			
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina			
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (MPUGZOPiSP)			
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP – Odjeljenje za prostorno planiranje i građenje			
Ciljne grupe	Vlada Kantona, kantonalno Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova, kantonalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, druga ministarstva, općine s područja Kantona, Kantonalni zavod za urbanizam, prostorno planiranje i zaštitu kulturno-povijesnog naslijeđa, jedinice lokalne samouprave, građani			

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu			
Prioritet	3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrisano upravljanje okolišem			
Naziv mjere	3.1.4. Saniranje crnih tačaka i klizišta			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere smanjit će se pritisci na okoliš, prvenstveno sanacijom lokacija koje predstavljaju rizik za okoliš i stanovništvo, uključujući deminiranje kontaminiranih područja. U konačnici, očekuje se poboljšanje kvaliteta voda i tla.			
Strateški projekti	3.1.4.1.	Podrška projektima sanacije općinskih deponija i divljih deponija		
	3.1.4.2.	Podrška projektima prevencije i sanacije klizišta te odvodnje površinskih voda		
	3.1.4.3.	Podrška projektima sanacije kontaminiranih lokacija na prostoru Kantona		
	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***

Indikatori za praćenje rezultata mjere	Smanjenje broja divljih deponija na prostoru Kantona	265	Do 2027. god. manje od 200
	Smanjen broj klizišta na prostoru Kantona	162	Do 2027. god. manje od 150
	Smanjen broj kontaminiranih lokacija na prostoru Kantona	77	Do 2027. god. manje od 50
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: - smanjen rizik od negativnih utjecaja zagađenja na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite - smanjenje rizika od zagađenja prirodnih resursa bitnih za razvoj poljoprivrede i turizma te povećanje broja zaposlenih lica - povećane mogućnosti korištenja otpadnih sirovina u proizvodnji te stvaranja nove vrijednosti i novih radnih mjesta		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	Iznos: 50.000,00 KM/god. (za period 2021.–2027. godina – 350.000 KM) Izvor finansijskih sredstava: iz vanjskih izvora (Fond za zaštitu okoliša)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (MPUGZOPiSP)		
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP – Odjeljenje za zaštitu okoliša		
Ciljne grupe	Kanton, općine s područja Kantona, mjesne zajednice u općinama, građani		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.1. Uspostava funkcionalnog sistema za integrirano upravljanje okolišem		
Naziv mjere	3.1.5. Razvoj kapaciteta sistema zaštite i spašavanja te odgovora na prirodne i druge nesreće		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere u Kantonu će se: - modernizovati i ojačati kapacitete sistema zaštite i spašavanja, kroz realizaciju projekata opremanja (digitalizacija informacijsko-komunikacijskog sistema operativnih centara CZ-a) i obučavanja (osnivanje edukacijskog centra), čime će se umanjiti negativni efekti prirodnih i drugih nesreća na sigurnost građana - osigurati logističku podršku, kroz uspostavljanje skladišta za materijalno-tehnička sredstva i opremu te osnivanje službe za logističku podršku, kao dijela struktura civilne zaštite		
Strateški projekti	3.1.5.1.	Digitalizacija informacijsko-komunikacijskog sistema operativnih centara civilne zaštite na području Kantona	
	3.1.5.2.	Razvoj logističke podrške strukturama civilne zaštite	
	3.1.5.3.	Osnivanje edukacijskog centra za obuku struktura civilne zaštite	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Iznos utrošenih sredstava iz Budžeta Kantona za finansiranje otklanjanja posljedica od prirodnih i drugih nesreća (u KM)	790.000	400.000
	Broj pripadnika struktura CZ-a obuhvaćen obukom	60	300

	Broj službi za zaštitu i spašavanje	4	5
	Broj edukacijskih centara za obuku struktura civilne zaštite	0	1
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.1. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - veći stepen sigurnosti građana od prirodnih i drugih nesreća - povećana otpornost Kantona na rizike nastale od prirodnih i drugih nesreća - smanjeni potencijalni negativni efekti na ljude i materijalna dobra, čime se sredstva realociraju s pozicija namijenjenih za otklanjanje posljedica od prirodnih i drugih nesreća na razvojne projekte 		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	Iznos: 1.500.000,00 KM Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona, namjenska sredstva i sredstva iz Budžeta (1.000.000 KM), vanjski izvori, EU fondovi i drugo (500.000 KM)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna uprava za civilnu zaštitu		
Nosioci mjere	Resorna ministarstva, uprave i uredi, Vlada Kantona, Kantonalna uprava za civilnu zaštitu		
Ciljne grupe	Nadležne institucije, stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.2. Poboljšanje kvaliteta komunalnih usluga, uz značajno unapređenje komunalne infrastrukture		
Naziv mjere	3.2.1. Unapređenje i razvoj kanalizacijske infrastrukture, sistema prikupljanja i sistema prečišćavanja otpadnih voda		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere unaprijed će se sistem prikupljanja, tretmana i ispuštanja otpadnih voda. Ključne oblasti djelovanja odnose se na obnovu postojeće i proširenje kanalizacijske mreže, izradu projektno-planske dokumentacije za projekte obnove i izgradnju novih dijelova mreže, te izvođenje planiranih radova.		
Strateški projekti	3.2.1.1.	Subvencioniranje obnove (rekonstrukcije) i proširenja postojećih sistema kanalizacijske mreže	
	3.2.1.2.	Subvencioniranje izrade projektne dokumentacije za nove kanalizacijske mreže i priključke	
	3.2.1.3.	Subvencioniranje izgradnje novih kanalizacijskih mreža sistema za prečišćavanje otpadnih voda	
	3.2.1.4.	Aktivnosti na izgradnji Regionalnog vodovoda „Plava voda“	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj priključaka (korisnika usluga) na javne kanalizacijske sisteme	26.177	33.000
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.2. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - unaprijeđen sistem prikupljanja, tretmana i ispuštanja otpadnih voda - unaprijeđen kvalitet voda - smanjenje negativnog utjecaja nekontrolisanog ispuštanja otpadnih tokova - smanjen rizik od negativnih utjecaja zagađenja na zdravlje stanovništva, i smanjenje troškova zdravstvene zaštite 		

	- smanjenje rizika od zagađenja prirodnih resursa bitnih za razvoj poljoprivrede i turizma, i povećanje broja zaposlenih lica
Indikativna konstrukcija, s izvorima finansiranja	330.000,00 KM/god. (za period 2021.–2027. godina – 2.310.000 KM) Izvor finansijskih sredstava: vanjski izvori (Fond za zaštitu okoliša)
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (MPUGZOPiSP)
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP – Odjeljenje za zaštitu okoliša
Ciljne grupe	Lokalne zajednice (općine), javna komunalna preduzeća, privrednici, cjelokupno stanovništvo i drugi zainteresovani subjekti na koje stanje zagađenja okolišnih komponenti ima utjecaj na troškove, kvalitet ponude i proizvoda

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu			
Prioritet	3.2. Poboljšanje kvaliteta komunalnih usluga, uz značajno unapređenje komunalne infrastrukture			
Naziv mjere	3.2.2. Unapređenje infrastrukture za prihvatanje, selektiranje – odvajanje korisnog otpada, reciklažu, transfer i krajnje zbrinjavanje nekorisnog komunalnog otpada			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Realizacijom ove mjere ostvarit će se: - podizanje svijesti o potrebi selektiranja – odvajanja korisnog otpada i reciklaže; - unapređenje stanja upravljanja otpadom, kroz formiranje mreže lokalnih centara i punktova za odvojeno prikupljanje otpada - formiranje regionalnih centara za upravljanjem otpadom (RCUO) Time će se stvoriti osnova za unapređivanje integralnog upravljanja otpadom i razvijanje sistema cirkularne ekonomije u budućnosti.			
Strateški projekti	3.2.2.1.	Podrška projektima izgradnje infrastrukture za prikupljanje i otpada u lokalnim zajednicama		
	3.2.2.2.	Subvencioniranje izrade studija i projekata za uspostavu PS/CUO/RCUO-a		
	3.2.2.3.	Subvencioniranje jačanja kapaciteta komunalnih preduzeća za selektivno prikupljanje otpada (kontejneri, zeleni otoci)		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Postotak otpada koji se adekvatno zbrinjava		77,3%	84%
	Postotak korisnog otpada koji se odvojeno prikuplja i koristi za reciklažu		3%	10%
Razvojni efekti i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.2. ogledaju se u sljedećem: - unaprijeđen sistem upravljanja otpadom koji je ekonomski isplativiji i okolišno prihvatljiviji - povećane mogućnosti selektiranja i korištenja otpadnih sirovina u proizvodnji i stvaranja nove vrijednosti i novih radnih mjesta			
Indikativna konstrukcija, s izvorima finansiranja	150.000,00 KM/god. (za period 2021.–2027. godina – 1.050.000 KM) Izvor finansijskih sredstava: vanjski izvori (Fond za zaštitu okoliša)			

Period implementacije mjere	2021.–2027. godina
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (MPUGZOPiSP)
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP – Odjeljenje za zaštitu okoliša
Ciljne grupe	Kanton, jedinice lokalne samouprave, javna komunalna preduzeća, cjelokupno stanovništvo

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.2. Poboljšanje kvalitet komunalnih usluga, uz značajno unapređenje komunalne infrastrukture		
Naziv mjere	3.2.3. Zaštita i unapređenje vodosnabdijevanja		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	Kroz realizaciju ove mjere namjerava se rekonstruisati i modernizirati sistem vodosnabdijevanja te povećati stepen pokrivenosti i kvalitet usluga vodosnabdijevanja. Ključne oblasti djelovanja obuhvataju: obnovu postojeće i proširenje vodovodne mreže te poboljšanje upravljanja lokalnim vodovodima.		
Strateški projekti	3.2.3.1.	Subvencioniranje obnove postojeće i izgradnje nove vodovodne mreže u općinama	
	3.2.3.2.	Subvencioniranje projekata, s ciljem adekvatnog nadzora i kontrole lokalnih vodovoda	
	3.2.3.3.	Aktivnost na izgradnji Regionalnog vodovoda „Plava voda“	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**
	Dostupnost usluge vodosnabdijevanja (postotak stanovništva)		63,67%
			Ciljne vrijednosti***
			75%
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.2. ogledaju se u sljedećem: - povećanje broja stanovnika s dostupnom komunalnom uslugom kvalitetnog vodosnabdijevanja vodom kontrolisana kvaliteta - unaprijeđen kvalitet vode za piće - smanjen rizik od negativnih utjecaja korištenja vode nekontrolisana kvaliteta na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	230.000,00 KM (za period 2021.–2027. godina – 1.610.000 KM), 48.006.510 KM (11 miliona eura kreditnih sredstava EBRD-a Evropske banke za obnovu i razvoj i 11 miliona eura kreditnih sredstava CEB-a Banke za razvoj Vijeća Evrope, 2,5 miliona eura SIDA) Izvor finansijskih sredstava: vanjski izvori (Fond za zaštitu okoliša), kreditna sredstva EBRD-a Evropske banke za obnovu i razvoj, SIDA		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (MPUGZOPiSP)		
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP – Odjeljenje za zaštitu okoliša		
Ciljne grupe	Lokalne zajednice (općine), javna komunalna preduzeća, mjesne zajednice, cjelokupno stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu
----------------------------------	--

Prioritet	3.3. Osiguranje zaštite prirodnih resursa kroz održivo i energetske efikasno korištenje resursa		
Naziv mjere	3.3.1. Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti (E.E.) javnih i privrednih objekata i ekonomičnijeg korištenja energije kao instrumenta za sprečavanje i kontrolu zagađenja		
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ova mjera dovest će do:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podizanja svijesti o potrebi upravljanja energijom i koristima koje E.E. donosi - smanjenja potrošnje energije kao ključnog instrumenta za sprečavanje zagađenja i kontrole zagađenja - smanjenja negativnih utjecaja na okoliš, poboljšanja sigurnosti snabdijevanja energijom i zadovoljavanja potreba za rastućom potrošnjom energije <p>Realizacijom ove mjere doprinijet će se smanjenju emisije zagađujućih materija i stakleničkih gasova, odnosno dekarbonizaciji energetskog sektora. Ključno područje djelovanje odnosi se na poboljšanu energijsku efikasnost zgrada. Istovremeno će se nastojati ostvariti povezivanje s mjerama i projektima iz ekonomskog sektora, kako bi se podrška pružila malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energetske efikasnosti (principi „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“).</p>		
Strateški projekti	3.3.1.1.	Snimanje stanja, analiza i ocjene stanja energetske efikasnosti te izrada plana utopljanja javnih objekata u Kantonu	
	3.3.1.2.	Subvencioniranje projekata utopljanja javnih objekata radi povećanja energetske efikasnosti	
	3.3.1.3.	Subvencioniranje izrade i realizacije projekta grijanja javnih objekata	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**
	Broj projekata povećanja energetske efikasnosti javnih objekata koji se, na godišnjem nivou, financiraju iz sredstava Fonda za zaštitu okoliša		29
			Ciljne vrijednosti***
			50
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.3. ogledaju se u sljedećem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - povećanje energetske djelotvornosti - smanjenje količine štetnih emisija u okoliš - povećanje E.E. javnih objekata, ušteda energije, smanjenje zagađenja - smanjen rizik od negativnih utjecaja zagađenja okoliša na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite 		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	450.000,00 KM/god. (za period 2021.–2027. godina – 3.150.000 KM) Izvor finansijskih sredstava: vanjski izvori (Fond za zaštitu okoliša)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (MPUGZOPiSP)		
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP – Odjeljenje za zaštitu okoliša i Odjeljenje za prostorno planiranje		
Ciljne grupe	Građani, javne ustanove s kantonalnog i općinskog nivoa: objekti kantonalnih i lokalnih organa uprave, bolnice, domovi zdravlja, škole, sportski objekti, objekti kulture i drugi objekti značajni za Kanton i lokalne zajednice		
Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati stanje okoliša kroz očuvanje područja visokih prirodnih vrijednosti		

Prioritet	3.3. Osiguranje zaštite prirodnih resursa kroz održivo korištenje i proglašenje područja visokih prirodnih vrijednosti zaštićenima			
Naziv mjere	3.3.2. Povećanje zaštite i očuvanja prirodnih područja koja imaju nemjerljivu prirodnu i kulturno-historijsku vrijednost			
Opis mjere, s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ova mjera dovest će do:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podizanja svijesti o očuvanju i zaštiti okoliša, te održivom korištenju resursa - smanjenja negativnih antropogenih utjecaja na područja koja imaju prirodni ili kulturno-historijski značaj - zaštite područja koja imaju veliki prirodni i kulturno-historijski značaj - određivanja modela zaštite za područja visoke prirodne vrijednosti 			
Strateški projekti.	3.3.2.1.	Snimanje stanja, analiza, ocjena, mapiranje i određivanje modela zaštite okoliša		
	3.3.2.2.	Subvencioniranje projekata zaštite okoliša radi očuvanja prirodnih resursa i zdravlja		
	3.3.2.3.	Subvencioniranje izrade i realizacije projekta: Integralna zaštita mješovitog kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa (četiri ciljna lokaliteta za prioritarno stavljanje pod zaštitu: Raduša, Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela)		
	3.3.2.4.	Subvencioniranje izrade i realizacije projekta: Preimenovanje vodopada Kozice u „Zaštićeni pejzaž Kozice“		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj zaštićenih područja / spomenika prirode / zaštićenih pejzaža u Kantonu		3 (Vodopad rijeke Plive, Prokoško jezero, Kruščica)	7 (3 postojeća i 4 nova: Raduša, Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela)
	Definisanje modela zaštite prirodnih područja		Nije definisan model zaštite prirodnih područja	Definisan i usvojen model zaštite prirodnih područja
	<p>Postotak površine Kantona koji pokrivaju zaštićena područja, koja su zaštićena kroz zakonske procedure</p> <p>Obrazloženje ciljne vrijednosti indikatora:</p> <p><i>Spomenik prirode „Prokoško jezero“ zvanično je zaštićeno prirodno područje, površine od 2.225 ha, a Zaštićeni pejzaž „Kruščica“ ima površinu od 5.900 ha. Ukupna površina zvanično zaštićenih područja na prostoru Kantona iznosi 8.125 Ha.</i></p> <p><i>Prostornim planom Kantona 2015.–2025. registrovano je 15 vrijednih prirodnih područja koja, kroz zakonsku regulativu, treba staviti pod zaštitu. Ukupna površina tih područja iznosi 134.100 ha.</i></p> <p><i>Iz ovoga slijedi da je svega 6,1% vrijednih prirodnih područja zvanično zaštićeno kroz zakonske procedure.</i></p> <p><i>Površina prirodnih područja koja su strateškim projektom planirana za prioritarno stavljanje pod zaštitu: Raduša,</i></p>		6,1%	22,8%

	<i>Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela, iznosi 22.425 ha. To bi ukupnu površinu zvanično zaštićenih područja povećalo na 30.550 ha te bismo, nakon provođenja projekta, imali ukupno 22,8% vrijednih prirodnih područja koja su zvanično zaštićena kroz zakonske procedure. Ovo bi mogla biti ciljana vrijednost za treći indikator.</i>		
Razvojni efekt i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere u ostvarenju prioriteta 3.3. ogledaju se u sljedećem: <ul style="list-style-type: none"> - povećanje održivog korištenja resursa - smanjenje negativnih antropogenih utjecaja na okoliš - povećanje broja zaštićenih područja i ostvarenje Aichi cilja 11 - smanjenje rizika od negativnih utjecaja zagađenja okoliša na zdravlje stanovništva i smanjenje troškova zdravstvene zaštite 		
Indikativna finansijska konstrukcija, s izvorima finansiranja	20.000,00 KM/god. (za Prokoško jezero) Izvor finansijskih sredstava: Budžet Kantona (kantonalno Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova)		
Period implementacije mjere	2021.–2027. godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova Srednjobosanskog kantona (MPUGZOPiSP)		
Nosioci mjere	MPUGZOPiSP – Odjeljenje za zaštitu okoliša i Odjeljenje za prostorno planiranje		
Ciljne grupe	Građani, posjetioci, turisti		

Aneks 2. Sažeti pregled strateškoga dokumenta

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
		Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
1. Strateški cilj	Poticati održivi ekonomski razvoj	Indeks obima industrijske proizvodnje	101,1	111,3
		Broj zaposlenih lica	51.583	58.712
		Indeks razvijenosti	0,68	0,82
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		78	52,5	130,5

1.1. Prioritet	Poticati ruralni razvoj, uz jačanje poljoprivrede, šumarstva i prehrambene industrije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Prosječni broj lica zaposlenih u poljoprivredi i šumarstvu	1.745	2.850
Investicije ostvarene u poljoprivredi u nova stalna sredstva, uključujući investicije poljoprivrednih gazdinstava (početna vrijednost je prikazana za 2018. god.)	40.716	6.000		
Ukupna požnjevena površina svih kultura (u ha)	88.148	100.000		
Ukupni izvoz u području KD-a – Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov (u hiljadama KM)	6.415	8.500		
Ukupna proizvodnja šumskih sortimenata (u hiljadama m ³)	431	500		
Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)		
19	13	32		

1.1.1. Mjera	Unapređenje kapaciteta, kvaliteta, promocije i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva (u hiljadama KM)	100.000,00	500.000,00
Broj novocertificiranih organskih proizvođača	20	40		
Površina državnoga zemljišta data u zakup poljoprivrednicima (u ha)	50	350		
Informacijski sistem sa podacima za sektor poljoprivrede	Registar poljoprivrednih gazdinstava na nivou Federacije	Aplikacija za obradu novčane podrške na nivou Kantona		
Broj agroklastera	0	2		
Broj i kapacitet hladnjača i sušara nabavljenih kroz potporu	0	2		
Broj brendiranih poljoprivrednih proizvoda	1	3		

		Broj zaštićenih / certificiranih domaćih pasmina	3	5
		Broj nastupa na poljoprivrednim sajmovima	2	4
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		15	5	20
1.1.2. Mjera	Potpora razvijanju perspektivnih biljnih kultura i samozapošljavanju u poljoprivredi	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iznos poticaja u poljoprivredi (u KM)	1.000.000,00	2.500.000,00
		Zasađene površine / stabla autohtonih vrsta (u ha)	7	20
		Zasađene površine pod jagodičastim/bobičastim voćem (u ha)	300	350
		Ukupna površina dodijeljenih plastenika (u ha)	0	1,5
		Broj registrovanih proizvođača organskih poljoprivrednih proizvoda	20	40
		Vrijednost dodijeljene potpore za zaštitu i prevenciju zaraznih bolesti biljaka i životinja	200.000,00	3.500.000,00
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		3	5	8
		1.1.3. Mjera	Unapređenje kapaciteta u šumskoprivrednom društvu i održivo gospodarenje šumama	Indikatori mjere
Certificirane šumske površine prema FSC standardu (u ha)	186.000,00			200.000,00
Ukupna izdvajanja namjenskih sredstava za oblast šumarstva u periodu Strategije (u KM)	700.000,00			1.000.000,00
Uspješno godišnje certificiranje šumskoprivrednog društva u skladu sa FSC standardom (u periodu 2021.–2027.)	Četverogodišnje certificiranje			Jednogodišnje certificiranje
Ukupna prodaja šumskih sortimenata (u hiljadama m ³)	450.000,00 m ³ /god.			500.000,00 m ³ /god.
Broj prijava nelegalne sječe šume	800/god.			500/god.
Pošumljena površina (u ha)	1.600 ha/god.			3.500 ha/god.
Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)			Ukupno (u milionima KM)
1	3			4

1.2. Prioritet	Povećati konkurentnost industrije kroz	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Indeks obima industrijske	101,1	120,6

	tehnološke inovacije i digitalizaciju	proizvodnje		
		Ukupni izvoz (u hiljadama KM)	728.575	1.241,038
		Pokrivenost uvoza izvozom	69,8	94,8
		Iznos prosječne netoplaće u industriji (u KM)	759	929
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		31	17	48

1.2.1. Mjera	Jačanje konkurentnosti MSP-a i izvoza, uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Izdvajanja iz Budžeta Kantona za potporu malih i srednjih preduzeća (u KM)	1.100.000	1.800.000
		Broj podržanih inovatorskih projekata	35	60
		Izdvajanja iz Budžeta Kantona za potporu tradicionalnim zanatima	100.000	150.000
		Broj preduzeća koja su povećala stepen finalizacije proizvoda od drveta	30	45
		Broj podržanih preduzeća u metalnom sektoru	33	42
		Broj podržanih kožarsko-tekstilnih brendova	30	38
		Ukupni izvoz malih i srednjih preduzeća (u KM)	729.000.000	1.021.230.000
		Ukupni prihodi poduzeća (u KM)	4.131.713.046	5.120.000.000
		Broj novocertificiranih preduzeća	17	34
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		10	5	15
1.2.2. Mjera	Potpora istraživanju i eksploataciji potencijala mineralnih sirovina	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj realizovanih geoloških istraživanja	10	15
		Vrijednost ostvarenih investicija u sektoru vađenja ruda i kamena (u KM)	1.500.000	2.500.000
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		15	10	25
1.2.3. Mjera	Razvoj sektora informacijskih tehnologija i digitalizacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD-a – Informacije i komunikacije (u hiljadama KM)	1.670.000	10.500.000
		Postotak poslovnih subjekata u području KD-a – Informacije i komunikacije informacijskih tehnologija, od	0,2%	3%

		ukupnoga broja poslovnih subjekata		
		Postotak lica zaposlenih u sektoru informacijskih tehnologija, od ukupnoga broja zaposlenih lica	0,75%	6%
		Širokopojasni internet promet, u milionima GB (FZS)	323	1.000
		Broj preduzeća s uspostavljenom e-trgovinom (EUROSTAT BIH)	22	50
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		2	1	3
1.2.4. Mjera	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz naučno-istraživački sektor	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novocertificiranih preduzeća korisnika podrške	17	34
		Broj novih korisnika usluga NIR organizacija (projekti saradnje NIR – privreda)	17	34
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		4	1	5

1.3. Prioritet	Poboljšati turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za razvoj održivog turizma	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu (u hiljadama KM) (početna vrijednost je prikazana za 2018. god.)	1.178	2.400
		Prosječna netoplaća u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	477	759
		Broj noćenja turista	90.381	180.762
		Broj ležaja	1.782	3.694
		Promet u ugostiteljstvu (podatak ne postoji)	-	43.500.000
		Broj lica zaposlenih u turizmu	2.377	3.400
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		13	15,5	28,5

1.3.1. Mjera	Povećanje kvaliteta i promocije turističke ponude, uz valorizaciju turističkih resursa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Investicije za izgradnju novih turističkih kapaciteta	1.178.000	2.400.000
		Broj dolazaka turista	90.381	180.762
		Broj noćenja	1.782	3.694
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		3	10	13
1.3.2. Mjera	Unapređenje turističke infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

	revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija	Ukupne investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	49.589.000	69.424.600
		Broj rekonstruisanih spomenika kulturno-historijskog naslijeđa i uređenih turističkih destinacija u toku implementacije Strategije	8	15
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		10	5,5	15,5

1.4. Prioritet	Kreirati povoljnije poslovno okruženje za održivi rast i zapošljavanje	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj registrovanih poslovnih subjekata	13.179	15.263
		Ukupne ostvarene investicije u hiljadama KM (početna vrijednost je prikazana za 2018. god.)	205.984	380.000
		Rang pozicija prema indeksu razvijenosti Kantona u Federaciji (2019.)	0,63	1,12
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		15	7	22

1.4.1. Mjera	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupna vrijednost dodijeljenih poticaja (2021.–2027.)	1.820.000	2.600.000
		Ukupna vrijednost kreditnih zahtjeva preko Kreditno-garancijskog fonda za preduzeća (i obrte)	0	500.000
		Broj realizovanih novih projekata javno-privatnog partnerstva	0	5
		Porezni klin prosječne brutoplaće u Federaciji, u postotcima (izvor: FZS)	38,3	34,00
		Broj parafiskalnih nameta (naknada i taksu) FMF	578	289
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		10	2	12
1.4.2. Mjera	Unapređenje stanja poslovne infrastrukture i usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih poslovnih zona, inkubatora ili centara	32	51
		Broj novih preduzeća u poslovnim zonama	50	85
		Dužina novoizgrađenih cesta	297,4	353,4
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		5	5	10

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
2. Strateški cilj	Unaprijediti kvalitet življenja i održivog društvenog okruženja za sve građane	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Izdvajanja / transferi (tekući, kapitalni i drugo) za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje te obrazovanje koje nije definisano nivoom (uključujući ugroženu djecu, djecu s posebnim potrebama i djecu romske nacionalnosti) u Budžetu Kantona, na godišnjem nivou (u KM)	3.291.000	6.000.000
		Broj učenika osnovnih i srednjih škola / 1.000 stanovnika	115	110
		Broj liječnika / 1.000 stanovnika <i>*omjer ciljane vrijednosti, izračunat na osnovu broja stanovnika u 2019. godini</i>	1,5 liječnika / 1.000 stanovnika 0,23 stomatologa / 1.000 stanovnika	386 liječnika tj. 1,5 liječnika / 1.000 stanovnika 60 stomatologa tj. 0,23 stomatologa / 1.000 stanovnika
		Socijalni transferi po glavi stanovnika	41,40	47
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		192,4	74,2	266,6

2.1. Prioritet	Unapređenje kvaliteta obrazovnog sistema	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj djece koja uspješno završavaju osnovno i srednje obrazovanje	2.497 – osnovno školovanje 2.690 – srednje školovanje	2.000 u osnovnim školama 1.800 u srednjim školama
		Broj djece koja ponavljaju školovanje	284	Odrediti ciljnu vrijednost
		Omjer broja djece u osnovnom i srednjem obrazovanju prema broju nastavnika	10	13 u osnovnim 10 u srednjim školama
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		56,3	0	56,3

2.1.1. Mjera	Unapređenje predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja (posebno srednjeg stručnog obrazovanja), odgoja i obrazovanja, kao i obrazovanja odraslih osoba, uz usklađivanje s društvenim i privrednim potrebama Kantona	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj izmjena i dopuna postojećih zakona u sektoru obrazovanja	4	6
		Broj novih donesenih zakonskih i podzakonskih akata u sektoru obrazovanja	8	30
		Broj donesenih inoviranih NPP-a	12	35
		Broj razvijenih programa za djecu s posebnim potrebama	20.000	180.000
		Ukupni broj djece koja su završila osnovnu školu	10.000	16.000
		Broj školskih takmičenja na svim nivoima i u svim oblastima	4	11

		(u vezi s otkrivanjem nadarenih učenika)		
		Uspostavljen sistem e-dnevnika i omogućeno elektroničko štampanje obrazovnih isprava	79	103
		Svi učenici imaju osiguran pristup besplatnim udžbenicima tokom osnovnoškolskog obrazovanja	Svi učenici u osnovnim školama	Svi učenici u osnovnim školama
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		20,3	0	20,3
2.1.2. Mjera	Unapređenje kapaciteta rukovođenja odgojno-obrazovnim ustanovama, kao i kontinuirano stručno usavršavanje i vrednovanje zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama te jačanje inicijalnog obrazovanja nastavnog osoblja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj certificiranih rukovodilaca	79	158
		Broj pritužbi na rad uprave škola	79	0
		Zavod / odjeljenje za stručno-savjetodavni nadzor	7	15
		Broj obavljenih stručno-savjetodavnih nadzora	1.800	8.000
		Broj edukacija za stručno usavršavanje nastavnika	100	600
		Broj zaposlenika koji imaju zvanje mentor, odnosno savjetnik	178	350
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		3	0	3
2.1.3. Mjera	Unaprijediti sistem obrazovanja i obuke odraslih osoba, podrška programu prekvalifikacije i doškoloavanja, kao i stjecanjem srednje školske	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj radionica o značaju i važnosti obrazovanja odraslih osoba	2	12
		Broj polaznika radionica o značaju i važnosti obrazovanja odraslih osoba	200	1000
		Broj ustanova / udruženja koji se bave obrazovanjem odraslih osoba	79	150
		Broj formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih osoba (usavršavanje, prekvalifikacija i dokvalifikacija)	7	30
		Broj polaznika programa obrazovanja odraslih osoba	500	5.000
		Broj razvijenih programa zapošljavanja u skladu sa zahtjevima tržišta rada	20	100
		Broj novih obrazovnih programa za sve uzraste djece i za obrazovanje odraslih osoba, usklađenih s potrebama tržišta rada	15	500.000
		Ukupno (u milionima KM)	Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)
		1	0	1

2.1.4. Mjera	Obnoviti (izgraditi) i opremiti odgojno-obrazovne ustanove	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj obnovljenih (izgrađenih) i opremljenih odgojno-obrazovnih ustanova	5	20
		Broj OOU-a koji imaju certifikat energetske djelotvornosti	28	29
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
	30	0	30	
2.1.5. Mjera	Unapređenje saobraćajnog odgoja i kulture te obrazovanja, i usklađivanje standarda, kao i načina provedbe vozačkog ispita (osposobljavanje kandidata za vozače motornih vozila, edukacija učesnika u saobraćaju, edukacija djece, učenika i studenata)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Pilot-testiranje (broj kandidata koji se planiraju testirati u jednom ispitnom terminu – ispiti	70	120
		Pilot-testiranje (broj kandidata koji se planiraju testirati u šest ispitnih mjesta u Kantonu u jednom ispitnom terminu – ispiti	400	500
		Broj obavljenih ispita iz oblasti Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama (PPSSP), na godišnjem nivou	150	150
		Broj obavljenih ispita iz oblasti Poznavanje pružanja prve pomoći (PP), na godišnjem nivou	150	30
		Broj ispitanih kandidata iz oblasti Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama (PPSSP), na godišnjem nivou	5.000	30.000
		Broj ispitanih kandidata iz oblasti Poznavanje pružanja prve pomoći (PP), na godišnjem nivou	4.000	25.000
		Uspostava i provedba pilot-projekta – polaganje ispita iz oblasti Poznavanje propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i Prva pomoć, na računaru, u ispitnom centru Travnik (uključuje: nabavku materijala, opreme i instalacija te održavanje informacijskog sistema)	42.750,00	350.000,00
		Iznos izdavanja za saobraćajnu edukaciju i provođenje programa polaganja vozačkih ispita (u KM), na godišnjem nivou	10.000	80.000
		Iznos vrijednosti izrade strategije saobraćajne edukacije	85.000	130.000

		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		2	0	2

2.2. Prioritet	Unapređenje sporta i kulture	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iznos izdavanja za sport (u KM)	856.900	1.000.000
		Iznos izdavanja za kulturu (u KM)	834.000	1.000.000
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		4	0	4

2.2.1. Mjera	Obnoviti i opremiti prostore za provedbu kulturnih aktivnosti i podignuti svijest omladine o važnosti kulture usmjerene na digitalizaciju muzeja i kulturnog naslijeđa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj obnovljenih i novoizgrađenih ustanova u kulturi	150.000	90.000
		Broj donesenih zakonskih i podzakonskih akata	3	10
		Izrađena Strategija kulturne politike 2021.–2026.	0	60.000
		Broj ustanova upisanih u Registar	6	17
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		2	0	2
		2.2.2. Mjera	Obnoviti i opremiti sportske objekte i podignuti svijest omladine o važnosti bavljenja sportskim aktivnostima	Indikatori mjere
Broj obnovljenih i novoizgrađenih sportskih objekata	188.500	1.100.000		
Izrađena Strategija razvoja sporta 2021.–2025.	0	60.000		
Broj udruženja, pojedinaca i sportskih stručnih radnika upisanih u Registar	167	Svi koji će se osnovati u periodu koji slijedi		
Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)		
2	0	2		

2.3. Prioritet	Poboljšanje postojećih i uvođenje novih usluga u sektoru zdravstva i socijalnoj zaštiti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Postotak zdravstveno osiguranih lica u odnosu na ukupno stanovništvo	83,33	85
		Broj korisnika socijalne pomoći / 1.000 stanovnika	36,5	33
		Iznos socijalnih izdvajanja (u KM)	10.564.200	12.677.040
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		125,4	74,2	199,6

2.3.1. Mjera	Unapređenje planskog pristupa za finansijsku održivost zdravstvenog sistema s ciljem adekvatnog opremanja zdravstvenih ustanova medicinskim aparatima i lijekovima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj nabavljenih CT aparata i broj urađenih pregleda na godišnjem nivou (Kanton)	2	1
		Broj urađenih pregleda aparatom za magnetnu rezonancu, na nivou Kantona	0	Svi pacijenti u Kantonu
		Iznos osiguranih sredstava Budžeta Kantona za finansiranje Pozitivne liste lijekova	15.100.000	20.000.000
		Količina osiguranih lijekova i iznos osiguranih sredstava za ampularnu listu lijekova	1.300.000	1.500.000
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,2	0,8	1
2.3.2. Mjera	Informatičko povezivanje i digitalizacija procesa domova zdravlja i kantonalnog Zavoda za zdravstveno osiguranje u Kantonu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Jedinstvena zajednička baza podataka osiguranika korištenih zdravstvenih usluga	Izrada baze u toku	Svi osiguranici
		Broj obuka za korištenje informatičke baze podataka i broj učesnika na obukama	0	Svi učesnici
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0	3	3
2.3.3. Mjera	Unapređenje pravnog okvira iz oblasti zdravstvenih usluga i rješavanje statusa bolničkih zdravstvenih ustanova	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj implementiranih federalnih materijalnih propisa, po općinama	Kontinuirano usklađivanje	Svi propisi
		Broj i naziv usklađenih federalnih i kantonalnih propisa	Velikim dijelom usklađeni	Usklađenost u potpunosti
		Broj urađenih i usvojenih strateških dokumenata: 1. Strateški plan razvoja zdravstva za područje Kantona 2. Dokumentaciona osnova za planiranje primarne zdravstvene zaštite 3. Standardi i normativi zdravstvene zaštite za Kanton 4. Strateški plan razvoja kadrova u zdravstvu	0	4
		Riješen pravni okvir definiše status pet bolnica na području Kantona	Usvojen zakon o preuzimanju osnivačkih prava	U potpunosti riješen pravni okvir
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,1	0,1	0,2
		2.3.4. Mjera	Unapređenje pristupa i kvaliteta usluga zdravstvene zaštite, kroz jačanje kapaciteta liječničkih	Indikatori mjere
Iznos osiguranih sredstava iz sredstava Zavoda za zdravstveno osiguranje i	18.200.000			25.000.000

	timova zdravstvenim ustanovama, po općinama Kantona	Budžeta Kantona, za finansiranje obiju vrsta listi lijekova i liste ortopedskih pomagala		
		Broj i naziv ugovorenih usluga s domovima zdravlja	37.000.000	40.000.000
		Broj specijalista	229	296
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		55	60	115
2.3.5. Mjera	Povećanje socijalnih davanja za korisnike i poboljšanje statusa pojedinih oblika socijalne zaštite	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj podnesenih zahtjeva / broj donesenih rješenja o priznavanju prava	1600	2000
		Evidencija korisnika smještaja u srodničke i udomiteljske porodice	1	1
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		67	13	80
2.3.6. Mjera	Jačanje materijalnih i kadrovskih kapaciteta pružatelja usluga socijalne zaštite u Kantonu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih socijalnih ustanova na području Kantona	14	16
		Broj ustanova koje zadovoljavaju standarde Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite	14	16
		Broj osiguranika smještenih u ustanove na području drugih kantona u Federaciji i Republici Srpskoj	50	40
		Broj izdanih odobrenja za rad pravnim i fizičkim licima	0	2
		Broj stručno educiranih zaposlenika u ustanovama socijalne zaštite	30	50
		Broj nadzora nad socijalnim ustanovama	80	120
		Baza podataka iz oblasti socijalne politike na nivou Kantona	1	1
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,1	0,3	0,4

2.4. Prioritet	Povećanje stepena sigurnosti građana	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj kriminalnih djela	1.050	900
		Broj prijavljenih prestupnika	1.000	850
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0	6,2	6,2

2.4.1. Mjera	Unapređenje aktivnosti na suzbijanju kriminaliteta i povećanje stepena otkrivenosti počinilaca krivičnih djela	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj krivičnih djela razbojništva, ukradenih motornih vozila, iznuda i trgovine narkoticima	300	200
		Broj prijavljenih i rasvijetljenih krivičnih djela, uspostavljena baza podataka	1.050	900
		Broj procesuiranih predmeta	1.050	900
		Sporazum o saradnji s tužilaštvom i sudovima u brzom procesuiranju krivičnih djela, te depozitu predmeta oduzetih u počinjenim krivičnim djelima	Potpisan sporazum o saradnji s Kantonalnim tužilaštvom, stalni kontakti sa sudovima u vezi s aktuelnom problematikom	Dosljedna primjena sporazuma sa tužilaštvom, otklanjanje uočenih poteškoća i osmišljavanje načina unapređenja saradnje
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0	0,50	0,5
2.4.2. Mjera	Povećanje sigurnosti saobraćaja na cestama i sprečavanje narušavanja javnoga reda i mira	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj postavljenih videokamera na ključna mjesta u općinama	7	20
		Broj novih radarskih sistema	4	8
		Broj saobraćajnih prekršaja; broj naplaćenih prekršajnih naloga	71.000 40.000	70.000 60.000
		Broj nereda na sportskim takmičenjima	8	4
		Broj saobraćajnih nezgoda i broj nezgoda sa smrtnom posljedicom	2.100 10	1.800 7
		Sporazum o saradnji s Autocestama Federacije Bosne i Hercegovine, sporazum sa saobraćajnim fakultetom, sporazum s Ministarstvom obrazovanja, nauke, mladih, kulture i sporta – Odjeljenjem za autoškole, edukacija učenika o osnovama sigurnosti saobraćaja na cestama, BIHAMK	28	35
		Broj provedenih javnih kampanja	20	30
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,5	0	0,5
2.4.3. Mjera	Unapređenje odnosa s okruženjem i jačanje povjerenja u rad policije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj slučajeva koje su prijavili građani u situacijama kada nisu oštećeni djelom	30	50
		Broj educiranih kroz odgojno-obrazovne ustanove	750	1.000
		Broj zajedničkih projekata preventivnog karaktera, s civilnim društvom	8	15

		Broj intervjua, radioemisija i TV emisija, letaka i brošura dostupnih javnosti	90	130
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,2	0	0,2
2.4.4. Mjera	Jačanje organizacijskih kapaciteta profesionalnog razvoja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Stepen usklađenosti propisa sa smjernicama i propisima EU-a	10%	30%
		Spajanje IDDEEA lokacija s objektima Ministarstva unutrašnjih poslova	3	5
		Obnovljen vozni park: broj specijalnih vozila, broj nabavljene opreme za Jedinicu za javni red i mir; kriminalističko-tehničke opreme, sredstava veze, informatičke opreme i specijalne opreme za Jedinicu za potporu	20 vozila; 40 radiostanica	30 vozila; 60 radiostanica
		Izgradnja novih i modernizacija postojećih smještajnih kapaciteta	5	10
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		5	0	5

2.5. Prioritet	Transparentan i efikasan javni sektor u službi građana	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Stepen implementacije projekata iz Strategije razvoja Kantona (u postotcima) (broj završenih projekata + broj projekata u toku / ukupni broj planiranih projekata za posmatranu godinu)	0,6	0,8
		Stepen finansijske implementacije Strategije razvoja Kantona (u postotcima) (realizirana finansijska sredstva za projekte, u KM / ukupno planirani iznos finansijskih sredstava za realizaciju projekata u posmatranoj godini, u KM)	0,47	0,65
		Stepen implementacije naprednih sistema kontrole, s ciljem smanjenja korupcije	<i>Upisati polaznu vrijednost</i>	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,5	0	0,5

2.5.1. Mjera	Unapređenje kapaciteta kantonalnih institucija za upravljanje razvojem i dosljednu primjenu javnih politika	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Sve strukture i procesi za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Kantonu uspostavljeni su i funkcioniraju u skladu sa zakonskim okvirom	80%	100%
		Broj organizovanih obuka s ciljem jačanja kapaciteta državnih službenika i zaposlenika u kantonalnim institucijama	4	8
		Broj usluga e-uprave koje pružaju kantonalne institucije	0	4
		Urađena / ažurirana strategija borbe protiv korupcije Kantona	Izrađen nacrt strategije borbe protiv korupcije 2021.–2025.	Realizovati mjere predviđene strategijom
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,5	0	0,5

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
3. Strateški cilj	Poboljšati stanje okoliša i javnu infrastrukturu	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Postotak sortiranog otpada u odnosu na ukupnu količinu otpada, koji se odvaja za reciklažu	2,33	10
		Udio realizovanih kapitalnih investicija u Budžetu Kantona (u KM) <i>*početna vrijednost predstavlja prosječnu vrijednost za 2017., 2018., 2019. godinu; izvor: Kapitalni Budžet Kantona</i>	5.160.000	10.000.000
		Stepen izgrađenosti regionalnih puteva	87%	90%
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		1,5	56,3	57,8

3.1. Prioritet	Uspostava funkcionalnog sistema integriranog upravljanja okolišem	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Postotak pogona i postrojenja koji dostavljaju podatke o emisijama u okoliš	1%	90%
		Stepen implementacije Kantonalnoga plana zaštite okoliša (2015.–2025.)	<i>Upisati polaznu vrijednost</i>	<i>Odrediti ciljnu vrijednost</i>
		Donošenje zakonske regulative o legalizaciji bespravno izgrađenih objekata	Ne postoji zakonska regulativa	Donesena zakonska regulativa 2021.
		Smanjenje ukupne površine u Kantonu sumnjive na zagađenost minama (u m ²)	111.443.504 m ²	75.000.000 m ² (smanjenje ~ 5.000.000 m ² /g)
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)

		1,3	0,85	2,2
3.1.1. Mjera	Formiranje i vođenje evidencija podataka o stanju okoliša, koji su potrebni za optimalno gospodarenje okolišem i njihova korištenja za ocjenu stanja okoliša i planiranje mjera zaštite okoliša	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj pogona i postrojenja obuhvaćenih registrom zagađivača, koji imaju važeću okolišnu dozvolu	74	100
		Broj pogona i postrojenja obuhvaćenih godišnjim planom monitoringa zagađivača	30	90%
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,175	0	0,175
3.1.2. Mjera	Jačanje kapaciteta Odjeljenja za zaštitu okoliša (materijalnih, kadrovskih, provođenje edukacija)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj podržanih projekata promotivnih kampanja s ciljem jačanja svijesti o značaju zaštite okoliša i energetske efikasnosti	3	10
		Broj udruženja i ustanova koji se finansijski podržavaju s ciljem provođenja promocije jačanja svijesti o značaju zaštite okoliša	8	15
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,14	0	0,14
3.1.3. Mjera	Dovršetak projekta izrade prostorno-planske dokumentacije Kantona	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Dovršetak projekta prostorno-planske dokumentacije Kantona	Projekt u toku	Završen projekt
		Dovršetak projekata izmjene i usklađivanja prostorno-planske dokumentacije općina	Projekt u toku	Završen projekt
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,6	0	0,6
3.1.4. Mjera	Sanacija crnih tačaka i klizišta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Smanjenje broja divljih deponija na prostoru Kantona	265	Do 2027. god. manje od 200
		Smanjenje broja klizišta na prostoru Kantona	162	Do 2027. god. manje od 150
		Smanjenje broja kontaminiranih lokacija na prostoru Kantona	77	Do 2027. god. manje od 50
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
0	0,35	0,35		
3.1.5. Mjera	Razvoj kapaciteta sistema zaštite i spašavanja te odgovora na prirodne i druge nesreće	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iznos utrošenih sredstava iz Budžeta Kantona za finansiranje otklanjanja posljedica od prirodnih i drugih nesreća	790.000 KM	400.000 KM

		Broj pripadnika struktura CZ-a obuhvaćenih obukom	60	300
		Broj službi za zaštitu i spašavanje	4	5
		Broj edukacijskih centara za obuku struktura civilne zaštite	0	1
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		1	0,50	1,50

3.2. Prioritet	Poboljšanje kvaliteta komunalnih usluga, uz značajno unapređenje komunalne infrastrukture	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Dostupnost usluge javne kanalizacijske mreže (postotak stanovništva)	36,82%	46%
		Implementacija KPUO-a i uspostava sistema informisanja o količinama, vrstama i načinu prikupljanja te tretmanu otpada	Djelomično uspostavljen sistem	Potpuno uspostavljen sistem
		Postotak gubitaka vode u vodovodnim sistemima	55,44%	50%
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0	52,36	52,36

3.2.1. Mjera	Unapređenje i razvoj kanalizacijske infrastrukture, sistema prikupljanja i sistema prečišćavanja otpadnih voda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj priključaka (korisnika usluga) na javne kanalizacijske sisteme	26.177	33.000
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0	2,31	2,31
3.2.2. Mjera	Unapređenje infrastrukture za prihvat, selektiranje – odvajanje korisnog otpada, reciklažu, transfer i krajnje zbrinjavanje nekorisnog komunalnog otpada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Postotak otpada koji se adekvatno zbrinjava	77,3%	84%
		Postotak korisnog otpada koji se odvojeno prikuplja i koristi za reciklažu	3%	10%
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
			1,05	1,05
3.2.3. Mjera	Zaštita i unapređenje vodosnabdijevanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Dostupnost usluge vodosnabdijevanja (postotak stanovništva)	63,67%	75%
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0	49	49

3.3. Prioritet	Osiguranje zaštite prirodnih resursa, kroz održivo i energetski	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Količina proizvedene energije iz obnovljivih izvora (HE, MHE, SE)	469.845 MWh	500.000 MWh (povećanje 1% / god.)

	efikasno korištenje resursa	Smanjenje potrošnje čvrstih goriva za proizvodnju toplotne energije u Kantonu	142.351,55 t	140.000,00 t (smanjenje ~ 300 t/god.)
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,14	3,15	3,29

3.3.1. Mjera	Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti (E.E.) javnih i privrednih objekata i ekonomičnijeg korištenja energije kao instrumenta za sprečavanja i kontrole zagađenja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj projekata povećanja energetske efikasnosti javnih objekata koji se, na godišnjem nivou, finansiraju iz sredstava Fonda za zaštitu okoliša	29	50
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0	3,15	3,15
3.3.2. Mjera	Povećanje zaštite i očuvanja prirodnih područja koja imaju nemjerljivu prirodnu i kulturno-historijsku vrijednost	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj zaštićenih područja / spomenika prirode / zaštićenih pejzaža u Kantonu	3 (Vodopad rijeke Plive, Prokoško jezero, Kruščica)	7 (3 postojeća i 4 nova Raduša, Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela)
		Definisanje modela zaštite prirodnih područja	Nije definisan model zaštite prirodnih područja	Definisan i usvojen model zaštite prirodnih područja
		Postotak površine Kantona koji pokriva područja zaštićena kroz zakonske procedure		
	Obrazloženje ciljne vrijednosti indikatora: <i>Spomenik prirode „Prokoško jezero“ zvanično je zaštićeno prirodno područje, sa površinom od 2.225 ha, a Zaštićeni pejzaž „Kruščica“ ima površinu od 5.900 ha. Ukupna površina zvanično zaštićenih područja na prostoru Kantona iznosi 8.125 ha.</i> <i>Prostornim planom Kantona 2015.–2025. registrovano je 15 vrijednih prirodnih područja koja kroz zakonsku regulativu treba staviti pod zaštitu. Ukupna površina tih područja iznosi 134.100 ha.</i> <i>Iz ovoga slijedi da je svega 6,1% vrijednih prirodnih područja zvanično zaštićeno kroz zakonske procedure.</i>	6,1%	22,8%	

		<p><i>Površina prirodnih područja koja su strateškim projektom planirana za prioritarno stavljanje pod zaštitu: Raduša, Ravno Rostovo, Rostovo, Vesela iznosi 22.425 ha. Ovo bi ukupnu površinu zvanično zaštićenih područja povećalo na 30.550 ha, pa bi nakon provođenja projekta imali ukupno 22,8% vrijednih prirodnih područja koja su zvanično zaštićena kroz zakonsku proceduru. Ovo bi mogla biti ciljana vrijednost za treći indikator.</i></p>		
		Budžet (u milionima KM)	Ostali izvori (u milionima KM)	Ukupno (u milionima KM)
		0,14	0	0,14